

સમર્પણ

જેમની અસાધારણ કૃપાથી આ હુદ્રાત્મા કંઈક મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત
કરી શક્યો છે, જેમણે અથાગ પરિશ્રમ વેહીને મારા જેવા
જડબુદ્ધિના આત્માને પણ બે અક્ષરનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત
કરાવી આરિત્રધર્મમાં જોડ્યો છે તેમ વખતો વખત
અનેક પ્રકારે સારણા વારણા આદિ શિક્ષાઓ
દ્વારા સન્માર્ગમાં સ્થિર રાખ્યો છે. તે
મહાનુભાવ પૂજ્ય ગુરુદેવ વાઠીગજદસરી
વિહિત સમસ્તાગમ યોગાનુષ્ઠાન
અનુયોગાચાર્ય શ્રીમાન કેશર
મુનિજી ગણિવરના સ્વર્ગત
આત્માને સાદર સવિનય
સમર્પિત હો.

સંપાદક

સંપાદકીય નિવેદન

આજે અત્યંત હર્ષનો વિષય છે કે એક મહાનપ્રભાવશાલી મહાપુરુષનું ઐતિહાસિક જીવનચરિત્ર અને તેને લગતા બીજા અનેકો પ્રભાવક પુરુષોના ચરિત્રો સહિત ગુર્જર ભાષાભાષી જનતાની સમક્ષ ઉપસ્થિત થઈ રહ્યો છે.

એની અંદર સત્તરમી સદીના મહાન શાસનપ્રભાવક યવનસમ્રાટ અકબરશાહ પ્રદત્ત યુગપ્રધાન પદથી ભૂષિત આચાર્યપ્રવર ચોથા દાદા શ્રીમન્નિજન ચંદ્રસૂરિજી મહારાજનું સમગ્ર જીવન ચરિત્ર ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ અદ્વિષ્ણવામાં આવ્યું છે.

એનું આલેખન ઇતિહાસપ્રેમી સાહિત્યરત્ન શ્રાદ્ધવર્ચ શ્રીમાન્ અમરચંદ્રજી તથા ભંવરલાલ નાહટાએ લખેલ 'યુગપ્રધાન શ્રીનિનચંદ્રસૂરિ' નામક હિંદી પુસ્તકના આધારે થયેલ છે. એટલેકે તે પુસ્તકનોજ અક્ષરશઃ અનુવાદ કરવામાં આવ્યું છે. કેવલ પરિશિષ્ટોમાં કવિવર વાચક શ્રીમાન્ સૂરચંદ્રજી રચિત દ્વિછંદોમય શાંત્યજિત નિન સ્તોત્ર એવં ચરિતનાયક રચિત કેટલી એક વિશિષ્ટ કૃતિઓ. જે અગરચંદ્રજી નાહટાએ મોકળી હતી. તે આ સંસ્કરણમાં ઉમેરી દીધેલ છે.

આથી પહેલા પ્રકાશિત થઈ ચૂકેલા ત્રણ દાદાસાહેબના ચરિત્રોની માફક આના પ્રકાશનનું શ્રેય પણ મુવિહિત ચક્રચૂડામણિ ખરતરગચ્છ મંડન વીસમી સદીના મહાન શાસન પ્રભાવક મુંબઈમાં સાધુવિહારના દ્વાર ઉઘાડનાર સ્વનામધન્ય ક્રિયોદ્ધારક શ્રીમન્મોહન લાલજી મહારાજના પદ્ધતિ શિષ્ય. પ્રશાંતસ્વભાવી મહાન તપસ્વી ત્રેપન ઉપવાસ કરી પાવાપુરિમાં સ્વર્ગપ્રાપ્ત. ખતર ગચ્છની વર્તમાન સંવેગી શાખાના પ્રથમ આચાર્ય શ્રીમાન્ નિનયશઃ સૂરિજી મહારાજના શિષ્યપ્રવર. ચાણાતીથોદ્ધારાદનેકવિધ શાસન પ્રભાવક સ્વર્ગીય આચાર્ય શ્રીનિન ચક્રસૂરિજી મહારાજના શિષ્યરત્ન. પરમ વિનીત, વયોવૃદ્ધ. મુનિવર શ્રીગુલાબમુનિજી મહારાજના ફાળે વ્યથ છે. કેમકે તેઓએજ પૂરેપૂરી ખંતથી 'યુગપ્રધાન શ્રીનિનદત્તસૂરિ' તેમજ 'મણિધારિ શ્રીનિનચંદ્રસૂરિ' ની માફક આનું પણ હિંદી પરથી ગુજરાતી અનુવાદ શ્રીમાન્ દુર્લભકુમાર ગાધી પાસે કરાવ્યો. એટલુંજ નહીં પણ તેમ એનાથી પૂર્વે અન્ય જે ચરિત્રો મુંબઈ-પાંચધુની મહાવીર

સ્વામી જિનાલયસ્થ મંડોવર ખરતર ગચ્છ ઉપાશ્રયના ટ્રસ્ટીઓને ઉપદેશ દઇ ત્યાંના જ્ઞાનખાતાથી પ્રકાશિત કરાવ્યા તેમ આના પ્રકાશન માટે પણ વિલિન લાવુકોને, જેમની નામાવલી જુદા પેજમાં આપેલ છે. ઉપદેશીને ૪૭૪૧) ની રકમ મહાવીરસ્વામિના ટ્રસ્ટીઓને આપાવી, જેના શુભ પરિણામે 'મણિધારી જિનચંદ્રસૂરિ'ના પ્રકાશન પછી આને ૭ વર્ષે આ ગ્રંથ ગુરુદેવના લક્ષ્મી પાઠકોના કરકમલમાં આવી રહ્યો છે. આટલું વિલંબ થવાનું કારણ પ્રેસની અવ્યવસ્થિતતા તેમજ સંપાદકના શરીરની અસ્વસ્થતા છે.

આના પ્રૂફ સંશોધનાદિમાં સાવધાની રાખવા છતાંએ છદ્મસ્થ સ્વભાવ સુલભ અનાભોગાદિકારણે તેમજ પ્રેસની ગફલતના અંગે જે કાંઈ પણ બૂલ યા ત્રુટિ, દષ્ટિગત થાય તો તે સુધારી વાંચવા સુચ પાઠકોને નમ્રભાવે પ્રાર્થના છે. ઇતિ શમ્ ।

સં. ૨૦૧૮ (ગુ. ૧૭) આપાદી	} લિ: સ્વર્ગીય અનુયોગાચાર્ય શ્રીમદ્દેશર ગુનિજી ગણિવર વિનેય બુદ્ધિ સાગર ગણિ
પૂર્ણિમા ઠલ્યાણુ જીવન-ધર્મશાળા	
પાલીતાણા (સૌરાષ્ટ્ર)	

સેવામૂર્તિ મુનિરત શ્રીગુલાબ મુનિજીની સંક્ષિપ્ત જીવનરેખા

નિરાધારનો આધાર

મારવાડની પ્રાચીન રાજધાની નાગોર પાસેના ગામ નોખામાં જન્મ લેનાર શ્રી ગુલાબ મુનિજીના પિતાના દેહાન્તથી નિરાધાર થઈ ગયા હતા. સગાં સંબંધી પણ કોઈ સંભાળ લે તેમ હતું નહિ. બાળકોના પિતા રાડ ગોત્રના હોવાથી જન્મ નોખા ગામમાં શિવજી રામજી, બાલા રામજી તથા દેવચંદજી ચોરડીયા નામે એક સ્થાનક વાસી જૈન કુટુંબમાં વર્ષોથી કામકાજ કરતા હતા. ત્રણે બાળકો પણ ત્યાં વારંવાર જતા અને કામે લાગતા. હોરાજીના મોટા પુત્રનું નામ વીરો બીજનું નામ ગીરો અને નાનાનું નામ ગિરધારી હતું.

ગીરો તેજસ્વી કપાળ, કામ કરવાની લગની, શાંત સ્વભાવ અને સેવા લાવથી બધાને તે પ્રિય થઈ પડતો. સ્થાનક વાસી સાધુ મહારાજો આ કુટુંબમાં વારંવાર ગોચરી પાણી માટે આવતા. બાળક ગીરોને કોઈ કોઈ વખત મહારાજશ્રીને બીજે ગોચરી માટે લઈ જવા જતું પડતું. એક વખત નોખા ગામમાં શ્રીરૂપચંદજી સ્વામીનું આવવું થયું. ઘરના માણસો વ્યાખ્યાન સાંભળવા જતાં તેની સાથે ગીરો પણ જવા લાગ્યો. મહારાજશ્રી તરફ ગીરોને અનુરાગ લાગ્યો. તે વારંવાર ઉપાશ્રયે જવા લાગ્યો. ગીરોને સેવા લાવ અને નમ્રતા લેઈ મહારાજશ્રીને પણ ગીરો તરફ મમતા લાગી. મહારાજશ્રીએ ગીરોને નમસ્કાર મહામંત્ર સીખવ્યો ને ગીરો તે મંત્રને કંઠે કરવા લાગ્યો. ધીમે ધીમે સૂત્રો સીખવાની લગની લાગી અને વિહારમાંએ ગીરો તેઓની સાથે ગયો અને મહારાજશ્રીની સેવા સુશ્રૂષામાં રંગાય ગયો.

ગીરોનો આત્મા જીવ્યો હતો. લાવના લાગી હતી. મહારાજશ્રી પ્રત્યે પ્રજ્ઞ અનુરાગ હતો તેથી તે મહારાજશ્રી પાસે રહેવા લાગ્યો અને ધીમે જૈન ધર્મના આચારો તેમજ સૂત્રો શીખવા લાગ્યો.

મેજેમ પરિચય વધવા લાગ્યો તેમતેમ દીક્ષાના બાવ લાગ્યા અને ગાએ દીક્ષા માટે મહારાજશ્રી રૂપચંદજી સ્વામીને પ્રાર્થના કરી.

દ્રવ્ય સહાયકોની શુભ નામાવલી

- ૩૦ ૧૫૦૧) શેઠ શ્રીહરિચંદલાઇ માણેકચંદલાઇ વીરનગર (સૌરાષ્ટ્ર)
હાલ માદુંગા મુંબઇ.
- ૩૦ ૭૦૦) શ્રીશાંતિ નાયજના દેરાસરની પેઢી તરફથી
- ૩૦ ૫૦૧) શેઠ શ્રીધનરાજજી ઘેવરચંદજી બાકણા, દહાણું.
- ૩૦ ૨૫૧) શેઠ શ્રીલખમીપતસિંહજી જગતપતસિંહજી કોઠારી. કલકત્તા.
- ૩૦ ૨૫૧) શેઠ શ્રીમંગળદાસ લલ્લુભાઇ ટ્રસ્ટ ફંડ-હ. રસિકલાલભાઇ,
મહેશાણા.
- ૩૦ ૨૫૧) શેઠ શ્રીકાંતિલાલ નિહાલચંદ પાટણ (ઉ. ગુજરાત)
- ૩૦ ૧૫૧) શેઠ શ્રીપૂનમચંદજી ગુલાબચંદજી ગુલેછા, ફ્લોટી (રાજસ્થાન)
હાલ મુંબઇ.
- ૩૦ ૫૧) શેઠ શ્રીકાલાભાઇ જગનલાલ બાલચંદ, પાટણ (ઉ. ગુજરાત).
- ૩૦ ૫૧) શેઠ શ્રીબાલુભાઇ ફકીરચંદ, મુરત (દ. ગુજરાત).
- ૩૦ ૫૧) શેઠ શ્રીખીમજીભાઇ પૂનસી. કચ્છકોડાય. હાલ થાણા.
- ૩૦ ૫૧) શેઠ શ્રીમાણુકચંદજી ફૂલચંદજી મુખાની. કલકત્તા
- ૩૦ ૩૧) શેઠ શ્રીશાંતિલાલ ભગવાનદાસ. ત્રેમજી, માંગરોળ.

સેવામૂર્તિ સુનિરત્ર શ્રીગુલાબ સુનિશ્ચીની સંક્ષિપ્ત જીવનરેખા

નિરાધારનો આધાર

મારવાડની પ્રાચીન રાજધાની નાગોર પાસેના ગામ નોખામા જાટ હુડુખના ત્રણ બાળકો માતાપિતાના દેહાન્તથી નિરાધાર થઈ ગયા હતા સગા સસંધી પણ કોઈ સંભાળ લે તેમ હતું નહિ બાળકોના પિતા રાડ ગોત્રના ભેરાજ જાટ નોખા ગામમા શિવજી રામજી, બાપા રામજી તથા ઘેવરચંદજી ચોરડીયા નામે એક સ્થાનક વાસી જૈન હુડુખમા વર્ષોથી કામકાજ કરતા હતા ત્રણે બાળકો પણ ત્યાં વારંવાર જતા અને કામે લાગતા ભેરાજના મોટા પુત્રનું નામ વીરો બીજનું નામ ગીગો અને નાનાનું નામ ત્રિધારી હતું

ગીગાનું તેજસ્વી કપાળ, કામ કરવાની લગની, શાત સ્વભાવ અને સેવા લાવથી બધાને તે પ્રિય થઈ પડતો સ્થાનક વાસી સાધુ મહારાજને આ હુડુખમા વારંવાર ગોચરી પાણી માટે આવતા બાળક ગીગાને કોઈ કોઈ વખત મહારાજશ્રીને બીજે ગોચરી માટે લઈ જવા જવું પડતું એક વખત નોખા ગામમા શ્રીરૂપચંદજી સ્વામીનું આવવું થયું ઘરના માણસો વ્યાખ્યાન સાંભળવા જતા તેની સાથે ગીગો પણ જવા લાગ્યો મહારાજશ્રી તરફ ગીગાને અનુરાગ જાગ્યો તે વારંવાર ઉપાશ્રયે જવા લાગ્યો ગીગાનો સેવા લાવ અને નમતા બેઠી મહારાજશ્રીને પણ ગીગા તરફ મમતા જાગી મહારાજશ્રીએ ગીગાને નમસ્કાર મહામત્ર સીખવ્યો ને ગીગો તે મત્રને કંઠે કરવા લાગ્યો ધીમે ધીમે સૂત્રો સીખવાની લગની લાગી અને વિહારમાએ ગીગો તેઓની સાથે ગયો અને મટારાજશ્રીની સેવા મુશ્વૃષામાં રંગાધ ગયો

ગીગાનો આત્મા ઉચ્ચો હતો બાવના જાગી હતી મહારાજશ્રી પ્રત્યે ખૂબખૂબ અનુરાગ હતો તેથી તે મહારાજશ્રી પાસે રહેવા લાગ્યો અને ધીમે ધીમે જૈન ધર્મના આચારો તેમજ સૂત્રો ભણવા લાગ્યો

લેમ-લેમ પરિચય વધવા લાગ્યો તેમતેમ દીક્ષાના ભાવ જાગ્યા અને ગીગાએ દીક્ષા માટે મહારાજશ્રી રૂપચંદજી સ્વામીને પ્રાર્થના કરી.

નવર શીઝુસાળ સુનિશ્ચ મ.
મના ઉપદેશથી આ ચરિત્ર
પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે.

ચાળાનીશિોદાશચતેકવિધ
ચાસનપ્રભાવકાચાર્યવર્ય
શીજિનહિંસુનિશ્ચ મ.

ગીગાની ગુરૂલક્ષ્મિ, વિનયલાવ, સેવા અને સહનશીલતા આદિ તેના ગુણો જોઈને મહારાજશ્રીએ સં. ૧૯૫૭ માં ગુલાબચંદળના નામથી દીક્ષા આપી અને પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો.

ખીજા બંને લાઘ્યો પણ સાથે આવી ગયા તેઓ પણ જૈન ધર્મનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા થોડા સમય પછી મોટા લાઘ વીરચંદે પણ સ્થાનકવાસી દીક્ષા લીધી અને કાલાંતરે નાના ગિરધારીએ પણ તેમની પાસે દીક્ષા લીધી. જાણે નિરાધાર બાળકોને ધર્મનો આધાર મળી ગયો.

ગુરૂદેવનો સંદેશ

શ્રીરૂપચંદળ મહારાજ મૂળ પીપાડ સીટી પાસે રીયાં ગામના રહેવાસી મુણોતગોત્રના ઝોસવાળ હતાં. તેમણે સં. ૧૯૩૬ ના નાગોરમાં શ્રીસૂર્યમલ્લ મહારાજ પાસે સ્થાનકવાસી દીક્ષા લીધી હતી તેઓ વ્યાકરણ, કાવ્ય, સાહિત્યના સારા અભ્યાસી અને વિદ્વાન હતા. તેમણે ઘણા ગ્રંથો પણ લખ્યા હતા સં. ૧૯૫૭ માં ગુલાબચંદળ દીક્ષા લઈને મહારાજશ્રીની સેવામાં રક્ષા અને સૂત્રાદિનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. શ્રીરૂપચંદળ મહારાજની શ્રદ્ધા સિદ્ધાંતોની ટીકા વાચતા મૂર્તિપૂજા માનવાની થઈ અને તેમની શ્રદ્ધા સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયથી ડગી ગઈ એટલે સિદ્ધાંતજી તીર્થની યાત્રા કરવાની લાવના જાગી, ત્યાર પછી પણ તેમણે ચાર વર્ષ મારવાડમાં ગાળ્યા-

ગુલાબચંદળ દિન પ્રતિ દિન ગુરૂવર્ચની સેવામાં રહેતા. સં. ૧૯૬૧ માં વિહાર કરતાં કરતા તીર્થધિરાજ શત્રુજયમાં આવ્યા ગિરિરાજની ઉદ્ધાસથી પાંચ યાત્રા કરી તીર્થપતિ આદીશ્વર દાદાની મનોરમ મૂર્તિ-મહિરોનું નગર, કલાત્મક મહિરો અને મૂર્તિયો જોઈને આપણા કથાનાયક શ્રીગુલાબચંદળ મુનિને તો ભારે આનંદ થયો તેમને તો શત્રુજય તીર્થધામ ખૂબખૂબ પ્યાઈ લાગ્યું અને વારંવાર તીર્થયાત્રા કરીને પોતાને ધન્ય ધન્ય માનવા લાગ્યા.

ગુરૂવર્ચ શ્રીરૂપચંદળ મહારાજ તથા મુનિ ગુલાબચંદળ તીર્થયાત્રા કરીને વિહાર કરતાં કરતાં બરવાળા આવ્યા અહીં ખરતર ગચ્છ વિભૂષણ ક્રિષ્ણદાસ શ્રીમન્ મોહનલાલ મહારાજના પ્રથમ શિષ્ય શ્રીઆનંદ મુનિજી પ્રસિદ્ધ નામ શ્રીઆલમચંદળના શિષ્ય શ્રીપ્રસન્ન મુનિજીનો મિલાપ થયો તેમની સાથે વાર્તાલાપ કરી પોતાની શકાઓનું સમાધાન કર્યું અને

સ ૧૮૬૧ મા મોઢેચી મુહપતી ઉતારી દેરાવાસી સાધુનો વેવ ધારણ કર્યો અને પોતાનું નામ રૂપ મુનિ અને શિષ્યોનું નામ વીરમુનિ તથા ગુલાબ મુનિ રાખી વિચરવા લાગ્યા ત્યાર પછી યોગ્ય ગુરૂની તપાસમાં વિહરતા રહ્યા શ્રીગુલાબ મુનિના નાના લાઇ ગિરધારીની લાવના પછુ દીક્ષાની થવાથી સ ૧૮૭૧ મા તેને દીક્ષા આપી અને ગુલાબ મુનિના શિષ્ય ગિરિવર મુનિના નામથી જાહેર કર્યો

પછી તો પાછા વિહાર કરતા કરતા મારવાડ આવ્યા અને ગુલાબમુનિજી મહારાજ તો ગુરૂદેવની મેવામાં પોતાનું કર્તવ્ય માનવા લાગ્યા કાવઢમે ગુરૂ રૂપચંદ્રજીને લકવો થયો અને તેથી નાગોરમાં ચારે મુનિ સ્થિરવાસી રહ્યા સ ૧૮૭૫ માં આવણુ શુદ્ધ ૧૪ ના રોજ પાશ્વિક પ્રતિક્રમણ કરતા મોટી શાંતિ જોવાતા જોવાતા નાગોર મારવાડમાં તેઓ સ્વર્ગવાસી થયા અને સઘમાં શોકની છાયા છવાઇ ગઇ શ્રીસદે ગુરૂદેવની પાલખીને સજવી સ્મરણ થત્રા શહેરમાં ફરી વગી-હજારો લોકોએ અંતિમ દર્શન કર્યો

ગુલાબમુનિજી તો ફરી નિરાધાર બની ગયા તેમના શોકનો પાર ન હતો

રાત્રિનો સમય હતો ગુરૂદેવના સ્વર્ગ ગમનથી ગુલાબમુનિજી શોકાતુર હતા-નિદ્રા વેરણુ બની હતી નમસ્કાર મહામન-હિવસગ્રહર અને મોટી શાંતિનો જાપ કરતા કરતા આખો મીઠાઇ ગઈ અને એક મુર સ્વપ્ન લાખુ ગુરૂદેવે દર્શન દીધા-ગુલાબમુનિજી તો ગુરૂદેવના ચરણમાં પડી ગયા-આમુઓથી ગુરૂદેવના પગ પખાળ્યા ગુરૂદેવે ધીરજ આપી અને તીર્થધિરાજ શત્રુજય જવા પ્રેરણા કરી આખો ખોલી જુએ તો ગુરૂદેવ તો અદૃશ્ય થઇ ગયા પણ ગુરૂદેવનો સંદેશ હૃદયમાં કોતરાઇ ગયો તીર્થધિરાજ શત્રુજયમાં ઉદ્ધાર થયે એ પરમ પવિત્ર તીર્થધામ ચિરંતન શાંતિ આપશે એમ વિચારી ચોમાસા પછી પાતીતાણા તરફ વિહાર કર્યો મામાનુગામ વિહાર કરતા કરતા પાતીતાણા આવી પહોંચ્યા તિર્થધિપતિ ધીઆદીધર દાના દર્શનથી હૃદયને શાંતિ મળી મહિરોના નગરમાં આત્મશાંતિ અને જીવનનું નવું દર્શન મળ્યું

યોગી નાજના ચરણમાં

પૂજ્ય પ્રાન સ્મરણીય ક્રિયાપાત્ર વચનચિદ્ધ પુણ્ય પ્રભાવક મુનિ પેદન લાલજી મહારાજ એક મુખસિદ્ધ જગન્નાથ કર્મી મુનિરત્ન થઇ

ગયા તેમના પ્રશિષ્યા રત્ન બાલ બ્રહ્મચારી દીર્ઘ તપસ્વી યોગનિષ્ઠ પન્થાસ શ્રી-કલ્પિમુનિજી મહારાજ પાલીતાણા પધાર્યા હતા-આપણા ગુલાબમુનિજી પણ ગુરૂદેવના આદેશથી પાલીતાણા આવ્યા હતા. ૫ શ્રી-કલ્પિ મુનિજીના દર્શનથી આપણા ગુલાબમુનિને ખૂબ શાંતિ મળી તેઓ શ્રીના પરિચયમા આવ્યા અને શાતમૂર્તિના ચરણમા બેસીજવા નિર્ણય કર્યો. ૫ શ્રી-કલ્પિ મુનિજીને મળી પોતાની સવેગી દીક્ષાની લાવના દર્શાવી પન્થાસજી તો ધીર-ગભીર અને યોગનિષ્ઠ હતા તેઓશ્રીએ મુનિજીને પોતાના શિષ્ય બનાવવા સમતિ આપી એટલે આપણા ગુલાબમુનિજી તો હર્ષથી નાચી ઉઠ્યા તેમના આનંદનો પાર નહોતો શુભ મુહૂર્તે સં ૧૮૭૬ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૬ ના રોજ પન્થાસ શ્રીએ દીક્ષા આપી અને ગુલાબમુનિ નામ કાયમ રાખી પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા ગુલાબ મુનિએ ગુરૂદેવના ચરણમા પોતાનું જીવન સમર્પણ કરી પ્રીધુ ગુરૂદેવ પાસે એટલા બધા હિદાર અને સૌમ્ય મૂર્તિ હતા કે તેમણે પ્રેમ પૂર્વક સ્વીકારી લીધા આપણા ચરિત્ર નાયક શ્રીગુલાબ મુનિતો ધન્ય બની ગયા ગુરૂદેવની સેવામા લીન થઈ ગયા સિદ્ધાચલજીમાં પોતાને પુનર્જીવન મળ્યું તેમ માનવા લાગ્યા તીર્થધામ પરમ પ્રિય બની ગયું એ વરસ તો ગુરૂદેવની સેવામા રહ્યા પણ ચચળ અને ઉધાયો કર્યો મારવાડ તરફ જવાની લાવના બગી ગુરૂદેવ તો હિદાર ચરિત હતા પણ તેમને તો ગુરૂસેવાની અણમોલ લડીની બાજુથી વચિત રહેવું પડ્યું.

ગુરૂદેવથી જુદા પડી નાગોર આવ્યા સં ૧૯૮૦ નું ચાતુર્માસ નાગોરમાં કર્યું અહીં પૂર્વના ગુરૂ શ્રીકૃષ્ણદેવ મહારાજની સ્મૃતિમા અદ્વાઈ મહોત્સવ કરાવ્યો અને ૩૧ બાવીસ હજારનું ફંડ કરાવી બાલકોને ધાર્મિક શિક્ષણ માટે પાઠશાળા સ્થાપિત કરાવી.

નાગોરથી વિહાર કરી ખજવાણ તથા સેવાડી ચાતુર્માસ કરી સં ૧૯૮૩ નું ચાતુર્માસ સાડેરાવમાં કર્યું.

સાડેરાવમાં પોરવાળ શ્રીજેઠમલજીને ઉપદેશ કરી કન્યાશાળાની સ્થાપના કરાવી અહીંથી વિહાર કરી ઊંજા, જોટાણા ચાતુર્માસ કરી પાલીતાણા આવ્યા અહીં રણુશી દેવરાજની ધર્મશાળામાં ચાતુર્માસ રહ્યા ગિરિવર મુનિ પોતાના સમાડી બાપ તથા શિષ્યની તળીયત નરમ ગરમ રહેતી હતી બ્યાધિ વધી ગયો અને ગિરિવર મુનિ સિદ્ધાચલજીમાં કાળધર્મ

પામ્યા. તેમની વૈયાવચ્ચ ગુલાબમુનિએ ખૂબ કરી હતી. ફરી પાંચ વર્ષ પછી ગુરૂદેવની સૌમ્ય મૂર્તિ યાદ આવી અને ગુરૂદેવની કૃપાદષ્ટિથી પાંચ વર્ષના વિયોગપછી ગુરૂદેવના ચરણમાં પહોંચી ગયા-ગુરૂ દેવની તો એજ અમીભરી દષ્ટિ હતી. પછી તો જ્ઞાન-ભક્તિ અને સેવાના મંત્રો જીવનમાં તાણાવાણાની પેઠે વણાતા ગયા. પુણ્યરાશિ ગુરૂદેવે અસીમ કૃપાથી સ્તોત્રો છંદો, તત્ત્વજ્ઞાન વગેરે ખૂબ સીખવ્યું. અને આપણા ગુલાબમુનિનો બેડો પાર થઈ ગયો.

પ્રથમના ગુરૂદેવ શ્રીરૂપચંદજી મહારાજ પણ મહા ઉપકારી હતા. તેમણે તો સ્વર્ગમાંથી યાદ કરી સિદ્ધાચળની ભૂમિમાં પુનર્જીવન માટે સ્વપ્નમાં પ્રેરણા કરી અને યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રીએ ગુલાબમુનિને પોતાનો પ્રાણ પ્રિય શિષ્ય બનાવ્યો. ગુલાબ મુનિની પહેલેથી એકવડી કાયા. નબળું શરીર હોવાના અંગે શરીર સંપત્તિ ઘણી નાણુક છતાં આત્મભજન જખડું. સેવા ભાવ ઉત્કટ અને સહન શીલતા ઘણી. ગુરૂદેવ પણ એવા દયાળુ કે તેઓ ગુલાબ મુનિની રક્ષા કરતા અને તેમની તબીયતની માટે ચિંતા સેવતા કોઈ કોઈ સમયે પોતાના ગુરૂદેવ શ્રીજિન ઋદ્ધિ સૂરીને અજ્ઞાન પણે અસાતા ઉપજાવી. હશે પણ એ કૃપાદષ્ટિએ તો ગુલાબ મુનિ તરફ અમી દષ્ટિજ વરસાવી હતી.

બંને ગુરૂ અને શિષ્યનો એવો ગાઢ સંબંધ બંધાય ગયો હતો કે ગુરૂદેવની ચરણ સેવામાં છેવટ સુધી ગુલાબમુનિ રક્ષા અને ગુરૂદેવના અંતિમ આશીર્વાદ પામ્યા.

ધર્મ ઉદ્યોત

આજીવન ગુરૂદેવ શ્રીજિન ઋદ્ધિ સૂરીની સેવામાં બાવીસ ચાતુર્માસ, અને ગુરૂ મહારાજની આજેજ વિચર્યા. પોતે જ્યાં જ્યાં ચાતુર્માસ કર્યા ત્યાં બધી જગ્યાએ દાદા સાહેબ શ્રીજિનદત્ત સૂરીની જયંતિ ખૂબ ઠાઠમાઠથી ઉજવી.

સં ૨૦૦૮ માં શાંતમૂર્તી દીર્ઘ તપસ્વી યોગનિષ્ઠ ગુરૂદેવ શ્રીમદ્ જિન ઋદ્ધિ સૂરીશ્વરજી મુંબઈમાં સ્વર્ગવાસી થયા. જેન સમાજ અને ખાસ કરીને ખરતર ગ્રંથને એક મહાન તપસ્વી આચાર્યની બારે ખોટ પડી ગઈ. આપણા શ્રીગુલાબમુનિએ ગુરૂદેવની એવી તો સેવા-શુશ્રૂષા કરી હતી કે

ગુરૂદેવે તેમને શાસનની સેવા કરવાનો મહામૂલો સંદેશ આપ્યો હતો અને મંગળ આશીર્વાદ આપ્યા હતા.

ગુરૂદેવના સ્વર્ગવાસ પછી ગુરૂદેવના આરંભેલા અનેક કાર્યો પૂર્ણ કરવા આવક સંઘના આગ્રહથી ૨૦૦૮ નું ચાતુર્માસ પાયધુની શ્રીમહાવીર સ્વામી દહેરાસરમાં કર્યું. અહીં ઘંટાકર્ણ મહાવીરના મનોરમ ગોળની આજુમાં આરસ પાષાણનો સુંદર ગોળ બનાવરાવી ગુરૂમહારાજ શ્રીજિન ઋદ્ધિ સૂરિજીની મનોરમ મૂર્તિ સ્થાપિત કરાવી અને તે નિમિત્તે બે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કરાવ્યા એમાં લગભગ પંદર હજાર રૂપિયાનો ખર્ચ થયો.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે સિદ્ધાચળની યાત્રાની લાવના થવાથી વિહાર કર્યો—બોરીવલી આવ્યા. અહીં શ્રીસંઘના આગેવાનોએ વિનંતી કરી કે આપશ્રીના ગુરૂદેવે આરંભેલ આ દહેરાસરજી તથા ઉપાશ્રયનું અધૂરું કામ આપ સિવાય બીજા કોઈથી પૂરું થઈ શકે તેમ નથી. માટે આપ કૃપા કરી અત્રે સ્થિરતા કરો અને અમારા શ્રીસંઘની લાવના પૂર્ણ કરો. લાભનું કારણ જાણી શ્રીગુલાબ મુનિ બોરીવલી રોકાયા—સંઘમાં આનંદ આનંદ ફેલાવી ગયો. બોરીવલીના મંદિર અને ઉપાશ્રય નિમિત્તે ફંડ માટે પ્રેરણા કરી. પરાઓમાં પણ વિચરી રૂપિયા પચાસ હજારનું ફંડ કરાવી આપ્યું. ઉપરાંત શ્રીમહાવીર સ્વામીના દહેરાસરથી ૩. તેર હજારની મદદ મંજુર કરાવી આપી. આથી બોરીવલીના દહેરાસર ઉપાશ્રય તથા દાદાસાહેબની દેરીનું કામ ત્રણ વર્ષે પૂર્ણ થયું. આ છેલ્લા ત્રણ ચોમાસાના શેષ કાલમાં પરાઓમાં વિચરી ધર્મ ઉઘોતના અનેક કાર્યો કરાવ્યાં. તેમ ખરતર ગમ્મ શ્રીસંઘની અત્યાયક ભરી વિનંતિથી ગુલાબ મુનિજીએ પાયધુનીના ઉપાશ્રયમાં સં ૨૦૦૬, ૨૦૧૦ અને ૨૦૧૧ એમ ત્રણે ચાતુર્માસ આનંદ પૂર્વક કર્યા.

સં. ૨૦૧૨ ના જેઠ શુદ્ધ ૬ ના રોજ બોરીવલીના દહેરાસરની પ્રતિષ્ઠા શ્રીગુલાબમુનિજીના હાથે ધૂમ ધામપૂર્વક કરાવવામાં આવી. અને શ્રીસંભવનાથ પ્રભુ તથા દાદાજીની મૂર્તિ વગેરેને ગાદી નશીન કરવામાં આવ્યા. ચાતુર્માસ ગણિ શ્રીગુરુદિગુનિ મહારાજ સાથે પાયધુની શ્રીમહાવીર સ્વામીના ઉપાશ્રયે કર્યું.

કચ્છ માંડવીની દાદાવાડીના જીવોદ્ધાર માટે ખરતર ગમ્મ સંઘ તરફથી ૨૫૦ મોદનલાલ પોપટલાલ આવ્યા તેમની સાથે ફરીને જાત હજાર લગભગનું

ફડ કરાવ્યું તેમજ દાદા શ્રીજિન દત્તસૂરિ અષ્ટમ શતાબ્દિ મહોત્સવના ફડ માટે અગમેરથી કેમ્બ્રિજ શાળા આમંત્ર્ય તેઓને પણ છ સાત હજારનું ફડ કરાવી આપ્યું ત્યાર પછી મુખ્યથી વિહાર કરી દહાણુ પરગણાના ગામેગામમાં વિચરી શ્રીજિનદત્તસૂરિ જ્ઞાનચર્યાશ્રમ પાલીતાણા માટે હજારોનું ફડ કરાવ્યું અહીંથી વિહાર કરી ભરૂચ ખલાત આદિની યાત્રા કરી પાલીતાણા આળ્યા સિદ્ધાચળમાં તીર્થયાત્રા કરી ગિરનારજીની યાત્રા કરીને શ્રીહરિચંદ માલેકચંદ શાહ માદુગા નિવાસીના અત્યંત આગ્રહથી તેમની જન્મભૂમિ વીરનગરમાં ચાતુર્માસ રહ્યા અહીં શ્રીહરિચંદભાઈના પિતા શ્રીમાલેકચંદ ભાઈ તથા વીરચંદભાઈ આદિને ઉપદેશ કરી કટપસૂત્ર ગુજરાતી ભાષાતર સહિત પ્રેકાશિત કરવા રૂપીયા ત્રણ હજાર અપાળ્યા.

વીરનગરમાં મુનિરાજેનું પ્રથમ ચાતુર્માસ હોઈ શ્રીવીરચંદભાઈ પાનાચંદના આખા હૃદયે તથા બીજા ભાઈબહેનોએ ખૂબ લાભ લીધો શ્રીમાલેકચંદ ભાઈએ ચારે માસ મુનિરાજેની ખૂબ શ્રદ્ધા પૂર્વક સેવા બક્ષિ કરી.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી ભદ્રેશ્વરની યાત્રા કરી ૬૨૭ માડવી જઈ પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રીજીવિધિમુનિજી મ ને વ ન કર્યું સ ૨૦૧૪ નું ચાતુર્માસ તેઓશ્રીની છત્ર છાયામાં ૬૨૭ જુગમાં કર્યું ચોમાસા પછી પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજ સાથે માડવી આળ્યા.

અહીં દાદા સાહેબની પ્રતિષ્ઠા ખૂબ ધામધૂમથી પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીના વરદ હસ્તે થઈ ત્યારબાદ શ્રીગુલાબમુનિ અમડાસા પથનીર્ધોની યાત્રાથે ગયા અને આર્નલ પૂર્વક યાત્રા કરી પાછા ઉપાધ્યાયજી મહારાજની સેવામાં આવી પડોઆ.

અહીંથી પૂનડીની પ્રતિષ્ઠા તથા હરોડીમાં વરસી તપના પારણા પ્રસંગે તેમજ મુંદ્રા દાદાવાડીની પ્રતિષ્ઠા અને માડવી જૈન આશ્રમના દંદેરાસરની પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજની સાથે રહ્યા.

કોડાવ શીર્મવ તરફથી અત્યંત આમહ શરી વિનંતિ થવાથી ૨૦૧૫ નું ચાતુર્માસ કોડાવ કર્યું આ ચાતુર્માસમાં ગુરુદેવોની જયંતીઓ વગેરે ઉજવી ધર્મ પ્રમાવના સારી કરી.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી પાછા માડવી જઈ પૂ. ઉપાધ્યાયજી મહારાજના ચરણે વન કર્યું ચોડા દિવસની નિયંત્રતા કરી સિદ્ધાચળજી યાત્રાની ભાવના.

થતા પૂ ઉપાધ્યાયજી મહારાજની આજ્ઞા અને મંગલ આશીર્વાદ મેળવી વિહાર કરીને ભદ્રેસરની યાત્રા કરી અન્તર થઈ ગાંધીધામ આવ્યા.

મારવાડમા એરણપુરા પાસે આવેલ વાકલી ગ્રામના રહીશ પોરવાડ શ્રી જોરીદાસજી સઘ લઈને ભદ્રેસર યાત્રાએ આવવાના હતા. તે સમયે સઘપતિને માળા પહેરાવવા માટે માડવી ઉપાધ્યાય શ્રીને વિનંતિ કરી પણ તેઓશ્રીની તળીયત ખરાબર ન હોવાથી તેઓશ્રીએ શ્રીગુલાબ મુનિ ઉપર આસ્થાપત્ર લખી આપ્યું એટલે શ્રીજોરીદાસજીએ ગાંધીધામ જઈ શ્રીગુલાબમુનિને પૂ ઉપાધ્યાયજી મહારાજનો પત્ર આપી ભદ્રેસર પધારવા નમ્ર ભાવે વિનંતિ કરી પૂ ઉપાધ્યાયજી મહારાજની આજ્ઞા અને સઘવીની વિનંતિથી શ્રીગુલાબમુનિએ ગાંધીધામથી વિહાર કર્યો અન્તર થઈ ભદ્રેસર આવ્યા. સઘવીએ સઘના ભાઈ બહેનો તથા મુનિરાજની ખૂબ ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરી- શ્રીગુલાબ મુનિજીએ સઘવીને વિધિપૂર્વક માળા પહેરાવી સઘમા આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો ભદ્રેસરથી પાછો પાલીતાણા તરફ વિહાર કર્યો મોરબી રાજકોટ થઈ પાલીતાણા આવી પહોંચ્યા અને કંઠ્યાલુભુવન ધર્મશાળામા સ્થિરતા કરી

આતુર્ભાસ પૂર્ણ થયે કોટાવાળા શેઠ શ્રીસોલાગમલજી મહેતાના આયહથી સઘ સાથે શ્રીકદબગિરિની યાત્રા કરી પછી તો પાલીતાણામા સ્થિરતા કરવા ભાવના હતી પણ કચ્છભુજ નિવાસી સઘવી હેમચંદ ભાઈ હીરામદ ભાઈએ દાદાવાડીમા ઈધાવેલ દહેરાસરની પ્રતિષ્ઠા નિમિત્તે તેમના પુત્ર શ્રીપુનમચંદ ભાઈ આદિ હુડુબની તથા ભુજના શ્રીસઘની આયહ ભરી વિનંતી તેમજ પૂજ્યપાદ શ્રીઉપાધ્યાયજી મહારાજની આજ્ઞાને માન આપી શરીર વિહાર યોગ્ય ન હોવા છતાં ડોળીની સહાયથી આપ કચ્છ ભુજ પધાર્યા અહીં ખૂબ ધામધૂમ પૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરવામા આવી તળીયત નરમ તો હતીજ તેમા તાપ આવ્યો અને અશક્તિ બહુ આવી ગઈ દવા આદિના સેવનથી તળીયત કંઈક સારી થઈ એટલે પાલીતાણામા ગિરિરાજ ઉપર મૂળ દૂકમા દાદાસાહેબની દેરીઓનો જીર્ણોદ્ધાર ફલોધી નિવાસી શેઠ પુનમચંદજી ગુલાબચંદજી ગુલેચ્છાએ કરાવેલ, તેની પ્રતિષ્ઠા નિમિત્તે તેમનો તથા શ્રીસઘનો અતિ આયહ હોવાથી વિહાર કરીને આપ પાલીતાણા પધાર્યા કંઠ્યાલુભુવનમા સ્થિરતા કરી પ્રતિષ્ઠા ખૂબ ધૂમધામ પૂર્વક કરવામા આવી આ પ્રસંગે શ્રીજિનદત્ત સૂરિ સેવા સેવનુ બીજું અધિ વેશન પણ ખૂબ આનંદ પૂર્વક થયું તેમા ઉઘાસ પૂર્વક ભાગ લીધો અને

પરિશિષ્ટ (ક)

વિહાર પત્ર નં. ૧	૨૫૮
વિહાર પત્ર નં. ૨	૨૬૭

પરિશિષ્ટ (ખ)

હિયા ઉદ્ધાર નિયમ પત્ર	૨૬૭
શ્રીગિન ચંદ્રસૂરિ કૃત સમાચારી	૨૭૩

પરિશિષ્ટ (ગ)

શાહી ફરમાલુ સૂબા મુળતાન	૨૭૫
ફરમાન સૂબા હમીયા	૨૭૭
(૧) હમીયા ભૌર હમીયાદી સબ સરકારે	૨૭૯
શાહી ફરમાન નં. ૨ (શત્રુંગવ ઘાવત)	૨૮૦
” ” બીજી નકલ	૨૮૩
લેખપુર નરેશ શ્રીસૂર્યસિંહજીએ આપેલ પરવાનો	૨૮૬

પરિશિષ્ટ (ઘ)

સાંસ્કૃતિક સમાપના પત્ર	૨૮૭
આદેશ પત્ર	૨૯૨
શત્રુંગવસ્યાદિગિન વિવ પ્રશસ્તિ:	૨૯૩
યોગશાસ્ત્ર વૃત્તિ પ્રશસ્તિ:	૨૯૪
વિશ્વકર્મા પત્ર	૨૯૫

પરિશિષ્ટ (ઙ)

અગ્નિ જિનસૂત્ર	૨૯૬
શાંતિ જિનસૂત્ર	૨૯૮

પરિશિષ્ટ (ચ)

શ્રીઆદિનાથ મગવાનની પત્રાક્ષી સ્પરનો લેખ	૩૦૦
મૂળનાથક શ્રીઆદિનાથ ભગવાન	૩૦૦
પંચકર ઉપર પંચતીર્થી ભગવાન ઉપરનો લેખ	૩૦૧
શામળા પાર્શ્વનાથજીના દેરાસરનો લેખ	૩૦૬
પ્રધાનની ગોળની નકી પરનો લેખ	૩૦૨

परिशिष्ट (७)

अर्जुन शैत्यपरिभाषा स्तवन	३०३
पंचनदी साधन गीत	३०५
यु. प्र. जिनचंद्रसूरि गुरुरास	३०८
जिनचंद सूरिगीत	३११
यु. प्र. जिनचंद्र सूरिगीत (द्वितीय)	३१३

स्तवनादि कृति समुच्चय

१ श्रीशांतिनाथ हिंडोलणा गीत	३१५
२ नैमिराजुल चरमासिया गीत	३१६
३ जैसलमैर मंडन धीरजिन गीत	३१७
४ गौतमस्वामी गीत	३१७
सुभाषित	३१८
५ श्रीसुरियाम सुर काठक विधि गीत	३१८
६ श्रीमहावीरजिन तपस्या दिनमान गीत	३१९
७ श्रीमहावीर देवानंदा गीत	३२०
८ शांति जिन स्तवन	३२२
९ पार्श्वजिन लघु स्तवन	३२२
१० शत्रुंजयमंडन नामेयजिन हिंडोलणा गीत	३२३
११ अष्टमदचौपड़	३२४
१२ विक्रमपुरमंडन आदि जिन स्तवन	३२५
१३ भारतीय पंचतर्षीगत पंचजिन स्तवन	३२६
१४ पार्श्वनाथ स्तवनम् (संस्कृत)	३२७
१५ जोगीदाणी	३२७

गुरुण गीत (महो० रत्ननिधानकृत)

ચિત્રસૂચિ-

૧ સ્વ૦ અનુમોગાચાર્ય શ્રીકેશર મુનિજી ગણિવર	૧
૨ શેક દરિયેન્દ્રભાઈ માલેકચંદ (માહુંગા)	૫
૩ સ્વ૦ મુનિ શ્રીગુલાબમુનિજી અને તેમના ગુરુદેવ આ શ્રીજિનરિદ્ધિ સૂરિજી મ.	૮
૪ ચરિત્ર નાયકની મૂર્તિ (ખીકાનેર)	૧
૫ આ૦ જિનેશ્વર સૂરિ અને ચૈત્યવાસિઓનો શાસ્ત્રાર્થ.	૧૧
૬ નવાંગ ટીકાકાર અમયદેવસૂરિ અને દ્રોણાચાર્ય	૧૨
૭ ચરિત્ર નાયકના હસ્તાક્ષર (લોધપુર)	૨૬
૮ વિહાર નકસો	૭૩
૯ અકબર મિલન	૮૨
૧૦ પંચનદી સાધના	૧૨૨
૧૧ મંત્રીશ્વર કર્મચંદ્રજી	૨૨૨
૧૨ ભદ્રાર પત્ર	૨૬૨
૧૩ શાહી ફરમાન (આવાઢીવાદાહિકામારિ)	૨૭૫

યુગપ્રધાન શ્રીજિનચેન્દ્રસૂરિ અગ્રિમ વક્તવ્ય

સત્તરમી સદી એટલે ભારત વર્ષનો સુવર્ણયુગ. આ પહેલાની કેટલીક સદીઓની તુલનાથી પ્રસ્તુત કાળ યુગાન્તર જેવો ફલિત થાય છે. આ એ સમય હતો જ્યારે જૈન ધર્મ ભારે ઉન્નત અવસ્થાને પામ્યો હતો. આચાર્યદેવની આજ્ઞાનો પ્રભાવ ઠોઠ શાહી આસાથીયે અધિકતર પ્રબળ હોખાતો, ને આજ કારણે પ્રત્યેક ગચ્છ કે સમુદાયનું સંગઠન એટલું મુદ્દા હતું કે એની સામે લલલલી સત્તાઓ પણ ટક્કર ઝીલવાને અસમર્થ નીવડતી, ને શિર ઝુકાવતી. આ સમયે ભક્તિવાદનું સામ્રાજ્ય ખૂબજ પ્રબલતાથી પ્રવર્તતું હતું, કેવળ જૈન ધર્મમાંજ નહીં, બદકે અન્ય ધર્મોમાં પણ ભક્તિરસ પ્રાધાન્યપદ લોગવતો હતો, અમે આપણા ચારિત્રનાયકતા શુભાનુવાદની તે કાળની લખેલી ૧૦૮ ગદ્ય લિઓ (ભક્તિ કાવ્ય)નો સંગ્રહ કરેલ છે, જેના અભ્યાસથી તે સમયના વિદ્વાનોને આચાર્યદેવ પ્રત્યે કેટલો ઉઠો ભક્તિભાવ હતો, તેનો સારો પરિચય સંપ્રાપ્ત થાય છે.

હિન્દો ખાવાનો અધિકધિક પ્રચાર અને સુવ્યવસ્થિત અવગાહનનો પ્રારંભ પણ આજ શતાબ્દીથી થયો છે. આ

સદીમાં રચાએલ અને લખાએલ ગ્રંથોની સખ્યા બહુ મોટી છે. આમ સાહિત્યની દ્રષ્ટિએ પણ આ યુગનું વિશેષ મહત્ત્વ છે.

સમ્રાટ અકબર આદિ તત્કાલીન રાજ્યશાસકો પોતા પશુ વિદ્યાવિલાસી હતા, ને એથી પ્રત્યેક ધર્મપ્રચારક વિદ્વાનની ઠસોટી એની વિદ્વત્તા અને એના આચરણથી થતી. આ ઠસોટી જૈન વિદ્વાનોએ એવી ઉત્તમ રીતે પાર કરેલ કે જેના અંગે 'રાજ્યશાસકો તેમજ અન્ય વિદ્વાનો પર એમણે પોતાનો અસાધારણ પ્રભાવ જમાવી દીધો હતો. આના પરિણામરૂપે આ સમયમા એવા કેટલાંયે કાર્યો થયા જે ધિરસ્મરણીય રહેશે. સમ્રાટ અકબરના શાસન દરમ્યાન પ્રજાએ જે શાન્તિ અને સતોષ અનુભવ્યાં છે, તેમા જૈનાચાર્યો અને વિદ્વાનોનો સતત ઉપદેશજ મુખ્યત્વે કારણભૂત છે.

આ પહેલા અને આ પછી પણ જૈનાચાર્યોએ સમય સમય પર રાજસભાઓમાં ખૂબ ખૂબ સન્માન પ્રાપ્ત કરેલ છે, જૈનધર્મની જાળર સેવા બજાવેલ છે, અને ધર્મનો પ્રચાર કરી શાસનની પ્રબળ પ્રભાવના કરી છે. આર્યનૃપતિઓની તો વાતજ શું કરવી? પ્રત્યેક વિદ્યાવિલાસી રાજવીઓની રાજસભામા એમની વિદ્વત્પ્રિયતાના પ્રમાણે મૌજુદ છે. એમણે એમની પ્રખર મેદા અને અસાધારણ પાંડિત્યથી અજૈન વિદ્વાનો પર પોતાની વિદ્વત્તા અને ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર્યનો ભાર પ્રભાવ ધાડેલો છે.

૧. રાજસભાઓમાં ખરતર-ગચ્છાચાર્યો

ખરતર ગચ્છીય વિદ્વાનોનું રાજસભાઓમા અનુપમ માન હતું. "ખરતર" બિરુદ પ્રાપ્તિથી માંડીને જે જે આચાર્યોએ રાજસભાઓમા પોતાનો પ્રભાવ યાદી સન્માન

સંપ્રાપ્ત કરેલ છે, તેમની માનનીય નામાવલિ કેટલીક આ પ્રમાણે છે. ગુર્જરાધીશ દુર્લભરાજની સલામાં x શ્રીજિનેશ્વર-સૂરજીએ; ધારાનરેશ નરવર્મની સલામાં શ્રીજિનવલ્લભસૂરિજીએ; અજમેરના 'ચૌહાણ નૃપતિ અણ્ણેશજ અને ત્રિભુવનગિરિના 'યદુવંશીય રાજા કુમારપાલને શ્રીજિનદત્ત સૂરિજીનો પ્રતિબોધ †. મણિધારી શ્રીજિનચંદ્રસૂરિજીનો દિલ્હીનરેશ મહનપાલ પર-પ્રભાવ ‡, અને શ્રી જિનપતિ-સૂરીજીએ અંતિમ હિંદુસમ્રાટ પૃથ્વીરાજ ચૌહાણની સલામાં તેમજ રાજા જયસિંહ અને આશિકાનરેશ ભીમસિંહની સલામાં મોટા મોટા વાદિયોને શાસ્ત્રાથમાં શિક્ષત આપી બહુમાન પામ્યાની વાત ઇતિહાસ સિદ્ધ છે. *

x સદ્દિબદુલ્લહરાય, સરસદ્દમંકોવસોદિપ સુદય ।

મજ્જે રાયસદ્દં, પવિત્તિકુળ લોયાગમાણુમયં ॥ ૬૬ ॥
(ગણુધર સાદ* શતક)

† આ બધા વિષેની વધુ માહિતી માટે "ગણુધરસાધ*શતક પૃષ્ઠ૬૬" જોઈની જોઈએ.

‡ આ સંબંધી હકીકત ૮૬ પાનાની પ્રાચીન "ગુર્વાવલી"માં છે.

* "ઇતિહાસિક જૈન કાવ્ય સંગ્રહ"ના પૃષ્ઠ ૯ પર નીચે મુજબ પંક્તિ છે-

“પામીડ જેતુ છત્તીસ વિવાદહી,

જયસિંહ પુદ્ધવિય પરપદ્ધ પં ।

ચોદિય પુદ્ધવી પમુદ્ધ નરિન્દહ,

નિસુણિય વયણિ જિણધમ્મુ કરદ્ધ પ ॥૧૬॥

આ શાસ્ત્રાથોના વિસ્તૃત તેમજ મતોરંજક વર્ણન પ્રાચીન ગુર્વાવલીમાં છે. જે થીમાત જિનનિજબજીએ પત્ર ૮૬ વાલી ખરતર ગરજાલકાર 'યુગપ્રધાનાચાર્ય' ગુર્વાવલી' નામની સંપાદિત કરેલ છે.

ખરતરગરજના બીજા પાણુ કેટલાંય આચાર્યો છે, જેમણે રાજસલામોમાં રાજવીઓદ્વારા ભારે બહુમાન પ્રાપ્ત કરેલ છે, તેમનો ઉલ્લેખ પણ પ્રાચીન ગુર્વાવલી આદિમાં મળે છે

આર્થે સંસ્કૃતિના વિનાશક મુસલમાન બાદશાહો પરનો એમનો પ્રભાવ પણ ઉત્ત્વેજનીય છે, કેમકે લિન્ન જાતિ, લિન્ન પ્રકૃતિ અને લિન્ન વિચારવાળા મુસલમાન બાદશાહો પર પ્રભાવ જમાવવો એ દેશી નરેશો કરતાં અતિદુષ્કર્મ કાર્ય હતું. એ લોકો જરા જરામાં ગમે તે પર શુરસે થઈ જતા, અને કાવે તમ ઠંડી નાંખતા. આવા મુસલમાન સમ્રાટો 'પેર' સર્વપ્રથમ પ્રભાવ જમાવવાનો શ્રેય પણ ખરતરગચ્છના આચાર્યોનેજ કાળે જાય છે.

હાહા! શ્રીજિનકુશળ સૂરિજી મહારાજના શુર કલિકાલકેવલી શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિ(સં. ૧૩૪૬-૭૬)એ પોતાની 'સર્વતોમુખી પ્રતિભા વડે તત્કાલીન ચંપન સમ્રાટ મુલતાન કુતુબુદ્દીનને ચમત્કૃત કરેલ †, એ પછી આચાર્ય શ્રીજિનપ્રભસૂરિજીએ સં. ૧૩૮૫ ના પોપ મુદિ ૨ (૮)ને શનિવારે સાચાંકાળે મહામઠ તુધલખ બાદશાહની મુલાકાત દરમ્યાન તેના પર જબ્બરદસ્ત પ્રભાવ પાડ્યો કે જે સૂરિજીનો પરમ લક્ષ્મી બની ગયો, તે એટલે સુધી કે પ્રવાસ દરમ્યાન પણ એમને પોતાની સાથેજ રાખવામાં આવેલ (અને તપાગચ્છીય પડિત સોમધર્મ ગણિકૃત ઉપદેશસપ્તતિકાચંચના કથનાનુસાર સૂરિજીના ઉપદેશથી આ મુલતાને સઘ સાથે શ્રીસિદ્ધાચળજી અને ગિરનારજીની યાત્રાઓ કરી અને સંઘપતિના તમામ કાર્યો કર્યા હતાં.†)

† કુતુબુદ્દીન સુરતાજ રાડ; રીઝિડ સ મળોદરુ ।

જગિ પયડડ જિજિચંદસૂરિ, સુરિહિ સિરે સેદેરુ ॥

(જિનકુશલસૂરિ રાસ, ઐ-જૈ-કા. સં. ૫. ૧૬)

‡ સુરિનામુપદેશેન, સૈન્યસંપત્તમન્વિતઃ ।

તતો ગતઃ સુરત્રાણઃ, શ્રીશર્મૈજયપર્વતે ॥૩૮॥

તંત્ર સંઘપકૃત્યાનિ, શ્રુપાય કૃતપૂર્ણિજે ।

દુગ્ધેનાવર્પયન્સૂરિ-સ્તરુ રાજાદનીં તદા ॥૩૯॥

પંદરમી શતાબ્દીમાં બેગડશાખાના પ્રથમ આચાર્ય શ્રીજિનેશ્વર
મૂરિજીએ મહમ્મદ બેગડા પાસેથી બારે સન્માન પ્રાપ્ત કરેલ ૬

યાત્રાં રેવતકેડલ્યેય, વિધાય ગુરુમિત્સમમ્ ।

સદુત્સવૈઃ સુરત્રાણઃ, પ્રાપ્તવાન યોગિનીપુરમ્ ॥૧૭॥

(ઉપદેશ સપ્તતિઠા પત્ર ૫૮)

આ વિશે વધુ માહિતી “વિવિધતીર્થકલ્પ” કમાનપ
તીર્થકલ્પદય અને પં. લાલચન્દ બગવાનદાસ ગાંધીને ‘જૈન’ પત્રના
રૌપ્યમહોત્સવાક્રમાંનો લેખ તથા તેમનો લખેલ ‘સુલતાન મહમ્મદ
તુધવખ અને જિનપ્રભસુરિ’ નામનો પુસ્તક જે આચાર્ય શ્રીજિન
હરિસાગરસુરિ જૈન જ્ઞાનમંડાર લોહાવટ (માસ્વાડ)થી પ્રગટ થયેલ છે,
તે. તેમજ ગીતવ્ય-એ-જે.કા.સં. પૃ. ૧૧ થી ૧૪માંથી પ્રાપ્ત થશે.

પુરાતત્ત્વવિદ્ શ્રીજિનવિજયજી વિવિધતીર્થકલ્પના પ્રાસ્તાવિક
નિવેદનમાં જિનપ્રભસુરિજીના વિશે લખે છે કે:- “અયકાર
તેમના સમયના એક બહુ બારે વિદ્વાન અને પ્રતિભાશાળી
જન આચાર્ય હતા. જે રીતે વિક્રમની સત્તરમી શતાબ્દીમાં મોગલ
સમ્રાટ અકબર બાદશાહના દરબારમાં જૈન જગદ્ગુરુ હીરવિજયસુરિજીએ
સાહી સન્માન સંપ્રાપ્ત કરેલ, એક રીતે જિનપ્રભસુરિજીે પણ
૧૪મી શતાબ્દીમાં તુધવખ સુલતાન મહમ્મદ શાહના દરબારમાં
બારે ગૌરવ પ્રાપ્ત કરેલ. બારતના મુઘલમાન બાદશાહોના દરબારમાં
જૈન ધર્મનું મહત્ત્વ દર્શાવનાર અને ગૌરવ વધારનાર કદાચ શૈથી
પહેલા આજ આચાર્ય થયા.”

• જુએા જિનેશ્વરસુરિ ગીત (એ જૈ. કા. સં. પૃ. ૪૧૪)

પર(ચો)તૌ(?)પૂયો જ્ઞાનની, ‘અજાહિલવાહે’ માંહિ હો ।

મહાજન ધંદ મુકાવિયો, મેલ્યડ સંઘ ડચ્છાંહિ હો. સં ૧૧૬૧

‘રાજનગર’ નદ પાંગુર્યા, પ્રતિબોધ્યો ‘મહમ્મદ’ હો ।

પદ ઠવળો પરગટ કિર્યો, દુસ દોહગ મયા રદ હો, સં ૧૧૭૧

‘સોળમી શતાબ્દીના પૂર્વાર્ધમાં ઉપાધ્યાય સિદ્ધાન્તરચિત્રએ માંડવેગઢમાં આસુદીનની સલામાં વિજય પ્રાપ્ત કર્યો, અને ઉત્તરાર્ધમાં શ્રીજિનહંસસૂરિએ સિકંદર લોદી બાદશાહના ચિત્તને ચમત્કૃત કરી ૫૦૦ જેટલાં કેદીઓને કારાગૃહમાંથી મુક્ત અપાવી +

યુગપ્રધાન શ્રીચિન્દ્રસૂરિએ કે જે આપણા ચરિત્રનાયક છે, એમણે સમ્રાટ અકબર અને જહાંગીરને પ્રતિબોધ દઈ શાસનની ભારે ઉન્નતિ, સાધી છે, આ અન્ધમાં એ વિષેનો હાથેહાથ ખ્યાલ મળી રહેશે. એમના પછી સમ્રાટ જહાંગીરે આ શ્રીજિનસિંહસૂરિને યુગપ્રધાન પદ વડે

* શ્રીગ્યાસુદીનશાહે-મહાસમાલઘવાદિધિજયાનામ્ ।

શ્રીસિદ્ધાન્તરચિમહો-પાધ્યાયાનાં વિનેયેન- ॥૨૪॥

(સં. ૧૨૧૯ સાધુસોમઠમહાવીરચરિત્રવૃત્તિપ્રશસ્તિ)
+ જૂઓ-“ઐતિહાસિક જનકાવ્ય સંગ્રહ પૃ. ૫૩ પર ભક્તિલાભો-પાધ્યાયકૃત ‘શ્રીજિનહંસસૂરિ ચરિત્ર’ અને પદાવલિઓ.
|| અ ૧૬૭૫ ‘અરતરનસહી’ના શાંતિપ્રાસાદ આદિના લેખોમાં.

“દિલ્લીપતિપાતશ્યાહ-શ્રીજહાંગીરપદસયુગપ્રધાનધિર-
દધારક-શ્રીઅકબરશાહિરંજક-કઠિનકાશ્મીરાદિદેશ-
વિહારકારક-યુગપ્રધાન શ્રીજિનસિંહસૂરિ”

સં. ૧૬૭૬માં અવિનર સમયસુંદરણી સ્થર્થલિખિત યુવાંવસી પત્ર, ૧માં.

શ્રીદિલ્લીપતિપાતશાહિવિભુના શ્રીનૂરદીસાહિના,
યેશ્વોડશ્યાયિ યુગપ્રધાનપદવી પદ્માનુપદ્ધક્રમાત્ ।

મૂર્ખીઠાતમચાપડામિષ્ટકુલ-પ્રાલેયરોચિઃપ્રભા,
જીયાસુજિનસિંહસૂરિગુરવઃ પ્રોઢપ્રતાપોદયાઃ ॥૧૯॥

इति सं. १६७९ वर्षे भाद्रप(१)द ११ दिने श्रीप्रल्हाद-
नपुरे श्रीसमयमुन्दरोपाध्यायैर्लिखितम् । (१) पठितेसहेज-
विमलमुनिपठनार्थम् । (अंगारो संग्रहम्)

વિભૂષિત, ઠ્યો, ને એમના પેટ્રધર શ્રી જિનરાજ સૂરિજી † પંચ સં. ૧૬૮૬ના માર્ગશીર્ષ વદ ૪ના રોજ આગરામાં સમ્રાટ શાહ જહાંનને મુગેલ શ્રીજિનરાજ સૂરિજી અને શ્રીજિનરાજ સૂરિજીના પણ શાહી દરબાર તેમજ નવાબો સાથેના ગાઢ સંબંધ રહ્યો હતો—જેના પૂરાવારૂપે કેટલાંક શાહી દરમાનો લખનૌના ખરતરગઢીય જ્ઞાન ભંડાર અને બિકાનેરના શ્રીપૂજ્યજી શ્રીજિનચારિત્રસૂરિજી (સંપ્રતિ શ્રીપુજ્યજી શ્રીજિનવિજયેન્દ્રસૂરિજી) પાસે ઉપલબ્ધ છે.

ખાદશાહ ઔરંગઝેબ ભારે કૂર, નીતિજ્ઞ અને કદ્દર મુસલમાન હતો, એટલે ત્યારથીજ શાહી દરબાર સાથેના જીનાચાર્યોના સંબંધ મંદ પડ્યો. અસ્તુ, કહેવાનું તાત્પર્ય એ કે ખરતરગઢીયાચાર્યોના પ્રભાવ માત્ર દેશીનરેશો સુધીનોજ મર્યાદિત નહોતો, પરંતુ મુસલમાન ખાદશાહો સુધી પણ એ પહોંચતો હતો.

અમોએ ઉપર દર્શાવ્યું છે તેમ ખરતરગઢીયાચાર્યોના પ્રભાવ ચાર્યનૃપતિઓ પર એટલો જળગરદસ્ત હતો કે તેઓ તેમને પોતાના ધર્મશુભ તરીકે લેખતા-બિકાનેર, જૈસલમેર, જોધપુર, જયપુર આદિ નરેશો સાથેના સંબંધ તો (આજ સુધી) અવિચ્છિન્ન રહ્યો છે. જેના કૃપાસ્વરૂપે આજે પણ તામ્રપત્ર, પટ્ટા, પરવાના, ખાસ રૂકસ આદિ વિપુલ પરિમાણમાં ઉપલબ્ધ છે. બસ, આ વાતોનું વિવેચન અહીંજ સમાપ્ત કરી પ્રસ્તુત પુસ્તક લખવાનું કારણ દર્શાવીએ.

અમારી સાહિત્ય પ્રગતિ

સં. ૧૮૮૪ની વચ્ચે પંચગીએ પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ, સકલાગમરહસ્યવેદી, પરમગીતાર્થ, વયોવૃદ્ધ શ્રી જિનનૃપા ચન્દ્રસૂરિજી મહારાજ પોતાના વિદ્વાન ગિણ્ય પ્રવર્તક મુખસાગરજી આદિ મુનીમંડળ સહિત બિકાનેર પંથાર્યા

માંડવેગઢમાં જ્યાસુદીનની સલામાં વિજય પ્રાપ્ત કર્યો, અને ઉત્તરાર્ધમાં શ્રીજિનહંસસૂરિજીએ ચિકંદર લોદ બાદશાહના ચિત્તને ચમત્ક્રુત કરી ૫૦૦ જેટલાં કેદીઓને કારાગૃહમાંથી મુક્તિ અપાવી +

યુગપ્રધાન શ્રીજિનહંસસૂરિજી કે જે આપણા ચરિત્રનાયક છે, એમણે સમ્રાટ અકબર અને જહાંગીરને પ્રતિબોધ, દ્વંદ્વ શાસનની સારે ઉન્નાતિ સાધી છે, આ ગ્રન્થમાં એ વિષેનો હાથેહાથ ખ્યાલ મળી રહેશે. એમના પછી સમ્રાટ જહાંગીરે આ શ્રીજિનહંસસૂરિજીને યુગપ્રધાન પદ વડે

* શ્રીગ્યાસુદીનશાહે-મંહાસમાલદ્ધધાદિવિજયાનામ્ ।

શ્રીસિદ્ધાન્તદ્ધિમહો-પાધ્યાયાનાં વિનેયેત્ ॥૨॥

(સં. ૧૫૧૯ સાધુસામઠતમહાવીરચરિત્રવૃત્તિપ્રશસ્તિ)

+ જુઓ-“ઐતિહાસિક જ્ઞાનકાવ્ય સંગ્રહ પૃ. ૫૩ ૫૨ અકિતલાભો-પાપ્યાપકૃત ‘શ્રીજિનહંસસૂરિ ગુરૂગીતમ્’ અને પદ્યાવલિયો.

જી સં ૧૬૭૫ ‘ખરતરવસહી’ના શાંતિપ્રાસાદ આદિના લેખોમાં.

“દિલ્લીપતિપાતશાહ-શ્રીજહાંગીરપદ્મયુગપ્રધાનધિર-દધારક-શ્રીઅકબરશાહિરંજક-કઠિનકાશ્મીરાદિદેશ વિહારકારક-યુગપ્રધાન શ્રીજિનહંસસૂરિ”

સં. ૧૬૭૬માં કવિનર સમયસુદરજીની રચનાં લિખિત ગુરૂવંદની પત્ર ૧માં.

શ્રીદિલ્લીપતિપાતશાહિવિમુના શ્રીનૂરદીસાદિના,

ચેમ્બોડદાવિ યુગપ્રધાનપદવી પટ્ટાનુપટ્ટકમાત્ ।

મૂળીઠેત્તમચોપડાભિષકુલ - પ્રાલેયરોચિઃપ્રભા,

જીયાસુજિનહંસસૂરિગુરવઃ પ્રોદપ્રતાપોદયાઃ ॥૧॥

इति सं. ૧૬૭૯ વર્ષે માદ્રપ(૧૪)દ ૧૧ દિને શ્રીપ્રલ્હાદ-નપુરે શ્રીસમયસુન્દરોપાધ્યાર્ચલિલેલિ- (?) પદિતસંજ-વિમલમુનિપઠનાથમ્ ।

(એમાંના સંગ્રહમાં)

હતા, ને આથી એમના ચરિત્ર સંપાદનમાં કામ લાગશે, ઇન્તુ એ સમયે કેલ્પના સુબ્ધાં ન આવી કે કવિવરતું છવન ચરિત્ર લખાયા પહેલાંજ આ મહાપુરુષતું છવન આટલા વિસ્તારથી આલેખવાને સુયોગ પ્રાપ્ત થશે. સં. ૧૯૮૭ના આશ્વિન કૃષ્ણા પીજનારોજ આપણા ચરિત્રનાયકની જયન્તિ બિહાનેરમાં ઉજવાઈ, એ સમયે પણ એમના સંબંધી કેટલુંક લખાયું. ત્યારનાજ ત્રીજીવાર જિનહતસૂરિ ચરિત્ર-ઉત્તરાઈ. ગણધર સાધંશતક (ભાષાન્તર) આદિમાં વર્ણવેલ ચમત્કારી વાતો (કે જે આ ગ્રન્થના ૧૬મા પ્રકરણમાં છે) સહિત ચરિત્ર લખાયું. તે પછી શોભ-જોળ કરતાં કરતાં નવી નવી સામગ્રી સંપ્રાપ્ત થતી ગઈ; એજ વર્ષમાં શ્રીપૂજ્યજી મહારાજના સંગ્રહનું અવલોકન કર્યું, ને ઉપા. શ્રીમયચંદ્રજી ગણિના જ્ઞાનભંડારના પુસ્તકોની જ્ઞાતવ્ય સૂચિ જનાવી. આ ભંડારોમાંથી પણ આમને પ્રચુર સાગ્રી હસ્તગત થઈ, તે તે સંબંધી સાહિત્ય, ગદ્યલિપિયો, પ્રથસ્તિયો આદિની નકલો જનાવવામાં આવી. બાજ્યવશાત્ 'અકબર પ્રતિબોધ રાસ' પણ ઉ. શ્રીમયચંદ્રજીના 'જ્ઞાનભંડાર'ની સૂચિ કરતા સમયે ઉપલબ્ધ થયો; ઉપરાંત અન્ય નાના મોટા જ્ઞાન ભંડારોમાંથી થયેલ સામગ્રી મળી. આથી અમારા હિસાબમાં અનેરી અભિવૃદ્ધિ દર્શાવી. આખરે, સં. ૧૯૮૯માં સમસ્ત પ્રમાણોને માર ખેંચી મુદ્રણાર્થે ચોથી કોપી તૈયાર કરીને એમાં જે કાંઈ લખવાનું બાકી હતું તે સં. ૧૯૯૦માં પૂર્ણ કર્યું, ને ઇચ્છા થઈ કે આને શ્રી. દેસાઈ, શ્રીજિનવિજયજી, નાહરજી, નયમ્માગરસૂરિજી આદિ ઈતિહાસવેત્તાઓને જતાવી વિના-ચિત્તે છપાવીએ, પરન્તુ કોઈ અસાત શક્તિની પ્રેરણાથી આ પ્રેસકે.પી ન તો કયાંય મોકલાઈ, કે ન તો એના પ્રકાશન સંબંધી કંઈ વ્યવસ્થા થઈ. ગયે વરસે બિહાનેરના જુહા

જ્ઞાનેશ્વરના હસ્તલિખિત ગ્રંથોની સૂચિ છ માસના અગ્રાગ પરિશ્રમને અંતે તૈયાર કરતા સમયે પણ ઐતિહાસિક શોધ-ખોળ, અધ્યયન તેમજ સહાયશૂલ થાય તેવા અન્યાય ગ્રંથો જોવાનું સાહુજ રાખ્યું. પરિણામે શુદ્ધિ તેમજ વૃદ્ધિદારા પાંચ વર્ષની શોધખોળના ફળ સ્વરૂપે જિનમંદ સૂરિજીપી અંદમાની ૧૬ કલાઓના સૂચક એવા ૧૬ (મૂળ) કુરમાઓ અને ૧૬ પ્રકરણોમાં વિસ્તૃત એવો આ મહાન ગ્રંથ કે જે આટલો મોટો થવાની કૌંઠ સંભાવનાજ નહોતી— આજ અમે અમારું પરમસુદ્ધ વાંચકો સમક્ષ પેશ કરતી વેળા પરમહર્ષ અનુભવીએ છીએ.

પ્રયુક્ત સામગ્રીની પ્રામાણિકતા

સૂરિજીના લખનની અધિકાંશ તમામ વાતો અમેએ તે કાળે લખાએલ વિશ્વસનીય પ્રમાણોના આધારે આલેખેલ છે. વિહારપત્ર, મહુંલિયો આદિ અધિકાંશ સામગ્રી અમારા સંગ્રહમાં મોજુદ છે, પ્રથમ તો અમારો એવો વીચાર હતો કે આ ગ્રંથની તમામ સાધન સામગ્રીને પરિશિષ્ટમાં પ્રકટ કરવી, પરંતુ એ વિચાર છેવટે માંડી વળાયો, કેમકે એમ કરવા જ્યાં મૂળગ્રંથથીએ પરિશિષ્ટ વધુ લાંબાઈ બન્ય-કે જે ગ્રંથને માટે શોભારૂપ ન ગણાય એથી કરીને પ્રમાણ સાક્ષાત્કારના નિમિત્તે કુટનોટમાં અપતરજુલુલ કેટલીક આવરયક સામગ્રી ‘પરિશિષ્ટ’માં આપી છે જ્યારે રાસ અને ઉપયોગી મહુંલિયો ‘ઐતિહાસિક જીન કાવ્ય સંગ્રહ’માં પ્રકટ કરેલ છે.

ઘટનાઓને ક્રમાનુસાર આલેખવામાં બે વિહાર પત્રો કે જે અમારા સંગ્રહમાં છે, તે બારે સહાયક નીવડેલ છે, ને સત્ય જણાવીએ તો એના વિના સંવચરાનુક્રમે લખન આવેખવું સર્વથા અસંભવજ નીવડત. પ્રથમ વિહારપત્ર તેજ કાળનું લખાએલ છે, એ જર્જરિત, છતાં આદર્શ નષ્ટ ન

થઈ નય એટલા ખાતર એનું ચિત્ર અમે પરિચિષ્ટમાં લગાવ્યું છે. આથી વાચકોને જીર્ણ પ્રથમાદર્શનો સાક્ષાત્દર્શન થશે, અને સાથે સાથે એમોએ લખેલ વાતોની સત્યાઈતા સમજવામાં સુગમતા સાંપડશે. આ વિહાર પત્ર એક, ખાસ કારણને લઈ અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે, અને તે એ કે એમાં મંત્રીશ્વર હમ્મચન્દ્રજીનો મૃત્યુ-સમય મોળ્યું છે, કે જે ઇતિહાસની સામાન્ય દુનિયાને ઉપલબ્ધ નથી. દ્વિતીય વિહાર પત્ર અમારા ખ્યાલાતાનુસાર કેવિ રાજલાલ કેએમના શિષ્યે આલેખેલ છે, તેનો લેખન સમય અંદારમી શતાબ્દીનો પૂર્વાર્ધ છે, આથી પ્રાચીનતાને હિસાબે આ પત્રથી પણ અધિક પ્રામાણિક હોવાથી પ્રથમે પત્રનો એમ વિશેષ ઉલ્લેખ કર્યો છે.

છેત્કું પ્રકરણ 'અકબર આમન્રજ' અધિકારે 'અકબર પ્રતિબોધ રાસ'ના આધારેજ લખેલ છે, જેની મૂળ પ્રતિ, કતાની ફવર્સલિખિત છે. શ્રીનયચંદ્રજી અણિના 'કંઠાર' (ખિલાનેર)માં મોળ્યું છે, અને અમેએ એને 'ઐતિહાસિક જૈન કાવ્ય સંગ્રહ'માં પ્રકાશિત કરેલું છે. હમ્મચન્દ્રજી પ્રળંધવૃત્તિની ૪ અમે પૂરેપૂરી સંહાઈતા લીધી છે, કેમકે એમાં ખડું વિશેષ સામગ્રી છે-એ સૌથી અધિક પ્રાચીન (રચના સંવત ૧૬૫૦-૫૫) અને વિશ્વસનીય છે; વળી સૂરેજીની

અંઆ મન્યની હસ્તલિખિત પ્રત અમને જિનકૃપાયન્દસરિ ઝોન 'કંઠાર-ખિલાનેર માંથી પ્રાપ્ત થઈ હતી, પરંતુ પ્રત અંશુધ્ય હોવાથી આ મન્યમાં એના જે અંવંતરણ (એક) આપતોમાં આવ્યા છે. એમાં અંશુદિઓ રહી જવા પામી છે. બીજું પણ દ્રષ્ટિ દેખ તેમજ મુદ્રણદોષની અંશુદિઓના સંશોધન મુરતે શુદ્ધ-શુદ્ધિ પત્ર તૈયાર કરી આપવામાં આવેલું છે (જેથી હિંદી સંસ્કરણમાં રચેલ અંશુદિઓનું સંશોધન થાય. કિંતુ આ ગુજરાતી સંસ્કરણમાં અનની ઠાકિશે યથાશક્ય સંશોધન કરી લેવા ધ્યાન અપાવું છે.)

સાથે લાહોર જવાવાળા 'પરમગીતાય' વિદ્વાનની કૃતિ છે-
એટલે એમાં તો સંદેહને લવલેશ સ્થાન નથી. 'અકબર
પ્રતિબોધ' અને 'યુગપ્રધાનપદ પ્રાપ્તિ' : આ હલધ પ્રકરણે
આ ગ્રંથના આધારેજ મુખ્યત્વે લખાયાં છે, એ શિવાય
અનેકાનેક શિલાલેખો, પ્રશસ્તિઓ, પ્રાચીન પટ્ટાવલીઓ,
હસ્તલિખિત ગ્રંથો આદિ પ્રાચીન તેમજ પ્રામાણિક સાધનો
દ્વારા આ ગ્રંથનું સંકલન થયું છે. 'સહાયક શબ્દસૂચિ'માં
તે તે ગ્રંથોની સહાયતા લેવાઈ છે તેની નામાવલિ આપી
છે, બાકીની નાનાવિધ કૃતિઓનાં નામ કુટનોટમાં આપ્યાં છે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથની ઉપયોગીતા

સૂરિજી સાથે સંબંધ ધરાવતા લગભગ બધાંજ વિષયો
પર પ્રકાશ પાડવાનો મથાસાધ્ય પ્રયાસ કર્યો છે. દ્વિતીય
પ્રકરણમાં સૂરિજીના પૂર્વવર્તી આચાર્યો, ૧૩મા પ્રકરણમાં
શિષ્ય સમુદાય, અને ૧૪મા પ્રકરણમાં આજ્ઞાનુવર્તી
સાધુસંઘના પરીચયની સાથે સાથે એમણે રચેલ ગ્રંથોની
વિસ્તૃત નોંધ પણ આપવામાં આવી છે, કે જેથી ખરતર
ગમ્મના વિદ્વાનોની ઉલ્લેખનીય સેવાનો યોગ્ય પરીચય
પ્રાપ્ત થઈ રહેશે. એજ પ્રમાણે ૧૫મા પ્રકરણમાં લક્ષ-
આવકોની સ્તુત્ય શાસન સેવાઓ પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ છે.

જો કે મન્ત્રીશ્વર કર્મચન્દ્રજીની જીવનકથા કેટલાંક ગ્રંથોમાં
પ્રકટ થઈ ચૂકેલ છે. પરંતુ શોધખોળ અને તત્ત્વબંધી
સુયોગ્ય સામગ્રીના અભાવને કારણે ઇતિહાસ દુનિયામાં
એમના અને એમના પુત્ર ભાગ્યચન્દ્ર લક્ષ્મીચન્દ્ર વિષે અનેક
સમજાઓ* પ્રચલિત થઈ ચૂકી છે એમોએ આ બધાંનું તત્કાલીન

* બડવા નૈન મિત્ર મંડળ-જાવનગરથી પ્રકાશન પામેલ 'નૈન
સ્પેશિયલ ટ્રેન સ્મરણાંક'ના ૫૪૫ ૫૬ પર "કરમચંદ દીવાન ગિરિમાં

વિશ્વસનીય પ્રમાણોને આધારે નિરાકરણ કરી આ ગ્રન્થમાં મન્ત્રીશ્વરની પ્રામાણિક જીવનકથા જનતા સમક્ષ પેશ કરવાનો યથાશક્તિ પ્રયાસ કર્યો છે. આમ, આ ગ્રન્થ સૂરિજીના જીવનની સાથોસાથ એ સમયના ખરતર ગમ્ત્રીય વિકાસો, એમની કૃતિઓ, ભક્તશ્રાવકો આદિ અનેક જ્ઞાતન્ય હકીકતો જાણવામાં પરમ ઉપયોગી નીવડશે.

રૂપબદ્ધી કરણ

“અકબર પ્રતિબોધ રાસ” અને “કર્મચન્દ્ર મન્ત્રિ-વશ પ્રબંધ”માં પરસ્પર સાધારણ જે વાતોનું વૈપર્ય છે. ‘રાસ’માં અકબરે કર્મચન્દ્રને પૂછતાં એનું સૂરિજી રાજનગરમાં અવસ્થિત હોવાનું જણાવ્યું, અને ‘વંશ-પ્રબંધ’ અનુસાર ખંભાતમાં હોવાનું. બીજું, ‘રાસ’માં સૂરિજીની લાહોરમાં પધરામણી બાદ અબ્દોત્તરી-સ્નાત્ર મહોત્સવ થયો; ને ‘વંશ-પ્રબંધ’માં પહેલાં થયો આ પાઠાંતરો પર વિચાર કરતાં જણાયું કે ‘વંશ-પ્રબંધ’માં સૂરિજીની અગાઉ વાચક માનસિંહજી (જિનસિંહસૂરિ)ના લાહોર જવા વિષે સૂચન સરખું નથી, એટલે સભવ છે કે વાચકજીને લાહોર મોકલતા સમયે સૂરિજી મહારાજ રાજનગરમાં હોય. હાં, સૂરિજીનો ખંભાતથીજ લાહોર પધાર્યો હતા, એ વાત સમયસુંદરજીકૃત અષ્ટક આદિ તત્કાલીન પ્રમાણોથી સિદ્ધ છે. અબ્દોત્તરી સ્નાત્રસંબંધી ‘વંશ-પ્રબંધ’નું કથનજી વિશેષ બાદ્ય અને વિશ્વસનીય છે, કેમકે ‘જહાંગીરનામા’માં પણ

આતીને રહ્યા. ત્યાં તેમણે અકબર બાદશાહનો સારો પ્રેમ જણ્યો અને સ્વેતાંબર જૈન સંઘના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન શ્રીહીરવિજયસૂરિને સમ્રાટ અકબરના દરબારમાં બોલાવવામાં કરગર્ય દીવાનેજ આગળ પડતો ભાગ લીધો હતો” એમ લખ્યું છે; અને લાગ્યજન્મ લક્ષ્મીચન્દ્રનો મૃત્યુ-સમય ૫. સં. ૧૬૧૩ લખેલ છે, ને સર્વથા અસિદ્ધ છે.

સં. ૧૬૪૭માં જહાંગીરની પુત્રી-જન્મનો ઉદ્ભવ છે, ૧૭ી અષ્ટોત્તરી રાત્ર પછી જી પુત્રીના જન્મદોષની ઉપશાન્તિ નિમિત્તેજ યોજાયેલ હતો. આથી અમે ‘રાસ’ અનુસાર સ્પષ્ટ લાહોર પધામાં પત્રી, આવતી ત્રૈત્રિપૂર્ણિમાનું લખેલ છે, કિન્તુ વાસ્તવમાં સં. ૧૬૪૮ની ત્રૈત્રિપૂર્ણિમા હોવી જોઈએ. પંદરમાં પ્રકરણમાં ‘રાજપૂતાનાકે જૈનશીરના અનુસારે જયપુરના રાજા અભયસિંહનો ઉદ્ભવ કરેલ છે, પરંતુ એ મમથે જયપુરમાં અભયસિંહ નામનો કોઈ રાજાજ નહોતો.

ચિત્ર અને ફરમાન પત્ર

સરિણનું અકબરનાથેના મેળાપનું ચિત્ર આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યું છે. + આ ચિત્રનો બ્લોક અંતને ‘શ્રીજિન-કૃપાચન્દ્રમૂરિ કોમલંડાર’ ઇન્દોર તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે; જેને માટે અમે જોકેત જ્ઞાનલહારના સંસ્કૃત શેઠ ચાંદમલ્લને ધન્યવાદ આપીએ છીએ. આવા પ્રાચીન ચિત્રો જાનેકે સ્થળે જોવા મળે છે (જાને માટે આક્રમાં પ્રકરણના અંતે આપશમાં આપેલ ફુનોટ બૂઓ), અને હાહાણના મંદિરોની દિવાલો પર પણ ચિત્રેલ જોવા મળે છે. અરિહં જોકે હોય, અને એમની મમથા વચ્ચાટ અકબરસિંહ હોય જોડીને હલા હોય-એવું ચિત્ર કક્કતામાં મુખસિંધ રાય બદ્રીદાસ બહાદુરનાં મંદિરમાં લગાવેલું છે. ચરિત્રનાયકની એક સ્વતંત્ર છબી મેલુણના મંદિર-ગીઝનેરમાં પણ છે. મચનદી સાધવા

+ શ્રીમાન હોરિવિત્તમજિતો પણ આવેજ ફોરો અનેક પ્રથામાં પ્રકાશિત થયેલ છે, પરંતુ એની પ્રાચીનતા અને પ્રામાણિકતાના તિવમાં પુરાતત્ત્વવિદ્ શ્રીપિત્તાવિત્તજીને પૂજના, શગણ સુરિ ૧૦ (૧૦, અં. ૨૪૬૧) પાટળથી મોકલેલ કાંડમાં તેઓ આ પ્રકારે લખે છે: હોર તિ મુ. અને અકબર મિયનનું ચિત્ર જનાવટી છે. મેં લખનોમા જનાવરામ્યું હતું.

સમયનું પંથુ એક ચિત્ર શ્રીપૂજ્યજી શ્રીજિનગારેત્ર સરિજી
પાસે છે.

સૂરિણી મૂર્તિ કે જે (બિકાનેર-ગાહાટાઓની ગવાડમાં) શ્રીકૃષ્ણદેવલના મંદિરમાં છે, અને લેખ બારમા પ્રકરણના અંતિમ ભાગમાં આપેલ છે, તેનો સુંદર ફોટો આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલ છે, પરંતુ રચણની વિષમતાને કારણે ફોટામાં શિલાલેખની પ્રતિકૃતિ નથી આવી શકી.

‘અપાઢી અષ્ટાન્કિકા’નું મૂળ ફરમાન કે જે અમને પ. પ્ર. યતિવર્ચ સૂર્યમંત્રણની કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલ છે, તેનો ફોટો, પરિશિષ્ટમાં લગાવી દીધો છે. લખાની લઠારમાથી મેળવવા બદલ અમે યતિશ્રીનો આભાર માનીએ છીએ. બીજું, શત્રુ જયતીથં વિષયક ફરમાન (મૂળ) શોધખોળ કરવા છતાંય નથી મળી શક્યું. પણ એનો અનુવાદ ગ્રંથાલેખક દ્વારા લઠારમાં પત્ર પરથી નકલ કરી પરિશિષ્ટમાં પ્રકટ કરેલ છે સલાવ છે કે મૂળ ફરમાન મળે તો કંઈક સારા પ્રકાર પડે. બીજાં ફરમાનો તપાસ કરવા છતાંય નથી મળી શક્યા એના કારણોમા એક કારણ એ પણ છે કે સૂરિશ્રીના પછી ખરતર ગચ્છમા ત્રણ શાખા(ગચ્છ)લેહ થઈ ગયા-(૧) જિનસાગરસૂરિ, (૨) જિનરગસૂરિ (૩) જિનમહેન્દ્રસૂરિ, અપ્રાપ્તી સામગ્રી અહીં તહીં વેર વિખેર થઈ ગઈ છે, એથી એનો પત્તો લગાવવો અશકેલ બની ગયેલ છે. સધનપુરથી શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિશ્રીએ (સ. ૧૮૩૪-૧૮૫૬)માં જેસલમેર ખાતે ૬૦ ઉદયધર્મીઓને મોકલેલ પત્ર પરથી માલુમ પડે છે કે એ સમય સુધીતો કેટલાય ફરમાનો મૌજુદ હતા એ પત્રનો આવશ્યક ભાગ અત્રે લિખિત કરીએ છીએ આ પત્ર આસપાસ મળ્યું છે.

“પં: ક્ષમાકૃત્યાણુ ગણિ ચૌમાય ઉતર્યે જેમલમેરથી વિહાર કરચે એ તુમે જેમલમેર પૂઠિયાની થિતિ મરજદ સરજ માચવજો, શ્રીમંધનું પિણુ લિખ લેજશાં, ૫૦ ક્ષમા-કૃત્યાણુ ગણિનું પિણુ લિખ્યો છે સો ચાલતા તુમનું સુપરત કરચે. તુમે તથા ૫૦ ક્ષમાકૃત્યાણુ આપમને ઘણું સંપ રાખજ્યો હેતમે સરજ કડો છે. તથા ગાંઠડીની તુમે પાંચ પાંતી કરી હતી તે ગાંઠડીમે બના પરવાના સુમલમાની અકૂળરતા હતા તે પરવાના કાવડા કરીને પાણી પહુંચના કરેજ્યો પાણીનાલાનું ઇતનો લિખદેજ્યો રાધનપુર કાવડા પહુંચાવેજ્યો પાણીથી રાધણુપુર કાળા પહુંચસ્યે વલતા પત્ર દેજ્યો મિતી દિનીય બાદવા વદિ ૧૪”

શત્રુજય પર શિવાયોમણની દૂકમાં શ્રીજિનચન્દ્રમૂર્તિ અને શ્રીજિનનિંહમૂરીણની પાદુકાઓ શ્રીજિનરાજસૂરિજીએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલ છે, જેના લેખો કમશા આ પ્રમાણે છે—

મંથત્ર ૧૬૮૧ . ....યુગપ્રધાન શ્રીજિનચન્દ્રમૂરીશ્વરાણાં પાદુકે: કારિતે દોમીંગાગ્રીય મં ૦ ૫૦...શ્રીકમલદામોપાધ્યાય પં. જ્ઞિધિશીર્તિગણિ પં. રાજહંમગણિ પં. વા, મરદેવ વિજયાદિ સુતેન ૩. (૫?) દેશીત તથ ચેયમે શુભં મથતુ પ્રતિષ્ઠિતં શ્રુદ્ધ્યગ્નરગજાધિરાજે: ધીજિનરાજસૂરિભિઃ

મં. ૧૬૭૫. વર્ષે વંદ્યાય સુદિ ૧૩ શુક્રે વાનમારાય(!!) (કાદમીરાય) નાયકેશવોધ વિહારાદિપ્રચાર પયાર(!!)મારિ પ્રયત્નક મંથયિધાનનર્તકીનર્તક જહાંગીરનૂરદીન પાતિમાદિ પ્રદત્તયુગપ્રધાનપદ ધીજિનનિહમૂરીણાં પાદુકે: પ્રતિષ્ઠિતે ધીજિનરાજસૂરિભિઃ મથતુશ્રુરિરાજાધિરાજે: ॥

તદુપગંત નકાલીન અનેક વિહારોની ચરણ પાદુકાઓ ત્યા પ્રતિષ્ઠિત છે, જે અદેર થયે ધવો ઇતિહાસ પ્રકાશમાં આવી શકે નામ છે.

૧૭ મં. ૧૬૭૪માં સૂરિજીના ચન્દ્રપાદુકાઓ જેમલમેરમાં પ્રતિષ્ઠિત ૫૫૫ ૩. શુભા જેમલમેર જેણ મંથદ-મેળાંક ૨૫૦૦

ઉપસંહાર—

સમ્રાટ ચક્રવર્તી દરબારમાં શ્રીમાન્ હીરવિજયસૂરિજી તેમજ શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજીનો સારો એવો પ્રભાવ રહ્યો છે, જેમાં હીરવિજયસૂરિજીની ભવનકથા તો વર્ષો પૂર્વે શોધખોળ દ્વારા પ્રકટ થઈ ચૂકી હતી, કિન્તુ ઐતિહાસિક સામગ્રી વિપુલ પ્રમાણમાં ન મળવાને કારણે શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજીનું ભવન અત્યાર લગી પ્રકાશમાં નહોતું આવ્યું. શ્રીહીરવિજયસૂરિજીની માફક એમની ચરિત્ર-સામગ્રી કોઈ મોટા ગ્રન્થાકારમાં પ્રાપ્ય નહોતી, પરન્તુ ‘કર્મચન્દ્ર મંત્રી વંશ પ્રબંધ’ અને રાસદ્વય તેમજ અન્ય સર્વ ગ્રંથો અહીં તહીં વેરવિખેર સ્થિતિમાં હતાં. એ બધાં સાધનોને એકત્ર કરી સંપાદન કરવાનું કાર્ય કેટલું મહત્વ અને શ્રમસાધ્ય છે, એ તો સાહિત્ય-પ્રેમી વિદ્વાનો જ સમજી શકે. કહ્યું છે કે—

‘વિદ્વાનેષુ વિજ્ઞાતાતિ, વિદ્વજ્જનપરિશ્રમ્ ।

નહિ વચ્ચ્યા વિજ્ઞાતાતિ, શુર્વોપસ્થવેદનામ્ ॥૧૥’

(અર્થાત્ વિદ્વાનના કાર્યની કઠિનતા વિદ્વાન જ સમજી શકે; જેમકે પ્રસૂતિની વેદનાને વંધ્યા ન જ ગણી શકે)

પાંચ વર્ષના અનુશીલન અને પરિશ્રમે આ ગ્રન્થ લખાયો છે, અને એને સર્વાંગસુંદર બનાવવાનો પૂર્ણ પ્રયાસ થયો છે એ કાર્યમાં અમે કેટલે અંશે સફળ થયા છીએ એનો નિર્ણય કરવાનું કામ તો સુઝ વાચકો પર જ છોડીએ છીએ. જો કે જેપરવાઈ અને પ્રમાદથી બચી રહેવાની અમે ખાસ કાળજી રાખી છે, છતાંય આ અમારો પ્રથમ પ્રયાસ હોવાથી અનેક ત્રુટિઓ રહી જવા સંભવ છે. વિદ્વજ્જનો એનું મંથોષન કરી

અમને સૂચન કરશે તો દ્વિતીય આવૃત્તિમાં એ ત્રુટિઓને દૂર કરવાનો યથાસાધ્ય પ્રયાસ અવશ્ય થશે.

આભાર પ્રદર્શન—

આ ગ્રન્થના નિર્માણ અંગે અમને અનેક ઇષ્ટમિત્રો તરફથી વિવિધ પ્રકારની સહાયતા મળી છે, આથી અમે અમારા તમામ સહાયકો પ્રતિ ધન્યવાદપૂર્વક હાર્દિક કૃતજ્ઞતા પ્રકટ કરીએ છીએ. જૈન સાહિત્યના ધુરંધર, લેખક શ્રીયુત મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈ બી. એ., એલ.એલ. બી. (વકીલ, હાઇકોર્ટ, મુંબઇ)નો અમે હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ, એમણે અમારા આગ્રહને વશ થઈ અનેક કાર્યોમાં રચ્યાપચ્યા હોવા છતાં અમને વિદ્વતાપૂર્ણ વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના લખી મોકલી. રાજપૂત ઇતિહાસના અમર લેખક વિશ્વવિશ્રુત પરમ શ્રદ્ધેય મહામાહોપાધ્યાય.રાયબહાદુર પંડિત ગૌરીશંકરજી હીરાચન્દજી એઆ મહોદયે વૃદ્ધાવસ્થામાં, શારીરિક અસ્વસ્થતા હોવા છતાં પણ પોતાની અમૂલ્ય મમ્મતિ પ્રદાન કરી અમને અનુગૃહીત કરેલ છે. અમને નથી સમજતું કે આ બન્ને વિદ્વાનોનો ક્યા શબ્દોમાં આભાર માની શકાય !

અમને કહેતાં અવર્ણનીય હર્ષ થાય છે કે વિદ્વદ્વર્ધ (મંપ્રતિ ઉપાધ્યાય) શ્રીલલિતમુનિજી મહારાજે આ ગ્રન્થના આધારે સૂરિજીના ચરિત્રની સંસ્કૃત કાવ્યરચના કરી દીધી છે, જે માટે તેઓ પણ ધન્યવાદને પાત્ર છે.

ગણાધીય શ્રીહરિસાગરજી, તથા પ્રવર્તક મુનિ શ્રીમુખ-સાગરજી, વિદ્વદ્વર્ધ શ્રીલલિતમુનિજી, બાનુ પૂરણચન્દ્રજી

નાહર એમ. એ., બી. એલ., એમ. આર. એ. એસ., બાબુ શિળરચન્દ્રજી કોચર, પં. બલદેવપ્રસાદજી શાસ્ત્રી આદિ સર્વ સહાયકોનો અમે હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ કે જેમણે અમને યોગ્ય સૂચનાઓ આપી એક નહીં પણ અનેક રીતે પ્રહાયતા આપેલ છે.

વિહાર માર્ગનું ચિત્ર અમને શ્રીસુદરલાલજી કોચરે કરી આપેલ છે, જે બદલ તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

શ્રીપૂજ્યજી શ્રીજિનચારિત્રસૂરિજી, ઉ. શ્રીજયચંદ્રજી, યતિવર્ય. તિલોકમુનિજી આદિ ભિન્ન ભિન્ન જ્ઞાન-ભંડારોના સંચાલકો તથા સહુદય મહાનુભાવોને પણ અમે દિલથી ધન્યવાદ આપીએ છીએ કે જેમણે અમને પોતાના સંગ્રહના અમૂલ્ય મ. થો બતાવ્યા તેમજ સહાનુભૂતિ પ્રકટ કરવાની કૃપા કરી.

નિવેદક :

અગરચન્દ નાહટા.

ભંવરજ્ઞાલ નાહટા.

પ્રસ્તાવના

૪

એ વાત ખામ વિચારવા યોગ્ય અને લક્ષમાં રાખવા યોગ્ય છે કે ‘ભારત વર્ષ’ એટલે હજારો વર્ષોના ઇતિહાસનું એક લઘુ ખટપટ! એ ખટપટના ખોદાણ કામનો અંત નથી, એમાંથી હાથ લાગતી સામગ્રીઓ અપાર છે! આર્યાવર્તનના પ્રજાજીવન પર ઇતિહાસે ઉપગ્રહપરી એટલા તો થર ખડકેલા છે, કે એ થરો ઉખેડનારાઓની મંજ્યા મુકાબલે અદ્યમાન લેખાય પડેલીઓના કંઈ કંઈ તત્વોનો અદ્ભુત વણાટ આપણા પ્રજાજીવનમાં થઈ ગયો છે, અને એના ત્રિશોધને ખાપણા હાથમાં આપણા હાથ-આંધુઓની કંઈ કંઈ ક્ષમ્બો મૂકી છે. એ ચરમાંથી ખોદાણું એક એક ન્હાતું ચોમણું પણ આખી ઐતિહાસિક ઇમારતના ઘાટ તેમજ નકશી વિષેની નિત્ય નવી સમસ્યાઓથી આપણને સજ્જિત કરે છે.

અગિયારો પ્રસ્થિત લેખક ‘મંકિમમોર્દી સોવિયેટ લેખક સુમદાય’ સન્મુખના બાપતમાં દહે છે કે- ‘લેખકોને રૂં રૂં રૂં કે અગિયારી જૂની તવાગીજમાંથી મુગેયુગના

પોપડા ઉગેડો-ઉકેલો, અને હું ખાત્રી આપું છું કે, એમાંથી તમને રસ ભરપૂર લેખન સામગ્રી જડી (મળી) રહેશે. તેજ પ્રમાણે જૈન તવારીખમાંથી આ દેશના યુગેયુગમાં કામ આવે તેવી લેખન સામગ્રી લેખકોને મળી રહે તેમ છે.

જૈનોએ દેશનો ઇતિહાસભંડાર અને સાહિત્યનિધિ સાચવી રાખ્યો છે, તેમાંનો ઘણોએ અપ્રગટ પડ્યો છે, જૈનોની પુઠની તવારીખ, તેના મહાન શાવકોની, પ્રતિભાશાળી આચાર્યોની-સાધુઓની, પવિત્ર તીર્થોની, કલામય મંદિરોની, ગમ્હોની-સંપ્રદાયોની તવારીખ અણઉકેલી, સિલસિલાબંધ અણુલખેલી, છિન્નલિપ્ત દશામાં, પણ છૂટક છૂટક પ્રચુર માહિતી આપનારી ઘણી સામગ્રીવાળી સ્થિતિમાં પડી છે, તેમાંથી દેશના પ્રજાજીવનને લગતી રસભરી હકીકતો પણ ખૂણ મળી આવે તેમ છે.

એ બૌદ્ધાબ્ધનો વિષય છે કે વર્તમાન યુગમાં અનેક બજો 'પૈકીનું' એક બજ તે આપણા દેશના પ્રાચીન ઇતિહાસ તથા મંસ્કૃતિના પ્રમાણિક અભ્યાસમાં ઉંડા ઉતરવાની મૂલ્ય-શોધક વૃત્તિ જન્મી ચૂકી છે. કેવળ કપોલકલ્પિત હંત કથાઓને ભરાવે રહી આપણા ભૂતકાળને મહોન્નયલ માન્યા કરવાની અથવા તો વિદેશી યા અન્ય ઇતિહાસકારોએ કરેલ કેવળ ઉપરછગા મંથોધન પર અવલંબીને આપણા અતીતની હીણી ગણના કરવાની-એ જન્મે આદતો વચ્ચે આ તુલનાત્મક મંથોધન દ્વિધિ મર્યાદાધનારી છે.

આવી વૃત્તિએ કેવળ દેશ અને પ્રાંતની જ નહીં, પણ એકેક પ્રાચીન નગરની પ્રાચીનતા તપાસવાનું શરુ થયું છે

અને તે ઉપરાંત દેશવીરો ધર્મવીરોના જીવન ચરિત્રો પણ લખાયા માંડયા છે, એ આ જમાનાનું ગુણ ચિહ્ન છે. અ પુસ્તક એવો એક પ્રયત્ન છે.

જૈન તવારીખમાં પુષ્કળ લેખન સામગ્રી ઉપલબ્ધ થઈ શકે છે, પરંતુ તેમાં જૈનેતર લેખકોએ અંશુપ્રવેશ નથી કર્યો. તે પ્રત્યે પ્રયત્ન કરવાનો કોઈએ સંકલ્પ કર્યો હોય તો તે સફળ થયો નથી. આથી તે કાર્ય જૈન લેખકો, અધિકારીઓ, શિક્ષકો, શ્રેણીઓ અને સાધુઓ પર આવે છે, કારણ કે તેમને જૈનશ્રદ્ધા અને સામગ્રીનો વિશેષ પરિચય કરવાની અનુકૂળતા અને જોગવાઈ મળી શકે છે.

એક વિદ્વાન લખે છે કે :— ‘ ઇતિહાસને સર્જનાર તે ગયા, પણ એ સર્જાએલા ઇતિહાસને એકઠો કરનારાયે નથી જાગતા. આપણી જ માટીમાં આપણા રત્નો દટાયાં. આપણા પગ નીચે ચગદાયાં. એને વીણવા માટે દરિયાપારથી ટોંક આવ્યા, ક્ષાર્ખસ અને વોલ્સન આવ્યા; તેઓ કંઈ ખાસ ઇતિહાસ સંશોધનને માટે નહોતા નીમાયા. હાથમાં સોંપાએલા પ્રાંતોની હાકેમી કરતાં જ તેઓને આપણી પ્રેમકથાઓનો અને શૌર્યવર્તાઓનો નાદ લાગ્યો હતો. આપણા ખડેરામાં દટાએલ જૂતકાળનો પોકાર એને ધાને પડ્યો હતો. ઘોડે ચડી ચડીને એ ઇતિહાસના આશકો પહાડોની શિખરમાળામાં ભટક્યા. અખંડ અને રોમાંચક ઇતિહાસ આપીને આજ એ ઇતિહાસના આશકો કળરમાં સૂતા છે અને એના લખ્યા સાખ્યાંના આજ આપણે બાંધ્યા વટયા તરજૂમા કરીએ છીએ. આપણને—હિંદ માતાની તવારીખના ગિર્યાભિમાની વારસદારોને

આપણામાંથી જ કેમ કોઈ દોઢ કે ક્ષર્ણસ ન સાંપડ્યો ? શૌર્ય
તો પરવાયાં પણ શૌર્યના મૂળન, અરે સ્મરણ પણ વિસાયાં ?

આજ પણ ગોરા અમલદારો નિર્જન, વિકટ, રોગ ભર્યા
પ્રદેશોમાં ઉલટભેર રહે છે. નંદનવન સર્જે છે, અને કલમ
તથા કેમેરા લઈને પોતાને વિંટળાએલી નાનકડી દુનિયાનો
ગાઢતમ પરિચય કરી લ્યે છે. ઠહો કે પી બાય છે. હિંદના કે
હિંદના કોઈપણ ભાગના સૌરાષ્ટ્ર, ગુજરાત, મારવાડ,
મેવાડ વગેરેના દેશી અધિકારી બંધુને આવી તાલાવેલી
ક્યારે હાગશે ? સૌરાષ્ટ્ર, મેવાડની ભૂમિને તો પોપડે
પોપડે ઇતિહાસ બાજ્યો હોવાની આપણને જાણ છે, ગામે
ગામનો ઇતિહાસ આજ અધિકારી ભાઈઓને ઠેળે [ખસે]
આવે છે. નવાયુગનું શિક્ષણ પામેલા નવયુવકો હાકેમી ભોગવી
રહ્યા છે. કોઈ પુસ્તક યા માસિક વાટે મળી આવતી અસહી
શૌર્ય ઘટનાઓને પણ તેઓ અત્યંત જિજ્ઞાસા સાથે વાંચે છે.
તેઓને જૂની તવારીખ કહેનાર મનુષ્યોને સામગ્રીઓ પણ હાથ
જોડી હાજર છે. માત્ર તેઓને તો કલમ લઈને તે બધું ટાંચણ
કરવાની વૃત્તિ થવાની જ રહે છે. અધિકારીઓ એ કર્તવ્ય
ઉપાદી લ્યે તો એમની પોતાની છાંદગીમાં જ નવું દીવેલ
રેરાય, પોતાના પગ તળે નિત્ય ચગદાતી ધરતીની મહત્તાના
દર્શન થતાં એ પોતે જ માનવતાનાં રોમાંચ અનુભવી રહે.
દેશના ઇતિહાસ ભૂગોળ પર આવા અજવાળાં પાથરવા હોય
તો આ ઇતિહાસવિમુખ અને અક્રિય ભૂમિના દેશ અધિકારી
બંધુઓની મહાય બહુ અગત્યની છે.

આ દિગામાં આવી મુગમત બે હોય તો તે પ્રત્યેક

‘શબ્દોના કેળવણી ખાતાને તેમાં એકંડે પોણાસો ટકા શિક્ષકો
‘તો ખચીત આ વસ્તુમાં રસ લેનારા રહ્યા. એને કુરસદ ઘણી
‘તેથી ગામના વૃદ્ધો, પ્રમાદીઓનો ગળ્પોડીઓનો ડાયરો એની
‘ઓસરીમાં મળે. એમાંથી કેટલું ઇતિહાસ-દ્રવ્ય મળે ?

આપણા યુનીવર્સિટીની પરીક્ષામાં પસાર થઈ બહાર
નીકળેલા ગ્રેજ્યુએટો પ્રમાદ છોડી પોતાનો જે કાળ કુરસદ
તરીકે ઓળખાય છે તેનો સદુપયોગ પોતાની ભૂમિની માટીમાં
દટાએલાં બેમૂલ જવાહીરોને શોધી કાઢવામાં, જે કોઈ વીર-
ધર્મીની ભાળ લાગે તેની કથા નોંધી લેવામાં ગાળશે, તો
નૂતનભૂમિ જન્મશે ને તેના યશોભાગી પોતે થશે.

આપણા મુનિઓ તો દિવસના ચોવીને કલાક એવાનું ત્રત
લઈ ગામડે ગામડે, શહેરે શહેર, પ્રાંતપ્રાંત વિહરનારા છે;
એ અપ્રતિબદ્ધ વિહારી પ્રવાસીઓ પોતાના ચાતુર્માસ સમયમાં
એક ષથળે સ્થિરવાસમાં અને તે સિવાયના આઠ માસમાં
અત્ર તત્ર થોડા નિવાસમાં તે તે ક્ષેત્રનાં માનવસમાજની, પ્રકૃતિ
સૌંદર્યની, ધર્મજીવનની, વગેરે મર્વદેશીય માહિતીઓ
ઉપરાંત તેના ઇતિહાસ, કથાઓ, પુરાતન અવશેષો વગેરેની
નોંધો સખળ છતાં મમતોલ, અને લાગણીમય છતાં વિચારો-
ત્પાદક તેમજ આદહાદક શૈલિમાં પૂરી પાડી શકે તેમ છે.
તેઓમાં પ્રમાદ કે પરપ્રત્યયનેય બુદ્ધિ હોવાં જ ન પડે, એવો
તેમનો શિષ્ટ આચાર છે, તેઓ તરફથી આપણા ઘણા મનો-
વ્યો સ્ફુળ થવાની આશા છે. તેઓ ધારે તો જૈન માહિત્યમાં
પૂર્વાચાર્યોના લખેલા ઐતિહાસિક પુસ્તકો, ગ્રંથો, ચરિત્રો
બહાર પાડી શકે એટલું જ નહીં પણ દરેક ગામના જિન

મંદિરો, પ્રતિમાઓ વગેરેના ઉત્ક્રીણું લેખો એકત્રિત કરી સમગ્ર ભારતમાંના પૂર્વજેનોનાં ગૌરવ જતાવી શકે.

તેવી રીતે દેશભક્તિ પેદા કરવા માટે દેશનો પ્રાચીન ઇતિહાસ શોધાવો જોઈએ, તેવી જ રીતે ધર્મપ્રેમ તથા ધર્મગૌરવ તે તે ધર્મના મૂલ્ય પુરુષોના ભવ્ય જીવનચરિત્રો, ઐતિહાસિક પ્રમાણોવાળાં બહાર પાડવાથી જ જામે. એમાં ધાર્મિક દૃષ્ટિ સાથે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિ સંકળાએલી રહેવી જોઈએ. આવા પ્રકારનો પ્રયાસ આ જીવનચરિત્રમાં થએલો છે.

ધાર્મિક પુરુષોના જીવનચરિત્રો એ પણ એક પ્રકારનું લોકોપયોગી સાહિત્ય છે. 'સાહિત્યમાં કોમી તડા પડે એ વધુમાં વધુ અનિષ્ટની વાત છે' એ કથનમાં રહેલું સત્ય સ્વીકાર્ય છે; અને એ લક્ષમાં રાખી જૈન કે જૈનેતર-કોઈપણ ઐતિહાસિક સાહિત્યમાંથી જૈન કે જૈનેતર લેખકે તેજ સાહિત્યને વળગી ગૂઢીને અન્ય સાહિત્યની ઉપેક્ષા કરવાની નથી, પણ બંને સાહિત્યમાંથી મળતી હકીકતો મેળવી બંનેને સત્ય આકારમાં તટસ્થતાથી અને વ્યાપક દૃષ્ટિથી રજુ કરવાની છે. જો કે એમ કરવામાં બધા લેખકો શક્તિમાન હોતા નથી, યા સફળ થતા નથી, છતાં જે લેખક તરફથી તત્કાલીન સાહિત્ય પર નિષ્પક્ષપાત દૃષ્ટિ રાખી તેમાંથી પોતાના વિષય પૂરતી સામગ્રી મેળવી તે કાળની બિનાઓનો કેવળ એક શુભ અખંડ અભિ-શ્રિત નિર્દેશ થાય, તે લેખકને તેટલે અંશે અભિનંદન આપવું યોગ્ય છે. આમાં ખાસ પણે પણ સ્મરણમાં રાખવું આવશ્યક છે કે સાંપ્રદાયિક મોહ કે કોમી દૃષ્ટિને ઇતિહાસની ચાળણીમાં ચાળી નાખવાં જોઈએ. ભટ્ટીમાં ગાળી ભસ્મ કરવા જોઈએ. તેમ થાય તો જ સત્યદેવનું આરાધન થઈ શકશે.

વિક્રમની પંદરમી સદી થીતી ગઈ અને સોળમીનો પ્રારંભ થતાં હિંદનાં પાટનગર દિલ્હીનાં સિંહાસને સમ્રાટ અકબર બિરાજ્યો અને તેના સમયમાં મોગલ સત્તાનો સૂર્ય પૂર્ણ તેજથી પ્રકાશ્યો. તે સમ્રાટ અકબરને બધા ધર્મોની આહિતી મેળવી તે સર્વમાંથી ઉપયુક્ત વસ્તુઓનું એકીકરણ કરી એક સર્વમાન્ય ધર્મ 'કાઠવાની ઉત્કંઠા ચર્ચ', તે ઉત્કંઠા તૃપ્ત કરવા માટે સર્વ પેઢી એક એવા જૈન ધર્મના તે વખતે વિદ્યમાન આચાર્ય શ્રીદીરવિજયસૂરિને પોતાની પાસે બોલાવી તેમની સાથે મંત્રણા કરી. શ્રીદીરવિજયસૂરિજી એ રવેતાંબર જૈનના તપાગચ્છના આચાર્ય હતા, અને તેમણે જૈનધર્મના મહાત્મ્યની પ્રથમ જાંખી સમ્રાટ અકબરને કરાવી, આ આચાર્યનું જીવન ગુજરાતીમાં આવેખવાનો સભળ અને સફળ પ્રયત્ન મુનિ શ્રીવિદ્યાવિજયજીએ 'સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ' એ નામના પુસ્તક રૂપે કરેલો તે સં. ૧૯૭૬ માં પ્રકટ થયો, 'કે જેનો હિંદી અનુવાદ પણ ત્યાર પછી તેમણે બહાર પાડ્યો) ત્યારે પંદર વર્ષે સં. ૧૯૬૧ માં તે જ સમ્રાટ અકબરને થયેલા પરિચયની જ્યોત બાળવી રાખવામાં સહાયક ખરતરગચ્છના આચાર્ય શ્રીજિનયન્દ્રમૂર્તિનું જીવન દિંદી ભાષામાં લખી પ્રકટ કરવાનો સફળ પ્રયાસ બિંકાનેરના પ્રમિદ્ધ નાહટા કુટુંબના વંશજે શ્રીયુત અગરચન્દ્ર અને ભંવરલાલ નાહટા તરફથી થયો છે તે જોઈ ખરેખર આનંદ થાય તેમ છે.

શ્રીદીરવિજયસૂરિની પ્રતિષ્ઠા અને ગૌરવ જેટલાં તપાગચ્છમાં છે તેટલાં પ્રતિષ્ઠા અને ગૌરવ શ્રીજિનયન્દ્ર-મૂર્તિનાં ખરતરગચ્છમાં હોય તે સ્વાભાવિક છે.

ખરતરગચ્છ એ તપાગચ્છથી પ્રાચીન છે. તપાગચ્છની

ઉત્પન્તિ જગચન્દ્રસૂરિએ બહુ તપ કર્યો તેથી તેમને 'તપા' (એટલે તપસ્વી) એ બિરુદ (પ્રાપ્ત થયું), કહેવાય છે કે, મેવાડના તે વખતના પાટનગર આઘાટ નગરના રાજાએ સં. ૧૨૮૫ માં આપ્યું, તે પરથી તે સૂરિની શિષ્ય પરંપરાનો ગચ્છ 'તપા' નામથી પ્રસિદ્ધ થયો; જ્યારે ખરતરગચ્છની ઉત્પન્તિ ગુજરાતના પાટનગર અણહિલપુર પાટણમાં દુર્લભ(રાજ)સેન રાજાની (રાજ)સલામાં શ્રીજિનેશ્વરસૂરિએ ચૈત્યવાસી જૈન સાધુઓનો આચાર શાસ્ત્રસંમત નથી એમ બતાવી આપી 'ખરતર' (વિશેષ પ્રખર હથ (સત્ય) આચારવાળા) બિરુદ પ્રાપ્ત કર્યું. એ પરથી તે સૂરિની શિષ્ય પરંપરા ખરતરગચ્છના નામે ઓળખાવા લાગી, એમ જણાવવામાં આવે છે.

પાટણની ગાદી પર ગુર્જરાજ દુર્લભરાજે સં. ૧૦૬૬ થી ૧૦૭૮. એમ બાર વર્ષ રાજ્ય કર્યું; એમ મેરુતુ'ગસૂરિની વિચારશ્રેણી—સ્થવિરાવલીમાં, તેમજ રાજાવલીકોષ્ટકમાં જણાવ્યું છે અને તે શ્રીમાન્ બોઝાજીએ અને અન્ય ઇતિહાસકારોએ સ્વીકારેલ છે. જ્યારે ખરતરગચ્છના કેટલાક, ઉપર્યુક્ત બનાવો બન્યાનો સંવત્ ૧૦૮૦, તો ટાઈક ૧૦૨૪ આપે છે એમ ખરતરગચ્છ પદ્માવલીસંગ્રહ (સંગ્રહક શ્રીજિનવિજયજી, પ્રકાશક બાબૂ પૂરણચન્દ્ર નાહર) પરથી અને અન્ય પદ્માવલી પરથી જણાય છે.

(૧) સં. ૧૫૮૨માં થયેલી ખરતરગચ્છ—સૂરિપરંપરા પ્રશસ્તિમાં જણાવ્યું છે કે:—

તત્પટ્ટપંકેહરજહંસા, જૈનેશ્વરાઃ સૂરિશિરોઽવતંસાઃ
જયન્તુ તે યે જિનૌવશાસન-શ્રુતપ્રવીણા ભવત્રાસમશિષવઃ ॥૨૭॥

શ્રીપત્તને દુર્લભરાજરાજ્યે. વિજિત્ય ચાદે મઠગાસિસૂરીન્ ।
 વર્ષેઽન્યપક્ષાન્નશશિપ્રમાણે. લેમેઽપિયૈ ચરતરો વિરુદ્ધ [પ્રશમ્ય.]
 ॥૩૮॥ યુગમમ્

અર્થ—તે (વર્ષમાનસૂરિ)ના પટ્ટકમલ પર ગજહંસ
 રૂપ નિનેશ્વમૂર્તિ મન્તકના આભપણ થયા કે જેમણે જૈન શૈવ
 શાનનના શાઓમાં પ્રવીણ હોઈ લવવામને ફેંદી દીધો તેઓ
 જય પામે શ્રીપત્તનમાં દુર્લભરાજના ગર્યમાં મહવામ્ની
 આચાર્યેની વાદમાં જીતી જેમણે મં. ૧૦૨૪ના વર્ષમાં ‘ખરતર’
 નામનું [પ્રશંસનીય] બિરુદ પણ મેળવ્યું.

આ પ્રશન્તિમાં જણાવેલી સં. ૧૦૨૪ની માલને એક
 સંવત્ ૧૬૭૫ આમપાસની ખરતરપટ્ટાવલી ‘વસ સય વિદુ
 વીમેદ્દો’ એટલે સંવત્ ૧૦૨૪માં ‘સુનિદિત ગચ્છ ચરતર
 વિરુદ્ધ દુર્લભ નરચંદ્ર તિહા દિયડા ધીરર્ધમાન પટ્ટ તિલક.
 સૂરિ જિવમર મદગદાડ’ ॥

એમ કહી દેકો આપે છે પણ આ પુન્તકના લેખક
 નાહુતો ‘વસ સય વિદુ વીમેદ્દો’ એનો અર્થ હસ્યો અને
 આ વીમ એટલે એંશી એવો કહે છે, તે ખરેખર હુશિયારી
 બતાવનારો (ingenious) છે *

હુશિયારી બતાવનારો નરિં, પણ વસ્તુતઃ એજ અર્થ વસ્તુવિષ્
 ઠે માન્ય કે ૧૦૦૪નો અર્થ લેવામાં ‘હસસય’ શબ્દના પડી મીધી રીતે
 ‘વીસ’ શબ્દ વાદને ‘વિદુ’ શબ્દ ગળાય તોજ ૧૦૦૪નો અર્થ બસતર
 થઈ શકે પણ કવિએ ‘વિદુ’ શબ્દને વચમાં લઈને અતે ‘વીસ’ શબ્દ
 મૂકેલો કે એવી “વિદુ વીમેદ્દો”નો અર્થ ‘આ વીસ એટલે એમી’ એજ
 બતાવનારો (૧૬૮૮ સપાક)

(૨) ખરતર ગચ્છીય મુનિ ક્ષમાકલ્યાણની સં. ૧૮૩૦ની
ખરતર ગચ્છની પદ્માવલીમાં એવું કહેલું છે :—

x x “एवं सुविहितपक्षधारकाः जिनेश्वरसूरयो विक्रमतः
१८८० वर्षे खरतरं विरुद्धधारकाः जाताः ।

અને તે સમયમાં લખાયેલી બીજી પદ્માવલીમાં પણ તે
સૂરિ માટે એમ જણાવેલું છે કે ‘સંવત્ ૧૦૮૦ દુર્લભરાજ-
સભાયાં ૮૪ મઠપતીન્ જિત્યા પ્રાપ્તપરતરવિરુદ્ધઃ’.

આમાં ત્રણ હકીકત આવે છે :—(૧) પાટણમાં જિને-
શ્વરસૂરિએ દુર્લભરાજના રાજ્યમાં તેની રાજ્યસભામાં મહ-
વાસીને હરાવ્યા. (૨) તે જયથી ‘ખરતર’ ગિરુદ તેમણે મેળવ્યું.
(૩) તે ઘટના સં. ૧૦૨૪માં કે સં. ૧૦૮૦ માં બની. આ
ત્રણેના સળાંધમાં વિશેષ પ્રાચીન પ્રમાણે કેવા પ્રકારના મળે
છે તે જોઈએ.

હજી જિનેશ્વરસૂરિના પદ્ધર જિનચન્દ્રસૂરિના શિષ્ય
પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિના શિષ્ય મુખતિ વાચકના શિષ્ય મુનિ
શુણચન્દ્રે મહાવીરચરિત્ર પ્રાકૃત ભાષામાં સં. ૧૧૩૬ માં
(શ્રીહિમચન્દ્રસૂરિના ત્રિપષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત્રના દશમા
પર્વમાં આવેલ સંસ્કૃતમાં મહાવીરચરિત્ર રચાયું તે પહેલાં)
રચી પૂર્ણ કર્યું તેમાં છેલ્લી પ્રશસ્તિમાં કહ્યું છે કે :—વર્ધમાન
સૂરિને બે શિષ્ય હતા. પ્રથમ જિનેશ્વરસૂરિ અને બીજા
બુદ્ધિસાગરસૂરિ, અને

बोद्धित्योच्च समत्यो, सिरिस्परिजिणेसरो पदमो ।

गुरुसाराओ धवलाओ, खरय(रा) साहसंतई जाया ॥

[પાઠાંતર] ગુરુસારામો ધવલામો, નિમ્મલ[૧] સાદુસંતઈ જાયા ॥

હિમચંતામો ગંગુલ્લ, નિમ્મલ સાયલજળપુજા.

અળગો ય પુણિમાચંદ્ર સુદરો-બુદ્ધિસાગરો સૂરી ॥

[પીઠર્ચન ગિપોર્ટ, ૩, ૩૦૬ પી. ૫, ૩૩]

અર્થ—પ્રથમ શિષ્ય જિનેશ્વરસૂરિ બુદ્ધિમાન સમર્થ હતા, તે ધવલગુરુના સારમાંથી ખરતર (પાઠાંતર-નિર્મલ) સાધુ ચન્તતિ થઈ જેમ હિમવન્તમાંથી સકલ જનને પૂજ્ય એવી ગંગા નીકળી તેમ; બીજા શિષ્ય તે પૂર્ણિમાના ચન્દ્ર જેવા મુદર બુદ્ધિસાગર સૂરિ થયા +

[આ અન્ય શેઠ દેવચંદ લાલભઈ જૈન પુસ્તકોદ્યાગ-ફંડેના અન્યાંક ૭૫ તરીકે પ્રકટ થઈ ગયો છે તેમા ઉપરની ગાથામા ‘સ્વરચરા’ને મળ્યે સુવિદિયા [નિમ્મલા’પુ.] એમ જાપેયું છે]

ઉક્ત જિનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય નવાંગી વૃત્તિકાર અલયદેવ-સૂરિના શિષ્ય પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિના (પ્ર)શિષ્ય દેવલદ્રસૂરિએ.†

+આ ગાથાયુગવેનો વાસ્તવિક અર્થ આ પ્રમાણે છે, પ્રથમ શિષ્ય શ્રીજિનેશ્વરસૂરિ થયા કે જેઓ લબ્ધ જીવેને સંસારસમુદયી તારવાને વાહણના સમાન હતા, ધૈર્યોદાય આદિ અનેક ગુણોથી અત્યંત સાગના (પ્રધાનતા) વાળા અને ધવન (હિમજ્વળ) આચારવાળા એવા તે આચાર્ય-શ્રીથી, જેમ હિમવાન પર્વતમાંથી સકલજનને પૂજ્ય એવી ગંગા નદી નીકળી છે. તેમ ખરતર (અત્યંત કડોર) યા નિર્મલ આચારવાળા સાધુઓની સત્તાન (પરપરા) થઈ, અને બીજા શિષ્ય તે પૂર્ણિમાના ચન્દ્ર સમાન મુદર એવા બુદ્ધિસાગર સૂરિ થયા (ગુ. સં. સં.)

†પાંચનાથ ચરિતકાર આચાર્ય દેવલદ્ર અને મદારીર ચરિતમા મુનિ ચુખચંદ્ર એ વિભિન્ન વ્યક્તિઓ નથી; પરંતુ દીક્ષાનું નામ એમનું ચુખચંદ્ર હતું, અને આચાર્ય થયા પછી એમનું જ નામ દેવલદ્રસૂરિ નીકળે પ્રસિદ્ધ થયું છે. આમ જો નામ દેવલ હતાં હ્તાં હ્તાં વ્યક્તિ એક જ છે. (ગુ. સં.)

પ્રાકૃતમાં પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ચ. ૧૧૬૮ [વસુ રસ સદ્ર] ના
વર્ષમાં રચ્યું, તેમાં પ્રચલિતમાં એટલું જણાવ્યું છે કે—
તત્સાસિ દોષિ સીસા, જ(ગ)યાવિષ્ણવાયા દિવાયરસતિવ્ય ।
આચરિયજિણેસર-બુદ્ધિસાગરાચરિયનામાણા ॥ (પી. ૩, ૬૪)

અર્થ—તે (વર્ધમાનસૂરિ)ના જયથી (જગમાં) વિખ્યાત,
થએલા સૂર્ય અને ચંદ્રમાની જેવા (અનુક્રમે) બે શિષ્ય-આચાર્ય
જિનેશ્વર અને બુદ્ધિસાગર આચાર્ય એ નામના થયા.

આ ગ્રન્થને 'જેસલમેર જૈન લાંડગારીયગ્રન્થાનાં સૂચિ-
પત્રમ'માં થયાંક ૨૯૬ તરીકે માત્ર નામ આપી ૨૨૬ પત્રો
જણાવી તાડપત્રીય પ્રત તરીકે નોંધેલ છે. તેમાં ઉપલી ગાથાની
બીજી પંક્તિ નીચે પ્રમાણે છે એમ શ્રીયુત નાહટાણતું કહેવું છે:-

આચરિયજિણેસર-બુદ્ધિસાગર[૧] સ્વરપરા પાપા ।

એટલે ખરતર ખિડ્દથી જાત થએલા આચાર્ય જિનેશ્વર
અને બુદ્ધિસાગર-એમ તેમાં 'ખરતર' શબ્દ મૂકેલો છે.

ચ. ૧૧૭૦માં લિખિત કવિ પાલ્હે અપભ્રંશ[લાપા]માં કરેલી
ખરતર પદાવલી x કે જે 'અપભ્રંશકાવ્યત્રયી'ના પરિશિષ્ટમાં
પૃ. ૧૧૦થી ૧૧૨માં આપી છે તેમાં કહેલ છે કે:-

દેવસૂરિ પહુ નેમિચંદુ ચહુગુર્ણિર્દિ પસિદ્ધ ।

ઉજોયણુ તહ વદ્ધમાણુ સ્વરતર ઘર લદ્ધ ॥

નુગુરુ જિણેસરસૂરિ નિયમિ જિણચંદુ સુસંજમિ ।

અમયદેવ સવ્યંગુ નાણિ જિણવલ્લહ ધારામિ ॥

જિગરત્તસૂરિ ઠિડ પટ્ટિ તહિ જિણ ઉડ્ડનોદ્ડ જિણચયણુ ॥

સાગરહિ પરિક્ષિવિ પરિચરિડ મુલ્લિ મહગ્ધડ જિ(મ)ણ રયણુ ॥

x ઉક્ત પદાવલી અમારા “ઐતિહાસિક જૈન કાવ્ય સંગ્રહ”

(પૃ. ૩૬૫ થી ૩૬૮)માં છપાએલ છે. (અહિં ‘અમારા’ એ ગબ્દથી સર્વત્ર
૧૬લી સરકારી લેખક સમજવા.)

આમાં ખરતરનો વર જેણે લખ્ય કર્યો છે તે વિશેષણ મામાન્ય રીતે ઉઘોતન પછી થએલ વર્ધમાનને લાગુ પડે, પણ તે સુશુર જિનેશ્વરસૂરિને લગાડવાનું છે.

ઉપર્યુક્ત જિનેશ્વરસૂરિના જિનચંદ્રસૂરિ અને અભય-દેવસૂરિ તેમના જિનવલ્લભસૂરિ અને તેમના પદ્મધર જિનદત્તસૂરિ [આચાર્ય પદ સં. ૧૧૬૯. સ્વ. ૧૨૧૧] કૃત 'સુશુર પારતંત્ર્યમ્'માં ઉક્ત જિનેશ્વરસૂરિ સંબંધી એવું દર્શાવ્યું છે કે—

પુરબો દુલ્લહ મહિયહ-હસ્ત અણહિલ્લવાહ્ય પયડં ।
મુષ્કા વિચારિકુળં, સીદ્ધેણ વ દગ્ધલિંગીગયા ॥૧૦॥
દસમચ્છેરયનિસિ-વિષ્કુરંત સચ્ચંદસૂરિમયતિમિરં ।
સૂરેણ વ સૂરિજિણે-સરેણ હયમહિયદોમેણ ॥૧૧॥

અર્થ—અણહિલ્લવાહમાં દુર્લભ નૃપતિ પામે 'દ્રવ્ય લિંગીરૂપી ગણે[નિ] સિંહની પેઠે વિહારી નાંખ્યા અને દશમા અચ્છેરા (આશ્ચર્ય)રૂપી રાત્રિમાં દેલાએલ સ્વચ્છંદરૂપી સૂરિના મતરૂપી અધારે જેણે સૂર્યની પેઠે ટાળી નાંખ્યું એવા નિર્દોષ જિનેશ્વરસૂરિ.

તેજ જિનદત્તસૂરિ વળી પોતાના ગણધરમાધ્યંશતક્રમાં ઉક્ત જિનેશ્વરસૂરિ સંબંધી વિશેષ જણાવે છે કે:-

તૈસિ પયપડમસેવા-રસિયો અમલય સત્યમમર્ગદ્વિષ્ણો ।
સસમય-પરસમયસત્થ-પયથયિત્થારણસમત્યાં ॥૬૪॥
અણહિલ્લવાહ્ય નાદદ્ય, દંસિયમુપત્તસંદોદે ।
ગરુડપય વદુકવિદુસંગે ય સદ્ગાયગાણુમય ॥૬૫॥
સદ્દિવ્યદુલ્લહરાય, સરસદ્વચ્ચકોવસોદિપ મુદ્ધપ ।
મન્દ્રે ગાયસહ પયિ-સિકુળ સંત્યાગમાણુમય ॥૬૬॥
નામાયરિપદિ સમ, કરિય પિયાર વિચારરદિપદિ ।

વસઈદિં નિવાના સાહજ ઠાવિઝો ઠાવિઝા અપા ॥૬૭॥

પરિહરિય ગુરુકમાગય-વરવત્તાપ ધિ ગુજ્જરત્તાપ ।

વમદિનિવાસો જેદિં, ફુડીકઝા ગુજ્જરત્તાપ ॥૬૮॥

તેમના [વર્ધમાનસૂરિના] પદકમવની એવામા નિહ
એવા ભમગની પેઠે મર્વે ભ્રમથી નહિત, અન્યમય અને પન્નમય
(શાસ્ત્ર)ના પદાર્થ જેવે, અર્થે સહિત વિન્તાગેલા એવા મમર્થ
(જિનેશ્વરસૂરિએ) અણહિવવાઠામા નાગમા જેમ છે તેમ
સુપાત્રના સઢોહ જેણે દેખાડ્યા છે એવા, પ્રચુર (પદ) મન્
(?), બહુકવિદ્યપદ, મન્નાયડને અનુગત એવા તદ્દિમાન્ રાગ
દુર્લભગત મન્વતી અઠથી ઉપગોચિત, મુખદ અને મુલગ
રાગ્યે કરતા મતા તેની લોહાગમને અનુમત એવી ગાન્યસણામા
પ્રવેશ કરીને વિચારની એવા નામના આચાર્યો સાથે વિચાર-
નિવાદ કરીને 'માધુઓનો નિવામ વર્માતમા હોયો જોઈએ' એ
શ્રાપિત થયું અને શુદ્ધકમથી બાની આવેલી (ઉત્તમ ધર્મની)
વાત (પણ) જેણે તણ દીધી હતી એવી શુર્જના (શુજરાત)મા
પણ જેમણે વસાડી નિવામ સ્ફુટ કર્યો

(શુજરાત એ શબ્દ, જે 'શુર્જરા' શબ્દમાથી દલિત
થયુ મનાય છે તે 'શુર્જરા' બારગી સદી જેટલો તે જૂનો
છે- એ આ અવતરણ પન્થી સિદ્ધ થાય છે)

ઉક્ત જિનેશ્વરસૂરિએ એલા પન્થલિંગી પ્રકરણ ૫૦
ઉક્ત જિનદત્તસૂરિના પદ્ધર (મણિધારી) જિનચદ્રસૂરિ
(તેમ)ના પદ્ધર જિનપતિસૂરિએ (સૂરિપદ સ ૧૨૦૩, ન
૨૧ ન ૧૨૭૭ વગેરે) વૃત્તિ અથવા તેની આદિમા
કહેવ છે કે

રહ મૂર્જવસુધાધિપત્રીદુર્લભરાજસમાસમ્મસમાજ

(પરામવ) ખાધા ન જાય તેવા જે ગુનિરૂપી મિલે ‘ગૃહસ્થની માલેદીની જગ્યાએ સાધુઓએ પાન કરેલા જોઈએ’ એમ સ્થાપિત કર્યું એવા અંદકુલ રૂપ માનસરોવરના રાજહંસરૂપી સૂરિ શ્રીમદ્ જિનેશ્વરસૂરિ પૃથ્વીમાં પ્રસિદ્ધ થયા

સં. ૧૨૬૫ માં ઉક્ત જિનપતિસૂરિ શિષ્ય સુમતિ ગણિએ ઉપર્યુક્ત ગણધરસાધ્વંશતકે પર બૃહદ્વૃત્તિ રચી છે તેમાંથી જિનેશ્વરસૂરિનું વિશેષ ચરિત્ર મળી આવશે, તે આખી વૃત્તિ ઐતિહાસિક વિગતોનો ભંડાર છે છતાં તે પ્રગટ થઈ નથી+ એ હુલાવ્યનો વિષય છે. ઉક્ત જિનેશ્વરસૂરિના લીલાવતી (કથા) તથા (૧) કાવ્યનો ઉદ્ધાર થતાં છેવટે લખેલ છે કે :-

‘ હતિ શ્રીવર્દ્ધમાનસૂરિશિષ્યાવતંસ-વસતિમાર્ગપ્રકાશકપ્રભુ-
શ્રીજિનેશ્વરસૂરિવિરચિત-પ્રાકૃતશ્રીનિર્વાણલોલાવતીકથેતિવૃત્તો-
ધ્યારે લીલાવતીસારે જિનાંકે’ (જેસલ. સૂચીપત્ર ૪૩ અંક૩૪૭)

x આ વ્રતિગુજ અતર્ગત પ્રકરણ (શ્રીવર્દ્ધમાનસૂરિયા શ્રીગિન-
દત્તસૂરિ મુખીના ઐતિહાસિક ચરિત્રોવાળું ચારિત્રસિદ્ધ ગણિ કૃત તેમ
એની લઘુવ્રતિ પદ્યમંત્રિ ગણિ કૃત જિન સૂરિ પુરાકોદાર કુંડ મુરત
તરકથી પ્રકટ થઈ ચૂકેલ છે, અને એનું ભાષાત્મક પણ શ્રીગિનકૃપાચન્દ્રમુનિ
જ્ઞાન-ભંડાર ઇન્દોરથી પ્રકાશિત થયેલ છે. આ વ્રતિમાં ખરતર બિરૂદ
પ્રાપ્તિ વિષયક ઉલ્લેખ આ પ્રકારે છે —

“ કિં વહનેત્યં વાદં કૃત્વા ત્રિપક્ષાન્નિર્જિત્ય રાજામાત્પથ્રેષ્ઠિ-
સાર્થવાહપ્રમૃતિપુરપ્રધાનપુરુષૈઃ સદ્ મદ્વચદ્રેષુ વસતિમાર્ગ-
પ્રકાશનયશઃપતાકાયમાનકાવ્યવન્ધાર દુર્જનજનકર્ણશૂલાન્
સાટોપં પઠત્સુ સત્સુ મવિષા વસતો પ્રાપ્તચરતરચિહ્નદા ભગ-
વન્તઃ શ્રીજિનેશ્વરસૂરયઃ. યથં ગુર્જરત્રાદેશે શ્રીજિનેશ્વરસૂરીણા
[સુવિદિતસાધુવિહારઃ] પ્રથયાશ્ચન્દ્ર (?)”

ઉપાન્તા પ્રમાણે જિનેશ્વ-સૂત્રની ગિય પૃષ્ઠ પગમના
જેયા, હવે આપણે તેવી બિન્ન પ-પગમાનુ એક સ્વતંત્ર
પ્રમાણ લઈએ, તે ચન્દ્રગરુડમાથી પછીથી થયેલ નાનગરુડના
ધનેશ્વરસૂત્રિ, અભિતમિહ, ગાવિભદ્ર, શ્રીચન્દ્ર જિનેશ્વરગદિ,
પૂણભદ્ર, ચન્દ્રપ્રભસૂરિ ગિય પ્રભાનદસૂત્રિએ પ્રભાવક ચન્દ્ર
સન્દૃત ૫૫ થયા મવત્ ૧૩૩૪મા ગ્રંથુ છે તેમા આપેલા
જિનેશ્વ-સૂત્રના ગિય અભયવેવસૂત્રિ કે જેમણે નવશગોપ
સન્દૃત વૃત્તિઓ ની છે તેના ચન્દ્રિમાથી નીચેની હમીય
મળી આવે છે

‘ભોજના નાનત્વગામા ધાગનારીમા વનના લક્ષ્મીપતિ
નામે શ્રીમન્તને ત્યા રહેલા નવ્ય દેશના જે પિદ્ધાન સુવાન
વ બ્રાહ્મણપુત્રો ગૃધ્ર અને શ્રીપતિએ ગાથાર્થ વર્ધમાનસૂત્રિ
પાને દીક્ષા લીધી અને તેઓ જિનેશ્વર અને બુદ્ધિમાગ
નામથી પ્રસિદ્ધ થયા’

‘આ વખતે પાટણમા એ સવા સીઓનુ પ્રાણ-ય હતુ, તે
ઓના સુધી કે તેમની મમ્મતિ મિવાય સુવિહિત માધુ
પાળમા રડી નટોતા નડતા, માથાથ વર્ધમાનસૂત્રિએ પોતાના
ગિય જિનેશ્વ-સૂત્રિ અને બુદ્ધિનાગરને ત્યા મોકલીને પાળમા
સુવિહિત માધુઓના વિહાર અને નિવાસ ચાલુ કરાવવાનો
વિચાર એ અને પાતાના ડાન ગન્ને ગિયોને પાળ
તરફ વિહાર કરાયા ત ગન્ને પાળમા ગયા પણ ત્યા તેમને

૧૧૧ પમા ચાન્દ્રગરુડસૂત્રિના જુનગનિમા વર્ધમાન
સૂત્ર ૫૫ પાળ સાજ પધાયા દના ઓ ગરુડમામા પણ મથ
દના, એવો ગપ્પ ડાન ૭

ટે (૧૦૨૮મા સજ્જગતનું નાશ્ય હતું, અને ૨ ૧૦૮૦મા
ટે) ૨ ૧૦૮૮મા પાપલમા દુર્લભગતનું નાશ્ય નહીં પણ
ભીમદેવનું નાશ્ય હતું”

— નિવાસનરોધિ ૨ ૧૦ મનિ શ્રી ત્યાજીવિજયની પ્રખ્યાત
ચરિત્રના ગુજરાતી ભાષાની પ્રમાણ

તત્કાલીન પ્રાચીન પ્રમાણથી ત્રિનેશ્વરસૂત્રિ ‘ખગત’
એ જિન્દ મળ્યું અને તે મળ્યું તો અમુક વર્ષમા મળ્યું
એ શોધી દાંત્રી બતાવવામા અતિહાસિક ૨ શોધકોએ પ્રયામ
મેનવા થોડા ઠે મા વિષય પર લેખક મહાશયને ૨ ૧૧૭૦
ની લખેલી પદ્માવલી ૨ લેવા મળી છે. તેમા ત્રિનેશ્વરસૂત્રિ
‘ખગત’ જિન્દ મળ્યાનો ખાસ ઉલ્લેખ ૨ અને તે વિષય
પર વિશેષ ત્રિશ્વર લેખક મહાશય એક સ્વતંત્ર નિબંધ રૂપે
પ્રગટ થો એમ પૃ ૧૧ની નિષ્પત્તિમા પોતે જણાવે છે, તો
આ નિબંધ પ્રગટ થો વિશેષ પ્રકાશ પડવાની આશા હો છે

ખુદખગતગ્રંથની પદ્માવલીમા શ્રીમાન્ પ્રમુ
મહાવીરો ઉ ત ત્રિનેશ્વરસૂત્રિ સ્થાન ૪૦મુ છે, ત્યાં પછી
તેની પદ્મપંચમા પ્રવૃત્તિ પુત્રકના નાયક દ્વારા ત્રિનિત્ય
સૂત્રિ સ્થાન ૧૨ મુ છે

નાયકના ચરિત્રમા જીનને ના મંત્રી મંચન્દ્ર અગત્યનો
ભાગ ભજવે છે તેમના દ્વારા નસાટ અ જગ આદિ મેળાપ-
પરિવય, યુદ્ધધન્યાગ-અમાગિના ક્રમમાં શાકુન્તલા નટીમ
તથા અમીન ઉમિત નાયક પિતાન મંત્રીમ પાશ્વર્ય થના

તેણે સાધુઓ પ્રત્યે તિરસ્કારથી-કાઢેવ હુકમનું નહ કરાવતું વગેરે અનેક બિનાઓથી નાચકતું ચગ્નિ નસલતું અને માહિતીવાણુ છે તેને યોગ્ય ન્યાય આપવા માટે લેખક મહાશયે ઘણી મહેનત લઈ તત્કાલીન સાહિત્યમાથી ઘણી વિગતો એકઠી કરી તેને અનુક્રમમા ચરલ અને ચચિકર ભાષામા પ્રયોજી એક સત્ય જીવનચરિત આલેખી પ્રકટ કર્યું છે, તે માટે લેખક મહાશયને અભિનંદન ઘટે એ

કર્મચન્દ્ર મન્ત્રી સળધી, ગુણવિનય ઉપાધ્યાય કૃત 'કર્મચન્દ્ર મન્ત્રી પ્રબન્ધ' ગુજરાતી પદ્યમા સ ૧૯૫૫ મા ગ્રંથેલો બહાર પડ્યો તે પંચી આપતે જાણતા થયા હતા અને મુનિ શ્રીવિદ્યાવિનયજીએ 'સૂરીશ્વર અને સમાટ'મા પૃ ૧૫૩-૫૪ પર દૂકમા હકીકત જણાવી છે પણ તે ગુજરાતી પ્રબન્ધ તે ગુણવિનયનાજ ગુરુ જયસોમ ઉપાધ્યાયે સંસ્કૃતમા સ ૧૯૫૦ મા અકળગના 'રાજચંદિનથી ૩૮ મા વર્ષે લાટોન્મા પ્રબન્ધ રચ્યો હતો, તેના પરથી ગુણવિનયે કયો હતો, અને તે સંસ્કૃત પ્રબન્ધપર તેજ ગુણવિનયે સંસ્કૃતમા વ્યાખ્યા મ ૧૯૫૬ મા 'શ્રીતોસામપુરે કર્મચન્દ્ર મન્ત્રીના જ્ઞાનહથી ન્થી પૂરી કરી હતી, તે પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસ નિષ્ઠ શ્રીમાન્ પૂણ્યચન્દ્રજી નાહર એમ એ, બી એલ, પાસેથી મને પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તે પંચી તેમજ શ્રીયુત ઉમરાવસિંહજી ટાડના અગ્રેજી ચગ્નિમાથી હકીકત લઈને અનુક્રમે મા ૧ 'જેન માહિત્તનો નક્ષિત્ત ઇતિહાસ' નામના પુસ્તકમા પાગ ૮૩૬ થી ૮૪૪ મા તેમજ મુનિ શ્રીજિન વિનયજી અપાદિત જૈન ઐતિહાસિક કાવ્ય મન્થયની પ્રસ્તાવનામા મે વિશેષ હકીકત આપી હતી [તે સંસ્કૃત

મૂળ પ્રગંધ 'કર્મચંદ્રવંશેત્તીર્ત્તનક' કાવ્યમ્' એ નામે રાયબહાદુર ગૌરીશંકર ઓઝાજીએ નંપાદિત કરી હિંદી અનુવાદ મહિત સન્ ૧૯૨૮ માં છપાવ્યો છે, પણ હજી સુધી જનતા સમક્ષ પ્રકટ થયો નથી, વળી ખરી ઉપયોગી તેના ઉપરની શુદ્ધિનયકૃત મંદુક દીક્ષા હજી સુધી છપાઈ નથી, એ દુર્લાભનો વિષય છે. [જૂઓ જૈન યુગ પુસ્તક ૫, પૃ. ૪૬૦ થી ૪૬૪]

લેખક મહાશયોએ વિશેષ શોધખોળ કરી ઉક્ત કર્મચન્દ્ર મન્ત્રીના જીવન અને વંશજનું વિશ્વમનીય ચિત્ર રજૂ કર્યું છે તે માટે તેઓ ધન્યવાદને પાત્ર છે.

સમ્રાટ અકબરને જૈનસાધુઓથી આછો આછો પરિચય નં. ૧૬૩૬ પહેલાં થયો હતો, પણ તેના પર પ્રગટ અવિગત અને વ્યાપક અગ્ર કરનાર જૈન તપાગચ્છના આચાર્ય શ્રી દીરવિજયમુરિ હતા એ નિર્ધિવાદ છે; અને પછી તે અગ્ર કાયમ રાખનાર તેમનું શિષ્યમંડળ વિજયજ્ઞેનસૂરિ, બાનુચંદ્ર આદિનું હતું. તેનું એકજ દષ્ટાન્ત જન યશે કે અકબરના મિત્ર અને મંત્રી જેવા વિદ્વાન્ અણુલક્ષ્મણે ઉર્દુ બાપામાં લખેલા 'આફનિ-ઈ-અકબરી' નામના પ્રસિદ્ધ પુસ્તક પરથી જણાય છે કે, અકબરે પોતાની ધર્મસભાના સભ્યોને પાંચ વિભાગમાં વિભક્ત કર્યા હતા, તે જથ્થામાં મળીને કુલ ૧૪૦ સભ્યો હતા પહેલા વર્ગના ૨૧ સભ્યો છે, તેમાં પ્રથમનાં બાર નામે સુન્નતમાનોનાં છે, અને ત્રીજાનું નામ દીરજમુર (દીરવિજયમુરિ)નું છે; ને પાંચમા વર્ગમાં વિજયજ્ઞેન અને બાનુચંદ્રને મૂકેલા છે.

આ રીતે જૈનોમાંથી ત્રણ પ્રસિદ્ધ અફ્રિઓ અધી તપા

ગચ્છના આધુઓ અકબરની ધર્મસલાના સભ્યો તરીકે મૂકાએલા છે, પરંતુ ખરતરગચ્છના આચાર્ય જિનચંદ્રસૂરિ કે અન્ય પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિ તેમાં દાખલ કરેલ નથી. અબુલફઝલનું ખૂન સક્કીએ (જહાંગીરે) સન ૧૬૦૨ની ૧૨મી ઓગસ્ટે (સં. ૧૬૫૬માં) કરાવ્યું, જ્યારે તેના મરણ પહેલાં દશ વર્ષે જિનચંદ્રસૂરિને સં. ૧૬૪૯માં લાહોરમાં યુગપ્રધાનપદ મળ્યું અને અકબર બાદશાહની આગે તેમનો અને તેમના શિષ્ય જિનસિંહસૂરિનો વિશેષ પરિચય થયો, છતાં તે બન્નેમાંથી એકઠેનો તેમજ અમયનુદર આદિ વિદ્વાન વ્યક્તિનો પણ સમાવેશ આદર્શ - ઈ - અકબરીમાં કરવામાં આવ્યો જણાતો નથી.

આદર્શ-ઈ-અકબરીમાં બંને ઉલ્લેખ ન મળે, પરંતુ એથીયે વધિક મહારનો ઉલ્લેખ આદ્યાનિદા રૂપમાં પ્રમાણે એ સમ્રાટ અકબર સ્વયં જિનચંદ્રસૂરિનો પ્રધાન આ પ્રમાણે વ્યક્ત કરે છે —

“ હસસે પહેલે શુભ ચિન્તક તપસ્વી જિનચંદ્રસૂરિ ચરતર હમારી સેવામે રહતા થા. જયે ઉસહી મગવદ્મક્તિ પ્રકટ હુદ તવ હમને ઉસકો અપની વહી બાદશાહીકી મહરવાનિયોમે મિલા લિયા ”

(આ પ્રથમા પર્વગિષ્ટ ‘અ’માં જુઓ)

ત્રીજિનસિંહસૂરિનોય ઉલ્લેખ સમ્રાટ અકબર અને જહાંગીર મને આ પાનકે કરે છે —

इन दिनों आचार्य जिनसिंहसूरि उर्फ मानसिंहने अर्ज कराई कि पहले जो ऊपर लिखे अनुसार हुजूम हुआथा वह स्यो गया ह इस लिये हमने उस फरमान के अनुसार नया फरमान इनायत किया है । ” (उक्त प्रमाण पृष्ठ ० (ग)

“ इन सेवकोंके दो पंथ हैं. एक तथा दूसरा करतल (चरनर). मानसिंह (जिनसिंहसूरि) करतलों (चरनरों)

શ્રીમાન્ જિનવિજયજી પ્રાચીન શિલાલેખ સંગ્રહના બીજા ભાગમાં પોતાના અવલોકન પૃ. ૩૬માં કહે છે કે-

‘સં. ૧૬૩૯ થી ૧૬૬૦ સુધી અકબરને જૈન વિદ્વાનોનો સતત સહવાસ રહ્યો, તેમાં પ્રથમના દશ વર્ષોમાં તપાગૃહનું અને પછીના દશ વર્ષમાં ખરતરગૃહનું વિશેષ વલણ હતું એમ કહેવામાં કંઈ હુકત નથી, પરંતુ સાથે એટલું તો અવશ્ય કહેવું જોઈએ કે ખરતરગૃહ કૃતાં તપાગૃહને વિશેષ માન મળ્યું હતું અને બાદશાહ પાસેથી સુકૃત્યો પણ એ ગૃહવાળાઓએ અધિક કરાવ્યાં હતા’

લેખકે હીરવિજયસૂરિ સળાધી દ્વંદ્વ ઉદ્દેશ્યેણ છઠ્ઠા પ્રકરણમાં કરી તેમનું સવિશેષ ચરિત જોવા વાચકને ‘સૂરીશ્વર અને મમ્માટ’ એ પુસ્તકનો હવાવો આપી દીધો છે

તપાગૃહાચાર્ય હીરવિજયસૂરિ મ ૧૬૩૯ થી ૧૬૪૨ એમ ત્રણ વર્ષ અકબર બાદશાહ પર પ્રભાવ પાડી શુજગત પ્રત્યે વિહાર કરી ગયા ને પોતાના કેટલાક શિષ્યોને વળતો વળત તેના પરિચયમાં આવ્યે જાય તે માટે રાખતા ગયા ત્યાર પછી ખરતરગૃહાચાર્ય જિનચન્દ્રમૂર્તિએ સમ્રાટનું કર્મચન્દ્ર મંત્રી દ્વારા આમંત્રણ થતા લાહોર જઈ અકબર બાદશાહને મળી પોતાનો અને પોતાના ધર્મનો પરિચય કરાવ્યો (લાહોરમાં પ્રવેશ મ. ૧૬૪૮ ફા. મુ. ૧૨) ત્યાં પછી તેમણે તથા તેમના ગ્રિધ્યમંડળે-જિનસિંહસૂરિ આદિએ તે અકબર બાદશાહ પર પોતાની અગત્ય આવું રાખી-એ મર્વે

વા સરદાર થા ઓર યાત્ર (? માનુ)ચક્ર નપોંજા, દાના સદા

શ્રીમાન્ (અકબર)ની સેવામાં રહેતે થે.

(જલ્દીમાં દિદી ને નક)

વૃત્તાંતનું વર્ણન આ પુસ્તકમાં મનોહર રીતે કરવામાં આવ્યું છે. અત્રે સાથે સાથે એ પણ જોવાનું છે કે તપાગચ્છના વિજયસેનસૂરિને આમંત્રણ મળતાં તેઓ પણ લાહોર જઈ અકબર બાદશાહને મળ્યા. (તેમનો લાહોરમાં પ્રવેશ સં. ૧૬૪૯ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧૨) આવી રીતે તપાગચ્છના હીરવિજયસૂરિએ પોતે તેમજ પોતાના શિષ્ય પ્રશિષ્યોએ તેમજ જરતરંગચ્છના જિનચંદ્રસૂરિ અને તેમના શિષ્યાદિએ સમ્રાટ અકબર પર ધીમે ધીમે ઉત્તરોત્તર વિશેષ પ્રભાવમાં પ્રભાવ પાડી તેને જીવહયાના પૂરા રંગવાળો કર્યો હતો, એમાં કિંચિન્માત્ર શક નથી. એ વાતની સાક્ષી તે બાદશાહે બહાર પાડેલા ફરમાનો (કે જે પૈકી કેટલાંક અત્યારે પણ મળી આવે છે તે) પરથી, તેમજ અબુલફઝની આઈને અકબરી, બદાઉનીના અલ-બદાઉની, અકબરનામા વગેરે મુસ્લીમ લેખકોએ લખેલા ગ્રંથો પરથી પણ સ્પષ્ટ જણાય છે. (જૂઓ મારે 'જૈન સાહિત્યનો મંલિપ્ત ઇતિહાસ' પાના ૮૧૦) આ પ્રભાવ જેવો તેવો ન ગણાય. તેનાથી જૈન ધર્મની મહત્તા સમગ્ર હિંદમાં વિસ્તૃત થઈ અને બાદશાહને પણ તે ધર્મના અનુસંગી કરે એવા સમર્થ મહાપુરુષો જૈનધર્મમાં પણ પર્યાપ્ત એમ મિદ્ધ થયું.

તેથી અકબર બાદશાહ જૈનધર્મી થયો, એમ માનવાનું નથી. તેણે અનેક ક્રાંતિકારી ફેરફારો કર્યા હતા, તે પૈકી પોતાના રાજ્યવર્ષથી એક સંવત નામે 'સન ઇતાદી' ચલાવવાનું, અને એક સામાન્ય ધર્મ નામે 'દીન-ઈ-દાઉ' પ્રવર્તાવવાનું તેને પોતાના મનમાં મુક્યું હતું, અને તેમાં તે કેટલેક અંશે પોતાના રાજ્યવર્ષમાં ફલિભૂત થયો, પણ પોતાના મરણ પછી તે જાને વિદલ થયા.

શ્રીચિન્દ્રસૂત્રિના ચરિત્રમા કાર્ધ જ્ઞાન અજમ્ય ચમત્કાર
જ્ઞાનાના નથી, ત્યાં જિનચન્દ્રસૂત્રિના ચરિત્રમા પાનદી
સાવનાનો ચમત્કાર (પ્રકરણ ૧૦મું) આપનામા આવેવ છે
તેમ જીવ ચમત્કાર ૧૦મા પ્રકરણમા જણાયા છે જાનેનું
આયુષ્ય લાભગ મગ્ધુ ૬ અને ૭૧ વર્ષનું હતું પ્રથમના
જીવથી વયમા (શ્રીહીરવિજયસૂત્રિ ચરિત્રનામ થી ૭૧ વર્ષ
અહાં જન્મેલા, ૧૦ વર્ષ મોગા હતા જાનેએ ૫ મર
જાદશાકુ ૫૦ પ્રભાવ પાડી 'અમાગી'ના જ્ઞાન અનુક્રમે
મેલ્યા તતા અને જિનચન્દ્રસૂત્રિને આપવ ત પ્રકારના ક્રમ
માનમા શિરવિજયસૂત્રિને અગાઉ અપાએલ ક્રમાનનો ઉદ્દેશ
છે જાનેન નત્રાટ અર્થ 'જગદ્ગુરુ' અને 'યુગપ્રધાન'
અમ અનુક્રમ પદ-જિગ્ન આપ્યા હતા જાનેનો ગિય પતિ
વાં હોળો હતો જાનેના ગિય પ્રગાયોએ અનેક રાષ્ટ્રો
ન-નૃત પ્રાકૃત અને દેવી ભાસમા એવા માપડે છે જાને
ના જન રક્ષાન પુન્ય હતા અને પાતપાતાના ભુમા
પ્રભાવશાળી અરૂપી નાયક હતા

૫ મ જાદશાકે ખુદ શ્રીજિનચન્દ્રસૂત્રિને 'યુગપ્રધાન'
પરી તાપી હતી તેથી આ નયનુ નામ યુગપ્રધાન શ્રી
જિનચન્દ્રસૂત્રિ' અન્વયેક છે તેમા જૂદા જૂદા પ્રશ્નો તાપી
નાયન દાવાનુક્રમે લેખે વિશેષ વિશ્વમિત અને વિન્નૃત
મના મોં છે ત પ્રશ્નોના નામો આ પ્રમાણે છે -

૧ પન્નિચિતિ ૨ મૂનિપપના ૩ મૂનિપન્નિચય
૪ પાત્તામા ચર્ચાન્ય ૫ વિદ્યા અને ધન પ્રભાવના
૬ મજ્જન આમ નય ૭ અકમર પ્રતિજોધ ૮ 'યુગપ્રધાન'
પદપ્રાપ્તિ ૯ સત્રાપ પ્રભાવ ૧૦ પચનદી તાપના અને

પ્રતિ રાત્રી ૧૧ મહાન ગાયનમેવા ૧૨. નિર્વાણ ૧૩ વિદ્યાન
શિષ્ય મમુનાય ૧૪ આજ્ઞાનુવર્તિ આધુમ્નઘ ૧૫ ભક્ત
શ્રાવક ગણ ૧૬. અમૃતગ્નિક છવન અને અવમેષ ઘટનાઓ

તદુપગત પન્નિશિષ્ટમાં જે વિહાર-પત્રો, ક્રિયાઉદ્ધાર
નિગમપત્ર, આમાચારી પત્ર, જે શાકી કૃમ્માનો, એક પગ્વાનો,
સાવત્સરિકપત્ર, આદેશપત્ર, પ્રગમ્નિપત્ર, વિદ્યમ્નિપત્ર,
આચાર્ય કૃત અદ્યમદ ચૌપાઈ, અમૃતમા પંચતીર્થી ન્તવન,
પાર્થનાથ ન્તવન એ ઉપયોગી જ્ઞાતવ્ય હુકીડતો ગૂઝ હગી છે.
સેથી અગ્નિનાયક મળધીની તાત્કાલિક લગભગ ઘણીખરી
ગિનાતો, તે વખતનું વાતાવરણ, અન્તરગત અને તે
ગતના મુનિ શ્રાવકો આદિનાં વૃત્તાત આપણને પ્રાપ્ત થાય છે.

લેખક મહાગયની લેખન પ્રવૃત્તિ પરથી કહેવુંજ પડશે
કે તેમણે પોતે પુરાતત્ત્વરસિદ્ધ હોવાથી તેમજ અન્તરગતના
અનુયાયી હોઈને પોતાના ખીકાને-માં જોડા પુસ્તકલઢારો
તપાસવાની સગવડ મુલાબે મળવાથી તેમાંથી શોધ કરી
એતિહાસિક સામગ્રી એકત્રિત કરી તેને વ્યવસ્થિત ગોઠવવામાં
અને તેનો શુભ તથા યથાસ્થિત ઉપયોગ કરવામાં ફાઈ જાતની
કસબ નથી નથી એ સમગ્ર પુસ્તકના પૃષ્ઠે પૃષ્ઠે દ્રષ્ટિગોચર
થાય છે પોતે રહ્યા શ્રીમન્ત બાપારી, ખીકાનેર, કલકત્તા,
મિલહન, બોલપુર, આપડ, બાબુરહાટ વગેરે સ્થળોએ પોતાની
ધધાની પેઢીઓ અને તેને લગતા વ્યવસાયો પોતાને મલા-
ગવાના નહા, છતાં તે સર્વનો વહીવટ કરવાની માથે આ
જતનું નાહિલ્ય કાર્ય અખડ આક્રુ રાજે એ, ખરખર તેમના
ધર્માનુગ અને તદર્થે પ્રીતિશ્રમને (Labour of love)
આજારી છે

✓ એ પણ નોંધવા જેવું છે કે જીકનેના ઘણા વખતથી
 બધા ગ્રેલા પુસ્તક ભંડારો જેવા તપાસવાની મહામહેનતે
 પ્રાપ્ત થયેલી તક લેખકને ન મળી હત, તો આ ગ્રંથની
 અનેક હકીકતો પ્રગટમાં આવી ગઈ ન હત જેન પુસ્તક
 ભંડારો મળે મળે વિદ્યમાન છે, પણ તે એવી સ્થિતિમાં
 છે કે તેનો લાભ વિદ્વાનો પુગતત્વના ગોધડોને પણ મળી
 શકતો નથી એ અનિશોકનો-દુર્ભાગ્યનો વિષય છે આ વખતે
 અમદાવાદમાં એક પુસ્તકાલયનો પાયો નાખતા પુસ્તકાલયના
 મજાન, બ્યવસ્થા અને જેનસ ઘના ગ્રંથ ભંડારોની દશા મળી
 મહાન્માણ્યે ડેટલીક ઘણી મહત્ત્વની મૂલ્યવાળા ડગી છે.
 છેવે છેવે થોડો દર્દીયો વિનોદ પત્ર ક્યો છે તે અહીં
 અવતામ્વાતું ગાંધી જાનતુ નથી તેઓ કહે છે “જુજનના
 જેનધર્મના પુસ્તકોના ઘણા ભંડાર છે પણ તે વાણીયાને છે
 છે તેઓ એ પુસ્તકોને પુસ્તક રેશમી વસ્ત્રોમાં વીંટાળીને નાખે
 છે પુસ્તકોની એ દશા બેઈ માફ હૃદય નડે છે, પણ જો નડવા
 જોતુ તો હું ૬૩ વર્ષ છું પણ ગી ગીતે? પત્ર મને તો
 એમ થાય છે કે જો ચોરીનો ગુન્હો ન ગણાતો હોય તો એ
 પુસ્તકો હું ચોરી લઉં અને પછી એમને કહું કે તમારે માટે
 એ લાયક નહોતા માટે મેં ચોરી લીધાં વણિકો એ ગ્રંથોને
 નહીં શોભાવે, વણિકો તો પૈમા બેગા કરી લાવે અને તેથીજ
 આને જેનધર્મ જેનસાહિત્ય હવવા છતાં સુકાર્ય ગયા છે.
 ધર્મ પૈમાના હાલામાં કેમ પડે? પૈમા ધર્મના હાલામાં
 પડેલા બેઈઓ.”

આ પરથી શ્રીયુત ‘સુગીવ’ નામના સુપ્રસિદ્ધ પત્રકાર
 જણાવે છે કે “મહાન્મા ગાંધીજી જેવા આત્મિક વૃત્તિવાળા

પુરૂષને જૈન ગ્રન્થાલયોનાં રેશમી વસ્ત્રોથી વીંટળાએલા, ગર્ભ શ્રીમન્તાના લાડકવાયા પુત્રની જેમ પંખાખાતા ગ્રન્થો ચોરવાનું મન થાય એ આપણે સાફ એક સરસ પ્રમાણપત્રજ ગણાય. આપણે એની જેવી ભેઈએ તેવી વ્યવસ્થા કરી શક્યા નથી, એનાથી જગતને અને આપણને પોતાને જે લાભ મળવો ભેઈએ તેનાથી આપણે વંચિતજ રહ્યા છીએ. અને એનું કારણ આપણે વિદ્યા, સાહિત્ય, જ્ઞાન કરતાં પણ ધનવૈભવને વિશેષ અગત્યનું આસન આપ્યું છે એજ છે એમ તેમના કહેવાનો મુખ્ય આશય છે. જુદાં જુદાં સ્થાનોએ, જુદી જુદી માલિકીના અનેક ગ્રંથભંડારો હોય તેનાં કરતાં સાર્વજનિક અને મુખ્ય સ્વર્ગે ગ્રન્થસમૃદ્ધ પુસ્તકાલયો હોય એ વધુ ઇચ્છવા યોગ્ય છે. મર્યાદિત દ્રવ્ય અને શક્તિથી એનું સુયોગપણે સંરક્ષણ અને પ્રચાર પણ થઈ શકે. આવી સીધી સાઠી વાત પણ આપણા વ્યવહારરક્ષ આગેવાનોને ગલે હજી ઉતરતી નથી.”

લેખક મહાનુભાવોએ અન્ય માલેકીના પુસ્તક ભંડારોને તપાસવા જેટલી સગવડ મેળવી તેનો બને તેટલો ઉપયોગ કરવાનો ઉદ્દેશ કર્યો, એટલું જ નહીં પરંતુ પોતે પણ પોતાના માટે અનેક ગ્રંથોનો જળદૈ સંગ્રહ દ્રવ્ય ખર્ચથી બીકાનેરમાં કર્યો છે કે જે ભેવા આવવાનું આમંત્રણ મને કરતાજ આવ્યા છે. એ સંગ્રહનો એક સાર્વજનિક સંગ્રહસ્થાન તરીકે જનતાને લાભ મળે એવો પ્રયત્ન કરવાની તેમની અલિલાખા છે તે સત્વર પાર પડે !

‘સૂરીન્દર અને સમ્રાટ’ એ પુસ્તકમાં અકબર બાદશાહ, તેની સાથે સંબંધ ધરાવતી અન્ય વ્યક્તિઓ, મજબૂદીવંદ વગેરે સંબંધી જૈનેતર આધનો દ્વારા એકત્રિત કરેલી હદીકતા

મડવામાં આવી છે તેથી આ પુસ્તકમાં તે નબળી નિર્દેશ
દ્વારાથી લેખક મુજબ ગ્રહ્ય છે તે સુચિત છે

ઉપન ચન્દ્રિના પુસ્તકમાં ઉપદેશાન્તર વિવેચનો વધુ
પાતા નેંડે તો તે અદ્વૈતા ઈતિહાસને લગભગ દારી દર્શને
વાંચકને મુશ્કેલી વાતથી જ વિમુખ બનાવી જે તેની ધામ્ની
હે પુસ્તકનો હેતુ કદાચ જન ધર્મનો ચચ પ્રદ્યોત બતાવવાનો
હોય, તેની ક્રિક નથી, પરંતુ ધર્મના ઉપગ્રહવા વિવેચનોને
હીંમિ પુસ્તકની અતિદામિત મહત્તા જાણી પડે છે એ 'સાન
બકાર નહેવું ન લેઈએ

આ પુસ્તકના લેખક તથા 'મૂર્તિશ્વર' અને 'નમ્રાટ'ના
લેખક મુનિ પાતાના ઐતિહાસિક ગ્રોખને હૃદય ગિચ્ચન ત્યાં
કરે અને ભવિષ્યમાં વિશેષ અધકાર બેઠીને એવીજ સાચી ધાતુ
દશા મિશ્રણ વિના આપણી નમશ મમ્યા કરે, એમ ઇચ્છીશું.

જન નધ એ એક વિનટ વટ વૃક્ષ છે તેના થરમાંથી
દુશ્મી પ્રેરતાગ્ગ અને દિગ્ગમ્બ નામની બે મહત્તી ગાખાઓ
છે, અને એ ગાખાઓમાંથી ગરુડો, ન પ્રધાય, જાતિઓ, પગ
જાતિઓની લોઈ અજ્ઞા કીતે પાગંધી દાગીઓ છે, જેની
ભાષી નીગાઓ ભગઈ ગઈ હોય તેવું પ્રત્યક્ષનાના ગારે છે તે
વિગટ વૃક્ષના મગ લેટલા ઉડા છે તેટલી જ તેની ગાખાઓ
દગીબગી છે, દાગીએ દાગીએ પુ પાની અને દોશની અદા
લતરી પડી છે, તે વૃક્ષની ગાખાએ ગાખાએ દાગીએ દાગીએ
ગદા પ્રભાવગાગી પુરોગાની કીતે મુસાન બેઠી રી છે,
ગાખાએ દાગીએ જલે કે પચ્ચ નાન્ધિ નધાં પની
હોય એમ ગાગે

નધ ના અવિભાજ્ય નેધો બેઠે, એ નિદાન પાંડ

પુદ્ગલ અને આદ્યપૂણ્ય છે, પણ પ્રકૃતિ પોત એના વિના
 ને છે, વૃક્ષનુ થઈ ભવે એક અને અણટ દોય પણ એના
 નાજ એનું નામજ્ય સમાર્પ જત નથી, ગાળાના વિન્તાના જ
 અના પણ અને નક્ષત્રી મારી માર્યાં જતા છે, ષજૂરી અને
 નાણિયેરીના આડ મીઠા વધ્યે જાય છે, પણ એની ઉપમા
 આર્થ ન મૃતિના પ્રતિનિધિને આપી ગતલી નવી વડ તે
 કિંતુધાનની ભમિમા જ કાવે કુવે છે, અને આર્થ મૃતિની
 વિરાગતા તથા લગ્યતા પણ એ વગર ન દાખરે છે એનું ખીજ
 સૂક્ષ્મ છે, પણ ગગની સામે જૂઠાની એનામા તાનત છે,
 એનો વિન્તા પણ એટલો અમાધાન્ય દોય છે, એની એકેએ
 ગાળા એક વૃક્ષના વિન્તાની કીકારી છે જેતનધ એ
 રીતે જૂદા જૂદા ગરો, મ પ્રદાયેમ વિન્તા પામ્યો છે અને
 એ બધામા ને એકજ પ્રકારનો જન વર્ગ ન્યો છે તે જોતા
 જનનધ તવત એ વિનાટ વગર નહીં તે પ્રીતુ શુ છે ?

એ વગર વૃક્ષની રથેતામ્બ ગાળાની તથા સુખ્ય ડાળીઓ
 નાન વિદ્યમાન છે ૧ ખરતા ન તથા, કે અવલ, એ નામના
 પા ગરો આ ત્રણ ગરોના આચાર્યની પદપરપગ પર
 નિષ્પાત કીશુ તે તનામા જેતજાનતનો પ્રભાવ પ્રગિત
 દયાની પ્રબળ અને એકધારી ભાવના તથા હુતી એન
 જાણે, હમુ તેમનો નગમ, નનિન અને શોધખોળથી
 મગવેશી મામજીવાળો ઇતિહાસ દખાયો નરી એ શોડની
 વાત ૩, પણ જ્યાં તેવો લખાર્પ બહા પ જે થા જણા
 છે તે એ, કીર્તિવત ઇતિહાસ છે, આ ગાળાઓ, ગગીઓ
 વિવ્રલિત દોવા હતા તે નર્વેનો નગમ ન શડની માન
 ધનિષ્ઠ નજબ ૪, હતા કીશુ વિના પ્રતિતા

નિયમ પ્રમાણે વિકાસ અને વિસ્તાર એ બેટલા સ્વાભાવિક છે તેટલાજ વિરોધ અને વૈષમ્ય પ્રત્યેક શાખાને માટે લયકર તેમજ પ્રાણ હાનિકર છે. આપણા ગમ્મોના ઇતિહાસમાં એ બન્ને વસ્તુઓ મળી આવે છે, આરંભનો ઇતિહાસ શૌર્ય અને ઔદાર્યથી અંકિત હોય છે, પણ એ પછી જેમજેમ વર્તમાનકાળની નજીક આવીએ છીએ તેમતેમ વિરોધ અને સેદ બચકર રૂપ ધરતા જણાય છે. મનુષ્ય સ્વભાવ જાણે યુધ્ધશીલ હોય નહિ, તેમ નાની નિર્જીવ વાતો પર ઝઘડા થયાં કર્યાં છે, પુરાતન વીર પુરૂષોનાં કથાનક સાંભળી તથા સંસ્મરી આપણે આદ્હાડ અનુભવીએ છીએ પણ વર્તમાન સ્થિતિનો સામનો કરવાનો અવસર આવે છે ત્યારે તો ઉછાળા મારતું ગરમ લોહી પણ જાણે કે થીજી જતું હોય એમ લાગે છે, આપણી સંઘ સંસ્થાનું બળ છિન્નભિન્ન થયું છે અને અન્ય મામાન્ય વિરોધીના હાથ મજબૂત બન્યા છે, હજુ પણ સમાજ ચેતશે ? અને આપસ આપસના કલેગથી તદ્દન મુક્ત રહેવાનું મન, વચન, કાયાએ પાળી શ્રીવીતગગ પ્રભુના પોતે સાચા અનુયાયી છે એ સ્વતઃ નિધ કરશે ? સૌ પોતપોતાના સંગઠન ચેતશે, કુપ્રયાઓના દાસત્વને દૂર કરે અને જ્ઞાનના વિસ્તાર અર્થે કંઈક પણ સંગીત કામ કરી જતાવે તો સમુદ્યયે સમગ્ર જૈનસંઘ સંગઠિત અને બળવાન બન્યા વિના ન રહે, એ નિર્વિવાદ છે.

ભૂતકાળની બલ્યતાનું મંગીત દૂર દૂરથી આવતા સંગીતની ગેઠે મનોરમ અને કર્ણપ્રિય લાગે છે અને માણુમને મુગ્ધ બનાવે છે, તેમાંથી ઘણીખરી વિચમતા, કઠોરતા ઉડી જાય છે, દૂરદૂરની વહી આવતા ગગનનું પાણી જેમ નિર્મલતા પામે તેમ ભૂતકાળના સૂર પણ અધિક નિર્મલ બને છે, દેવ અને

કાળના અન્તરમાં વસ્તુને વિશુદ્ધ બનાવવાનું સ્વાભાવિક સામર્થ્ય છે, ઇતિહાસમાં ભલકલરી વિગતો મોટે ભાગે ભરી હોય છે એ દેખાય છે, પ્રાચીન વધુ ભવ્ય લાગે છે ને ભૂતકાળનું ઘેન ચડે છે, આ વસ્તુ સ્થિતિથી ચેતવાનું છે.

વળી ભૂતકાળ વર્તમાનની આથે સંકળાએલો રહે છે, એને સાવ ભૂંસી નાંખવાનો પ્રયત્ન કરનાર ગમે તેવી મહાન વ્યક્તિ કે પ્રજા હોય તોયે તે નિષ્ફળ નીવડવાની. કેટલાકની કૃત્રિયા છે કે ભૂતકાળની અતિશયોક્તિઓથી અને ભૂતકાળને જે ભવ્ય આકર્ષણીય રંગોથી રંગવામાં આવે છે, તેથી ઘણા વહેમો, પાખંડો, અનાચારો અને દંભો નણી રહ્યા છે, અને ભૂતકાળની ભવ્યતા ધણીવાર માણસને આંધ્ર નાંખે છે, અને અચાર્થ વસ્તુસ્થિતિ સમજવામાં અંતરાય રૂપ બને છે, સભ્યો અને મોટા શ્રીમંતોની ખુશામત કરવામાં ઘણા સારા પંડિતો, કવિઓ અને તપસ્વીઓએ પણ પુરાતન સમયમાં મોટો ભાગ ભળવ્યો છે, અને એને લીધેજ ભૂતકાળ આટલો આકર્ષક બન્યો છે. ભૂતકાળના એ ઐશ્વર્યશાળી સભ્યો અને ધનિકોની નજળાઈઓ નહોતી એમ બનેજ નહીં, તેમણે ગર્જાબાને ચૂસવામાં, નજળાને છૂતવામાં, આમા ઘનાર પર જૂઠ્ઠમ કંઠામાં પ્રજાને પીડવામાં જે કંઈ કર્યું હોય તેનો કંઈ પણ ઇન્સાફ મરજો કરવામાં આવતો નથી, અમાજમાં રહેલા અનાચાર અત્યાચાર પણ લોકાચારને નામે ઓળખાતા હતા, અને જેમને એ જમાનાના એક મહાપુરૂષ ગણી શકાય તેમણે પણ એ અત્યાચાર સામે ઉચી આંગળી કરવાની હિમ્મત નથી જણાવી, એટલે કે જીતું એટલું બધું માડું એમ ગણવું કે માનવું એ સત્યનો ટોડ છે, જે લોકાચાર કે યીતિનીની ઉપર 'પ્રાચીનતા'ની છાપ

પડી દોય તે અત્યેક સુગમ પવિત્ર અને ઉપકારક હોય
એ જામતા હે

એક વિદ્યાનના સંદેશના ઈતિહાસ એટલે અવનવી ગ્રેન્ડાનો
ગ્રેન્ડા નામનો આત્મદર્શક, પન્થ વિશુદ્ધિકારક અનેક મલનો
જગાવના મહાપ્રાણ એ મહાપ્રાણનું હાર્દ લેખકોની લેખનીઓના
અપર્યાયી ઉપદેશ છે, અનેક ટવમો એ મહાજાલના મનોમહિમા
પ્રવેશવા આવી છે, અને બધા જાણનાની ચીરાટો જોઈ પાછી વળી
છે, ગર્ભદાનના દાખલ થનારી તો વિરલ છે ઇતિહાસ એટલે હતું
તેવું આવેખલું પણ ખરેખર કેવું હતું એ કહેવું શક્ય નથી બન્યું
છતા ઇતિહાસના કાવ્યબે પોતપોતાના યુગ-ન-કારના પડકાર
ઉપર ઝીંવવા એ જ ઇતિહાસ લેખકની શરતે તેમ છે ઇતિહાસના
જનાઓના ઉઠે ઉતરી જમીનના અક્ષરો પાડવા એવું
તેની પાસેથી હતીએ

ઉવતચરિત્ર એ પણ ઇતિહાસનું એક નામ છે, મહાન
પન્થોના જીવન યુગને ઘટે છે તેઓ યુગમર્જક છે, અને યુગને
જોઈતા મહાપુન્થો મળી રહે છે તેમના જીવનમાથી તેમના
યુગના દુનિયામ માપક છે વળી મહાપુન્થોના જીવન પ્રમગે
પ્રમગ પાથની દીવાળીઓ છે તેનો અર્થ એ છે કે પુન્થો
સત્યા જય ક પાળ એમના પુનીત મન્થોની સ્ત્રી જાય છે,
અને તે નન્થોના પ્રકાશની જન્મ ના છે નેટો ઉપરો
કળા આના જીવનપ્રમગે શ્રોતાઓ અને વચકોના દિવ ઉપ
અર્થથી જાણ કરે છે વળી એ પણ વિચારવાનું છે કે ધર્મના
સુખ્ય પ્રમાણ પ્રત્યે અથવા દુનિયાના ધર્મની પ્રવચકિતના
નુર જાણે છે ધર્મપ્રવાને જરૂરને પ્રમગે નગદન કે
પુનર્વિધન કે પળી નથી નાના તે જટુ લાગા દગ મુઠી ની
પ્રત્યે જાણે છે પ્રમાણ ના જમા નાની નામોના જય શેષર્મ
14 તેમ તે ધર્મપ્રવાન કે જે જીવે દીન જને છે તેથી જરૂર

પડ્યે પ્રભાવકો, પ્રચારકો યુગપ્રધાનો અને ધર્મધુરધરો એ વહિતા પ્રવાહને વિષે દેશ કાલને અનુસરી પુનર્ધટનાના નવા સંસ્કારના પ્રાણ પૂરે છે, એ રીતે ધર્મ સપ્રદાયો પોતાના અનુયાયીઓ અને અનુરાગીઓને આલોક તેમજ પરલોકના કલ્યાણમાં સાધનરૂપ બને છે.

ખરતર ગચ્છના એક મહાન આચાર્ય શ્રીજિનચન્દ્ર સૂરિનું જીવનવૃત્તાન્ત બહાર પાડી લેખક નાહટાણએ એક સારી ઇતિહાસ સેવા કરી છે. ખરતરગચ્છીય સાધુઓએ જૈન શાસન અને સાહિત્યની ઘણી સેવા બજાવી છે. અને હજી સુધી કાળના પ્રવાહમાં સહોદિત રહી તે ગરજ વિદ્યમાન છે સામાન્ય રીતે એમ કહી શકાય કે પ્રાય ગુજરાતમાં, પશ્ચિમ હિંદમાં તપાગચ્છના સાધુઓનો વિહાર અને પ્રભાવ જામી રહ્યો ત્યારે પ્રાય મેવાડ, મારવાડ આદિ રાજપૂતાનામાં અને ઉત્તર હિંદમાં ખરતરગચ્છના સાધુઓનો વિહાર અને પ્રભાવ થતો રહ્યો તપાગચ્છ વાળાનું સાહિત્ય ગુજરાતમાં તપાગચ્છીય શ્રાવકો અને મસ્થાઓએ પ્રકટ કરવાનું મતત જારી રાખ્યું, જ્યારે દુર્ભાગ્યે ખરતરગચ્છીય સાહિત્યને વિશેષ પ્રમાણમાં મતત બહાર પાડવા અર્થે કોઈ જગરી મંથ્યા કે શ્રીમંત હજી સુધી મળી શકેલ નથી તેથી તેમજ સાહિત્ય બહુ અરૂપ પ્રકટ થયું છે અને તે ગચ્છની શામન સેવા પ્રકાશમાં પૂરતી રીતે આવી નથી.

લેખક શ્રી નાહટાણ ખરતરગચ્છ પ્રત્યેના અનુરાગથી પ્રેરાઈ તે ગચ્છની શામન સેવા અને સાહિત્ય સંપત્તિ જનતા સનક મૂકવાના દૃઢ અભિપ્રાય સેવી રહ્યા છે અને તેના પ્રથમ પ્રયામરૂપે જે ત્રણ ગ્રંથ બહાર પાડી આ જીવનચરિત્ર અનેક પ્રમાણે સહિત પરીધમપૂર્વક લખી પ્રકટ કરે છે અને "જૈનહિમિક જૈન કાવ્ય મંથર" નામનો સંગ્રહ પોતાની સાહિત્યી બરપૂર પ્રતાપના સહિત થોડા નમય પત્રી પ્રકાશિત કર્યો (કરી ચૂક્યા છે), તે સ્તુત્ય છે તેમની ગુનેચા પાર પડે એ સૌ કોઈ ઈચ્છે.

મને આ પ્રસ્તાવના લખવા માટે ઉદ્ધત કરી જે તક આપી છે તે માટે શ્રીયુત નાહટાજીનો હૃદયપૂર્વક આભાર માનું છું. ૨૨-૪-૩૫ ને દિને ટૂંકી પ્રસ્તાવના લખી મોકલ્યા પછી તેને જરા વિસ્તૃત કરવાની સૂચના થતાં તેમ મેં કરેલ છે. છતાંય હું ખૂંસો ન્યાય આપી ન શક્યો હોઈ તો તે ક્ષતવ્ય ગણી લેવાશે એટલી ખાતરીસરી આશા સેવું છું.

નવાવાલાઈગિડીંગ
ત્રીજે માળે,
લોહાર ચાલ, મુખર્ધ. }
તા. ૨૪-૬-૩૫

સત્પુરુષ ચરણેન્દ્ર,

મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ,

બી. એ; એલએલ. બી; એડવોકેટ

B. A. LL. B. Advocate

સહાયક ગ્રન્થ સૂચી

ગ્રંથ નામ લેખક, સંપાદક અથવા પ્રકાશક રચનાકાળ

મંરકૃત-ગ્રંથ

- ૪૧ કર્મચક્રમંત્રિવંશપ્રબંધ ઉ જયસોમ ગણિ (મં ૧૬૫૦)
 ૨ કર્મચક્રમંત્રિવંશપ્રબંધવૃત્તિ ઉ ગુણવિનય (સ ૧૬૫૬)
 ૪૩ અષ્ટલક્ષી (પ્રશસ્તિ) ઉ સમયસુન્દર (મ ૧૬૪૬)
 (અનેકાર્થરત્નમણીપામા પ્રકાશિત)
 ૪૪ મામાચારી ચતક ઉ સમયસુન્દર (સ. ૧૬૭૨)
 ૪૫ કદપલતા (પ્રશસ્તિ) ઉ સમયસુન્દર (મ. ૧૬૮૫)
 ૬ મધ્યાહ્ન વ્યાખ્યાનપદ્ધતિ વાદી હર્ષનન્દન (સં. ૧૬૭૩)
 ૧૭ જૈન લેખ સંગ્રહ ભાગ-૧-લો બાબૂ પૂજ્ય ચન્દ્રજી નાહાર
 એમ એ, બી એલ
 ૪૮ " ભાગ-૨-લો " "
 ૪૯ " ભાગ ૩-લો " "
 ૪૧૦ ખગ્ગતરંગરૂઢ પટ્ટાવલી મગહ મ શ્રીજિનવિજયજી
 ૪૧૧ પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ ભાગ દ્વિતીય સ શ્રીજિનવિજયજી
 ૪૧૨ જૈન ધાતુ પ્રતિમા લેખમગ્ધ ભાગ-૧ સ શ્રીમુર્હિમાગર સૂરિજી
 ૪૧૩ જૈન ધાતુ પ્રતિમા લેખ મંગ્રહ ભાગ ૨ સ. શ્રીમુર્હિમાગર સૂરિજી

૪ આ નિઘણ મુદ્રગદાગ પ્રકાશિત ગ્રંથોનુ ૩, એ સિવાયના
 ગ્રંથો અપ્રકાશિત સમજવા

- ૧૪ ગીતાનેર જૈન લેખ નચકુ મગ્રાહક-મગરચન્દ ભવવચ
 x૧૫ અપચકુ લાવ્યચી મ પકિત લાવચન્દ નં ગાધી
 x૧૬ લાનુચન્દચાનિ સિદ્ધિચન્દ્રણ
 x૧૭ વિજય પ્રગાનિ કાચ મૂ હેમવિજયટી ગુણવિજય (મ ૧૬/૧)
 ૧૮ પ્રશમ્તિ મ ચકુ ઇય ૧ C હુડિસગણ
 ૧૯ આચાર દિનકર પ્રશમ્તિ વાદી હુડનદન (૧૬૬૮)
 x૨૦ પચ્ચાન પ્રચ્છ પ્રગ્તાવના ખર વિદ્વન્મુનિ મગવચગણ
 ૨૧ પચ્ચની માધનવિધિ (અનાન નચકુમા)

પ્રાકૃત-અથ—

- ૨૨ પાઠર્વનાથ ચરિત્ર (પ્રશમ્તિ) દેવભદ્રાચર્ય (મ ૧૧૬૮)

હિન્દી-અથ—

- x૨૩ એ મવાન ભાતિત મિતિકાસ પ્ર ઓનવાલ કિન્દી
 પમ્લીશિગ હાઉમ
 x૨૪ નગપુનાનેકે જૈન વીન લે૦ અયોધ્યાપ્રનાદ ગેયની
 x૨૫ મરીધન ઓ મચ્ચ લે૦ મુનિ વિગ્રાવિજયણ
 (મૂગ પચ્ચાની અનવાલ દિની)
 x૨૬ વિજય પ્રગાનિ ના ૧૦ મુનિ વિગ્રાવિજયણ
 x૨૭ દુપાનમ જીન મ૦ શ્રીગિનવિજયણ
 x૨૮ મધન ન દેવગ (ભાગવત) ૧૦ શ્રીચનાનસૂરિણ
 x૨૯ શ્રીગિનવચ્ચરિ ચરિત્ર ભાદિં ૨૦ શ્રીજયનાનમૂરિ
 x૩૦ મજાનવચ મુ તાવવી લ૦ મહોં નમવાણ
 x૩૧ જૈનિગિત્ર જૈન જય નચકુ ૨૦ અગ ૧૬ ભવગવાવ નચકુ
 x૩૨ ચતીન્દ્ર વિજાલ દિવ્યરિ ૨૦ ચતીન્દ્ર વિજયણ
 x૩૩ વિજમિ પ્રિવેલી ૧૦ જિનવિજયણ
 x૩૪ ન જરી-દ બા ૨ ન જરી પ્રવચિની મના ૧ શ્રી
 x૩૫ જાગી નામા મુન્ની દેવીપ્રમણ લે ૧૫૫
 x૩૬ ખાનખ ન ન મ નુન્ની દેવીપ્રમણ ૧

- X૩૭ બીકાનેર નાન્યકા ઇતિહાસ પ્ર વૈકટેશ્વર પ્રેમ, એ જાંયાલાલ
 X૩૮ ભાસ્કરે પ્રાચીન રાજવંશ ૫૦ વિશ્વેશ્વરપ્રનાદ રેડિ
 X૩૯ નરમ્વતી (માસિક) ૫૧ ૧૯૧૨
 X૪૦ નાગડી પ્રયાગિણી પત્રિકા ૫૦ ૧૯૮૧

ગુજરાતી-ગ્રંથ—

- X૪૧ જેનચાહિત્યનો મથિસ ઇતિહાસ લ૦ મોહનલાલ ક દેસા
 બી એ એલ એલ બી
 X૪૨ જેન ગુર્જર કવિઓ, ભાગ ૧લો
 X૪૩ જેન ગુર્જર કવિઓ, ભાગ ૨નો
 X૪૪ જેન ઇતિહાસિક ગુર્જર કાવ્ય નચય ૫૦ શ્રીગિનવિજયજી
 X૪૫ ઇતિહાસિક (જેન) નાન મચ્છ લા ૩મે
 ૫૦ શ્રીવિજયધર્મસૂત્રીજી
 X૪૬ ઇતિહાસિક (જેન) રામ મચ્છ લા ૪થો
 ૫૦ શ્રીવિજયધર્મસૂત્રીજી
 X૪૭ પ્રાચીન તીર્થમાલા નચ્છ ૫૦ શ્રીવિજયધર્મસૂત્રીજી
 X૪૮ શ્રીગિનચંદ્રમંજી સક્ષિપ્ત જીવન ચન્નિ
 પ્ર શ્રીગિનદત્તસૂત્રિ નલકાનુ સુમર્ષ
 X૪૯ નવા-નોઆ લે૦ ગોકુલદાસ ડાંગરાદાન નાયચુન
 X૫૦ ગાનદગ્ધ્ય ગોડો ધિ મૌ ૭ પ્ર૦ દેવચન્વાન પુ ૨, સુન્ત
 X૫૧ વર્નદેશના વિજયધર્મસૂત્રીજી
 X૫૨ મ મેત્રાગિયન્ધ્ર યવ દેન-મન્વા પ્ર વરવા ૦ નમિત્રનાડા
 X૫૩ જૈનચુન
 X૫૪ બા માનદ પ્રગથ (માનિક)
 X૫૫ ' જૈન ' (માપ્તાહિક પત્ર નૈપ્થ માટા ૧૫ અડ
 X૫૬ જાન્દ-મ હેન્ડ (ઇતિહાસ-સાહિત) ૧૦
 X૫૭ જૈન નાટ્ય નચોધક (નમાત્ર)

પ્રાચીન સાધા-અથ—

- ૪૫૮ શ્રીજિનવદ્યારિ અઠમર પ્રતિભોધ રામ, લલિત કવોવ
૦ પ્રભો નૈ કા સ ન ૧૬૫૮
- ૪૫૯ યુગપ્રધાન નિવાર્ણી સન મમય પ્રભોધ ,
- ૪૬૦ શ્રીપૂજ્ય વાહુતા ગીત કુશલવાલ ,
- ૬૧ શ્રીજિનવદ્યારિ ગીત ન ૧૦૮ } અનેકો સુખિઓ
૬૨ શ્રીજિનમિહુરિ ગીત ન ૩૧ } (અમારા નમ્રકુમા)
- ૪૬૩ શ્રીજિનગજધરિ નામ શ્રીનાર (ન ૧૬૮૧)
- ૪૬૪ શ્રીજિનમાગજધરિ નામ ધર્મશ્રીતિ (મ ૧૬૮૧)
- ૪૬૫ શ્રીનિર્વાણ નામ સુભતિ વવલ (મ ૧૭૦૦)
- ૪૬૬ શ્રીદીનવિજયધરિ નામ કવિ સુવલદાન (ન ૧૬૮૫)
- ૬૩ પ્રભોત્તર અથ (વિશ્વાવરણ મનકા) C નયનોમણ
- ૬૮ મેગડ (ખનન) સાખા પદાવલી અમાન મનકુમા
- ૬૯ ખનનગમ્ય પદાવલી શ્રીજિનકૃપાવદ્યારિ જ્ઞાનભદ્ર
- ૭૦ ખનનગમ્ય પદાવલિયે મોગે ઉપાનન જુદા જનનજર
- ૭૧ જાન પારેનિ મનકુમાર (ન ૧૬૭૫)
- ૭૨ શત્રુજય યાત્રા પરિપાત્રી નવન સુત્રુગ ન ૧૬૧૯)
- ૭૩ શત્રુજય યાત્રા પરિપાત્રી નવન સુત્રુવિનય ન ૧૬૪૪)
- ૭૪ શત્રુજય યાત્રા પરિપાત્રી નવન દર્શનદન ન ૧૬૮૬)
- ૭૫
- ૭ વન, વન (૫૨) વસંતવો અમાન મનકુમા
- ૭૭ વસંતવન (મગ) વસંતવલી
- ૭૮ વસંતવન શ્રીજિનકૃપાવદ્યારિ જ્ઞાનભદ્ર
- ૭ મુપૂજ્ય નવન નમયાર
- ૮૦ અપૂર્વ
- ૮૧ નવન નવન નવન નવન નવન નવન

English

- x૮૨ Ain-i-Akbari, Trans by H. Blochmann
 x૮૩ Akabar Nama
 x૮૪ Akabar, the Great Moghul by Vincent A Smith
 x૮૫ A short history of Muslim Rule in India
 x૮૬ Al-Badaoni
 x૮૭ The Jain teachers of Akabar by Vincent A Smith
 (commemoration Volumn)

બંગલા (બંગાળી ભાષા)

x૮૮ જહાંગીર આલમનામી કુમુદિની મિત્ર

હસ્તલિખિત જૈન ગ્રંથોની સૂચિઓ

- x૮૯ જૈસલમેર સાંકળારીય ગ્રંથોનાં સૂચિ. સં. લાલચંદ્ર ભ. ગાધી
 x૯૦ હાંપડી ભંડાર મૂલ્ય. પ્ર. આગમોદય સમિતિ
 x૯૧ જૈન ગ્રંથાવલી પ્ર. જૈન સંવેતાળર કોન્ફેરન્સ
 x૯૨ જૈન ગ્રંથોના સૂચિ. કલકત્તા સંસ્કૃત કોલેજ
 x૯૩ બીકાનેર પદ્મ જ્ઞાનભંડાર સૂચિ આપકમ્ મૂ. અગમચંદ્ર નાહટા
 (૧) નિન હર્ષચરિ (૨) મહિમા ભકિત (૩) જ્ઞાન મારગ
 (૪) અભયનિહ (૫) અબી-ચક્ર (૬) મહારચક્ર
 (૭) પનાલાલ (૮) ભુવનભક્તિ
 ૯૪ શ્રીપૂજ્ય જિનચારિત્રસૂચિ સંગ્રહ સૂ. અગમચંદ્ર નાહટા
 ૯૫ ઉપાધ્યાય દમાકથાવૃણ ભંડાર મૂ. શ્રીગણધીગ
 હરિમાગરણ, સંથો. અગમચંદ્ર નાહટા
 ૯૬ શ્રીજિનકૃપાચંદ્રચરિત્ર જ્ઞાનભંડાર સૂ. અગમચંદ્ર નાહટા
 ૯૭ ઉપા. નયચંદ્રણ ભંડાર (લક્ષ્મી મોહન શાળા બીકાનેર
 x૯૮ બીકાનેર સ્ટેટ લાયબ્રેરી
 ૯૯ સેગિયા લાયબ્રેરી (અગમચંદ્ર ભંડાર)
 ૧૦૦ જોરાચસેરી ખરત નરહ ભંડાર મૂ. ભવરલાલ નાહટા
 ૧૦૧ અભયનિન રુસ્તકાવય મૂ. અગમચંદ્ર. ભવરલાલ

ચાન્દ્રનાયક યુગપ્રધાનાચાર્ય
 શ્રીજિતચંદ્રમૂર્તિ ભક્ષાચાર્યની મૂર્તિ
 (બીમલ નાદગનાગચાર્ય સમર્પિતારામાં)
 શ્રીમાન અગસ્ટ ૬૭ નાદરતના સાંજન્યથી

ૐ

યુગપ્રધાન શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિ

પ્રથમ પ્રકરણ

પરિચિત—

આજના વર્ષના પ્રાચીન ઇતિહાસ અતિશય ઉજ્જવલ છે અને ઔરવપૂર્ણ છે ધાર્મિક શું કે નાનાનિક શું, કે રાજનૈતિક શું તમામ ક્ષેત્રોમાં આ દેશનું ઔરવ અદેખર નવોપરિ છે ભગવાન મહાવીર અને શુદ્ધ જંયા પ્રાતઃમન્દીર પદ્મ તત્ત્વવેત્તા મહાપુરુષો આ જનગણાં ભાગ્ય વનુધગમાજ પેઠા થયા છે, કે જંમના મદન તત્ત્વજ્ઞાનના અધ્યયન વડે વિજ્ઞાન તેમજ શિક્ષણનાં નવોપરિ પુરંધર પાશ્વાત્ય વિદ્વાનો પણ ચક્રિત અને સુખ્ય બની ગયા છે. પાશ્વાત્ય વિદ્વાનોએ મદન તત્ત્વચિંતન અને નિગંત્વ પદ્ધતિના એ આધુનિક અવિરકાશથી સમસ્ત સમાજને ચમત્કૃત કરેલ છે, એ બધાનું અદ્વિત્ય ભારતના પ્રાચીન મહાદેવમ દેવના વર્ષ પહેલાંથી હતુ એવાં પ્રમાણો ઉપલબ્ધ છે. અધ્યાત્મતત્ત્વની એજ પાછળ આ દેશે જે ચિંતન અને પુરુષાર્થ દર્શાવે તેની તુલના

કરવાનું મૌનાચ્ચ પણ અન્ય કોઈ દેશને આજ સુધી પ્રાપ્ત થયું નથી આજે આ વિષયને લગતું ભારતીય નાદિત્ય એવું તો વિપુલ અને ગહન છે કે એને પૂર્ણપણે નમજવાને માટે તો પશ્ચિમના ધુન્ધર વિહાનો પણ અમમર્થ જેવા લાગે છે

આધ્યાત્મિક અને ધર્મિક તત્ત્વના ચિંતનની આગલી નમુના તિની માથેમાથ અહીંનું સામાજિક જીવન પણ કાર્યોષ્ણ ઉર્ધ્વ મય નહોતું જ કે સામાજિક ઉર્ધ્વ પણ એવો / નોધપાત્ર હોતો શિશુપાલન, શિક્ષણ ગૃહસ્થજીવન કૌટુંબિક નબળા પાઠ્યપરિક વ્યવહાર અને સામાજિક મગન ખૂણ ખૂણ સુચવન્થિત હતા માનવ જીવનના સાદ્યને આવશ્ય એવા તમામ અંગોનું મૌન પૂર્ણ વિગમને પામેનું હતું આચારનિયમોનું પાલન આદિ ભારતની સામાજિક ઉન્નતિનું અતીવ ઉજ્જવલ ગૌન તિહામને પાને સુવર્ણક્ષેત્રે આવખાએવ છે

રાજનૈતિક ક્ષેત્રે ભારતભૂમિના ચમત્કાર સીતારા મમા નમ્રા ચન્દ્રગુપ્ત, અશોક સમ્રાટ, વિક્રમાદિત્ય લો / કુમારપાળ આદિ નજવત્સવ નૃપતિઓનું ધ્યાન ધણુ ઉચ્ચ છે કૌટુંબિક અર્થ શાસ્ત્ર અદિ ભારતના નાની રાજનૈતિક ગ્રંથોમા નાજમચાંદ, નજનીતિ, નાન્યચવન્થા, સુદનીતિ, અધિકારીઓના કર્તવ્ય જન સમુદાયના સુખ પ્રતિ વક્ત્ર આદિ નાજકીય તમામ અંગો સુચવન્થિત હોવાના ઉત્તેજો મળી આવે છે

પરંતુ ઝઘના બધા / દિવસો મનખા નથી હોતા” એ ઉત્તિ ભારત વર્ષને પણ જરાબર વાણુ થકી કાળવકના પ્રગળ નવાહોમા પન્થા કાળ આદિ દુર્ગુતોએ આ દેશની ઉન્નતિને દિવસે દિવસે ઉન્ધેદવાનો પ્રારબ કરી દીધો અને કમશ દેશની શક્તિ એવી તો ધીન જની રૂની કે એના પર ધીમે ધીમે વિદેશીઓએ આક્રમણ કરી પોતાનું અધિપત્ય જગાવી દીધું

ત્યાં પી - નગમ નાનવનુધનની નાનમત્તા આર્યશ નહે

પાસેથી ચલેને હરતક ચાલી ગઈ, ત્યારથી ભારતની પ્રાચીન સંસ્કૃતિમાં વિદ્યુતિમયક છાંડુ પરિવર્તન થવા લાગ્યું. મુનશ્વરના ચાહેએ પોતાની કઠોર રાજનીતિ અને અસહિષ્ણુ વૃત્તિ વડે ભારતની અનુપમ સ્થાપત્યકલા તેમજ વિશિષ્ટ વિપુલ સાહિત્યપર કદપનાતીત વળાઘાત કર્યો, ને આશોચ્ચાથ ભારતવાસીઓ પર અસહ્ય યાતનાઓ નાંખવા માંડી.

દેવળ ઇસ્લામ ધર્મની વૃદ્ધિનાજ એકમાત્ર અભિલાષી અત્યાચારી મ્લેચ્છોએ પોતાની અન્યાયી પ્રવૃત્તિઓને સર્વોપરિ સીમા સુધી પહોંચાડી દીધી હતી. ઇસ્લામ ધર્મને અસ્વીકાર કરનાર આર્યોપર નાના પ્રકારના કર લાદવામાં આવ્યા હતા, જેમાં 'જજિયા' નામનો કર તો ભારે ભયાનક તેમજ અત્યંત અન્યાયપૂર્ણ હતો. આ કર ન ભરનાર આર્યના પ્રાણ સુદ્ધાં લેવામાં આવતાં. અનેક સ્થળોએ મુસલમાનોએ આર્યોનાં મન્દિરો તોડી પાડી એ જગાએ x મસ્જિદો સ્થાપી આર્યપ્રજાના દિલમાં માર્મિક વેદના પેદા કરી દીધી હતી.

જે સાહિત્ય સમાજના પ્રાણ સમું હતું એવા તે સેંકડો વર્ષોથી સંચિત કવેલ પ્રાચીન સાહિત્ય અને ધર્મ-શ્રદ્ધાને એટલી મોટી સંખ્યામાં કે જેની સીમા નહિ, સળગાવી, કે કુવામાં ફેંકી નષ્ટ કરી દેવામાં આવ્યા કે જેથી એનું નાગ નિશાન પણ ન રહ્યું. સાહિત્ય પ્રેમીઓ સારી રીતે બલે છે કે એવા સેંકડો શ્રદ્ધાના અસ્તિત્વના પ્રમાણો મળતા હોવા છતાં, એ શ્રદ્ધા આજે અપ્રાપ્યજ છે.

આદર્શ અને ઉન્નત શિક્ષકલાના નમુના રૂપ એવા હબ્સરો દેવમન્દિરોને તોડી ફેંકી છિન્નસિન્ન કરી નાંખ્યાં જેનો

x જેના પ્રમાણ રૂપે આજે પણ કેટલીએ મસ્જિદોમાં ખંડિત યાંત્રણાઓ અને ખસ્ત શિવાલેઓ ભીંતમાં લાગેલ જોવાય છે.

એકાદશ વર્ષનાવશેષ પછી આજે કોર્ડ કોર્ડ વાર નાપણી પ્રાચીન ગૌરવગાથાનો અન્ડો પરિચય આપી રહ્યા છે. આ બધાના ધરાશાયી થવામાં કેવળ મુગ્ધમાન અધિકારીઓ જ કારણભૂત હતાં. આ અન્યાય પ્રવૃત્તિ પહાણુશામકોના મમથમાં તો વળી ખૂબજ ઉગ્ર બની, જેનું વર્ણન શ્રીયુત બકીમથન્દ્ર લાહિડી પોતાના ‘મસ્ત્રાટ અકબર’ નામક પુસ્તકમાં આ પ્રમાણે કરે છે. “પાઠાનદિગેર અત્યાચારે મારન સ્મશાન ધવસ્થાય પ્રાપ્ત હોઈલ જે સાહિત્યકાનન નિત્ય નવ નવ કુહુમેર સૌન્દર્ય ઓ સુગન્ધ આમોદિત થાકિત તારા જો યિ શુદ્ધ દોરલ । સ્વદેશહિતૈપિતા નિઃસ્વાર્થપરતા, જ્ઞાન ઓ ધર્મ સન્દેર્શ હૈતે અન્તહિત દોઈલ, સમગ્ર દેશ વિપાદ ઓ અનુસાહેર દુષ્કા છાયાય આટુન દોઈલ।”

અર્થાત્—“ પહાણુના અત્યાચારોથી ભારતવર્ષ સ્મશાન જેવું થઈ ગયું. જે સાહિત્ય-ાદિકા રાજદેશ નવા નવાં પુષ્પોનાં લૌન્દર્ય અને સુવાસથી પ્રકુદ્ધિત રહેતી હતી તે મુઠાર્થ ગઈ. રાષ્ટ્રપ્રેમ દેશહાઝ, નિઃસ્વાર્થપરાયણતા, જ્ઞાન તેમજ ધર્મ આ બધું જાણે કે ભારતવર્ષથી વિમુખ બની રહ્યું. મારો દેશ વિપાદ અને અંધકારની, નિરૂત્સાહની કાળી ઘટાએથી છવાઈ ગયો”

આમ, એક તો પહાણુના ત્રાસથી આર્યલોકો ‘ત્રાહિ-મામ’ પુકારી રહ્યા હતા, તો બીજી તરફથી તૈમુરજંગના ભયંકર આક્રમણથી તો ભારતવર્ષને એવી ક્ષતિ પહોંચી કે જેનું વર્ણન કરવામાં આવે તો એનોજ એક મહાઅન્ય રચાઈ જાય.

દૂકમાં એટલુંજ કહેવું બગ થઈ પડશે કે આ લોકોએ પોતાની લોભ અને કામની પાશવી વૃત્તિઓને પરિત્યાગ કરવા જનહત્યા, લૂંટફાટ અને ગ્રીઓનાં સતીત્વનો ભંગ આદિ અમાનુષી દુષ્ટત્યોદ્ધાન બાન્તીય પ્રત્યે અન્યન કષ્ટ

પહોંચ્યાડત્રામાં કચીજ કમીના ન રાખી. તૈમુરના આ ઉપદ્રવથી-
પઠાણોની રાજ્યસત્તાને ઘણો અવરુધ લાગ્યો, પરંતુ તેમ
છતાંયે એમણે એનો જાતિસ્વભાવ તો નજ દોડ્યો.

સિકંદર લોદી આદિ બાદશાહોએ ગંદિરો તોડવાનું કામ
આણુજ રાખ્યું. કવિવર તાવણ્યસમયે માર્મિક શબ્દોમાં કહ્યું છે—
“જિહાં જિહાં જાણદ્દિ હિન્દુ નામ, તિહાં તિહાં દેશ હજાડદ ગામ ।
હિન્દુતો અવતરિયડ કાલ, 'જૂ ચાલિ તૂ કરિ સંભાલ ॥
(સં. ૧૫૬૯ માં રચેલ “વિમલ પ્રણય”)

એ પછી મોગલ બાદશાહોના સમયમાં પણ આ અત્યાચાર
જેવો ને તેવોજ આણુ રહ્યો. સન્ ૧૫૩૦ ઇ. માં બાબરનો
દેહાંત થતાં એનો પુત્ર હુમાયૂં ૨૨ વર્ષની ઉંમરે દિલ્હીની
રાજગાદી પર બેઠો. કિન્તુ દુર્ભાગી ભારતમાં તો અશાંતિજ
રહી. બીજું તો ઠીક પણ સ્વયં હુમાયૂં પણ દેડલાંક વર્ષો
સુધી પદચ્યુત અવસ્થામાં દેશદેશમાં ભટકેલો. ક્યોં એના આ
પ્રવાસ દરમ્યાન એને ત્યાં રોક તેજ્જરી પુત્ર ઉત્પન્ન થયો,
જેનું નામ એણે “જલાલુદ્દીન અકબર” રાખ્યું. દેડલાંક
સમય પછી હુમાયૂંએ શુદ્ધ કરી દિલ્હીનું રાજ્ય પુનઃ પ્રાપ્ત
કયું. એનાં મૃત્યુ પછી રાજગાદી પર અકબર આવ્યો, પરંતુ
એની બાદશાવસ્થાને ક્ષરણે થોડાં વર્ષો સુધી તો રાજ્યમાં
અશાંતિજ રહી; કેમકે સમસ્ત રાજ્યની વ્યવસ્થાનાં સૂત્રો
એના વિશ્વાસુ પુરુષ બૈરામખાંતા હાથમાં હતાં. એ ભારે
કૂર અને અન્યાયી હતો. એનાથી પ્રજાને સુખ મળવાનું તો
કૂર રહ્યું, પણ એણે તો ખુદ આગર સામે પણ પડખંત રાખ્યું.
પરંતુ અકબરને આ વાતની જાણ થઈ ગઈ, ને એણે પોતાના
સેનાપતિ મુનીમખાને શુદ્ધ કરવા પંખાગ મોકલ્યો ને સન્
૧૫૬૦ ઇ. માં બૈરામખાને દેદ કરાવ્યો.

હવે દિલ્હીનું નિષ્કંટક રાજ્ય અકબરને હસ્તકે આપે અને તે બાર વર્ષો સુધી યુદ્ધો કરી ભારતના મોટા ભાગનો સ્વાગની મુખપૂર્વક રાજ્ય કરવા લાગ્યો. શતાબ્દીઓથી અમુક વેદાંતી ભારતની જનતાને આ સમયે કાંઈક શાંતિ સાંપડી.

ભારતની મધ્યકાલીન રાજનૈતિક પરિસ્થિતિ પર સર્વ પ્રકાર પાઠવામાં આવ્યો છે. રાજનૈતિક અને સામાજિક વિષય પરસ્પર ગાઢ સંબંધ હોવાને કારણે એ સમયની સામાજિક પરિસ્થિતિ પણ બારે વિકટ બની ગઈ હતી. પોતાના પૂર્વજો ગૌરવની રક્ષા કરવાનું તો એક જાણુ રહ્યું. પરંતુ પોતાનું જીવન-નિર્વાહ કરવાનું પણ આયેનિ માટે કપડું ઘઈ પડ્યું. સાહિત્ય રચનાનું કાર્ય તો મંદ ગતિએ ચાલુ રહ્યું, પરંતુ આચાર-વિચારની એ પ્રાચીન પવિત્રતા તો ન રહી શકે. જ્યાં પોતપોતાના ધન, કુટુંબ કે ધર્મની રક્ષા કરવામાં જે સમર્થ ન રહ્યા, ત્યાં પારસ્પરિક પ્રેમ, સંગઠન, શિક્ષણ, આવશ્યકીય વસ્તુઓનો હ્રાસ થાય, એ સહજ છે. ગાળવિવાહ પદો (ધુંધટ) આદિ દેવલીક ધાતક કુરીતિઓ પણ આ સમયમાંજ પ્રચલિત થઈ, કે જેનો પ્રવાહ હજુ અપ્રતિહત ગતિએ ચાલુ રહ્યો છે !

આ કપરા કાળમાં વાસ્તવિક ધાર્મિકતાનો લોપ થઈ ગયો હતો. દષ્ટોની ચાલુ પરંપરામાં અધ્યાત્મ-તત્ત્વ-ચિંતન માટે તો અવકાશજ ક્યાં હતો ? ધર્મની કિરકાળથીજોએ ?

• શીયુર મેદનગાથજી રેલામ બી. એ; એમ. એલ. બી. તેમજ “ જીન સ્વરિત્વને સંસ્થિત ઇનિયસ”માં આ પ્રકારે લખે છે.

“ એકંદરે દરેક જગ્યામાં-સંપ્રદાયમાં બાંગ્લેદેશ ભિન્ન-વિભિન્ન મુદ્દેત છે. મુસલમાની શાળા દરે, લોકમાં અનેક જગ્યા ખરબચડી વધુ થયા દરે, ગુજરિયતિ, વ્યાપાર, રેલ્વે-સ્ટેશનની વિશેષ જગ્યામાં”

સારી એવી સત્તા જમાવી દીધી હતી. શુદ્ધ ક્રિયાકાંડ અને અને ઉપલબ્ધિ આ આડંબરોમાં સાચી ધાર્મિકતા લેખવામાં આવતી. ખુદ સાધુઓનાં કંઠે આચાર-વિચારોમાં પણ કમશઃ શિથિલતાએ પ્રવેશ કરી પોતાનો અહો જમાવી દીધો હતો.

પડતી પછી ચડતી થાય, એ એક સામાન્ય નિયમ છે; ખા 'અટલ નિયમાનુસાર પ્રત્યેક કપરા કાળે વિકૃત પરિસ્થિતિને મુધારવા માટે અને ધર્મરક્ષાર્થે મહાપુરુષોનાં જન્મ થયા કરે. આવશ્યકતા પ્રમાણે આ સમયે પણ અમુક મહાપુરુષો પ્રકટ થયા, જેમાં પ્રાતઃસ્મરણીય, પૂજ્યપાદ, મહોપકારી અને સાધારણ પ્રતિભાસંપન્ન આપણા ચરિત્રનાં દૈનિક સ્વતામધન્ય શ્રીજિનચન્દ્રસૂચિ મહારાજનું સ્થાન આગળ પડતું અને ખાસ ઉલ્લેખનીય છે.

આર્ય પ્રજાનાં સુખ ખાતરજ એમનો મંગલમય જન્મ થયો હતો. એમણે કેવળ નવ વર્ષની ઉંમરે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થતાં ભાગવતી દીક્ષા ગ્રહણ કરી, સત્તરમે વર્ષે ગચ્છનાયક આચાર્ય પદ પ્રાપ્ત કર્યું, અને એટલેમ ક્રિયોદ્ધાર કરી કઠોર ચારિત્ર પાળનારાઓમાં આગેવાન ગણાવા લાગ્યા. સૂરીશ્વરે પોતાના અસીમ પ્રભાવ વડે ખરતર ગચ્છના સાધુઓની શિથિલતા દૂર કરી, અન્યને માટે એક આદર્શ પથ રજૂ કર્યો.

જૈનશામનની પ્રભાવતાના હેતુથી સમ્રાટ અકળરના વિનીત-આમંત્રણને સ્વીકારી સૂરિમહારાજ ખંભાતથી લાહોર પધાર્યા. ત્યાં પોતાના મહુપદેશના સામર્થ્ય વડે તેમણે સમ્રાટ પર અતૈકિંક પ્રભાવ પાડ્યો, અને આગ, સીધી તેમજ આડકતરી રીતે ભારનીય પ્રજાને સુખી બનાવી સમ્રાટ પાસે અમારિ શ્રેયમાન કઠારી દ્વિમાપ્રદાન યતનરાજ્યમાં પણ અદ્વિસાધર્મનો

અવર્ણનીય પ્રચાર સાધી મૂકપ્રાણીઓનું હિત સાધન કર્યું. ધિયાન બળથી તેમજ સ્થળચર પશુ પ્રાણીઓ પણ નિર્ભય બની રહ્યા, અને અંદરંગ લાવેથી સૂરિમહારાજના યશોગાન કરવા લાગ્યા.

આવા વિષ્ણુસેવા સમયમાં પણ પોતાના લોકોત્તર પ્રભાવથી સૂરિજીએ યુગપવટો આણ્યો. આથીજ એમના સદ્ગુણો પર મુગ્ધ બની સમ્રાટ અકબરે એમને “યુગ-પ્રધાન” પદ વડે અલંકૃત કર્યા. આચાર્ય જૈનતીર્થોની રક્ષાર્થે સમ્રાટ પાસે ફરમાનો પ્રકટાવી જૈનશાસનની અનુપમ સેવા બજાવી. એમના જીવનની ઉલ્લેખનીય ઘટના એક એ પણ છે કે સં. ૧૬૬૬માં સમ્રાટ જહાંગીરે જ્યારે સાધુવિહાર પ્રતિબંધક એક ફરમાન બારી કર્યું, ત્યારે તેમણેજ પાટણથી આગરા જઈ આ ઘાતક ફરમાનને રદ કરાવી જૈનશાસનની અભૂતપૂર્વ પ્રભાવતા કરી હતી. વાચકોને આ સગળી વાતોને પરિચય એમની આ જીવનગાથામાં સારી રીતે મળી રહેશે.

મકરણ ૨ નું

x સૂર - પરંપરા—

સ ગવાન મહાવીરની અવિચ્છિન્ન પરંપરામાં મહાન્ પ્રભાવક આચાર્ય શ્રીઉદ્યોતન સૂરિજી થયા. કહેવાય છે કે એક વેળાએ ઉત્તમ મુહૂર્ત જોઈ એમણે

x આ મકરણમાં સૂરિ-પરંપરા ખૂબજ સુક્ષિપ્તમાં લખાએલી છે, કેમકે એનો હેતુ કેવળ અરિતનાથકની ગુરુપરંપરા જતવા માત્ર છે. એથી, આ મકરણમાં દર્શાવેલ આચાર્યોનો વિશેષ પરિચય “અરતરંગ-૨૭ પટ્ટાવલી સમ્રાટ” માંથી પ્રાપ્ત થશે, શ્રીવદ્ધમાનસૂરિજીથી શ્રીજિનકલસૂરિજી સુધીનું સવિશેષ વર્ણન ‘ગણપદસાક્ષાતક જૃહ્વૃત્તિ’માં છે આ અંધમાંથીજ ઉદ્ભવત શ્રીજિનવલ્લભસૂરિજી તેમજ શ્રીજિનકલસૂરિજીનાં જીવનચરિત્ર, અપ્રાપ્ત પ્રબંધમાં વિશેષ જ્ઞાનવિષયક પ્રકાશિત થએલ છે. શ્રીજિનકલસૂરિજી પછી મહાધારી શ્રીજિનવલ્લભસૂરિજીથી જિનપદસૂરિજી સુધીનો પ્રામાણિક વિસ્તૃત-જીવન અમતે મળેલ ૮૬ પત્રની પટ્ટાવલીમાં છે. શ્રીજિનવલ્લભસૂરિજીનો વિશેષ પરિચય ‘વિદ્યોતિ નિવેશી’ તેમજ ‘જેસલમેર-ભાંડગારીય-અન્યાનાં-સૂચિ’માં પ્રકાશિત થયેલ છે. નવાંગી તિહારક શ્રીજાણસેવ સૂચિનું જીવનચરિત્ર પ્રમાણ અરિતમાં પણ

પોતાની આન્નિધ્યમાં રહેતા ચોર્થાથી (૬૮૪) શિષ્યોને એકી સાથે આચાર્યપદ અર્પ્યું. આ ચોર્થાથી આચાર્યોથી ચોર્થાથી ગરછોની સ્થાપના થઈ ઉદ્યોતન સૂરિજીના શ્રીવર્દ્ધમાનસૂરિજી નામે પિનથી શિષ્ય હતા એમણે ઉપમિતિભવપ્રપંચાનામ-સમુચ્ચય ડ, વીરપારણકસ્તવ*, ઉપદેશમાળા ણુહદ્વૃત્તિ તથા સં. ૧૦૫૫ માં ઉપદેશપદ ટીકા બનાવી છે + અને ગિરિગજ આણુ ૫૦ મંત્રીશ્વર વિમલશાહે કંગવેલ લબ્ધ મહિરોની સં. ૧૦૮૮ માં પ્રતિષ્ઠા કરી. એમને જિનેશ્વરસૂરિજી અને

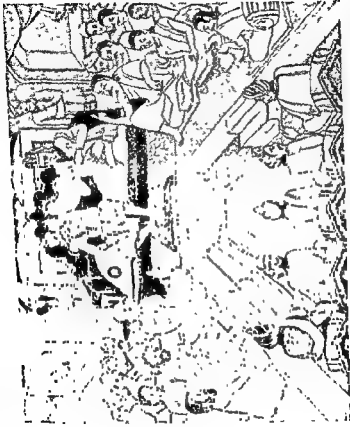
મનનીન છે ભાષાપ્રયોમા શ્રીગિનયસૂરિજી જીવનચરિત્રના એ ભાગો તેમ 'ગણધર્મસાદૃશનક ભાષાતર' મ્લસાગર ભાગ ખીજો, 'જેન-ગુર્જર કવિઓ' ભાગ ખીજો આદિ ગ્રન્થો પણ ખત-ગરુડના આચાર્યોના જીવન વ્યવહારમાં સહાયક છે.

આ પ્રકારે જુદા આચાર્યોના 'પદસ્થાપના' તેમજ સ્વર્ગના સ્વર્ગ જાનિ કેળવીક બાળતોમા પામના પ્રાપ્ત થાય છે પણ અમોએ તો અતિહાસિક દૃષ્ટિએ જે દકીમ્ન સ્વયં લાગેલ છે, એજ લખેલ છે એ બાળતમા વધુ વિચાર વિનિમય અને ઉચિત સંશોધન અવગાહન ભવિષ્યમાં ખ તરંગ-જના વિશાળ ઇતિહાસ સંપાદનની વેળાએ કરવાની શકાકાર્ય મેવિએ છીએ.

ભગવાન મહાવીર્યી શ્રીઉદ્યોતનસૂરિજી સુધીના આચાર્યોના વિષયમાં મણુધ સાદૃશ્યત-બૃહદ્વૃત્તિ તેમજ પદાવલિઓ જોવી જોઈએ, આ પરપરાના આચાર્યોના નામ, ક્રમ, તેમજ સંખ્યામાં મનગેદ હોવાના કારણે અમોએ વળેલ નથી વિદ્વાન લોકો આ બાળતમા વિશેષ શોધખોળ કરી ઉદ્યોતનસૂરિજી સુધીની પરપરામાં ઉચિત સંશોધન કરે !

ડમગશિન * ઉપાધ્યાયજી વિનયસાગરજીના સમ્રદમાં છે

+ આથી પહેલાં સવત ૧૦૪૫ માં સૂરિજીના હાથે પ્રવિનિત ધાતુ-તિમા ગુજરાતના કડી ગામમાં છે

ગુર્જરાધિપતિ મહારાજા દુર્વલરાજ તથા ભીમદેવની રાજસભામાં ચૈત્યવાસીઓ સાથે
 આ. શ્રીનિશ્વરસૂરિજી મં. નો આસ્વાદ્ય વિ સપ્ત ૧૦૮૦

ખાળવાવાળા હતા. એટલુંજ નહીં પરંતુ સાથેસાથ પ્રકાંડ વિદ્વાન પણ હતા. શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજીએ હરિભદ્રસૂરિકૃત અષ્ટકની વૃત્તિ (રચના સં. ૧૦૮૦ જાણેર), અને પ્રમાલક્ષ સંવૃત્તિક, કથાકોષ, લીલાવતીકથા, પંચલિંગી પ્રકરણ, ૫૪સ્થાન પ્રકરણ, ચૈત્યવંદનક, વીરચરિત્ર, સર્વતીર્થમહર્ષિકુલક આદિ ગ્રંથો રચ્યા, અને ખુદ્ધિસાગરસૂરિજીએ સં. ૧૦૮૦માં 'પંચગ્રન્થી' નામક વ્યાકરણ અને છંદઃશાસ્ત્ર નામક છંદનો ગ્રંથ આદિ ગ્રંથો બનાવ્યા. જિનેશ્વરસૂરિજીના પદ્મધર શ્રીજિનયન્દ્રસૂરિજી થયા જેમણે "સંવેગ રંગશાળા" "શ્રાવક-વિધિ" પંચ પરમેશ્વર નમસ્કારકણકુલક* સ્વપકચિક્ષા પ્રકરણ ૬ ધર્મોપદેશ કાવ્ય જીવવિભક્તિ, ઋષિમંડળસ્તવ આદિ ગ્રંથો બનાવ્યા. તેમના સ્વર્ગવાસ બાદ બીજા પદ્મધર તેમના કનિષ્ઠ ગુરુબ્રાત્રા શ્રી અભયદેવસૂરિજી થયા, જેમણે નવગંગોની વૃત્તિ (રચનાઅમથ ૧૧૨૦-૨૮), ૧૦ પંચાશક વૃત્તિ, ૧૧ ઉવવાર્ધ (સૂત્ર) વૃત્તિ, ૧૨ પ્રજાપના તૃતીયપદ સંગ્રહણી, ૧૩ પંચનિર્ગંથી પ્રકરણ,

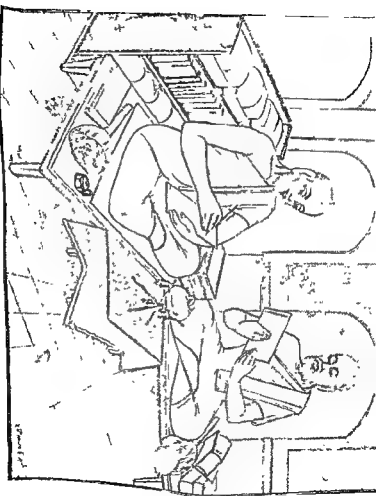
(જં.સપ્તમેર ભંડારમાં તા.૧૫૧૧ ગ્રંથાંક ૨૬૬) અને સ. ૧૧૭૦માં લખાએષ પદ્મવતીમાં જિનેશ્વરસૂરિજીને ખદતઃ બિગ્ડ મળ્યાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે. આ વિષય પર સિંચ વિચાર અને એક સ્તંભ નિર્માણના રૂપમાં પ્રકટ કરીશું.

+ જુઓ ગુણચન્દ્ર મહિં રચિત મહાવીર ચરિત્રની પ્રશસ્તિ.

* આ કુલક ગિરનારના યતિચર્ ઉપાધ્યાય જયચન્દ્રજીના રાત્રી ભંડારમાં સુરક્ષિત છે.

જેમ પ્રકરણ દિંદી અનુવાદ સહિત પૂર્ણ આવ્યાય શ્રીજિનયન્દ્રસૂરિજી દ્વારાગના ઉપદેશી જયપુરના સંપ્રદાય પ્રશસ્તિ આરાધનાસૂત્રામરનાં ઉપાએષ છે.

નવાબ હાલકાર ગાથાર્થ અહીંયા શ્રી ગાથાદેવચરિત્ર અને
 તે વૃત્તિઓના સરોધક શ્રી દોહાગાથાર્થે અહીંયા

૧૪ વદ્સ્થાન લાખ્ય, ૧૫ નવતત્ત્વ પ્રકરણુ લાખ્ય, ૧૬ વન્દનક લાખ્ય, ૧૭ સત્તરીલાખ્ય, (ગા. ૧૯૨), ૧૮ નિગોદપૂત્રિશિક્ષા, ૧૯ પુદ્ગળપદ્ત્રિશિક્ષા, ૨૦ આરાધના પ્રકરણુ, ૨૧ આલોચણા વિધિ પ્રકરણુ, ૨૨ આલોચણા વ(પ)ચાણુ x ૨૩ સ્વધર્મિ વાત્સલ્યકુલક (ગા. ૨૬) ૨૪ આગમ અષ્ટોત્તરી ૨૫ વિરૂપિણિકા, ૨૬ જય તિહુઅણુ સ્તોત્ર, ૨૭ વસ્તુપાર્શ્વસ્તવ ૨૮ સ્તમ્ભન પાર્શ્વસ્તોત્ર, ૨૯ પાર્શ્વવિરૂપિ, ૩૦ વીર સ્તોત્ર, ૩૧ નેમિનાથ સ્તવ, ૩૨ ઋષભ સ્તોત્ર આદિ અનેક ગ્રન્થોની રચના કરી, તેમજ શ્રીસ્તંભનક પાર્શ્વનાથ પ્રભુની સાતિશય પ્રતિમા પ્રકટ કરી; એમના પદ્ધતર વિદ્વાન શિષ્યોમણિ શ્રીજિનવલ્લભસૂરિણ થયા, જેઓને શ્રીઅભયદેવસૂરિણની આજ્ઞાથી દેવલદ્રસૂરિણએ સં. ૧૧૬૭ આપાદ સુદિ ૬ના રોજ ચિતોડમાં આચાર્યપદ આપ્યું. વાગડ દેશમાં વિહાર કરી તેમણે ૬૪ દુર્ગર જાળીનો ઉપદેશ આપી જૈનધર્મના ઉપાસકે બનાવ્યા એમણે પોતાના તેજસ્ય ચારિત્રબળથી ચિતોડમાં આશુકા દેવીને પ્રતિબોધ કર્યો. તેમજ પિંડવિશુદ્ધિ પ્રકરણુ, પઠશીતિ ધર્મગ્રન્થ, સંઘપદ્ધત, સદ્ધર્મવિચારસારોદ્ધાર, પૌષધવિધિ પ્રકરણુ x, ધર્મશિક્ષા, દ્વાદશકુલક, પ્રશ્નોત્તરેકષષ્ટિશતક, પ્રતિઠમણુ સામાચારી, અષ્ટસાતતિકા (ચિત્રકૂટ મહાવીર જિનાલય પ્રથસ્તિ) ગંગાચરણ અને સ્વપ્નાષ્ટકવિચાર આદિ

x ઉ. જિનવસાચરણના સંક્રદમા છે.

એમના બનાવેલા નિર્માકિત ગ્રન્થો ઉપવબ્ધ છે :—

૧ મહાવીર ચરિત (પ્ર.), ૨ કદારમણુ કોસ (પ્ર.), ૩ પાસનાહ ચરિત (પ્ર.), ૪ આરાધના દાસ, ૫ પ્રમાણુ પ્રકાશ, ૬ અનંતનાથ સ્તોત્ર, ૭ પાર્શ્વનાથ દશભાગવિત ૨૧૧, એમણેજ આચાર્ય જિનવલ્લભસૂરિએ રચેલ 'સવેગ રંગશ્યા' નામક ગ્રન્થનો સંસ્કાર પણ કર્યો હતો (૩ સં.)

એનેકે અથો અને સ્તોત્રોની રચના કરીને પોતાની પ્રખર વિઠ્ઠતાનો સારો એવો પરિચય આપ્યો. ધારા નગરીના રાજા નરવર્મને પોતાની લોકોત્તર પ્રવિણાથી એમણે રંજિત કરેલા. મં. ૧૧૬૭ ના કાર્તિક વદી ૧૨ ની રાત્રિના અનુથં પ્રકરે એમનો દેહવિલય થયો.

એમના પદ્મધર પ્રકટપ્રભાવી જ. યુ. પ્ર દાદા શ્રીજિનકંત મુરિજી થયા, જેમણે અનેક એજેનોને જેન જતાવી જેન શાસનની ગહાન પ્રભાવના કરી. એમનું જીવન તો સુપ્રસિદ્ધ જ છે, એથી જો વિષે આત્રે વધુ જોટલા ખાતે નથી લખતા કે એમનું ક્ષત્રતંત્ર જીવનચરિત્ર આલેખવામાં આવશે. † એમણે ૧ મંદેહ-દોલાવટી, ૨ મણ્ડર સાર્ધસતક, ૩ ગણ્ડર સપ્તતિકા, ૪ કાવ સ્વરૂપકુલક, ૫ ચૈત્યવન્દન કુલક ૬ અ(રિપ)વસ્થા કુલક ૭, ૭ ઉપદેશ દમાયન કુલક, ૮ વિશિષ્ટા જાને હ-ગચ્છની આદિ અનેક અન્ધોની તેમ ૧ યુજુતપારતંત્ર્ય સ્તોત્ર, ૨ વિદ્યાચિનાશી સ્તોત્ર, ૩ મર્વાધિપતિ સ્તોત્ર, ૪ દ્યુતત્તવ, ૫ ગાંધ્યાત્મ ગીત, ૬ નત્ર

† એમના જનારેલા નવા મે. ૪૩ મન્થો છે. તે પૈની આગમ સારોદાર, અષ્ટસ નિષા, નાખાષ્ટક રિચા અને પ્રયુગપ્રશ્નિ, આરે મન્થો અનુપનંધ ૭, તે બાકીના ૩૬ મન્થોનું સંપાદન † વચ્ચે જારી ને નમે ઉપાધ્યાય નિત્યસાગરજી કરી ગયા છે, જે દ્રૂંક સમયમાં પ્રકાશિત થશે તેમ + આ નિશ્ચનીયતા મન્થો ભિન્ન ભિન્ન સંસ્થાએ, તન્મી પ્રાપ્ત થઈ ચૂક્યા છે. (યુ. સં.)

† જાણવત આનંદ થય છે કે નાદગમ્યુએકુન † ધીજિનકંત મુરિજી નું જીવનચરિત્ર રસવંસરે પ્રકટ થઈ ચૂક્યું છે. (યુ. સં.)

‡ મંબરન : આ બ્ધજાકુલક દર્શો, કે જે ધીજિનયંત્રમુરિજી રચિત છે, તે જેસામેર તેમજ નિશ્ચનેતા જ્ઞાનમંડપમાં ઉપનંધ છે.

ગર્ભિત સ્તોત્ર આદિ અનેક સ્તોત્રો આદિની રચના કરી છે. એમનો સ્વર્ગવાસ સં. ૧૨૧૧ અષાઠ સુદ ૧૧ના રોજ અજમેર ખાતે થયો. એમના પદ પર નરગણિમંડિતભાલસ્થલ આચાર્ય શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજીને એમણે સ્વહસ્તે સ્થાપિત કર્યા. તેઓ 'મણિધારીજી' નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. નાની વયમાંજ તેઓ ભારે પ્રતિભાસંપન્ન આચાર્ય થયા. એમનો સ્વર્ગવાસ દિલ્હીમાં સં. ૧૨૨૩ના ભાદ્રપદ (શુ.શ્રા.) વદી ૧૪ના રોજ થયો. + શ્રીતીર્થ પાવાપુરીજીના શિલાલેખ અને કેટલીક પટ્ટાવલીઓથી પ્રતીત થાય છે કે એમણેજ મહતિયાણુ જાતિની સ્થાપના કરી હતી. આ જાતિની બહુ ઉન્નતિ થઈ, ૬૫૦૦૦૦૦૦ પાવાપુરીજી, રાજગૃહ આદિ તીર્થોના મંદિરો આ ભાળ્યથાળી મહતિયાણુ સંઘદ્વારા બન્યા તેમજ જીર્ણોદ્ધાર કરાવાયા છે. વ્યવસ્થાકુલક (ચતુર્વિધસંઘશિક્ષા ગાથા ૬૬) નામક ગ્રન્થની અને પાર્શ્વસ્તોત્રની રચના પણ એમણે કરી છે.

એમનું પ્રભાવશાળી શુભ નામ ખસ્તરગચ્છમાં સદા અમર રાખવા માટે ચતુર્થ પાટ પર એજ નામ (આચાર્યોનું) રાખવાની પ્રથા પ્રચલિત કરવામાં આવી. એમના સ્વર્ગવાસ પછી શ્રીજય-દેવાચાર્યે શ્રીજિનપતિસૂરિજીને પદધર આચાર્ય બનાવ્યા. વિદ્વત્તામાં એમની પ્રતિભા ખૂબ ખૂબ વૃદ્ધિ પામી હતી. છત્રીસ શાસ્ત્રાર્થોમાં એમણે વિજય પ્રાપ્ત કર્યો હતો. વાદીઓને સુકિત તેમજ પ્રમાણો દ્વારા નિરુત્તર કરી દેવામાં તેઓ સાક્ષાત્ "સરસ્વતી પુત્ર"જ હતા. એમનું જીવનચરિત્ર વિસ્તાર પૂર્વક

+ એમનું વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર 'મણિધારી જિન ચંદ્રસૂરિ'ના નામે દિંદીમાં નાહગ બંધુઓ તરફથી અને એનોજ સુજ્ઞાની અનુવાદ મુબંધ પાપધુની મહાગીર સ્વામીના દેસસર તરફથી પ્રગ્રજિત થઈ ચૂકેલ છે.

એમના શિષ્ય વિદ્વદ્ગુણ શ્રીજીનપાલોપાધ્યાયેન સ્વરચિત
 ગુર્વાવલીમાં આપેલ છે. આ પુસ્તકને વાંચતા એમની અપૂર્વ મેધા
 અને પારિત્યને સારો પરિચય મળે છે. મંઘપદ્મકવૃત્તિ, વાદસ્તવ,
 સમાચારી, પંચલિંગીટીકા, તીર્થમાલા, ચતુર્વિંશતિજિનસ્તવ,
 વિરોધાલંકાર ઋષભસ્તુતિ, અજિત શાંતિસ્તોત્ર (દેવલોલાનિવ),
 સ્તંભતીર્થ અજિતજિનસ્તવ (વિશદસમવેદ), નેમિસ્તોત્ર
 (નેમિ સમાહિતધિયા), ચિંતામણિ પાર્શ્વસ્તોત્ર (જગદ્ગુરુ
 જગદ્દેવ), ચિંતામણિ પાર્શ્વસ્તોત્ર બીજું (કિં કપૂરમય),
 પાર્શ્વસ્તવ (અમી સ્વ.) મહાવીર દેવસ્તુતિ (મુચંડિમાડંગર
 પંચબાણ), મહાવીર સ્તુતિ (પ્રણુતમુચનિકાય) આદિ મન્થો
 એમણેજ રચેલા છે.

સ વત્ ૧૨૭૭ અષાઢસુદ ૧૦ ના પાલણપુરમાં તેમનો
 સ્વર્ગવાસ થયો પછી મરોટ (મારવાડ) વાસ્તવ્ય ધર્મિષ્ઠ ભાંડા-
 ગારિક (ભંડારી જોત્રના) નેમિચન્દ્ર (પરિશિષ્ટક અને જિનવલ્લભ
 ગીતના કર્તા) ના પુત્ર શ્રીજીનેશ્વરસૂરિજી પટ્ટાધિકારી થયા.
 એમણે અનેક શિષ્યોને દીક્ષા દીધી, અને જિનાલયોમાં જિન-
 બિંબોની પ્રતિષ્ઠાઓ કરી. એમણે મં. ૧૩૧૩માં પાલણપુરમાં

+ એમણે રચેલ બીજા નિઃસ્વાર્થપ્રથિયે અને પાંચ ઉપન્યાસ થાય
 છે. સનકુમારચરિત્ર અટા.૩.૭૫,* પ્રધાન પ્રકરણ ૪૮૫ (સં. ૧૨૬૨)
 ઉપદેશ રચાવન ટિપ્પણ (અ. ૧૨૬૨), દા.શકુલકવૃત્તિ (સં. ૧૨૬૩),
 ધર્મસિદ્ધા પ્રકરણ ટિપ્પણ (સં. ૧૨૬૩), પંચલિંગી દિપિકા, સર્વરી
 ટિપ્પણ, રા.પરિચયાર્થના ટિપ્પણ, રા.પરિચય રિચય, સંમિત પે.પરિ-
 વિધિ, જિનાસિદ્ધિપંચસિદ્ધિ, એમાંથી * નીચાનીચાના મથો મુદ્રિત
 ગઈ ગઈ છે. અને * ના બે મન્થેનું અપાન (પાંચમ વાંચ-
 સાગર) કરી રવાન છે

“શ્રાવક ધર્મવિધિ” નામક ગ્રંથ જનાવ્યો. તેમજ બીજાં સ્તોત્રોની રચના પણ ચારી સંખ્યામાં કરી હતી. સં. ૧૩૩૧ આશ્વિન વદી ૬ ને રોજે બલોરમાં એમનો સ્વર્ગવાસ થયો.

એમની પાટે શ્રીજિનપ્રબોધસૂરિજી આવ્યા એમણે સં. ૧૩૨૮નાં ‘કાતંત્ર’ બ્રાહ્મણ પર ‘દુર્ગપદપ્રબોધ’ નામક વૃત્તિ રચી. અને ‘મહોપાધ્યાય વિવેકસમુદ્ર’ કૃત ‘પુણ્યસાર કથા’નો સંશોધન કર્યો હતોન, એમના પદ્મધર શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિ થયા જેમણે કેટલાંયે રાજઓને પ્રતિબોધ કરવા સાથે “કલિકાલ કેવલી” બિરુદ પ્રાપ્ત કર્યું; અને ચવન સમ્રાટ ‘કુતુબુદ્દીન’ને પોતાના અપ્રતિમ શુણે વડે રંજિત કર્યો. સં. ૧૩૭૬ અષાઠ શુકલ ૬ ને રોજે દોડાણા ગામમાં એમનો સ્વર્ગવાસ થયો, ત્યાર પછી સં. ૧૩૭૭માં જેઠ વદી ૧૧ ના રોજ શ્રીરાજેન્દ્રાચાર્યજીએ શ્રીજિનશુકલસૂરિજીને એમના પદ્મધર જનાવ્યા. એમણે પણ સિંધ તેમજ મારવાડ આદિ દેશોમાં વિહાર કરી જૈન ધર્મની લારે પ્રભાવના કરી. સં. ૧૩૮૬ના ફાગણ વદી અમાસના ૪ રોજે દેરાઉરમાં એમનો સ્વર્ગવાસ થયે. તેઓ દાદાજીના

+ સં. ૧૩૨૪માં એમના હાથથી પ્રોત્થિત ગોવરસાગીની મૂર્તિ બીલડીયાજી તીર્થના ઠાંપસમાં મૂળનાથકની કામે અને ઘડરાની પાસે ઉતરતાં બમણી પાજુના ગોખલામાં બિરાજમાન છે. જેનો લેખ આ પ્રમાણે છે.

“સંવત્ ૧૩૨૪ ચંદ્રશાલવદિ ૫ વુષ્ઠે યોગીતમસ્વામિમૂર્તિઃ
શ્રીજિનેશ્વરસૂરિશિષ્યયોજિનપ્રબોધસૂરિમિઃ પ્રતિષ્ઠિતા કારિતા
ય સાં દો(દો)દિત્યપુ(ત્ર)સાં વરજલેન મૂલદેવાદિ
મારુસદિ નો સ્વધેયોઽર્થં કુદ્ગમ્યધેયોઽર્થં ચ ॥”

૨. જનપાદે.૫.૫૫૫૯ રચેલ ગુર્જરલીલા આધારે સ્વર્ગવાસનો સમય ફાગણ ૫૬ પંચમીના છે. છતાં આજે લાંબા યામથી સર્વ પંચમ

નામથી સવત્રં મુખસિધ્ધ છે. મં. ૧૩૮૩મા એમણે નૈત્યવદન કુલકવૃત્તિ પણ રચી અને ડેટલાક મૃતુતિ-મ્તોત્રોની પત્ર ગ્યના કંગી હતી, એમની ચરણપાદુમઓ હજારો થયોયો જારે ભક્તિભાવપૂર્વક આજે પણ પૂજય છે તેઓ જાણે ચમત્કારી હોવાના અગે આ કલિકાળમા ભક્તોની મનોનાંદા પૂર્વા માટે સુગતર સમાન છે એમના સમયે ખગ્તગગનમા ૭૦૦ માધુઓ તેમજ ૨૪૦૦ સાધ્વીઓ એમના આજ્ઞાનુવર્તી હતા એનો ઉત્તેજ ધર્મકલશ કૃત “શ્રીજિનકુશલસૂરિરામ” ગા મળે છે એમના પદપર પડાવશ્યક જાળાવબોધ તેમજ અનેક મ્તોત્રોના કર્તા શ્રીતરુણપ્રભસૂરિએ લઘુવયઝ્ઞે શ્રીજિનપદ્મમુનિને ત્ર ૧૩૬૦ જ્યેષ્ઠ સુ ૬ ના રોજ મ્થાપિત કર્યાં

બાહ્યાવમ્થામાંજ એમના પુણ્ય પ્રજ્ઞાનથી ગરમ્વતી દેવી પ્રસન્ન થઈ, જેથી તેઓ “બાહ-ધવલ કુચાલ સરન્વતી” બિન્દુધી પ્રસિદ્ધિને પામ્યા એમનો મ્વર્ગવાગ સ ૧૪૦૦ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૪ ના રોજ પાટણમા થયો એમની કૃતિઓમા “સ્થુલિશદ્ર ક્ષાગ” ઉપવબ્ધ છે

લુપ્ત થઈને અમાસ કેમ પ્રગતિમાં આવી ગઈ? એની સમજાવ દનિદાસ વેતાઓએ કંઈ જરૂરી છે અમાગ ખ્યાન મુજબ તે ‘પચદશ્યા’ ને ‘પચસ્યા’ લખાઈ ગયું હોય અને ‘તે વાયના’ ઓના મેડિ ‘પચાયા’ સહેજે વચાઈ જવું કાઈ અમભવ નથી એથી ગ્રાંતરીમા લખનારની એ ભૂત થઈ હોય એમ વિશેષ સંભવ લાગે છે વગુર સ્વર્ગતિયિ કાગણુની અમાસજ ઠીક લાગે છે એમનું પણ વિસ્તૃત જ્ઞાન ચસ્તિ દિદીમાં નાદગાજીએ અને, નેનો ગ્રન્થસતી અનુદા મુજર્વ મનાઈ સ્વમી દેશસરના દ્રશીઓએ જાણ્યું પાડેલ છે (ગુ. ૩)

૪મા જિરદો ઉદ્દેશ ૭૦ જિનપાનની ગુર્વાવધીમા નથી મળતો (૪)

એમના પાઠે આચાર્ય જિનલલિત સૂરિજી થયા, એમને પણ સૂરિપદાર્પણ ઉપરોક્ત તરુણપ્રભાચાર્યજીએજ સં. ૧૪૦૦ આષાઠ શુક્ર ૧ ને રોજ કર્યું અને સં ૧૪૦૬માં એમનો સ્વર્ગવાસ થયો *

એમના પછી ગચ્છનાયક શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજી થયા સં. ૧૪૧૫ માં સ્તંભનક (અભાત) તીર્થમાં એમનો સ્વર્ગવાસ થયો. એમની પાટ પર શ્રીતરુણપ્રભાચાર્યે જિનોદ્યમૂરિજીને સ્થાપિત કર્યા. એમણે અનેક જિનાલયોમાં જિનાંજરોની પ્રતિષ્ઠાઓ કરી, અને દેવદાંતે સ્થળોએ અમારિ ઉદ્ધોપણા કરાવીને જૈન શાસનની મહાન પ્રભાવના કરી.

એમની પાટ પર શ્રીજિનરાગસૂરિજી x થયા, જે ન્યાયશાસ્ત્રના પ્રકાંઠ વિદ્વાન હતા. શ્રીસ્વાયંપ્રભાચાર્ય, સુવનરતનાચાર્ય, અને સામચન્દ્રાચાર્યને એમણેજ આચાર્ય પદ પ્રદાન કરેલ. સં. ૧૪૬૧ માં દેવલવાડામાં + એમનો સ્વર્ગવાસ થયો. એમના પદ પર નાચન્દ્રદિગ્ગજપતના કર્તા આગચન્દ્રાચાર્યજીએ શ્રીજિનલલિત સૂરિજીનેજ સ્થાપન કર્યા, જેના પર દેવી પ્રકોપ થઈજવાને કારણે સંઘઆજ્ઞાથી ગચ્છસ્થિતિ રક્ષણાર્થે સ. ૧૪૭૫ માં શ્રીજિન લલસૂરિજીને ગચ્છનાયક બનાવ્યા.

શ્રીજિનલલસૂરિજી એક પ્રતિભાશાળી વિદ્વાન અને જૈન સાહિત્યની રક્ષા તેમજ અભિવૃદ્ધિ અનેક અચગ્રણ્ય આચાર્ય થયા

*એમની રચેલ શાન્તિ સ્તવ અને શત્રુજય વિગ્રહિત એ બે કૃતિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. (મ.)

x એમની પરંપરામાં હલુસંધી વતિતથા સુમેરમલજી અને અધિકરણજીના સિધ્ધો છે.

+ જે મેઘાદમા જ્ઞાનેવ જેનેનર તીર્થ ‘એકલિંગજી’ ની પામે છે. કૃષ્ણરામજીની પ્રિયપત્નિ સ્થાપના સ્થાપક જેઓજ છે. એમની સં. ૧૪૭૪ માં રચેલ સંપ્રદાયી જીતિ અને ભીજો રન્ય વાગમદાસંકર જીતિ અને પૂર્વદેવચૈત્યવિરચી ‘૧૪’ મળે છે.

છે. જો તે જોગલમેજ, જલકોર, દેવગિરિ, નાગૌર, પટણ, માંડવાદ, આશાપાલી, કર્ણાવતી, ખંભાન આદિ અનેક રથાનો પરદલદો પ્રાચીન ગ્રન્થોનો મંચક કરવા સાથે દલદો નવીન ગ્રન્થો લખાવી કરીને ભંડારોમાં સુશિન કર્યા કે જેને માટે કેવળ જૈન મહાગ્રંથ નહીં, ફક્ત મગધ આદિત્યમંગલ જોગના પ્રતિ ગિર દૃનજ મદ્યે જિનભિજોની પ્રતિષ્ઠા પણ જોગો વિગુપ મહાભૂમાં કરી હતી, જોગોની શેકટો તો આજેય વિદ્યમાન છે.

- જોમો જાનાવેલ "જિન સત્તરી પ્રકરણ" (મા-૨૨૦) પ્રાકૃત ભાષામાં ઉપલબ્ધ છે જોમની દ્વલક્ષિણિન "યે.મ-વધિ" ની મુદ્ર પ્રતિ શ્રીપૂજ્યજી (જિકાનેર) ના મંચકમાં છે મં. ૧૪૬૫માં ઉપાધ્યાય જયમાગ પ્રણીત મદેદોલાવલી ટીકાનું જાને મ. ૧૫૦૧માં તરિયા(ગુપ્ત)નકૃત 'પાષ્ટશનક વૃત્તિ' નું સંમોખન જોમોજ કદેલ + શ્રીમાત્રમાપાર્ય જાને દીર્ઘાન પ્રાયેન જોમોજ અપાર્ય-પદમી વિભૂષિત કદેલ મં. ૧૫૧૪ના મગધન વતી હના દે.જ કુંબલમેજ (મેવાડ)માં જોમના દ્યર્જવામ મયો.

જોમના પદ પદ શ્રીકીર્તિન્યાયે: શ્રીજિનચંદ્રસારિજો રથપિત કર્યા. રીપર્મ-નસૂરિ, ગુગુનમરિ આદિને જોમોજ અપાર્યિત આપ્યાં મં. ૧૫૩૦માં જોમને ખતે જોમનો

સ્વર્ગવાસ થયો. એમણે પોતાના પદ પર સ્વહસ્તેજ શ્રીજિન-
સમુદ્ધસરિણને સ્થાપિત કર્યા એમણે પંચેનદી સાધન આદિ કરી
ખરતરગચ્છની ખૂબ ઉન્નતિ કરી. સં. ૧૫૩૬ માં જોસલમેરના
શ્રીઅષ્ટાપદંપ્રાસાદમાં પ્રતિષ્ઠા કરી. સં. ૧૫૫૫માં અમંદાવાદ
સુકામે એમનો સ્વર્ગવાસ થયો. એમના પછી ગચ્છનાયક શ્રીજિન-
હંસસૂરિણ થયા, જેમણે ૧૫૭૩માં ગિકાનેરમાં “આચારંગ
દીપિકા” ળનાવી + બાદશાહ મિકંદર લોદીને પોતાની અપ્રતિમ
પ્રતિષ્ઠાદિ અગ્રાધારણુ ગુણો વડે અમત્કૃત કરી પચસો (૫૦૦)
બંદીવાનો (કેદીયો)ને કારાવાસ(જેલ)માંથી મુક્તિ આપાવી એમના
સ્વર્ગવાસ સં. ૧૫૮૨ માં પાટણમાં થયો પોતાના પદ પર એમણે
શ્રીજિનમ શ્રિકૃષ્ણસૂરિણને સ્થાપિત કર્યા. એમના સંક્ષિપ્ત પરિચય
આ પ્રમાણે છે —

એમનો જન્મ સં. ૧૫૪૬ માં કુકડ્ડેપદ ગોત્રીય ગ્રંધપતિ
શકિલદેવની ધર્મપતિ રચણાદેવીની કુળે થયો. સ. ૧૫૬૦ માં
દીક્ષા ગ્રહણ કરી આચાર્યાસ કર્યો. એમની વિદ્વત્તા અને યોગ્યતા
જોઇને ગચ્છનાયક શ્રીજિનહંસસૂરિણે સં. ૧૫૮૨ના માહ
શુક્રી પના રાજ બાલાહિક ગોત્રીય શાહ દેવરાજકૃત નન્દી
મહોત્સવપૂર્વક આચાર્યપદ અર્પી પોતાની પાટ પર સ્થાપિત કર્યા.
એમણે ગુજરાત પૂર્વ, ત્રિંધ દેશ તેમજ આરવાદમાં વિહાર કર્યો.
સ. ૧૫૯૩ના માહ દુદિ ૧ શુક્રવાદે ગિકાનેરના મંત્રીશ્વર
કર્મનિહે બનાવરાવેલ શ્રીનમિનાથ સ્વામીના મહીરની પ્રતિષ્ઠા
કરી ત્રિધુદેશમાં શાહ ધનપતિદ્વારા મહેતનવળી પચનદીના પાંચ
પીરો પ્રદિને સાધ્યા.

એમના ગ્રમયે ગચ્છના સાધુઓમાં શિદ્ધિતાચાર વધી ગો. હનો
એમને આ અસદ્ધ લાગ્યું. એટલે પરિબ્રહ્મત્રનો ત્યાગ કરી કિંગોદ્ધાર
કરવાની તીવ્ર ઉત્કંઠા એમના હૃદયમાં જંગી ગિકાનેરના મંત્રીશ્વર

પિપાસા પરિસહનો અતિશયપણે ઉદ્ભવ થયો. એટલે અત્યંત તીવ્ર તૃષ્ણા લાગી. આ દિવસે એમને પંચમીનો ઉપવાસ હતો, પરંતુ આ પ્રાંતમાં પાણીની અતિશય તંગી હોવાને કારણે ક્યાંય પણ પાણી ન મળી શક્યું. સંધ્યા સમય થઈ ગયો, ત્યારબાદ થોડુંક પાણી મળ્યું. કોઠોએ કહ્યું, મહારાજ! આ પાણી ગ્રહણ કરી આપની પિપાસા છિપાયો. પરંતુ દૃઢતાપૂર્વકનો ઉત્તર મળ્યો કે વર્ષો સુધી ચક્રવિહાર વ્રત કર્યું છે, તે શું એક દિવસ માટે ભંગ કરું? એ તો કદાપિ નજ બની શકે. આયુષ્ય વધારવા ઘટાડવાની શક્તિ તો કોઈમાં છેજ નહિ જે બાપિ સર્વજ્ઞ પ્રભુએ પેળ્યું છે, એજ પ્રભાણે બનશે.

આમ શુભ અધ્યવસાયની ધારામાં આગ્રહ થઈને કોઈ પ્રકારે વ્રત ભંગ ન કરતાં, સ્વયં અનશન સ્વીકારી લીધું. સં. ૧૬૧૨ મિતી આપાઠ શુદ્ધિ પ ના રોજ શુભ મહારાજ સ્વર્ગે પધાર્યા. જે સ્થળે એમનો અગ્નિ સંસ્કાર થયો, ત્યાં જૈન મઠે એક સુંદર સ્તૂપન બનાવરાવ્યો હતો, જેનો આજે કાંઈજ પરતો નથી લાગતો.

આપણા અસ્તિત્વનાયક શ્રીજિનચન્દ્રસરિત એમનાજ શિષ્ય-રત્ન હતા; જેમણે યથાજ્ઞાત જીવન અસ્તિ હવે પછીના પ્રકરણમાં આલેખવામાં આવશે.

પ્રખ્યાત રૂપનો ઉત્તેજ પદ્માચાર્ય “પચનદી સંધિન જિનચન્દ્રસરિત ગીત” માં છે જે આગળના પ્રકરણમાં આવશે. એક પદાવલીમાં એમનો રાગવાસ દેરાઉંથી ૨૫ કેશ લખેલ છે. આથી આ સ્થળની માધ્યમીય કરંની આ-૨૪૬ છે.

ધર્મપત્નીનું નામ સિરિયાદેવી હતું. આનંદપૂર્વક શ્રાવકધર્મ પાળતાં આ સિરિયાદેવીની ગતિગતી કુક્ષિમાં એક પુણ્યવાન છત્રે ઉત્તમ ગનિથી રચીને અવતાર ધાન્ડુ કર્યો. ગર્ભકાળ, વ્યવીત થતાં સં. ૧૫૬૫ ના ચૈત્ર વદિ ૬ ૧૨ ના શુભ દિવસે કામદેવ સમા રૂપલાવણવાળા, મૂર્ધ્ન્યમાન તેજસ્વી, શુભ લક્ષણયુક્ત એક પુત્ર-રત્નનો જન્મ થયો. આ શુભ અવસર નિમિત્તે શ્રેષ્ઠિય પુષ્કળ દ્રવ્ય વ્યય કરી ખૂબ આનંદ ઉત્સવ મનાવ્યો. દસમે દિવસે આ બાળકનું નામ “સુલતાન કુમાર” કે રાજવામાં આપ્યું. આ “સુલતાન કુમાર” સુદ પક્ષના ચંદ્રમાની જેમ ત્રિપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. માતાપિતાએ એને બાલ્યકાળમાંજ સઘળી કળાઓનો અભ્યાસ કરાવી નિપુણ બનાવ્યા.

વિ. સં. ૧૬૦૪ ॥ મા. અરતગચ્છતાયક શ્રીજિનમણિકથ-સૂરિદે મહારાજ પોતાના શિષ્યસમુદાય સહિત અને ગધાર્યા એમની પંથસાળીથી ખેતરજમા સારી રીતે ધર્મભાવના જાગૃત કરી ત્યાંના શ્રાવકો ગિત લગાવીને ધર્મોદ્યોગમાં પ્રવૃત્ત થયા. એમના ઉપદેશ-વચનામૃત આજાગો ‘સુલતાન કુમાર’ના નિર્મળ ચિત્તમાં વૈરાગ્ય ભાવના ઉત્પન્ન થઈ તેમ નામાગિક મુખોની અભ્યાસતા. એમને મમજળ લાગી, અને માયું સૂણ દેવાવાળા શરિ-ધર્મનું

ફાંજાર પત્ર ન રમા મિતિ વૈશાખ વર્ષ ૧૨ ૧૫૫ છે એ શુભગત આદિમા પ્રમાણ અમમીસ મદિનાના દિમામે આ અન્ય રોગે તે કાળે થયું હેન અચસ તે લખનાર ॥ જૂન હાથ તમે રાસલાસ ન કહેનાય ફેનામથાપના સુલતાન, નિતમિત ચંદલદવાન, જાગમે અમલી માન ।
(સં. ૧૬૨૮ વિ. કનકેશ્વરજીનિવસદ્રશ્ય ગીત)

॥ વિગત-૧૫૫૧. ગમા સં. ૧૬૦૨ લખેલ છે, ૧૬૦૮ ગર્ભાવધાન તા. ગીત, પુનઃપ્રાપ્ત નિર્ધારૂતસ આદિમા સં. ૧૬૦૪ લખેલ છે, અહીં એજ હીક છે સં. ૧૬૦૦ લેખની જૂથથીજ લખાયેલ દોષ એમ સર્વો છે.

પાલન દ્વારા દીક્ષા અગીકરણ કરવાનો દંડ નિર્ણય કરી લીધો.

હવે સુલતાનકુમાર પોતના માતાજી પાસે ગયા દીક્ષા લેવા માટેની અજ્ઞાત ભાગવા લાગ્યા એમણે કહ્યું, "માતાજી! આ સમયે અમારું છે પુણ્યવ માનવું મુખ્ય સ્વપ્નરૂપ છે, એમણે અમારા માતા સુખની પ્રતિ માટે હું શ્રીજિનમસિકૃતિ મૂલિ મહાગુરુ પાસે દીક્ષા લઈ નહું જનીશ. એમણે આપ કૃપા કરીને મને દલ આપે." મતાએ કહ્યું, "બેગા! તું તો હજી ન જાણે છે હજી તો યૌવનાવસ્થામાં પ્રવેશ કરવાનું બાકી છે, ચારિત્રનું પલન મુજબ અત્યંત કઠિન છે, મેં તે યા પડી ચારિત્ર લેવું, વગેરે વાતોના આધુમાર્ગની મુશ્કેલીઓ જતાવી અને દીક્ષા લેવાની ના પડી, પરંતુ જેના દૃઢ્યમાં આપના વેળાએ વસવા મર્યો છે એવા સુલતાનકુમારે કયા માનવાના હતા? એમણે મુખિતપૂર્વક માતાજીના કથનનો ઉત્તર હઈ ટંકે અનુમતિ મેળવી જ લીધી.

સુલતાનકુમારે સ. ૧૬૦૪ માં શ્રીજિનમસિકૃતિયસરિણ પસંદ દીક્ષા લીધી, એમનું દીક્ષાનામ ગુનમહાન જે મુમતિધીન તખ્ત અમમયે એમનું વય કેવળ ૮ વર્ષનું હતું પરંતુ વિવરણ ભુદિ અને ગુજ્જકિતના પ્રભાવે આ ૫ રામાજ ૧૧ અગદિનો અર્થ સુધી મજ્જ શાઓમા પગગન થયા શામવાદ, આખ્યન કલાદિમા નિપુણ જની ગુનમહાનજ શ્રીજિનમસિકૃતિયસરિણ સુધે દેશ વિદેશમા વિચરવા લાગ્યા.

કેરાલરથી લેસલમેર આવતા સ. ૧૬૧૨ ના અવક કુદિ પચમીના રાજ શ્રીજિનમસિકૃતિયસરિણનો દેહાન્ત થતા અન્ન સાધુઓની સાથે વિદાર કરીને શ્રીમુમતિધીરણ લેસલમેર પધર્યા અત સમયે શ્રીજિનમસિકૃતિયસરિણ નાથે ૨૪ સિધ્યો હતા પરંતુ ત્રયો વય તેઓ કોઈને પોતાની પદ પર ન્યપિત ન કરી શકે. લેસલમેર આવ્યા પછી આ ભાગતમા પા પગ મનમેદ પડ્યો. અત સમગ્ર સમય અને ત્યાના નરેશ - ડિલ શીમા દેવણ (૨૦-૧૦)

दपरीणाएदिवत्त्रयमनुस्रणमिसीसो न क प्र सि विषध्वनयो जा की ह विवददि, «धसतरादिवद
 धुजरणमद्रुसकतेहदलोयादिवददिविषध्वसीलजिगेधरद॥दिवद्वत्समउद्विउवजभदिवसीजो
 मदाचनमिरे इजेएमवदगणदुपुसादमीमधरीजिनोरमन्तनादि।नयनाशरदनागतवानो
 मिनसुमिनवेकरकरजाशिवीनतीएरजवा । खु।यामीदकल्लिणिअरुमठिमीमवा।डिसीत्तम
 रएएनडी।दिवउतराध्वनिववसमस जादवमिअलद्व केरायुधमी॥मीणाअरध
 द्याविनात्मकद्वतस्त्रादावफलजगमा सुणपातकसाद्वजजिनमध्वरेवादी।सम
 रगतदकडद्वमविद्वरिवनिगनरा प्रसादयउरि।अणसुंसेदगाअपिण्ण।दिवनी
 वदएमयीविजयादवन्दरि।।सीत्तणा॥ इतिश्रोत्रजउतधराधरणश्रीनिगोधजितकरए
 तसस,संख्या॥संयद्वधोसमुद्रिशवासरिधीरवतगणजट्टणाश्रीजिनमणेकठरद
 मरुजा।नाविजविराजवि।सुममिधरउनिएतिसव्त्रादिकमधुएअताविकाकवनवावनेया
 रन्ध्रणपिप॥धचम्यात् ॥।तरत्कन्वकमान्नावासउक्तान्॥श्रीणददीध्वसादात् श्री॥ ता

चरित्रनायकना उत्ताक्षर

विश्वयदेवत्तरिचित नीतिनाधरासुं अतिम पद, जे सुदिपदयो १ वध' पडेदा १७ वध नी
 वधे सुभतिधीर गच्छि गपस्थाभा चरित्रनायके स' १६११ धोप सुद भीरे लयेदा ७

[illegible]

અધિગ્નાયકના ઉચ્ચાદ્ધાર

पिब/भद्वेवसुंरिस्थित नोभिनाथरासनुं भवेत् भानु

જોધપુર (રાજસ્થાન) ડેસરીયાના ધણના ઘાંડારની પ્રતિ,

સ. ૧૬૦૭ થી ૧૬૧૮ સુધી) એ બેગડ ગચ્છના શ્રીપદમજી શ્રી-
ગુણપ્રભસુરિજીની મર્યાદાથી શ્રીસુગનિધીસ્નેહ આચાર્યપદ મોટે
મર્વથા યોગ્ય લખી એમનેજ આચાર્યપદ પર સ્થાપિત કરાવે,
નિશ્ચય કર્યો, સહિત શ્રીમાલદેવજી ખસ્તર ગચ્છના અનન્ય ભક્ત
હતા, એથી એમણે પોતેજ યોગ્ય મમારોડ સહિત નેદી મહોત્સવ

જીગ્ય હતા એમના નિરુપમા ઉક્ત શાખાની પદ્મસ્ત્રીમા નીચે મુજબ
મર્જન આપેએય છે :—

તત્કાલે ૬૧મા ધોણુપ્રભસુરિ, તે વિષ મહાગીતારજ થયાં, સવા કરોડ
રૂપિયા સરખી શાખા ગુણદત્ત રાજવીંદ પદ્મજી કિયો, ચાષકાને પૂઢા ને
ચૂનઢી પહિરાયા, પાચ સોનેરી પુસ્તક, પાચ રૂપેરી પુસ્તક લિલાવી ગુરોને
પિહરાવ્યા, એવડા જેમલમેરગ રાઝલ હરરાજકી રાણી હરપમદે, તેહનજે
પુન કોઈ નહોં, તિવારે ગુરા આગે બાવી, વિન ૩ હઠ જાલી ચેઢી, તિવારે
તીને વિન ગુરે ઓઘાની દસી (પલી) ઘીધી, પછો, જા પુન થાસ્યેં । વિન નામ
“મીમ” ઘીધે, તિવારે રાણીં કઢતા હોમરો ઘીધી પલી સોઢી લીધી,
સોવારજ ગુરે કણો, માગી હેત સો સ્ત્રી, પળ અઘ્ઘારી દસી રાઝી નહોં
જાયજે, પુન થાસ્યે નામ અજુન ઘીનજ, આઠ વડ યીવસ્વજે । દિવજે મીમ
પહિલો જાયો, એવડા પરળવા ગયો, તિવારજે પરળી પાતિસ્યાજ પારાજે બાવ્યો,
પાતસ્યા વઘો રાણી મવરોજે મેલ્હી । તિવારજે મીમે ન મોકલી, યવ

“મીમ ન મૂડી માંટિદ, મવરોજે નારી ।

મીમા ઝાકુર ચાપઢા, કર મૂકે દારી ॥”

એવો મીમ અવતારીક થયો, એ પ્રથમજ અવદાત । દિવજે એવડા
શ્રીખિનમાણિચ્ચસુરિ દેરાઝરનો યાત્રાજ ગયા, વાંજે કલપ્રાપતિ થયા,
ચેગ સાવજ ચઢવોસ હુતા, પળ પાઠ થાપી સકયા નહોં, તિવારજે ચેલા પાછા
આવ્યા, વાદ કરવા રાગા, તિવારજે સષ મિલી ગુણપ્રભસુર પાછે આવ્યો,
ચયો જેહનદ તુમ્હ પાઠ થાપ્યો તે પ્રમાણ । તિવારજે ગુરે લહુઢી ચેગે
મુત્તામ મામિ જાતે રીહ્ઢ, તેહનજ થાપ્પડ, નામ કિનચદ્ધારિ ઘીવઢ ।

કરાવી શ્રીપ્રભતિધીરજને નં. ૧૬૧૨ ના ભા.૮૨૫ શુદ્ધિ ૬ શુભવારે
આચાર્યપદ અપાન્તું જોગકગચના આચાર્ય શ્રીપ્રમથાનમુદિતજીએ
જોગને મુદિમંત્ર આપ્યો શ્રીજિનહંસમુદિતના વિહાન પ્રાંત
મહોપાધ્યાય શ્રીપ્રમથાનમુદિતજીએ સરિપદના યોગ, તપ અદિ

તિવારદ વહી ચેની ધણદ મીઠવોં, જાદ પાતિસ્વાદનદે મિતો લેગજીને
ઓટસી દેનાધી, તરા લેગજીને કાગત આપી. તિવારદે ગણલ સન ધરં આવી
શુભેદે વહી. શુભે વહી, રાતલ દવ ધરધારે કરદ કાગત ને કાગ
જગદ “આધિલ અમુદાળી, ધનનો હુગો ધૂલધાળી” તે નિમિષ ધૂલધાળી
હુગો, એ શીજો અવદાન. દિવે દહરાધંજેનમેદે લીન વરનો હુકલ પડનો,
તિવારે રાટલ મીમદે રુદ લીનવ્યા, તિવારદે શુભે લીન રપવાસ છરી વન
વાદાગુપ્ત ધારદ કરી કારોચરન કરી ૧૨૦૦) રપવારે લેપચૂર હોમ જગ
કગયી, લીંજ દિન ધાળેન્દ્ર પ્રવલ થયી, દર મારી. કગી. મેદ કોચ.
તિવારદ ધાળેન્દ્ર વદે-સાન ગુદર દિન વદે મેદ આદિસ્વરે વદે નિશી રાત્રિને
ધારણી કરીગી, શુભ કગી ‘કાટાં મારેવે ગાદિસર મારેવે’ એ સુવેન છે, ડન
વહી દેવતા વિગરણી, હિવદ પ્રમલે ધારણી કરી, મરા ગુદર દિન વદે
માદા રપવદા, ગાન થીજ ધરા કરિ મૂલત્વાગ વરમાન રાગી, શુભે વેનો.
મને ધાવદા દાણે કાટગી વેદે વેગાદના કમ આવી કાટગી વદે, કાટગી
માલી પાછા રવર્યા દેવતિ રાત્રી ન સર્ક, ‘ગદેસર’ શૌટ વરમાન પાલી અપી,
તિવારદે રાતલ મીમ શુભે લેલી પટોની દવ છાટી ‘વચેલ લીંજો વદે-લે
લેગજી વિના પટોલી કરણી લીંજો લેદે કાગ ન પાવે દવ છાટી વરમાન ન
પાવે, દેમ માન મદલ્ય લીંજદ દેના પ્રમાવિદ મ. ૧૫૮-૨(મિ) પાત્રતિ પદા
સ. ૧૬૫૫ સ્વર્ગ દુત ૧.”

* સં. ૧૬૨૮ વિખિત “કનકનોમ” ૩૧ ગીતમાં સમ્યું છે —

“સોલદસદે સવલ વાગ, નિમાનિન્ય દરિ જ્ઞાપા, મુલિમ્ત્ર નગર
હીરકથદ ૩૧ ગદ્ધલીમા ૫૪—

“માદા સુદિ નવની દિવદે, સિલમેર મહાર દે ।

સંપ સવલ શુભ આદિસદે, યાદે નામ વસાર દે ॥” ૩ ॥

કરાવ્યાં, એનો ઉદ્દેશ એક પ્રાચીન પત્રમાં આ પ્રમાણે છે :—

સ્વસ્તિ થી : ॥ શ્રીપૂજ્યજીનંદ કાગલ ૧ દિવસાંજ આવપડ, કાગલ ૧ શ્રીસુધ મળી આવ્યડ. વાઘ્યાં સમાચાર જાણ્યા. તન હિરયા જે પદસ્થાપના વિધિ લિયો મૂકીજ્યો. તપ વિગરિ ॥ શ્રીપૂજ્ય શ્રીજિનચન્દ્રમૂરિ મળો માદ્રવામાહે જેસલમેરઈ ઘણી સુરિમત્ર દિવરાવપડ. પછડ તપ રૂપાધ્યાય શ્રીપુણ્યસાગરજી પાસે વહા. ૫ વાત વડાં પાસે સાંમલી છડ ॥ પર દિવસાં તન દેશમાહે રહતાં મલા નરી છડ. દિવસાંજ રાજનગરથી રાજા પાસડ બ્રાહ્મણ ૧ સાંતલદાનવરડ મૂકિડ હલના લેવા મળી આવો છડ, તિયઈ કહિડ- 'સા. હદાનઈ અહમ્મદાવાદરા મટ્ટારિકયા આવક તેડિગઈ ફક્તો- ગજી મેલો કરડ' તુ ગજી મેલડ ફરિસ્વડ. આ વાત થે વગ નાંમલે દુસ્વઈ થત લિયો નરી તુ નિમ? ફરયા વાતાં મરયાં તઈ તુરત વિનગિ પરિસ્વઈ. ચડમાસ ડતરી પડઈ જોગવરી કરી તુહાનઈ રાવ્યા તડ કુળ બાડો આવસ્વઈ? તે મધ્યા પિણ તન વાધી લિરપ કીધડ તડ નિમ થાસ્વઈ. વિચાર પડિલડ કીજડ તડ નલા છઈ. માન્યાડી માહે વોઈ પર શાતક પદઠવણા પગાવાવાલડ મિલાઈજ ફરિસ્વઈ. ચડમાસમાહે નહી વાલઈ. ચડમાસ ડતરી તુરત વિરુપ ફરિસ્વઈ. થારા માન્ય ડઈ મલા થાસ્વઈ પં દમ્મનઈ ઘણા મામલા પડયા છઈ. મ્હે વીઠાં છાં. તથા મૂરિમત્ર જિયડ પાસે તન લેરવડ? અસ્વકીય મટ્ટારિકા જાગઈ, તન પાસડ આપાનડ લેતાં મળડ નરી, નીગડ કુળ દેસ્વડ? તે પેળ સમાચાર દેખો. વિધિ લિયતાં વેલા કાંઈ નરી લાગતી.

વિધિગણમાહે વિધિ વાતરૂપ લિયો છડ, ડોંડ પત્ર છડ, ૫ દર્પસાગ ચામ્યમ્. પશ્ચિત્ત હોજ્યો. જડ પારાવગિ માંડડ તડ ટાળા ૨૦ શ્રીપૂજ્યાં મળો ચલાડ કેરવો. પછડ એ ચાલિજ્યાં. રસ્તે ઢીલા થાડ. ફતરા સીમ આવજ્યો. તથા થે

લિખ્યા જે ફાગુન ચૌમાસા પછી આદેશ દેસ્તાં । તેવાંયે અવ
આયાં પછી જાગ્યાજોગ્ય ધિચારી આદેશરી ઘાત ફરજ્યાં । પં.
ભાવમોદ મળી તેડાવિજ્યાં । તે સર્વ રુઠીપરહ જાણિહ છડ ।
મહ પિણ કાગલ દીઘડ છડ । જાણાં છાં પારળેહ તુઠાં પાસિ
આયસ્થર । સદા ઘંદના જાણિજ્યાં ॥ સાવચેત રહિજ્યાં ॥ તથા
તુઠાંનરે ગરહમાદિ મિયરે ચતિરડ કાગલ નથી બાંધવડે,
જિયર સંઘરડ પિણ નહોં આયો । તે લિખિજ્યાં । મારવાડિ વેળાં
પધારિજ્યાં । કાગલરા સમાચાર ઉત્તર સહુ લિખિજ્યાં । સર્વોડપિ
સાધુવર્ગોડનુમ્યઃ ॥ ગુજરાતરા જતો ગુજરાતમોદેજ રાખિજ્યોં ।
સાધિ મત આળડ ॥ સંઘોડા ૭ છે ॥

આચાર્ય પદ પ્રાપ્તિ પછી આપણા ચરિત્રનાયક સુભતિધીરજી
શ્રીજિનચન્દ્રમૂરિજી નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. જે દિવસે એમને આચાર્ય
પદ પ્રદાન થયું એ રાત્રિએ એમના શુરુ શ્રીજિનમાધુક્યસૂરિજીએ
સ્વપ્નમાં પ્રત્યક્ષ દર્શન દીધાં, ને સમવસરજી પ્રકચુના પુસ્તકમાં X
શ્લોક સામનાયમૂરિમંત્ર પત્ર તરફ સંકેત કરી અદ્વૈત ધર્મ ગયા.
ત્ર. ૧૬૧૨ નો આતુર્માસ જેસલમેર થયો. બિકાનેરના મંત્રી
શ્રીસંઘામસિંહ વચ્ચાવતે સૂરિજીને બિકાનેર પધારવા વિનંતી પાઠવી.

આતુર્માસ પૂરે થતાં સૂરિજી જેસલમેરથી બિહાર કરી બિકાનેર
પધાર્યા ત્ર. ૧૬૧૩ નો આતુર્માસ ત્યાંજ કર્યો. બિકાનેરનો પ્રાચીન
ઉપાધ્યક્ષ + શિદિલાચારી યાત્રાએ રોકેલો દેખી મંત્રીશ્વરે પોતાની
અવશ્યાયામાંજ સૂરિજીનો આતુર્માસ કરાવ્યો. તે સ્થળ આજે
સંઘડી ચોકમાં મોટા ઉપાધ્યક્ષના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

X જુઓ કળાકલાકુલ દેવ ખરતરજી પદાર્પણ આદિ.

+ આ ઉપાધ્યક્ષ, જાગરમાં શ્રીચિન્તામણિજીના મંદિરની આજુબાં
નો, જ્યાં આજકાલ મધ્યે છુ લોકો નિવાસ કરે છે. કહેવાય છે કે
(૧) ચિન્તામણિજીનું મંદિર (૨) આ ઉપાધ્યક્ષ અને (૩) બિકાનેરના
પ્રાચીન દિશાની નીચ એકી સાથે નાંખવામાં આવી હતી.

સૂરિજી ગચ્છમાં ફેલાયેલા શિથિલાચારને જોઈ ભારે ઉદ્વેગ પામ્યા. જે આત્મસિદ્ધિના ઉદ્દેશથી ચારિત્ર ધર્મનો વેપ ધાર્યો એ આદર્શને ત ખાળવો એ લોક-વંચનાની સાથેસાથ આત્મ-વંચના મળુ છે. ગચ્છની સુધારણાઈ ગજનાયક માટે ક્રિયાઉદ્ધાર કરવો આત્મવાર્થ છે, ઈત્યાદિ વિચાર કરતાં એમનામાં આત્મભગ તેમજ ચારિત્રની અમોઘ શક્તિનો ઉદ્ઘાસ થવા લાગ્યો, અને અતે એમના હૃદયમાં ક્રિયાઉદ્ધાર કરવાની પ્રબળ ભાવના જાગૃત થઈ એમને લાગ્યું કે ત્યાગ વિના સફળતા નથી. શુદ્ધ ચારિત્ર પાળવાથીજ ઈષ્ટધ્યેયની સિદ્ધિ થાય છે. પરિશ્રદ્ધધારી વ્યક્તિઓ સ્વતંત્ર સત્ય ઉપદેશ કદી આપી શકતા નથી તેમ જનતા પર પ્રભાવ મળુ નથી પાડી શકતા, ને તેઓ સ્વાથે જિમિત્તે હંમેશાં દબાએલાજ રહે છે આથી ભારે સુમસ્ત પ્રકારના સુખ અને કલ્યાણને દેનાર ક્રિયાઉદ્ધાર કરવો એજ પરમ ધ્યેય છે. આમ વિચારી સ. ૧૬૧૪ x ચૈત્ર વદી ૭ ના રોજ ક્રિયા ઉદ્ધાર કર્યો આ શુભ અવસર પર મંત્રીશ્વર શ્રીસંઘાનસિંહ વચ્ચાવતે પુષ્કળ દ્રવ્ય ખરી ઉત્સવ કર્યો. એ સમયે બિહારના ૩૦૦ ગૃહી-ચતિઓ+ હતા, જેમાંથી ૧૬ શિષ્યોએ પરિશ્રદ્ધને સર્વથા ત્યાગ કરી સૂરિજી પાસે પાંચ મહામત ધારણ કર્યા, બાકીનામાં મધેરણ ૪ મથે (એટલે મસ્તક પર), અને રણ-આ (એટલે કરજની માફક બિહારી પાધડી ધારણ કરી અર્થાત્ ચારિત્ર પાળવામાં અસમર્થ નીવડ્યા. એ લોકો આ

x અસ્તરગચ્છ પદ્ધતિ નં. ૧માં ક્રિયાઉદ્ધારનો સં. ૧૬૧૩ લખે છે અંબર છે કે કર્તાએ ગુજરાતી પદ્ધતિનું અનુસરણ કર્યું હોય, તો પરમાં નો જાનનેમાં સં. ૧૬૧૪ જ લખેલ છે.

+ આનું કથન સ્વ. આચાર્ય થાંજિનકૃપાયન્ત્રસૂરિજી મહારાજનું

૪ આ લોકો પોતાને મથેન અથવા મહાતમા લખે છે.

મુર્ધી લેખક અને ચિત્રકારનું કામ કરે છે, પરંતુ ખેદ તો એ છે કે એના કંટલાંક તો જૈનધર્મ છોડી વિધર્મી પણ બની ગયા છે. સં. ૧૬૧૬નો પણ ચતુર્માસ સૂરિજીએ ગિકાનેરમાં જ કર્યો; આ સમયે ગન્ડની સુવ્યવસ્થા અને સાધુઓના ઉત્તમ ચારિત્રપાલન અર્થે કંટલાય કંઠેર નિયમો ઘડ્યા જેનો અભ્યાસ કરવાથી તે કાળના સાધુઓના ચારિત્ર એવાં ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારનાં હતાં, એ સ્પષ્ટ નમળાય છે.

ચતુર્માસ પૂર્ણ થતાં, ત્યારી વિહાર કરી સૂરિજી મહેવા ખાતે પધાર્યા સં. ૧૬૧૫નો ચતુર્માસ ત્યાં કર્યો વિહાર પત્ર નં. ૨ માં "તિહાં છન્માસી તપ" લખેલ છે. સંભવ છે કે સરિ મહારાજે કે અન્ય જાગ્રો છમાગી તપ કર્યું હોય સં. ૧૬૧૬નો ચાતુર્માસ જેમલમેરનાં થયો, વિહાર પત્ર નં. ૨માં "વીલા" લખેલ છે, એનો આશય અમારી સંમજમાં નથી આવતો ચતુર્માસ પૂરો થતાં ત્યાંથી વિહાર કરી સૂરિજી શુગ્રહાત દેશમાં પધાર્યા.

સં. ૧૬૧૬માં મહા શુદ્ધ ૫૧ ના ગિકાનેરથી નીકળેલ યાત્રી 'સથે મહાતીર્થ' શ્રીશત્રુજયની યાત્રા કરી પાછા વળતાં પાટણમાં શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજી મહારાજનાં પુનીત દર્શન કર્યાં હતાં જેનો ઉલ્લેખ કાવ શુશ્રુષા કૃત "ચૈત્ય-પરિપાટી સ્તવન" માં આ પ્રમાણે છે —

"વહલી નયર મશારિં, રુઈ જેઈ નમ્યા પેરયડ પાટણ સિંદ
તિલહ પ ॥ ૨૩ ॥ તિહિ જિગિવરના ધુન્દ, દેહરાસર પુનિ,
ચરચ્યા ચિત્ત વોખઈ કતી પ ॥ તિહાં શ્રોજિનચન્દ્રસૂરિ, વિદદન્ના
ગુર વંધા મનદ રચ્છન ઘરી પ ॥"

સં. ૧૬૧૭નો ચાતુર્માસ સૂરિ-મહારાજે પાટણમાં કર્યો
આ ચતુર્માસ દરમ્યાન એક મહત્ત્વની ઘટના બની જેન ચર્ચન
હવે પછીના પ્રકરણમાં આવશે

પ્રકરણ ૪ થુ

પાટણમાં અર્ચાજય :—

પાટણનગર શુજાતપ્રાતની પ્રાચીન ગજધાની છે. આ નગર વનરાજ ચાવડાએ વસાવેલ. શુજાતના ધીતકાન્તમા આ શહેરનું સ્થાન ઘણું ઉચ્ચ છે. ધર્મિષ્ઠ મહારાજા દુર્લભરાજની નમસ્ક આચાર્ય શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજીએ ચૈત્યવાસીઓને શાસ્ત્રાર્થમાં પરાસ્ત કરી 'ખરતર' ગિરુદ આજ નગરમાં પ્રાપ્ત કરેલ, જેનું વર્ણન બીજા પ્રકરણમાં આવી ગયું છે સવત્ ૧૬૧૭ માં આપણા અન્નિનાયક શ્રીજિનચન્દ્રમૂર્તિજી મહારાજે પાટણમાં ધોમાત્રુ કર્યું. એ સમયે તપગંધીય દદાગઢી-શિરામણિ તેમજ ઉચ્ચસ્થાવી ઉ ધર્મસાગરજીએ x લોકોની સમક્ષ કહ્યું કે નવાંગી વૃત્તાતા કર્તા શ્રીગણપદેવસૂરિજી ખરતરગંધમા નથી થયા, આ

x શ્રીમે હનવાસ ૬. દેસઈ બી એ, એલ્ એલ્ બી, પોતાન્ત પ્રસ્તાક :
" જૈન સાહિત્યનો સક્ષિપ્ત ઇતિહાસ " ના પૃ. ૩૬૨ માં, આ પ્રમાણે લખ્યું છે. " તેઓ ઘણા નિદાન પણ અતિઉચ્ચસ્થાવી જ્યારે દદાગઢી (પ્રગર રામ પ્રાચી) હતા. ધર્મસાગરે તપગંધી સાચો : તે બીજા મન્મે જોઈ જણાવી, તેમના પર મહત્ પ્રકારે ક્રિષ્ ભક્તમાં મયો નમે તરતર પિણી, પ્રત્યન પ્રીતિ ક્રમતિ-મતકુદાસ (આદિ) રૂપી ક્યાં. ખરતરે

ગચ્છની તો ઉત્પત્તિય સં. ૧૨૦૪માં થઈ છે એમણે આમ કહ્યું એટલુંજ નહીં, પરંતુ ખરતરગચ્છવંશીઓને ઉત્સૂત્રમાણી સાબિત કરવા “ઔષ્ટ્રિક-મતોત્સૂત્ર દીપિકા” અને “તત્ત્વ-તરંગિણી વૃત્તિ” (કુમતિ-કંઠ-કુદાલ) અદિ ખંડનામતકે વિષમય સાહિત્ય રચી જૈન શાસનમાં કલકલનાં વિષમીજ વાળ્યા.

આ અખાઉ* કેઈએ એવી વાત નહોતી સાંભળી કે અમય-દેવસૂરિ ખરતરગચ્છમાં નથી થયા. ધર્મસાગરજીના આ કુચેષ્ટાપૂર્ણ એવા અમૂલપૂર્વ (નિંદ) પ્રતિપાદનથી સમગ્ર જૈનશામનમાં ખળભળાટ મચી ગયો. ચારે તરફથી આનો વિરોધ થવા લાગ્યો, સૌના હૃદયમાં આ વિપવૃક્ષનો વિચ્છેદ કરી નાંખવાની તમજા નાગી કે જેથી લવિષ્યમાં લગવાન પીરના સંતાનોમાં પરસ્પર દ્વેષ, કલકલ કે અમતોય ન ફેલાય.

સાથે પાટણમાં સં. ૧૬૧૭ માં ‘અભયદેવસૂરિ ખરતરગચ્છના ન હતા’ એવો પ્રબળ વાદ કર્યો, તે વખતે તેમને શ્વેતાંબર સંપ્રદાયના જૂદા જૂદા ગચ્છના આચાર્યોએ ઉત્સૂત્ર પ્રશ્નણના કારણે જિનગાસનથી બદ્ધિજૂત કર્યા તપા-ગચ્છના ન્યાયકે વિજયગનસરિએ “કુમતિ-મત-કુદાલ”ને જળશરણ કરાવ્યો અને જાહેરનામું કાઢી સાગ બોલતી આરા કાઢી એક બીજા મનઃપાત્રને લાક રિવાદની અચકામણ કરવા અટકાવ્યા ધર્મસાગરે સૂરિશ્રીને સ્વર્ગવંશ સ્વંધ સમક્ષ મિત્ત્રાભિ દુકકકં આપ્યો, તેમની માફી માગી”

* તે સમય સુધી શ્રીઅભયદેવસૂરિજીને સૌ કોઈ “ખરતરગચ્છીય”જ. માનતા હતા; બીજાની તો વાતજ ક્યાં કરતી, જ્યાં ખુદ તપામચ્છીય આચાર્યોએ પોતાના ગ્રંથોમાં શ્રીઅભયદેવસૂરિજીને કપજ ખરતરગચ્છીય સ્થાપિત કરી ગુણચર્ચા કરેલ છે એમકે :—

સંવત્ ૧૫૦૮ તથાગચ્છીય-આચાર્ય શ્રીસોમસુંદર સૂરિ શિષ્ય મંદિત સોમધર્મ ગણિ, વિરચિત ઉપદેસ સતરીમાં—

મુરા ધીપત્તને રાજ્ય, સુર્વાંગે મીમમૂતૌ ।

અમૂલવ મૂલકે ક્ષ્માતા, ધીજ્ઞેશ્વસૂરકઃ ॥ ૩ ॥

... આપણું ચરિત્ર-નૃપક શ્રીજિનયન્દ્રસુરિજી અરતરગચ્છી
જગમકર અધિકૃત હતાં એટલે અરતરગચ્છ સાથે ધર્મસાગરના
દેવ અનુવિત આશ્રયોતુઃ નિરાકરજી કરજી એસને મરમ

સારયોગ્યવેદાચ્છાસ્તેષાં પદે દિવીન્દ્રિયે ॥

અર્થ. અતિથાસાવજો, વચ્છઃ સ્વરૂપામિથ ॥૩॥

વપાગચ્છીય હિત્તિયાધ શ્રીદેવકાંસગણિ કૃત કંપાન્તરવાચ્યાર્થો :-

“જર્વાની શુભિકારક શ્રીધમયદેવસુરિજીયે સ્વમ્મગદે સેદી તદીનદે
અપકષિત શ્રીધર્મનાથ રૂપી સ્તુતિ કરી ધરગેન્દ્રે પ્રત્યક્ષ કીધડ । શરીર
તગડ ચતુષ્ઠય રોય અન્નામાચ્છડ । તરિશય્ય શ્રીજિનયન્દ્રમસુરિ હુવા । વારિય
નિર્મલ જરૂર તગડ નિર્માણ કીધડ । ફિણિ અનુભવિ સરતર પ્રકદે
સરિયર બનક હુવા સાતિયય ॥”

તપગચ્છીય વ્યાચાર્યો શ્રીવિજયદાનસુરિજી અને શ્રીહીરવિજય સુરિજી
પણ શ્રીઅભયદેવસુરિજીને અરતરગચ્છના માનતા હતા, અને એ બાબતમાં
લિખિત સન્મનિ દેશન પણ તેનાર થયા, પરન્તુ ખાજળથી ધર્મસાગરના
કપટ પ્રપંચમાં આવી જતાથી એમણે અરતરગચ્છનાળાઓને લિખિત સન્મનિ
આપવાનું નહોતું. આ અણપતે ધર્મસાગરના કોઈ લિખો આ પ્રમાણે
બધકત કયું છે :-

“હે પૂજ્ય ! શ્રીઅભયદેવસુરિ કણુ ગચ્છ મધ્યે હુઆ ? તિવારઈ
શ્રીપૂજ્યજી અમ કીધું ને પ્રથોપઈ તો અરતર કલ્પરાવજી હઈ, તે
સાધવળી અરતર ગોલા ને પૂજ્ય ! એતણું લિખિ આપડ । નેમ દંડ
વાસઈ ઈમ કહી કમમ આપડે તિવારઈ આચાર્ય શ્રીહીરવિજયસુરિ
જી શ્રીપૂજ્યજી આપાદીધી ને લિખિ આયો, તિવારઈ મીઆચારજી એ
કણું ને દિવજી તણે પ્યાન ગણસદ્ હું મધ્યાહ્ન પછી લિખિ આપડ
ઈમ કહી માણ્યા વાલ્યા, મઠઈ મધ્યાહ્ન પછી પ્રતિ સર્વ અરતર, મિસિ
આપ્યા શ્રીપૂજ્યજી શ્રીઆચાર્યજી પાસે ને અરતરજી લિખિ આપડ,
એવઈ સમઈ સં. ઉલ્લસરજી વ. પાસદર પ્રમુખ અવક પૂજના સાથ

આવશ્યક લાખ્યું. કેમ કે આપો પ્રસંગે મૌને રહેવું સવિધ્યમાં વધુ અહિતકર નીવડે એ સુનિશ્ચિત છે. આથી, કાર્તિક સુદિ ૪ નાં રોજ એમણે પાટણ ખાતેનાં તમામ ગચ્છનાં આચાર્યો

ભગવન્શ્રી! સ્યં શિખિ આપો છો? તિવરઈ થીપૂજ્યશ્રી કહિયા લાગ્યા જે પાટણમાંહિ. ખરતર અનઈ શ્રીઉપાધ્યાય ધર્મસાગર ગણિ નઈ માહિમાદિ ચરયા અભયદેવ સુરિ સંબંધી ચાર્હ છઠ અનઈ છકાનાં ખરતર શિખ્યું માંગઈ છઈ અનઈ પ્રેરિયઈ શ્રીઅભયદેવ સુરિ ખરતર કહવાવાઈ છઈ તે શિખ્યું માંગઈ છઈ! ”

x

x

x શ્રીઉપાધ્યાયશ્રી

(ધર્મસાગર) નો નકરછ લેખ આપ્યો. (તે લેખ મધ્યે પૂર્વાચાર્યના અંચના ૨૧ નામ પૂર્વક શિખ્યાં હતાં જે એનલાં અંચની મેલઈ) શ્રીઅભયદેવસુરિ ખરતર નથી કહા x x તે થીપૂજ્ય શ્રીવિજયદાનસુરિ આચાર્ય શ્રીહીરવિજયસુરિઈ વાંચ્યા પછઈ વિચાર કીધો જે x x x x ખરતરનઈ શિખિ તુ આપવું x x

[આત્માનંદ પ્રકાશ વર્ષ ૧૫ અંક ૩. ૪. ૫. ૮૭-૮૮]

ધર્મસાગરની નવીન પ્રકષણને કારણે હથુપ કટલાએક લેખો શ્રીઅભયદેવસુરિશ્રી ખરતરગચ્છમાં નથી થયા એમ માને છે, તેઓની નિરંસાર દલીલ એ છે કે “શ્રીઅભયદેવસુરિશ્રીએ પોતાના પ્રથેમાં પોતાનો મરજ ખરતર છે એમ લખ્યું નથી,” પરંતુ આ સુઠિનથી તેઓ ખરતરગચ્છમાં નથી થયા એમ સાળીન થઈ શક્યું નથી; કેમકે તપામચ્છા દેવેન્દ્રસુરિશ્રી અદિએ પણ પોતાના પ્રથેમાં મોગાના મચ્છનું નામ તપામચ્છા ન લખનાં ચિત્રવાલ-મરજ લખ્યું છે. એથી ‘સુ’ તપામચ્છાએ એમને તપામચ્છીય નથી માનતા. સં. ૧૧૬૮ માં અભયદેવસુરિશ્રી પ્રણિપ દેવગદ્યુશ્રીએ જિજ્ઞેષ્યસુરિશ્રીને ખરતર-ખરતર મચ્છનું લખેલ છે. આમ અનેક પ્રમાણોથી શીજિજ્ઞેષ્યસુરિશ્રીએ જિજ્ઞેષ્ય અભયદેવસુરિશ્રી ખરતરગચ્છમાં થવાનું સ્પષ્ટમેવ સિદ્ધ થયે છે.

अने साधुओंने ओंकर कथा, नै शास्त्रार्थ x मोटे तर्का धर्मसा-
गरलुने गोलाववाभां आव्या, परन्तु तेओ आव्या नहि,
उपाध्यायना हरेवाण अर्थ + करीने छुपाई रखा.

कारिके शुद्धि ७ शुद्धि करीयो सभा ओंकी वध,
धर्मसागरलुने गोलाववाभां आव्या, परन्तु 'शोरने पग

x संवत सोल सतो (सतरौ) तरई, पाटण नगर महार ।

श्री गुरु पंडुता विद्वत्ता, सद्गु भविष्य मन हर्ष अपार ॥ ७ ॥

कई कुमति कलंकिया, बोलई सून अरय विपरीत ।

निज गुरु भाषित ओलवाई, तिहां कणि थीं गुरु पाम्यो जीत ॥ ८ ॥

कंकाली मही मूलगो, पण्डित तणां घई अभिमाण ।

सागर छीलर सम थयो, जिहि उद्यो परतर गुरु भाण ॥ ९ ॥

[विधि स्थानक योपाध]

संवत सोल सतो (सतरौ) तरई, पाटण नगर महार (दि) ।

मैलि दरशन सद्गु सम्मत, ग्रन्थनी साखि साधार (दे) ॥ ५ ॥

पूरय विद्वद् उज्जालियड, साखि दाखई सद्गु लोकरे ।

सैन परतर सद्गु तणउ, अपिमति ते थयड कोरुरे ॥ ६ ॥

अपिमति जे हुतो कंकाली, बोलतड आल पंपालरे ।

सद्गु फीचड परतर गुरे, जाणई बाल गोपाल रे ॥ ७ ॥

(विनायकभरि गीत गा० ६ भांपी)

पाटण सोल सतरौतरई, च्यार असी गच्छ सागिरे ।

परतर विद्वद् दीपावियड आगम बक्षर दागिरे ॥ ७ ॥

+ पाटणमांदि पंचासरड, पाडा पावलि जे पोसाल ।

पौल देर पैसी रखा, जे मुक्ति लायत आन पंपाल ॥ १० ॥

गच्छ घोरासी मेलवी, पंचशादनी साखे उदार ।

सीतपड परतर गजियड, सद्गु को जाणर ससार ॥ ११ ॥

(विनिश्चयक योपाध गा. १७)

કાચો' એ કથનાનુસાર એ આવવાનાજ કયા હતા તે આપરે,
 એકત્ર ચએલ મહાનુભાવોને શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજીએ સવાલ
 કર્યો : "શ્રીઅભયદેવસૂરિજી કયા ગચ્છમાં ચયા? આપ
 લોકો એ વાતનો નિર્ણય કરો. ઉપસ્થિત વિદ્વદ્વરોએ ૪૧
 પ્રાચીન ગ્રંથોના પ્રમાણથી એ નિશ્ચય કર્યો કે જે મહાપ્રભાવક
 આચાર્યને ચોર્યાસી ગચ્છવાળાઓ પૂજ્યભાવથી જૂએ છે તે
 નવાંગીવૃત્તિના કર્તા અને સ્તંભનક પાર્શ્વનાથપ્રતિમા પ્રકટ
 કરનાર શ્રીઅભયદેવસૂરિજી ખરતર ગચ્છમાંજ ચયા છે.

આ નિર્ણયનો એક મતપત્ર લખાયો, જેમાં 'તમામ
 આચાર્યો અને મુનિઓના હસ્તાક્ષરો લેવાયા. કાર્તિક શુદ્ધિ
 ૧૩ ના રોજ તમામ ગચ્છવાળાઓએ મૂળીને ધર્મસાગરજીને
 જૂઠ તેમજ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ વાત કરનાર તરીકે અને શાસ્ત્રોપત
 સત્યને છૂપાવનાર ગણી એમને જેન સંઘમાંથી બાહિષ્કૃત કર્યા.

ઉપરોક્ત આશયના મતપત્રની નકલ અહીં આપવામાં
 આવે છે, જેથી આ વાત વિષેની ખૂરી જાણ થયે.

મત-પત્રમિદમ્ ૪

સ્વસ્તિ શ્રી સંવત ૧૬૧૭ વર્ષે કાર્તિક સુદી ૭ સપ્તમી
 દિને શુક્રવારે શ્રીપાટણ મહાનગરે શ્રીખરતર ગચ્છનાથક
 બાદિ-કંઠ કુદાલ ભટ્ટારક શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજી ચઢિમાસી (૨૬મા
 હુંડા) દીધી. તિવારજી અધિમતિ ધર્મસાગરે કુદી અગ્યા

મએજ પ્રમાણે ખલાતમા પણ આજ આપણુ' એક મતપત્ર
 લખાયું-ફગું. જેની નકલ આ પ્રમાણે છે.

સ્વસ્તિ મંદુકગમનાધીયું નદ્યા મંદિરાંભનીયું મંદે સમસ્ત
 દ્યૌત મિપિન શ્રીઅભયદેવસૂરિ નવાંગીવૃત્તિપ્રકર શ્રીરવંજાનુડી
 ૧૨ પ્રમટાગક ખરતરમાંજ કયા. કેઈએક એમ નથી સદના, રાગ

માંડી જેઠ શ્રીઅભયદેવસૂરિ નવાંગી-વૃત્તિકારક 'શ્રીસ્વ'ભંના
પાર્શ્વનાથ પ્રકટકર્તા, તે અસ્તરખર્ચિ ન હુવા । એહવી વાત
સાંભલી, તિવારઈ ખરેતર શ્રીબિન્નચન્દ્રસૂરિ (એ વાત વિચારી)
સમસ્ત દર્શન એકઠા કીધાં, પછી સમસ્ત દર્શનનંધ પૂછયો
જે શ્રીઅભયદેવસૂરિ, નવાંગી-વૃત્તિ કર્તા સ્વસ્થાણઈ પાર્શ્વનાથ
પ્રકટ કર્તા કિયઈ, (કિસઈ) ગૂચઈ હુવા ? તિવારઈ સમસ્ત

દેવના વાર્તા કુણેદિ લોગોં (વલ્લા) તે બાંપડા ગાંધે દુખિયા થત્તી
(કુર્યે) સહી સહી ૧૦૮

સિદ્ધાંતનંધ મેલિ નવાંગી વૃત્તનંધ મેલિ વૃદ્ધ સમ્રાજ (નંધ મેલિ)
અનુસાર છે. જેઠ ન માવઈ તે ધણુ કુદ પડઈ છઈ ।

સમસ્ત દર્શન (જૈન) ખરસી નવાંગી વૃત્તિ પ્રસારિ જોઇ જુધ
સમ્રાજ જોઇનંધ બીજા ધણિ વિચારકર સહી કીધી જે શ્રીઅભયદેવ-
સૂરિ ખતર ગન્ઠિ હુવા સહી સહી ।

અન સાખ-એસવાલગઢે ૫ સોહા મતમ્ ૧

„ „ અચયગઢે ૫૨ લક્ષ્મીનિધાન મતમ્ ૨

„ „ જુધશાસીય તપાગઢનાયક શ્રીસૌભાગ્ય રત્નસરિ મતમ્ ૩

„ „ વડાગઢે ૭ વિન્નકુશવ મતમ્ ૪

„ „ કોરટવાલગઢે ૫ પદ્મશૈખર મતમ્ ૫

„ „ પુણિ માગઢે ૫. રત્નધીર મતમ્ ૬

„ „ ભરુજ (તપાગઢે) ૫. રત્નસાગર મતમ્ ૭

„ „ મળધારગઢે ક્ષમાસ્તર મતમ્ ૮

„ „ અચલિયા પૂર્ણચન્દ્ર મતમ્ ૯

„ „ સડેરા સમયગ્હા મતમ્ ૧૦

„ „ આગમિયા ગઢે ઋષિ સંભા મતમ્ ૧૧

„ „ સુધમધિય ગઢે ઋષિ રત્નસાગર મતમ્ ૧૨

„ „ કુઆમલી પોમસી મતમ્ ૧૩

દર્શન મિત્રી અનર્થ ઘણા અન્ય જોઈ પછઈ (જો વાત વિચારી નહઈ) ઇમ કહ્યા જે . શ્રીઅભયદેવસૂરિ (નવાંગી-વૃત્તિકારક; સ્થભભણુઈ પાર્શ્વનાથ પ્રકટ-કારક) ખરતરગચ્છે હુવો । સહી । સંત્ય, સમસ્ત દર્શન ઘણા અન્ય જોઈ નહઈ સહી કીધી । સહી ૨ વાર ૧૦૮

અત્ર સાખિ-ભટ્ટારક કમ્ભમુન્દરસૂરિ મત ૧

૩, ,, સિદ્ધાન્તિયા વડગચ્છા શ્રીચિરચંદ્રસૂરિ મત ૨
 ,, ,, ભવડિયા ગચ્છે શ્રીહુર્ષ વિનય મત ૩
 ,, ,, નિગમીયા તપાગચ્છે શ્રી ભ. કલ્યાણુરત્નસૂરિ મત ૪

શ્રીખરતરગચ્છા અભયદેવસૂરિ સં. ૧૧૧૧ શ્રીચમભણુઈ પાર્શ્વનાથ પ્રકટ કીધઈ ૧. સં. ૧૩૨૦ વર્ષે નવાંગીવૃત્તિ કીધી ૧. સં. ૧૨૦૪ શ્વપાલીય અભયદેવસૂરિ ૨ બીજા હુવા । ના માનક તે અભાગીયા (ઉત્પન્ન-ભાષી કુદા થકા ધર્મનિગમી સંસાર મધે રવસ્યે સડી સડી) જે ૧૩ મોથીનઈ ચારિત્ર ગણકક છઈ । તથા કેમ કહામહી ઇમ કહે જે શ્રીઅભયદેવસૂરે નવાંગીવૃત્તિ કર્તા ચિરચંભણુઈ પાર્શ્વ પ્રકટકારક ખરતરગચ્છે ન હુવા તે મહા ઉચ્ચારાદી ભણિયા । જિજ્ઞે કારણે તપાગચ્છનાયક શ્રીસોમમુન્દરસૂરિ (શિવ પં. સોમધર્મ, ગણિ)ની કીધી ઉપદેશ સતરી તે મહિં બારમં ઉપદેશ, તે કાવના ગીતાથે સંવેગી હુવા તિણઈ ખરતરગચ્છી દહ્યા છઈ તે હુડી લખીજઈ છઈ (ત્યાગ્યાદ અર્ધી ઉપદેશકન મથમંથી સંસ્કૃતનાં ૨૧ શ્લોક પ્રકાષ છે, જે અનાં ૨૧૬ લાગવાથી અમે અર્ધી નથી લખ્યા)

કાદિ જાણના વળણી ફગી જે સંવેગી ગીતાથે ૭ઈ તે સમસ્ત સંધા દર્શિયઈ । ઉત્પન્નરી બીદ્યા થકા બીજાઈ પૂર્યાથા અગેરઈ મડે હુવા તેડી ઇમ કહ્યા જે શ્રીઅભયદેવસૂરિ નવાંગીવૃત્તિ કર્તા ચિરચંભણ પાર્શ્વનાથ પ્રકટ કરણુવાર જય તિદુઅણુ બચીસી કારક શ્રીખરતરગચ્છ હુવા સડી સડી ॥ સરેડ નદી ॥

- ” ॥ બૃહત્ સતપાગચ્છે, શ્રીચિદ્વિસૂરિ મતં ૫
- ” ॥ ગિવંદ્યવીર, ખરિજિથા બ્રહ્મંડતા તપાગચ્છે
- ” ॥ શ્રીપરમાણ્ડસૂરિ મતં ૬
- ” ॥ (સિદ્ધાન્તિયા) વડગચ્છા શ્રીમહીસાગરસૂરિ મતં ૭
- ” ॥ કાષ્ઠેલા પુનમિયા ગચ્છે શ્રીઉદયરત્નસૂરિ મતં ૮
- ” ॥ પીપલિયા ગચ્છે વિમલચન્દ્રસૂરિ મતં ૯
- ” ॥ ત્રાંચડિયા પુનમિયાગચ્છે, શ્રીવિદ્યાપ્રમસૂરિ મતં ૧૦
- ” ॥ ઢંઢેરિયા પુનમિયા ગચ્છે શ્રીસંયમ સાગરસૂરિ મતં ૧૧
- ” ॥ કુતબપુરા તપાગચ્છે શ્રીવિનય તલકસૂરિ મતં ૧૨
- ” ॥ યોકડિયા ગચ્છે શ્રીદેવાનન્દસૂરિ મતં ૧૩
- ” ॥ સિદ્ધાન્તિયા ગચ્છે પંચ્યામ પ્રમોહહંસ મતં ૧૪
- ” ॥ પાંડહણપુરા ગચ્છે વા. ચિનયકીર્તિ મતં ૧૫
- ” ॥ પાંડહણપુરી શાખા તપાગચ્છે વા. રંગનિધાન મતં ૧૬
- ” ॥ અંચલગચ્છે પંડિત ભાવરત્ન મતં ૧૭
- ” ॥ છાપરિયા પુનમિયા ગચ્છે પંડિત ઉદયરાજ મતં ૧૮
- ” ॥ સાધુપુનમિયા ગચ્છે વા. નગા મત ૧૯
- ” ॥ મન્નધારા ગચ્છે પંડિત શુભુતિલક મતં ૨૦
- ” ॥ ઓસવાલ ગચ્છે પંડિત રત્નહર્ષ મતં ૨૧
- ” ॥ ધવલ પર્વીયા આંચલિયા (આગમિયા)
- ” ॥ પંડિત રંગા મતં ૨૨
- ” ॥ ચિત્રવાલ ગચ્છે વા. હોમા મતં ૨૩
- ” ॥ ચિંતામણિયા પાડા વા. શુભાશુકલ મતં ૨૪
- ” ॥ આગમિયા ઉ. સુમતિયેખર મતં ૨૫
- ” ॥ બેગડા ખરતર પંડિત પદ્મભાણિકલ મતં
- ” ॥ (ઉ. ધર્મચેરુ મતં) ૨૬

- „ ■ બુદ્ધત્તર વા. મુનિરત્ન ગત' ૨૭ ।
 „ „ ચિત્રવાલ ભોગીવાડઈ પં. રાજા મત'
 (મુનિ. જયરાજ મત') ૨૮
 „ „ દેવરંટવાલ ગરુડે ચેલા હાંમા મત' ૨૯
 „ „ ભિવંદણીકે ખિરાહુમા (ચેલા મોકલ) મત' ૩૦
 „ „ આગમિયા મોકલ મત' ૩૧ ।
 „ „ ખરતર ઉપાધ્યાય જયલાલ મત' ૩૨

એવ' કાતી સુદિ ૪ દિને (કાતી સુદિ ૭ શુક્રવારે
 સર્વદર્શન મિલિ (સર્વ સંઘ મમુદાયે) મજલસ કીધી
 ધર્મસાગર અધિમતી તેડાવ્યું પુણિ ધર્મસાગર દર્શન
 આહિ ન આવ્યું, વાર ત્રીન મજલસ કરી તેડાવ્યું, પછી
 (તે રયામ મુખ કરિનઈ) ઊંચિ રહાડ, પલુ નાવઈ, તિવાઈ
 કાતી સુદિ ૧૩ ને દિને સર્વ-દર્શન મિલિનઈ અચાચઈ ખોટો
 (કૂડ, કુડ) બહીનઈ (સર્વવા) નિન્હુવ શાખડ. નિત
 દર્શનિ બાહિર કીધડ સહી સહી ૧૦૮ મર્વ દર્શન સંમત
 શ્રીઅભયદેવસૂરિ નવાંગી વૃત્તિ કર્તા રવંભણુ / પાશ્વ' પ્રકટ
 કર્તા તે ખરતર ગરુડ હુવા । પત્તનીય સમરત દર્શન
 વિચારી મત' લિખત' x ॥

અથ અન્ય + સાક્ષિ લિખ્યતે—

૧ શ્રીતપાગચીય શ્રીહિમલસસૂરિ કૃત કલ્પાન્તરવાચ્યે ।

xમદોપાખ્યાય શ્રીજયમોમળ કૃત “પ્રભોતર વિચાર સાગ” તથા
 મદોપાખ્યાય શ્રીસમયસુન્ન-૧૭ કૃત “સમાચારી સતક”માંથી અત્રે આ
 મતપત્ર પ્રકાશિત કરેલ છે. આ મતપત્રથી એ સમય ૧૧ ૨૨૭ અને
 ૧૨૦૧ના વિષયમાં કીક કીક બાણુનાલું મળે છે

x+આમાના કેટલાંક અન્યે આજે મળતાં નથી. એની માધ્યમોળ જરૂરી છે.

- ૨ ગોપકુલકૃત ગુરુપર્વ પ્રભાવક અન્ધે ।
 ૩ તંપાગચ્છીય (રત્નચોળસૂરિ) કૃત ગ્યાવાર પ્રદીપે ।
 ૪ તંપાગચ્છીયકૃત લઘુચાલીય પદ્યાવલ્યામ્ ।
 ૫ સદેહ દોલાવલી ખરતર અંચ પ્રામાણ્ય સાધકત્વેન ।
 ૬ કુમારચિરિ સ્થિત તંપા સામગ્રી સાધુ પદ્યાવલ્યામ્ ।
 ૭ શ્રીનિનવલલભ સૂરિકૃત (સંસ્કૃતભાષેવિચાર) સાદૃશતક
 (ડાહસયા) કથાઅન્ધ મધ્યે
 ૮ ચિત્રવાલ ગચ્છીય ધર્મેશ્વરસૂરિ કૃતાવૃત્તિ પરંપરા સાધકત્વેન
 ૯ તંપા કલ્યાણચરતસૂરિ કૃત ચરિત્ર ટિપ્પનકદ્ધયે ।
 (કલ્યાણચરતસૂરિ પ્રબંધ અંચ)

- ૧૦ છાપરિયા પુનમિયા પદ્યાવલ્યામ્ ।
 ૧૧ સાધુપુનમિયા પદ્યાવલ્યામ્ ।
 ૧૨ ગુરુપર્વાવલી અન્ધે ।
 ૧૩ પ્રભાવક ચરિત્ર ૧૫ (૧૩) સર્ગે પ્રલોક ૫૫ થી ૯૫
 પર્વેત શ્રીઅભયદેવસૂરિ ચરિત્રે ।
 ૧૪ પદ્મીવાલ ગચ્છીય સં આમદેવસૂરિકૃત પ્રભાવક ચાન્દ્ર
 (ગદ્યમધ્યે)
 ૧૫ પીપલિયા ઉદયચરતસૂરિ પ્રારભેણુ છવાનુસાસન વૃત્તિ ।
 ૧૬ વયા શ્રીસોમસુન્દરસૂરિ સમ્યે કુતોપદેશ-સત્તરી અન્ધે ।
 કિમ્બલુના ૪૧ અન્ધ મધ્યે હુડી, ખરતર ગચ્છીય
 શ્રીઅભયદેવસૂરિ નવાંગીવૃત્તિકાન્ક મ્યંલના પાર્શ્વનાય
 પ્રકટકર્તા યયા (જબૂવ) મૂલગા (વિ) ખત સર્વ દર્શનિ
 (જૈન) ચ મતા પાટણરા જંઠાર માદિ મૂકયા છઈ તે ઉપરિ જો
 પરત વિખિ છઈ, જે ન માનઈ તે નિન્દપ બલુવા.

એ સમયના તપગચ્છના આચાર્ય : શ્રીવિજયદાનસૂરિજીએ
પણ ૧૪૨૫૨ ગચ્છોમાં આગાઉની 'માફક-પ્રેમ' જળવાઈ રહે,
અને ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણની વૃદ્ધિ ન થાય એટલા માટે ધર્મ-
સાગરજીએ ખનાવેલ ઉત્સૂત્ર-કંદ-કુદાલ તેમજ તત્વતરંગિણી
આદિ અન્થોને જલશરણ કરાવ્યા, અને ધર્મસાગરજીને પોતાના
ગુચ્છથી શાહુધૃત કૈયાં અને તે અન્થોને અસ્વીકાર્ય-અમાન્ય
કરાવા માટે સાત બોલ સંવત્ર : પ્રસિદ્ધ કરી દીધા, કે
જેથી ભવિષ્યમાંય કોઈ પણ એ અન્થોને પ્રમાણિક ન માને.

(ધર્મસાગરના) અન્થોને જલશરણ કરવાનાં ઉલ્લેખો
તપગચ્છના પુસ્તકોમાં પણ આ પ્રમાણે ઉપલબ્ધ થાય છે.

“સંવત એક સતો(સતરે) તરછ નિમુણી અવદાત રે.”

x

x

x

“ધર્મસાગર તે પંડિત લગઈ, કયો નવો એક અન્થ રે
નામથી કુમતિ કુદાલડો, માંડી અભિનવઉ પન્થ રે ॥૧૫૫॥
આપ વખાણ કરઈ ઘણો, નિન્દઈ પર તણઉ ધર્મ રે ।
એમ અનેક વિપરીત પણ, અન્થ માંહિ ઘણા મર્મ રે ॥૧૫૬॥
માંડી તેણઈ તેહ પડપણ, સુણી ગચ્છપતિરાય રે ।
ખીસલ નયરિ વિજયદાનસૂરિ, આવી કરઈ ઉપાય રે ॥૧૫૭॥
પાણી આણિ કહઈ શ્રી ગુરુ, અન્થ બોળાવઉ (ડુળાઓ) એહ રે ।
નયર બહુ સંઘની માણિયુ, અન્થ બોળિયઉ તેહ રે ॥૧૫૮॥
શ્રી ગુરુ આણુ લહી સહી, સૂરચન્દ્ર પંન્યાસરે ।
હાવિસ્યુ અન્થ જલિ બોળીયઉ, રાખિ પરંપરા અંશ રે ॥૧૫૯॥
અન્થ બોળિ સાગર કહનઈ (કન્દઈ?) લીધુ લિખિત તમ એક રે ।
નવિ એહ અન્થ પ્રરૂપણ, નવિ ધરવી ધરિ ટેક રે ॥૧૬૦॥
- (દર્શનવિજય કૃત વિજય તિલકસૂરિ રાસ)

સુદ્યો સરથ નં, પોતાઈ સાગર, કાંકતણી પરિ રાહ્યા. ૧૧ =
કુમતિ-કુદાલ નઈ સાવલીર ગિણી, સંધી પાણી માહે બોળ્યા ॥૨૪॥

(સિંહવિજય' કૃત' સંગર-બાવની સં. ૧૬૭૪)

ઉપોધ્યાય ધર્મસાગર પોતે પણ આ માત બોલેને
સ્વીકાર કરી પોતાની કહેલી ઉત્સુત્ર પ્રકપણના " મિઠામિ
હુછકમ્ " હઈ પોતાનાં ગ્રન્થ કુમતિ (ઉત્સુત્ર) કંઈ કુદાલને
અશ્રધ્ધેય, અમાન્ય, અપ્રમાણિક સ્વરૂપની પ્રસિદ્ધિ કરી હતી,
માસિક " જનચુગ " વર્ષ, પ, પૃ. ૪૮૩ પરથી એ પત્રની
નકલનો ઉતારો અત્રે રજૂ કરીએ છીએ.

" સ્વસ્તિ શ્રીશાન્તિજિન' પ્રણમ્ય ॥ તિરવાડા નગરત'
પરમગુરુ શ્રીવિજયદાનસૂરિ સેવી ઉ શ્રીધર્મસાગર ગણિ
લિખતિ સમસ્ત નગર સાધુ-સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા ચોખ્ખમ્ ॥
આજ પછી અમે પાત્ર નિન્હવ ન કહઉં, પાંચ નિન્હવ કહ્યા
હુઈ તે ' મિઠામિ હુછકમ્ ' ૧ ॥ ઉત્સુત્ર-કંઈ-કુદાલ ગ્રન્થ ન
સદહકઉં, પૂર્વઈ સદહકઉં હુઈ તે " મિઠામિ હુછકમ્ " ૨ ॥
૫૮-૫વી ॥ ચતુર્થવી આશ્રી જિમ શ્રીપૂજ્ય આસિ
(આદેશ)- હઈ હઈ તે પ્રમાણ ॥ ૭ ॥ ૩ ॥ સાત બોલ
જિમ ભગવન આમિ હઈ હઈ તે પ્રમાણ ॥ ચતુર્થિય સંધની
આસાતના કીધી હુઈ તે " મિઠામિ-હુછકમ્ " ૪ ॥ આજ
પછી પાંચના ચૈત્ય વાંકવા ॥ ૫ ॥ તિરવાડા માહિ શ્રીપૂજ્ય
પરમ ગુરુ શ્રીવિજયદાનસૂરિ નઈ " મિઠામિ હુછકમ્ "
કીધઉં હઈ સઘ સમક્ષ ॥ એ બોલ આશ્રી જિણુઈ ખોટો

૧ ૧ પુનર્મિથા, ખદત્ત, અપ્યલિયા, સાહુનમિયા, અને આગમિયા એ
પાંચ (જુએ ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહે ભા ૪ પ ૭)

સદદશ ઉ હુવઈ તે “મિચ્છામિ દુકકમ્” દેખ્યો ॥ ૭ : ૧ ॥” x

વિનયદાનસૂરિજીના પદ્ધતિ શ્રીહરિવિજય સૂરિજીએ પણ ધર્મસાગરના ઉત્સૂત્રોનો નિરાકરણ કરવા માટે ૧૨ જોડ કાઢ્યા હતા, જેમાંનો દમયો-જોડ આ પ્રમાણે છે :—

“તથા શ્રીવિજયદાનસૂરિ જહનુજન, સમક્ષ જલશરણ જે કીધુ ઉત્સૂત્ર-કંદ-કુદાવ ગ્રંથ તેહ માંહિહું જે અસંમત અર્થ જીભ કોઈ ગ્રંથ માંહિ આણ્યક હુવઈ, તહ તે તિહાં અર્થ અપ્રમાણ જાણિવઉ.”

અને શ્રીવિજયસેનસૂરિએ પછું ૧૦ જોડ પ્રકટ કર્યા હતા, જે “જૈન યુગ”માં છપાઈ ગયા છે.

આમ પાટણમાં ઉ ધર્મસાગરને પરાસ્ત કરી શ્રી જિનયન્દ્રસૂરિજીએ ગરતરગચ્છની મહાન સેવા કરી. આજ આતુર્માંસમાં એમણે “યૌવધ-વિધિ પ્રકરણ” પર એક વિશિષ્ટવૃત્તિ રચી, જે વડે એમની પ્રકાંઠ-વિક્ષતાનો ઠીક ઠીક પરિચય મળી રહે છે. ઉક્ત ગ્રંથનો આદિ મંગલ પદ્ય એને પ્રશસ્તિનો આવશ્યક અંશ આ પ્રમાણે છે :—

આદિ :—ગોલદમલક્યમુપલક્ષિતમાયલક્ષ,

જાપ્રત્ પ્રમાવવિદિતે કનકાનન્દાતમ્ ॥

x ધર્મસાગ ના અપ્રમાણિક ગ્રંથોનો આગ્રય લઈ આજે પણ કેટલાંક દશમહીઓ ગજોમા પરસ્પર વેમનસ્યની શ્રદ્ધિ કરી રહ્યા છે, એ એક ભારે દુ ખની વાત છે એ સમયના પ્રભાવક તપાગચ્છીય આચાર્ય ॥ વિજયદાનસૂરિ, શ્રીહરિવિજયસૂરિ અને શ્રીવિજયસેનસૂરિ આદિએ જે ગ્રંથોને આ અસદ્ગત્તનીય, અમાન્ય, અપ્રમાણિક સાબિત કર્યા હતા, અને જેને ધર્મસાગરે સ્વીકૃત કરી “મિચ્છામિ દુકકમ્” દીધા, આજે

પરપરા વાવાઓ એ ગ્રંથોને ઉપદેષ સમજી પ્રકટ કરી ફેલેલ ફેલાવવાનું કલક કેમ વહેરતા હશે!!!

दान्तेन्द्रियद्विरद्वन्द्वमन्दवाचं,

वाचंयमेनमनिशं स्मरतादिदेवम् ॥ १ ॥

अन्त्य प्रशस्तिः—

तेषां गुरुणां शिष्येण, श्रीजितचन्द्रसूरिणा ।

श्रीपौषधविधेर्वृत्ति-अफे स्वेष्टप्रसादतः ॥ २४ ॥

संयोग्य वृत्तिचूर्णी, समाचारी चिलोक्य सद्दृष्ट्या

पुनरपि तच्छास्त्रमावं, भत्वा सत्सम्प्रदायमपि ॥ २५ ॥

श्रीपुण्यसागरमहोपा-ध्यायैः पाठकोदधनराजः ।

अपि साधुकीर्तिगणिना, सुशोधिता दीर्घदृष्टयेयम् ॥ २६ ॥

मुनिशशिविद्यादेवी(१६१७)-प्रमिते वर्षे ऽर्णहिलपुरनगरे

आभितविजयदशम्यां, सुमुहूर्ते पुण्यसंयोगेन (१) ॥ २७ ॥

प्रत्यक्षरगणनेन, त्रिसहस्री पंचशतकसंयुक्ता ।

चतुर्धैकैः पंचशत-श्लोकेरस्याः प्रमाणमिदम् ॥ २८ ॥

इति पौषधविधिप्रकरणवृत्तिः समाप्ता । अं. ३५५४ पत्र ६७-

[पक्षमीम भति, श्रीधनेर शृङ्गानलडागनाथे श्रीजितचन्द्रसूरि भंडारे]

ઉદ્યોતકારી અભિનવઉ, ઉદયઉ પુણ્ય અંકુર રે ॥ ૫૫ ॥
 શાહ (શ્રાવક) ભંડારી વીરજી, શાહ રાંકા નર્મ શુરુરાગ ।
 વર્ધમાનશાહ તિનયર્ધધણુઉ, શાહ નાગજી અધિક સોભાગ રે ॥ ૫૬ ॥
 શાહ વરદા શાહ પદમસી, દેવજી નર્મ જૈત શાહ ॥
 શ્રાવક હરખા હીરજી, ભાણજી અધિક ઉચ્છાહ ॥ ૫૭ ॥
 ભંડારી માંડણ નર્મ ભગતિ ધણી, શાહ ભવડ નર્મ ધણુઉ ભાવે ॥
 શાહ મનુવા નર્મ શાહ સહનિયા, ભંડારી અભિયઉ
 અધિક ઉચ્છાહ ॥ ૫૮ ॥

નિત મિલધ શ્રાવક શ્રાવિકા, સાંભલધ પૂજ્ય વખાણ ।
 હિયડઉ ઉલ્લસધ ઉલ્લસધ, એમ જીવઉ જનમ પ્રમાણ ॥ ૫૯ ॥
 આમહ દેખી શ્રી સંધ નઉ, પૂજ્યજી ગદ્યા અઉમાસ ।
 ધર્મનઉ આરગ ઉપદિમધ, ધર્મ પર્હુવી મનની આસ ॥ ૬૦ ॥
 પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠા થાપના, દીક્ષા દિયધ શુરુ રાજ ।
 ધર્મ સફલ તર ભવ તેહનઉ, જે કરધ સુકૃતના કાજ ॥ ૬૧ ॥

આમ તીર્થભૂત ખંભાતમાં જિન ગિંજા પ્રતિષ્ઠા
 શિષ્ય-દીક્ષા આદિ ઘણું ધર્મકાર્યો થયા. ત્યાંથી જામે ગામ
 વિહાર કરતા કરતા સંવત ૧૮૧૬ માં શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજી
 મહારાજ “રાજનગર” પધાયા. ત્યાં એક મહાવિદ્વાન
 ભટ્ટ પોતાની વિદ્વત્તાના અભિમાનમાં ચક્રચૂર બની ફરતો હતો.
 એને મંત્રીશ્વરે “સારંગધર સત્યવાદી” * ઉપાશ્રયમાં સૂરિ
 મહારાજની પામે લાબ્યા. સૂરિજીએ એની ગમત્યા પૂછી કરી
 એને પરાજિત કર્યો. એનું વર્ણન ગિકાનેર સાન શંકરની

* એમનું નામ મહોપાધ્યાય યીજ્યમેશજી કૃત પ્રભોતર ચંચોમાં આવે
 છે ખનનગરના એ પામ ભક્ત અને પ્રતિભાશાળી પુરુષ હતા.
 એમને સંપત્તિની પત્તી હતી.

૧૮મી સ્વતંત્રતાદિનના લગભગ એક મહાવહીમાં આ પ્રસંગે છે:-

‘કલી સં. ૧૯૧૯, વાજનગર’ એક ‘મહાવિદ્યાવન’ નગરમાં ફિરફે, માયે સ્કુલ મેટર્સ ઘડો ચાંચડ, એક જાતકરે માયે ઘડો પાણીનો ધોઝરે વાથિ સડરો પૂલો પહાડ અંદકાર ધીનરે ફિરફે. તરે સ્વતંત્રતા સારગર મંત્રી ઉપાસરે લેરે માયડ, પહિલી જતિયાંસુ ધાત્ર(કિયાં)કા(?) શોધ્યા યાગ ન લામરે, તરે સમસ્યા કહી :-

× “મહિકાપાદધાતેન, કમ્પિતં જગત્સયમ્”

પર સમસ્યાનડ અરે (પૂર્વ કરતાં) ભાગ્યનરે) જોગરે યુગપ્રધાનજીવ કહ્યો —

+ “સમ(?)મિસૌ લિલિતં વિજ્રં, ધારિણા કુદ્ધપૂરિતમ્।

મહિકાપાદધાતેન, કમ્પિતં જગત્સયમ્ ૫૧૨”

યમ કહી મદનરે હરાયડ, (મદ) પડે લાગ્યડ।”

ત્યાંથી વિહાર કરી સુરિ મહારાજ પાટણ મધાર્યા, સં. ૧૯૧૯ નો ચાતુર્માસ ત્યાં કયો સં. ૧૯૨૦નો એમનો ચાતુર્માસ વીસલનગર ન થયો. ત્યાંથી બિકાનેરના મંત્રીશ્વર શ્રીસંદ્યામસિંહ

× “મહિકા (માખી)ના પગના આધારથી મળે લોક કંપન લામ્।”

+ “સમાન ભોત (દિવન) પર મળે જગત્સયમ્ ચિત્ર રોરી એની નીચે પાણીની ભરતુ એક જાતકર રાખ્યું. એમાં ત્રણયેકના ચિત્રની છાયા પડવા માગી, એ પાણીની ઉપર માખીના બેસતી પાણી દત્તન લામ્।” પાણીના દત્તનચક્રની સાથેસાથ ત્રણે જગતની પ્રતિ-છાયા પણ એવન માગી, આમ મહિકાના પગના આધાર પડે ત્રણે લોક કંપન લામ્।”

વિહાર પર નં. ૨ માં વિસલનગરના સ્થાન પર બિકાનેર સબેડ છે; પરંતુ અમને વિસલનગર ન હીક લાગે છે.

વચ્ચાવતના આશકુથી ગિકાનેર પધાર્યા. સં. ૧૬૨૧ નું ચોખામું ગિકાનેરમાં કર્યું.

ગિકાનેરના શ્રીરાંસુપૂજ્યજીના મહિરમાં શ્રીસુપાર્શ્વનાથજીની પંચનીર્થી ધાતુપ્રતિમા સં. ૧૬૨૨ વૈશાખ શુદ્ધ ૩ ના રોજ સૂરિજીના વરદ હસ્તે પ્રતિષ્ઠિત થઈ, તેના લેખની નકલ આ પ્રમાણે છે :--

“સંવત્ ૧૬૨૨ વર્ષે વૈશાખ સુદે ૩ સંમવસારે ઉપકેશવંશે ।
રાણેલાગોત્રે શાહ માતૃ, તત્પુત્ર સાદ માલકેત પુત્ર સ્તા. નીચા
માઠ મેરા હમરાજ ધનુ[ચિતેન] શ્રોસુપાર્શ્વવિમ્બ કાગ પેતમ્ ।
ગત્તરગચ્છે ઓજિનમાણિમ્યસરિવદ્વાધિપથીજિનચન્દ્રસૂરિમિઃ
પ્રતેષ્ઠિતમ્ ॥ શુભં મયતુ ।”

હવે જે સૂરિજીએ ઉપરોક્ત પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા ગિકાનેરમાં કરી હોય, તેા એટલું તેા નિઃસંદેહ સમજી શકાય છે સૂરિજી અશયતૃતિયા પછીજ ગિકાનેરથી વિદાર કરી જેમલમેર પધાર્યા. સં. ૧૬૨૨ નો ચાતુર્માસ જેસલમેર ખાતે કર્યો. વિદાર ૫૧ નં. ૨ માં લખેલ છે કે “વિચિ નાગોર દસનફલીયાત જયલાલ પદસારડ” એનો આશય અમારી સમજમાં છે કે બરાબર નથી આવ્યો, પરન્તુ અનુમાન કરી શકાય છે કે ગિકાનેરથી જેસલમેર જતાં કે આવતાં વચ્ચે નાગોર પધાર્યા હોય; જે ત્યાં “હસનફલીયાતે” * દોઈ શુદ્ધમાં જયલાલ પ્રાપ્ત કરવાને કારણે સૂરિ મહારાજનો સન્માનપૂર્વક નમરપ્રવેશ કરાવ્યો હોય.

* “દસનફલીયાત” નું તથા ધર્મચંદ્રમંત્રી વંશ પ્રમાણમા આવે છે, મનોપર સંભામકિતજીએ એની સાથે સગી કરેલ, ઉપરોક્ત વિદાર-પદમાં બાંધેલ “જયલાલ” શબ્દને અલગ સંજ્ઞા છે કે, એ શબ્દને માત્ર દેવ

સં ૧૬૨૨ નું ચોમાસુ જેસલમેર કરી સૂરિજી બિકાનેર પધાયાં સંવત્ ૧૬૨૩ નું ચોમાસુ અહીં કર્યું. ખેતાસર ગામના રહીશ ચોપડા ગોત્રીય સા, ચાંપસીની પત્નિ ચાંપલ # દેવીના પુત્રરત્ન માનગિ હને માગસર વહી પ ના રાજ દીક્ષા આપી, એમનું દીક્ષાનામ "મહિમરાજ" + રાખ્યું.

ત્યાથી વિહાર કરી "નાડાલાઈ" પધાર્યા, સ ૧૬૨૪નો ચાતુર્માસ ત્યાંજ થયો વિહાર પત્ર નં. ૨ માં લખ્યું છે કે "લક્ષ્મણનંદ મય કાલી સુદી ૧૦ નિવર્ત્યંત" એનું સ્પષ્ટીકરણ એક બિમને જ્ઞાનભંડારની પટ્ટાવણીમાં કરેલ છે—મોગલ નેના આ શહેરથી તદ્દન સમીપ આવી પહોંચી હતી લૂંટકાટ અને મારફતના લયથી આકુળ બ્યાકુળ બનેલી પ્રજા ચારે તરફ તાસના લાગી સ ઘે મળી સૂરિ મહારાજને થયું વાત કરી, પરંતુ મહાપુરુષો સય નિર્ભય તેમજ બીજાને માટે પણ અલયકારક હોય છે આખું શહેર ખાલી થઈ ગયું, પરંતુ સૂરિ મહારાજ મામાન્ય જનતાની મારફત બ્યાકુળ ન બનતાં ઉપાશ્રયમાજ નિશ્ચય ધ્યાન લગાવી બેઠા એમના ધ્યાન

* ઉપાધ્યાર શ્રીકૃષ્ણા સ્થાપુજી ગણિ કૃત ખરતરગમ્મ પટ્ટાવણીમાં માનસિકજની માતાનું નામ "ચતુરંગ દે" લખેલ છે, પરંતુ ઉપાધ્યાર શ્રીશિવનિધાન આ લખિકતોન આદિ કૃત પ્રાચીન ગ્રંથ વિશે તેમજ શ્રીજી ઉપાચરન્દ્રશ્રિ યાજ્ઞવલ્ક્યની તદ્દકાલીન લખેલ "ખરતરગમ્મ પટ્ટાવણી" માં માતાનું નામ ચાપનદેવી લખેલ છે. પ્રાચીન હોવાને કારણે એજ વધુ દીક લાગે છે

+ આ મહિમ રાજજી (શ્રીજીનસિદ્ધસરિજી) બારે પ્રભાવક તેમજ નિર્મળ ચારિત્રવાન પ્રકાક પડિત થઈ, સમ્રાટ અકબરે એમના શ્રેણી મુખે બની સૂરિજી પામે એમની "આચાર્યપદ" અપાવેલું એમના વિશેષ માહિતી થય રહેવા આ ગંગા પ્રકલ્પોમાં લખ્યુંમા આચાર્ય ;

ગળથીજ મોગલ સેના માર્ગે બૂલી અન્યત્ર ચાલી ગઈ. બધા
ત્રોક્ષે ખુશ થતાં થતાં પોતપોતાને ઘેર આવ્યા, ને સૂરિજના યોગ
પ્રાણલ્યથી અમરકૃત થઈ તેમની ભારેભાર પ્રશંસા કરવા
લાગ્યા. ઉપરોક્ત પટ્ટાવલીમાં આનું વર્ણન આ પ્રમાણે કરેલ છે.

“ચલિ જિવઈ નહુલાઈ નગરમાંહિ શ્રીપૂજ્યજી હતા, સંઘ
મિલી ગુરુ ચિનઠયા ગુરુજી! મુગલનડ મય સાંભલિયઈ છઈ. શુરે
ફહો મહાનુભાવ! કાંઈ વિશેષ નહીં. હમ કરતાં મુગલ
ચૂકડા બાદશા, તિવારૂ સર્વલોક જીવ લેઈ દિસોદિસ નાઠા
(મયા) પરં શ્રીપૂજ્યજી ઉપાસરામાંહિથી હાલ્યા નહીં, ધ્યાન
ચઈઠા, ગુણતાનઈ પ્રમાવિ મુગલાંનડ કટક મારગ થફી ચૂકડ,
ચીજી ઠામિ ગયઠ. સર્વલોક આપ આપણા ઘરે બાવ્યા, સંઘ
મિલી ઉપાસરઈ આવિ દેસઈ તઠ ગુરુજી ધ્યાન કરઈ છઈ.
સંઘ ઘાંદી, પૂજી સ્તવના કરવા માંડી, સર્વલોક હર્ષિત થયડ;
ઠામ ઠામ ચોખા થઈ.”

ત્યાંથી વિહાર કરી સૂરિજ બાપડાઉ (? બાપેડ, જે
બિકાનેરથી ૪૪ માઈલ છે) પધાર્યા. સં. ૧૬૨૫નું ચોમાસું
સંઘના વિનીત આગ્રહથી ત્યાંજ કયું. આતુર્ભાગ પૂરો કરી,
બામાનુભામ વિહાર કરતાં કરતાં બિકાનેર પધાર્યા. સં. ૧૬૨૬નું
ચોમાસું બિકાનેર થયું. સં. ૧૬૨૭નું ચોમાસું મહિમ કયું.
ત્યાંથી સાધુ-વિહાર કરતા મેવાત પ્રદેશમાંથઈ આગરા પધાર્યા.
વિહાર પત્રોમાં લખ્યું છે :—“સં. ૧૬૨૭ મહિમ, શાં. કું. બ.
મ. ધુમ। ચન્દ્ર ૦ મૂ ૦ સ્યું ૦ નેમિચૈત્ય, વિચિ સૌરિપુર યાત્રા,
ચન્દ્રવાડિ દધિનાડર પછઈ આવ્યા ॥” આથી હસ્તિનાપુરમાં
શાન્તિનાથ, કુન્થનાથ, અરનાથ તથા મલિનાથજીની સ્તૂપો તેમજ
ચન્દ્રવાડમાં શ્રીચન્દ્રપ્રભુ ભગવાનની યાત્રા થઈ હોવાનું તપ્તી છે.
આમસામાં ધર્મકાર્યો, બહુ થયાં, ત્યાં જોકે માસની માસ-

કલ્પ સ્થિતિ કરી સૂરિજી સૌરિપુર પધાર્યા. ત્યાં શ્રીનેમિનાથ સ્વામીની યાત્રા કરી, અને ચન્દ્રવાડિ હસ્તિનાપુરની યાત્રા કરી પાછા આગરા પધાર્યા. ત્યાંથી ચોમાસું કરવા ગવાલિયર જતા હતા, પરંતુ આગરા સંઘના વિશેષ આશ્રકુને લીધે સં. ૧૬૨૮નું ચોમાસું આગરામાં જ કર્યું. વિવિધ ધર્મધ્યાન કરતાં સુખપૂર્વક પર્યુષણપર્વ વ્યતીત થયા બાદ સૂરિજીએ એક પત્ર “સાંમલિ નગર”ના સંઘને પાઠવ્યો. આ અસલી મૂળપત્ર અમારા સંગ્રહમાં છે, એમાં ઉપદેશના તીર્થ પર્યટન, વિહાર અને ધર્મકાર્યોનાં પણ થોડું વર્ણન છે. આ પત્રની નકલ આ પ્રમાણે છે:—

॥ ૬૦ ॥ સ્વસ્તિ શ્રીશાન્તિજિન પ્રગમ્ય— શ્રીઆગરા નગરાત્...શ્રીજિનચન્દ્રસૂરય પ. આજંદાદય ગણિ, પ. લીરોર મુનિ, પ. મક્તિરંગ ગણિ, પં. સકલચંદ્ર ગણિ, ધં. નયવિલાસ મુનિ, પ. દર્પવિમલ, પં. કલ્યાણકમલ, પ. મહિમરાજ, પ. સમયરાજ પ. ધર્મનિધાન, પં. રત્નનિધાન, શ્રીપાલ, પ્રમુખ સાધુ ૧૯ વિહિતોગસ્તય શ્રીસાંમલિસ્થાને શ્રીદેવ ગુરુમક્તિ કારકં શ્રીજિનામાપ્રતિપાલકં સા. મૂલા. સા. સામીદાસ સા. પૂર સા. પદ્મ સા. ઘસ્તૂ સા. ગાંગૂ નાથુ ધર્મૂ પૂરુ લક્ષ્મી શ્રીસ ધ સમુદાયકં સાદરં ધર્મલાભપૂર્વકં સમાવિશંતિ થેયોઽવ શ્રીદેવગુરુપ્રસાદાત્. ઉપદેશો યથા ॥ “ધર્મો મંગલમુક્તિદનં, અદિસા સંજમો તવો. દેવા વિ તં નમંસંતિ, જસ્વ ધર્મો સવા મળો ॥૧॥” इत्यादि धर्मोपदेशं जानी धर्मोद्यम करतां लाभ छद्, तथा महिम हुंती विहार करी सोधुविहार करतां मेवात् देशं मांदि अहन् अत्र आन्या, घणा धर्मना लाभ थया. पछद् मासं कल्प-रु... (री नह ?) सौरिपुर श्रीनेमिनाथनी यात्रा करीत अत्र आ..... (व्या) पछद् चौमासि उपरि ग्वालेर नह चालती हुंता पयो. (रं, श्रीस) घनह माप्रह अत्रेज रया. धर्मव्यान

કરતાં કરાવતાં શ્રીપર્યુષણ પર્વ આવ્યે સા. શ્રીવચ્છ સા.
લક્ષ્મીદાસાદિ સપરિવારે વિધિપૂર્વક પુસ્તક વંચાવ્યા, ઘાસના
પ્રભાવનાદિ ધર્મકરણી ધણી હુદ પોસાદતા ૧૫૧ હુવાં, ઘોઝાદ
દાન શોલ તપ માયનાદિ ધર્મકરણી एवं જાણી તુહે અનુમોદિવા ।
આ સામગ્રી સારૂ સાધ્વી વિશેષદ્ ચિંતા કરવી । તથા તુમ્હારો
કાગેલ આગ્યા સમાચાર પરીછ્યા । તુહે ઉત્તમ સુશ્રાવક છડ,
(સઘલી) સામગ્રી આવદ તડ રાસેજ્યો જ્યુ ધર્મ નિર્વહદ, एवं
સમસ્ત સંઘમાંદિ ધર્મલાભ કહેજ્યો. एवं પરીછે(જ્યો)...
પારણદ પૂર્વ દિશદ તીર્થયાત્રા મળી વિહાર...(કરયાના મા ?)
ય છદ, ઘલી ઘતમાન જોગિ જાણિસ્યદ ॥ સમસ્ત થાવક આધિકા-
નદ ધર્મલાભ કહેજો ॥

આ ૫૨ અનુસાર ચતુર્માસ પૂર્ણ કરી સૂરિજી જે
પૂર્વદેશીય તીર્થોની યાત્રા કરવા ગયા હોય તેા યથાસંભવ
સમેતશિખરજી, પાવાપુરીજી, ચંપાપુરીજી, રાજગૃહ આદિ
તીર્થોના દર્શન કરી આવ્યા હશે. ત્યાર પછી સં. ૧૬૨૬ નો
ચાતુર્માસ રુસ્તક (દિહ્લી નજીકનું રોહતક) કર્યો, ચાતુર્માસ પૂર્ણ
કરી સૂરિ મહારાજ આમાનુશામ વિહરતા વિહરતા ગિરનાર ખાતે
પધાર્યા, અહીંના શ્રીકપલદેવ લગવાનના મંદિરમાં સૂરિજીના
કરકમલ પડે પ્રતિષ્ઠિત થએલ શ્રીઅન્નિનાથસ્વામીની ધાતુ
પ્રતિમા વિધમાન છે; જેના ૫૨ નીચે મુજબનો લેખ છે :—

“સંવત્ ૧૬૩૦ વર્ષે માઝસુદિ ૧૦ દિને શ્રીકવકેશવશે
છાત્રદરગોમે સા. છઠાચા (૧) તન્પુત્ર સા અમરસીકેન કારિત્ત
શ્રીઅન્નિનાથમિશ્વ પ્રતિષ્ઠિત કરતરગચ્છે ધિમિનચન્દ્રસૂરિમિ.”

દ્વાગણ માસમાં “નયણા” નામક શ્રાવિકાએ સૂરિજી પાસે
જાર તત્ત અહતુ કરેલ, ત્યારે માધુવર્ધનના શિષ્યે જાર તત્તનો
ગમ બતાવ્યો, જેમાં લખ્યું છે કે :—

બોલીનેજ બેસી ન રહ્યા, પણ તે સમયેજ એમણે મંત્રીશ્વરને પોતાની પરિવહના સામાજિક લોકોના અધ્યક્ષ બનાવ્યા, અને ખુદ પોતાનો હાથી અને સંનાનાં આભૂષણોથી સુસજ્જિત શિકારી ઘોડો અર્પણ કર્યો, એટલુંજ નહીં, પરંતુ થોડાજ દિવસોમાં તેઓ સમ્રાટના એટલા બધા વિશ્વાસપાત્ર બની ગયા કે સમ્રાટે મંત્રીશ્વરને પોતાના ખજાનાના અધિકારી (ખજાનચી) અને તોસામપુર નગરના શાન્ત્યપાલ નીમ્યા.

એ પછી મંત્રીશ્વરનું સમ્રાટપુત્ર સત્રીમના મૂળ નક્ષત્રમાં ઉત્પન્ન પુત્રીના જન્મદોષની શાંતિ નિમિત્તે અઘટોત્તરી સ્નાત્ર કરાવવું, વા. મહિમરાજજી અને પછી સૂરિજીને સમ્રાટના વિનીત આમંત્રણથી લાહોર બોલાવવું, કાશ્મીર યાત્રામાં સમ્રાટની સાથે મહિમરાજજીનું જવું, જિનસિંહ સૂરિજીની પદ સ્થાપના સમયે સવા કરોડનું દાન દેવું આદિ અનેક કાર્યોમાં વિપુલ ધન ખર્ચ કરી શાસન શોભામાં અભિવૃદ્ધિ કર્યાનું વિસ્તૃત વર્ણન આ પુસ્તકના ૬-૭ અને ૮ માં પ્રકરણમાં અમે લખી ચૂક્યા છીએ, એટલે અહીં એની પુનરુક્તિ કરવી આવશ્યક નથી. ‘અકબર પ્રતિબોધ રાસ’ થી જાણવા મળે છે કે એમનો પ્રભાવ સર્વવ્યાપી હતો. તમામ દેશના રાજાઓ, અમીર ઉમરાવ, મીર, મલિક, ખેજા અને ખાન બધાએ એમનું બહુમાન કરતા. અને સમ્રાટ અકબર સાથે તો એમની ગાઢ પ્રીતિ બંધાઈ ગઈ હતી. આ બાબતમાં એ. જૈ. ડા. સં. પૃ. ૯૧ જુઓ.

મંત્રીશ્વર ખરતરગચ્છના અનન્ય ભક્ત હતા. તપાગચ્છીય સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન સિદ્ધિચન્દ્રજીએ “ ભાનુચન્દ્ર ચરિત્ર ” માં મંત્રીશ્વરને “ ખરતરગચ્છ શ્રાદ્ધમુખ્ય ” અને “ ભૂલુજમાન્ય ”

લખ્યા છે. એમણે ક્ષેત્રોધિ તોસામપુર* લાહોર સાંગાનેર આદિ અનેક સ્થાનોમાં શ્રીજિનકૃપાચલ સુરિજીના સ્તૂપ બનાવી એમની ચરણપાદુકાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. જુઓ, ઉપાધ્યાય વિનયસાગર સંપાદિત ‘પ્રતિષ્ઠા લેખ સંગ્રહ’ લેખાંક ૧૦૭૦ ।

વાચક ગુણવિનયજીએ “કર્મચન્દ્રવંશ પ્રબંધ” ની વૃત્તિ એમના આશ્રીધીજ રચી હતી. †

શ્રીજિનકૃપાચન્દ્ર સૂરિ જ્ઞાનભંડારસ્થ પટ્ટાવલીમાં સં. ૧૬૫૩ ના દુષ્કાળમાં મંત્રીશ્વરે દાનશાળા ખોલી અનાથોની રક્ષા કરાવેલી ઉદ્દેશ્ય આ પ્રમાણે છે:—

મંત્રો કરમચન્દ્રે પદ્મોત્તરં નદં* ત્રિપન્નદં ગામિ ગામિ
સન્નકાર (દાનશાળા) મંદાધી પૃથ્વી હલતી રાક્ષી, પતિસાહ

* “શ્રીતોસામપુરે, ચરણોદિતદાનપ્રધાનમુરાર્ણવે ।

શ્રીમંત્રિરાજકારિત-જિનકુસલસ્તૂપકુરાર્ણવે ॥ ૬ ॥”

(કર્મચન્દ્ર વંશ પ્રબંધ)

+ “શ્રીસ્મૃત્ત્રિગજા-પ્રદેષ સદગુપ્તદેષ કુસલગુરોઃ ।”

(કર્મચન્દ્ર મં. ૦ વં. ૦ પ્રબંધ વૃત્તિ)

* કવિવર સમયસુન્દરજી સ્વકૃત કલ્પલતા વૃત્તિની અંતિમ પ્રસારિતમાં લખે છે કે—

“વહારે કિલ પર્મચન્દ્રસચિવઃ, શ્રાદ્ધોડમવહોત્તિમાન ।

એન પ્રીગુરુરાગનન્દિમહસિ, દ્રવ્યધ્યયો નિર્મમે ॥

કોટે: પાદયુગ્મઃ શરામિ(૩૫)પમયે, દુર્મિસવેલાકુટે ।

સત્રાધારવિધાનતો મહુક્તનાઃ સંતીવિતા એન ચ ॥ ૧૦ ॥

અને આજર પ્રતિષ્ઠાપ રસ, જિનરાજસૂરિ રસ, જિનસાગરસૂરિ રસ તેમજ પછી મહાધોમાં મંત્રીશ્વરના સૂત્રોનું પશુન છે. “અનેદ સિક્ક એન કામ સંમદ” માં આ રસઓ છે.

પાસથી પોતલમય પ્રતિમા ઘણી છોડાવી. વલિ જિણ નગરી મુદત્તડ ગયો તિણ નગરી રૂપદયા વિની લાદણ કીધી ॥

આ પ્રભાણે અનેકાનેક લોકોપકાર અને ધર્મપ્રભાવના દ્વારા પોતાની પ્રશસ્ત કીર્તિને દિગ્ગન્તવ્યાપી અને અમર બનાવી; મંત્રીશ્વર સં. ૧૬૫૬ માં અમદાવાદ ખાતે સ્વર્ગે સ્વીકાળ્યા જેનો ઉલ્લેખ આ ગ્રંથના દશમા પ્રકરણમાં અમોએ કર્યો છે

આધુનિક લગભગ બધાજ ઇતિહાસકારો અને લેખકે મંત્રીશ્વર કર્મચન્દ્રનું મૃત્યુ સમ્રાટ અકબરના હેઠાં પછી કેટલાક સમયે (સં. ૧૬૬૨-૬૪) દિલ્હીમાં થયાનું લખે છે અને તેઓ એમ પણ લખે છે. કે એ સમયે મહારાજ રાયચિંહલ પણ બાદશાહ જહાંગીરને મળવા ત્યાં ગયા હતા. તેમણે મંત્રીશ્વરની અંત્ય અવસ્થામાં એમની હવેલીએ જઈ શોક પ્રકટ કરેલ. મહારાજના નેત્રોમાંથી નીર વહેવા લાગ્યા, જ્યારે તેઓ ચાલ્યા ગયા ત્યારે કર્મચન્દ્રના પુત્રોએ મહારાજના પ્રેમની બહુ પ્રશંસા કરી, પરંતુ મંત્રીશ્વરે કહ્યું, “પુત્રો! તમો ભૂલ કરો છો. આ આંસૂ પ્રેમના નહોતા. એ તો એ વાતના હતા કે હું સુખ અને સુયશથી સ્વર્ગે જઈ રહ્યો છું, અને રાજાજી જીવતાંય મારો બદલો ન લઈ શક્યા એટલે તમો એમનાં આંસુઓ નોંધ

* કોઈ ખાસ નિમિત્તને જણ્યા વગર માત્ર વિહારપત્ર નિર્દિષ્ટ ‘અત્ર’ શબ્દથીજ મંત્રીશ્વરનું સ્વર્ગસ્થળ અમદાવાદ છે. એમ સ્વીકારવાને હૃદય તૈયાર નથી થતું. કારણકે (‘અત્ર’) શબ્દનો અર્થ માત્ર ‘અહિં’ એજ નથી થતું, કિંતુ ‘આ સમયે’ એમ પણ થાય છે, માટે વિહાર પત્ર નિર્દિષ્ટ ‘અત્ર’ શબ્દનો અર્થ ‘આ સમયે’ એમ લેવાજ વધારે બંધ એસતો છે. (ચુ. સં. ના. સંપાદક)

ખિકાનેર જવાની બૂલ કઢાવિ ન કરતા". તે પછી તરતજ કમંચન્દ્રજી સ્વર્ગવાસ પામ્યા; પરંતુ પ્રતિકારપરાયણ મહારાજ રાયસિંહે પોતાની અંતિમ અવસ્થામાં પોતાના વધુ પ્રેમભાજન પુત્ર કુમાર સૂરસિંહને વચ્છાવત પુત્રોનો જદલો લેવાની ઇચ્છા પ્રકટ કરી. તે પછી રાજ્ય સિંહાસનારૂઢ બની સૂરસિંહ દિલ્હી ગયા અને કમંચન્દ્રના પુત્રોને અત્યંત વિશ્વાસમાં લઈ ખિકાનેર લઈ આગ્યા. મહારાજાએ એમને સન્માન પૂર્વક મંત્રીપદે નિયુક્ત કર્યા, કેટલાંક (૨-૪-૬) માસ તો ખૂબ પા બતાવી. એક વખત મહારાજા સ્વયં એમની હવેલી પર પધાર્યા, વચ્છાવત ભાઈઓએ એક લાખ રૂપિયાનો ચોતરો કરી એમને સન્માન્યા એ પછી એક દિવસ રાત્રિને સમયે સૂરસિંહજીના ૩૦૦૦ સિપાહીઓએ એમનું મકાન ઘેરી લીધું. તેઓ બંને ભાઈઓ ભાડે બીર બહાદુર હતા, એટલે પોતાના પાંચસો સૈનિકો સાથે સામનો કર્યો, પરંતુ રાજ્યની વિશાળ શક્તિની સામે ટકી રહેવું મુશ્કેલ જણાતાં પોતાના તમામ પરિવારને મારી પોતે ભેહર કરી બીરગતિને પામ્યા. એમના કુટુંબની એક ગર્ભવતી સ્ત્રીએ રઘુનાથ સેવકને સાથે લઈ ભાગીને શ્રીકરણી માતાના મંદિરમાં જઈ આશરો લીધો, ત્યાં રાજ્યના નિયમાનુસાર એને રક્ષા મળી અને ત્યાંથીએ પોતાના પિયર હૃદયપુર ચાલી ગઈ. એના પુત્ર "લાણુ" થી વંશપરંપરા ચાલી જે આજેય હૃદયપુરમાં આબાદ છે.

“મહાજન વંશ સુકતાવલીમાં” મહોળ સમલાલજી ગણિ લખે છે કે એમનો રગતિયો નામનો નોકર આ મુઘલમાં ખૂબ વીરતાથી લડી ખતમ થયો, જે આજેપણ “રિગતમલજી”

નામે (પ્રસિદ્ધ ક્ષેત્રપાલ) લોકોથી પૂજાય છે અત્યારનો “રાંગડી ચોક” પહેલાં “માણકચોક” હતો. પરંતુ ત્યાં આ યુધ્ધમાં ઘણાં રાંગડ (રજપૂત) માર્યા જવાથી ઉક્ત સ્થાન “રાંગડી” નામથી પ્રસિદ્ધ થયું. ઉક્ત પુસ્તકમાં ભાટ-મથેરણોની વંશાવલિ (વહી)એ કર્મચન્દ્રજીદ્વારા કૂવામાં નખાયાની, રાજા સૂરસિંહે એના પુત્ર ખીવરાજ (?) ને બોલાવી “ખિયાસર” ગામ, અને કારખાનામાં વચ્છાવતોને હાજર રહેવાનું સન્માન દેવાની આદિ ઘણી વાતો લખેલી છે.

અમે ઉપરોક્ત કથનો સાથે પૂરા સહમત નથી, અમારી નવી ઐતિહાસિક શોધખોળમાં જે સમસ્યાઓનાં તથ્ય નિર્ધારિત થયા છે, તે આ છે :—

(૧) મત્રીશ્વર કર્મચન્દ્રનું મૃત્યુ સં. ૧૬૫૬માં અમદાવાદમાં થયું હતું, એ વાત તે સમયે લખાયેલ “વિહાર પત્ર” થી સિદ્ધ થાય છે. આથી અકબરના મૃત્યુ પછી એમનું અવસાન દિલ્હીમાં થયાની વાત મિથ્યા સાબિત થાય છે “વિહારપત્ર” થી એમ પણ જાણવા મળે છે કે સમ્રાટ અકબર એ સમયે (દક્ષિણ જીતવા) પુરહાનપુર ગયા હતા પં. દશસ્થાન શર્મા એમ. એ. ના કથનાનુસાર ખીકાનેર એટના શાહી ફરમાનોમાં એ સમયે મહાગજા રાયસિંહને યુધ્ધમાં સહાયતા કરવા નિમિત્તે દક્ષિણમાં બોલાવ્યાનું પણ એક ફરમાન ઉપલબ્ધ છે સંભવ છે કે માર્ગમાં રાયસિંહજી મત્રીશ્વરના અંતિમ સમયે અમદાવાદમાં મળ્યા હોય.

(૨) સંવત ૧૬૮૧ માં રચિત “જિનસાગરમૂરિ રાસ” થી જાણવા મળે છે કે સં. ૧૬૭૬ લગભગ જ્યારે શ્રીજિનસાગર-

સૂરિજી બીકાનેર પધાર્યા હતા, ત્યારે ત્યાં એમના પ્રવેશોત્સવમાં મંત્રીશ્વર લાખ્યચંદ્રના પુત્ર મનોહરદાસ પણ સંમિલિત થયા હતા. એનું અવતરણ આ પ્રમાણે છે:—

ધીકાનયર ઘંદોદ પહુંચદ, શ્રીજિનસાગરસુરિ ।

પાસાણિય કયુર્ પદસારઢ, રંગઈં ચહુત પદ્ધરિ ॥ ૭૨ ॥

પાસાણી ચહુ ધિત્ત ધાવઈ, પદસારદ સામ્હા આવદ ।

સોલદ શંગારે સારી, શ્રીકલશ ઘરી ચહુ નારી ॥ ૮૦ ॥

શ્રીભાગચન્દ્ર સુત આવદ, મનોહરદાસ નિજ ધાવદ ॥

ઘલિ સંઘ સદગુઢ ઘંદદ, શ્રીપરતરગચ્છ ચિરતંદદ ॥ ૮૧ ॥

ઉપરોક્ત પ્રમાણથી બીકાનેર ગયા પછી લાખ્યચંદ્ર અને લક્ષ્મીચંદ્ર કેટલાક મહિના નહીં, બદકે કેટલાંયે વર્ષો સુધી બીકાનેરમાં સુખપૂર્વક રહેલ, એ સિદ્ધ થાય છે.

(૩) લાખ્યચન્દ્ર, લક્ષ્મીચન્દ્રના મૃત્યુ સંબંધમાં અમને ૧૮મી શતાબ્દના પૂર્વાર્ધમાં લખાએલ વચ્છાવત વંશાવલીની# જે પ્રતિઓ મળી છે, જે પરથી સં. ૧૬૭૬ ના ફાગણ માસમાં સૂરસિંહજી કેપિત થવાની અને મંત્રીશ્વરના પુત્રો માર્યા ગયાની વાત સિદ્ધ થાય છે. વંશાવલીનો આવશ્યક સાર આ પ્રમાણે છે:—

* મુંદતા વઢાવતારી વંશાવલી લિખીયે છે, દેવદા મોત્ર રત્નપૂત ચૌવાળ સાવતરીરો । સગરારો વોહિત્ય । દેવલવાઢરો હપનો વોહિત્ય ધ્રાવક દુઘૌ । અમયદેવસુરિ પ્રતિવોષ લીયો, ધ્રાવક લીયો, પ્ર૦ સગર—૧ વોહિત્ય, ૨ રાંજો ૩ સમધર, ૪ તેજપાલ, ૫ વિજયરાજ, ૬ કહ્લવો, ૭ મેરો, ૮ માંઢળ, ૯ હ્લો, ૧૦ નાગદે, ૧૧ જોસલ, ૧૨ વહો । વઢામું મિરદાર દુઢા, યહૈયું વઢાવત વઢાણા । વચ્છાવતારો પ્ર૦ (પરિવાર), પુત્ર ૪—કરમસી ૧, વરસિંહ, ૨, નરસિંહ, ૩. રતો, ૪, કરમસી નિપટ સરદાર દુઢો । કરમસીદ વચ્છાવતારો પ્ર૦ વેટા ૨, રાજસી ૧, સુજો ૨, મુંદતોત્રો રાજસી । સુજો

“મંત્રીશ્વર કમચિન્દ્રને લાખ્યચંદ્ર અને લક્ષ્મીચંદ્ર નામે બે પુત્રો હતા, જેમાંના લાખ્યચંદ્રને મનોહરદાસ નામે પુત્ર હતો. રાજા સુરસિંહે ક્રોધાયમાન થઈ એના ઘરને ૧૦૦૦ સૈનિકો સાથે ઘેરા ઘાલ્યો. એ સમયે લાખ્યચંદ્ર સૂતા હતા, લક્ષ્મીચંદ્ર અને મનોહરદાસ દરબારમાં ગયા હતા. લાખ્યચંદ્ર જી જાગ્યા ત્યારે વહૂ મેવાડીજીએ એમની ઉપર ફેાજ ચઢી આંખ્યાની ખબર આપી, અને એ પછુ કહ્યું કે આપની આજ્ઞા હોય તો હું પણ પુરુષવેશ પરિધાન કરી રાજ્યસેનાને હાથ બતાવું. લાખ્યચન્દ્રે ના કહી. ત્યારપછી (૧) પોતાની માતા, (૨) મનોહરદાસની માતા (૩) પુત્રવધુ (મનોહરદાસની વહૂ) મારી પોતે યુદ્ધ કરતાં કરતાં ખતમ થયા.”

“આ પ્રસંગે મુંતા રાજસીનો ખવાસ ખૂબ વીરતા દાખવી યુદ્ધમાં ખપી ગયો. લક્ષ્મીચન્દ્રને બે પુત્ર હતા. (૧) રામચં

રાવ હજનકર્ણ આગે ટોછીરી વેઠ (ઢં) માંદે કામ આયા. વરસિંચ વઢાવતરો પ્રવાર વેઠા. ૬, નગો ૧, અમરો ૨, મેંવો ૨, હુગરસી ૪, મોગ ૫, ૬ હરો. નગૈ (ને) ટીકો લીયો. અમરો સિરદાર હુઓ. ટીકાયત નગો, નગો વરસિંચ, તળરો પ્રવાર. સાગો ૧, દેવો ૨, રાણો ૨, સાંગો ટીકાયત, સાંગા નગાયત રો પ્ર. વેઠા ૨-મું. ધીકરમચંદજી ૧, જમવંત ૨, જસવંતનું કુંવર મીંવરાજ ચૂક કરનદ મારીયો.

વરમચંદ સાગાવત રો પ્ર. વેઠા ૨. માગચંદ ૧, લક્ષ્મીચંદ ૨, માગચન્દરો વેઠા ૧ મનોહરદામ ૧. રાજા સુરજસિંચ મુહતા ઉપરી કોપીયો તિવારે ફોજ વિદા લીધી, માળસ ૧૦૦૦ મેંની સાથ ઘર દોલો ફિરીયો, માગચન્દ પીટીયાયા, લક્ષ્મીચન્દ અને મનોહરદાસ દરબાર ગયાયા, માગચન્દજી સૂતા જાગ્યા તિવારે વહૂ મેવાડીજી માલિમ લીયો-રાત્ર ઉપરી ફોજ આઈ. વહૂ મલો-રાત્રો હુચ્છમ હુવે તો મરણી વાગો ફરિને હાથ

(૨) રૂઢનાથ, એનો પરિવાર ઉદયપુરમાં છે. રામચંદ્રને કેસરીસિંહ, સખલસિંહ અને પીથા નામે ત્રણ પુત્ર હતા. રૂઢનાથ નિઃસંતાન રહ્યા”

સં. ૧૬૭૯ ક્રા. ૧૭૭૯ સુદમાં આ ભયાનક ઘટના ણની હતી. કાઈ કવિએ આર્થિક ચળોમાં કહ્યું છે:—

મરિચ્યદ અશત ઘણા મહિ ઉપરિ, શત સાહસ રિણ સમઘરીયડ ।
માત્રાચંદ મિહંતદ મારય, મુંબડ નહીં જગિ ઉઘરિયડ ॥ ૧ ॥
છાયા જમહરિ કિયડ લોહ વલિ, રીસાણદ મારાવદ રાય ।
સાંગાહરદે કિયડ દમ સમહર, જુગ જાસી પિણ નામ ન જાદ ॥ ૨ ॥
કાન્દક (કે) ધીરમદે કલિ ફૂતી, શાકડ જ્યુ જાલોર કીયડ ।
ઘઠ્ઠાહરદ ધીકાણદે વિદતદ, દો મજ દુજને મરણ દીયડ ॥ ૩ ॥
પરમાણદ તે અંધલા, હીગ ધૂન (?) આલા જોદ ।

અર્થ કહદ ન જુઝાઈ, સવ કુળ દહ્યદ તોદ ॥ ૧ ॥

જોવાડા, સાગચંદની વહૂતીનું મનહિ કીધો । આપ જુહર કીધો, વાયર ૩
મારી, માતા ૧ મનોહરદાસરી માનુ મારી ૨ બેટારી વહૂ મારી ૩ આપ,
આદમી ૪ કામિ આયા । જવાસ ૧ મુ. રાજવીરો વહો જુહર કીરો । સ
૧૬૭૯ હુકમ હુવો પાચૂગ મુદી માહે ૧ લિલમીચંદ કરમચંદવતરો પ્ર૦
બેટા ૨ રામચંદ ૧, રૂઢનાથ ૨, પ્રવાર ઉદયપુર છે । રામચંદ લિલમીચંદ
વતરો પ્ર૦ કેસરીસિંહ ૧ સખલસિંહ ૨ પીથો ૩, રૂઢનાથરો કોઈ નહીં, પ્રવાર ૧
લોક, કરમચંદ સાગાવતરો પ્ર૦ વંસ । જસવંત સાગાવતરો પ્ર૦ બેટા ૨.
અસકરણ ૧, અલૈરાજ ૨, આસકરણ જસવતરો પ્ર નરસિંહદાસ ૧,
અલૈરાજ જસવંતરો પ્ર૦ બેટા ૧ દુરગદાસ ૧, દુરગદાસ અલૈરાજવતરો પ્ર૦
સુંદરદાસ ૧ વલ્યાણદાસ ૨ પ્ર ૨ જસવંત સાંગાવતરી વિગતિ દેનરો પ્ર૦
વપ નગાવતમાહે પ્ર૦ ૨ માફેરો, ૨ મું૦ દેવો નાગાવતરો પ્ર૦ .. રત્યાદિ
(આ પછી નગાવત પરિવારની વિસ્તૃત પરંપરા લખેલી છે)

આ વંશાવલીથી મંત્રીશ્વર કર્મચંદના બાઈ જસવંતના મૃત્યુ

સુખશાંતિમાં રહી શકવું ઓછું સંભવિત છે બીજું કારણ એ કે વંશાવલીમાં “ રાજ સૂરસિંહ અંહતા ઉપર કોપીયો ” લખેલું છે આ વાક્ય પણ મહત્ત્વનું લાગે છે.

(૪) કર્મચંદ્રજીનો વંશ, આ ઘટના ચ્યજેથી ચાલી ગયેલી ગર્ભવતી સ્ત્રી * થી નહીં, પરંતુ પહેલેથીજ ઉદયપુરમાં રહેતા લક્ષ્મીચંદના પુત્ર રામચંદ્ર અને રઘુનાથથી ચાલ્યો હતો. કેમકે સ ૧૬૮૦-૮૧ માં જ્યારે શ્રીજિનસાગરસૂરિ ઉદયપુર પધાર્યા ત્યારે તેમને વંદનાર્યે રામચંદ્ર અને રઘુનાથ પોતાની દાદી

* ગોવત્રીયજી લખે છે આ મહિલા ઉદયપુ ના ભામાચાહની પુત્રી હતી ઓઝાજી પણ ભાણેને ભામાચાહની પુત્રીનો પુત્ર હોવાનું લખે છે. મહેતાઓની તવારીખમાં “ ભાણુ ” ને ભોજરાજનો પુત્ર લખેલ છે, પરંતુ અનુમાન છે કે મત્રીશ્વર કર્મચંદ્રજીનો વિવાહ ભામાચાહની પુત્રી જોડે થયો હોય, અને એનું નામ અજયમહે દોય, અને એ ઉપરોક્ત દારણુ ધનના સમયે પોતાની પુત્રવધુ અને ઉભય પૌત્રાની સાથે પોતાને પીયર ઉદયપુર આવી હોય અમને મળેલ વંશાવલીમાં ભોજરાજનો કરોજ ઉલ્લેખ નથી

કર્મચંદ્રજીના પ્રભાવથી રાયસિંહજીને પાચહજારી પદ મળ્યાનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે —

અક્ષરજ્ઞાલ્પીન-પ્રગદતોડનેવકોદ્વલ્લલિત ।

મ નિવૃત્તમ નયોગાત્, પચ્ચદહસીતનિર્ઘ્ને ॥ ૩૪ ॥

વ્યાખ્યા — શ્રીરાઝનિહ અક્ષરજ્ઞાલ્પીનસ્ય સાદે પ્રગદતોડનુપ્રદાત્ ‘અનેક’ વદતો યે ‘કોદ્વા’ દુર્ગામિ (તે,) મ્લેન’ ચ સૈ-યેન ‘લિન્’ સદિત ઓરવોદ્વજનિતઃ, મન્ત્રિણઃ જ્ઞાનચન્દ્રસ્ય ચો ‘મન્ત્રઃ’ આલોચસ્તસ્ય ‘યોગાત્’ સયોગાત્, મન્ત્રપ્રગાધાદિત્યર્થઃ, પમાનાં સદ્માર્ગાં અદ્વચારસમ્બન્ધીના સમાદારઃ પચ્ચદહસી, તસ્યાઃ ‘પતિઃ’ સ્વામી ‘ઝો’ ચમૂજ, પચ્ચદહસીરિતિ સ્થાપિતિ પ્રાપ્ત દરવચઃ ॥ ૩૪ ॥ (કર્મ. મ. વ. પ્રબધ ૪૩૧)

અબળયજાદે સાથે આબ્યા હતા, જેનો ઉલ્લેખ સં. ૧૬૮૧ માં
સ્થાએલ શ્રીજિનસાગરસૂરિ રાસમાં આ પ્રમાણે છે:—

“કુમ્મલમેરઈ જિન ધુણિ વ. મેવાડઈ ગુણ ગાન ।

હૃદયપુરાનહ રાજિવહ વ. રાણહ “કરણ” ઘદ માત ૥૧૪॥”

‘લલમીચંદ સુત પરગઢા વ, રામચન્દ રઘુનાથ ।

ચિત્ત ધરિ વંદહ પ્રહસમહ વ, અજાયબદે સુત લાથ ॥ ૧૫ ॥”

આ અવતરણથી સં. ૧૬૮૦ માં સમયદ્ર રઘુનાથની
અવસ્થા ઓછામાં ઓછી હોય તો પણ ૧૦-૧૨ વર્ષની તો
હોવીજ નોંધવે, એથી ગર્ભવતી સ્ત્રી ભાગી ગઈ અને એના
વડે વંશ ચાલ્યાની વાત તદ્દન કલ્પિત અને અર્થ વગરની છે.

(૫) અમને જ્યાં સુધીની વંશાવલી મળી છે, એમાં
“ભાણુ”નો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. મંત્રીશ્વર કર્મચંદ્રના જીવન-
ચરિત્ર પરથી એમના અનેક સદ્ગુણો અને અસાધારણ બુદ્ધિ-
વૈભવનો પરિચય મળે છે. એમના વંશજો હાલમાં હૃદયપુર
રાજ્યના ઉચ્ચ પદાધિકારી અને પ્રગિષ્ઠાસંપન્ન છે, એમને વિષે
વધુ જાણવા માટે ‘ઓસવાલ જાતિકા ઇતિહાસ’ જોવો જોઈએ.

હવે સૂરિજીના આવકરતન સંઘવી “સોમજી શિવા” નો
સંક્ષિપ્ત પરિચય આપીએ છીએ:—

સંઘર્ષાત સોમજી-શિવા

જગત્પ્રસિદ્ધ પ્રાગ્વાટ રાષ્ટ્રીય મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલના નિર્મલ વંશમાં * સંઘર્ષાત જોગીદાસની ભાર્યા જસમાદેની કુશિથી આ બન્ને ભાઈઓનો જન્મ થયો. ૩ ક્ષમાકલ્યાણજી પોતે રચેલ ‘ખરતર પટ્ટાવલી’ માં લખે છે કે અમદાવાદમાં આ બન્ને ભાઈઓ ચિલ્ડી (ચીલરા)નો વ્યાપાર કરતા હતા. સૂરિજીએ એમને પ્રતિજ્ઞા આપી જૈન ધર્મમાં દૃઢ બનાવ્યા એમણે તીર્થયાત્રા, નવા જિનગિમ્મેનાં નિર્માણ, જિહ્વોદ્ધાર અને સ્વધર્મ વાતસલ્ય આદિ શુભકાર્યોમાં લાખો રૂપિયા ખર્ચી જૈનશાસનની મહાન સેવા અને પ્રભાવના કરેલ.

સં. ૧૬૬૪ માં જોગીશાહ અને સોમજીએ શત્રુજયનો મોટો સંઘ ઠાઠી સૂરિજીની સાથે શત્રુજય મિરિસજની યાત્રા

* શીલવિજયજી કૃત તીર્થયાત્રામાં ઉલ્લેખ છે કે—

વસ્તુપાલ મંત્રીશ્વર વંશ, શિવા સોમજી કુલ જવંતસ ।

શત્રુજય ઉપર ચૌમુક્ત ફિયટ, માનવ મલ લાહો લિજ લિયટ ॥

મુંબઈથી પ્રકટ થયેલ “શ્રીજિનયંદ્રસુરિ જીવનચરિત્ર” માં એમના ચંદનવાન ધવા બાબતની એક દંતકથા લખી છે કે:—

આ બન્ને ભાઈઓ ચિલડાનો વેપાર કરતા હતા, એમનો ભાગ્યેદય જાણી સૂરિજીએ પ્રતિજ્ઞા દીધી. લાલ જાણી સૂરીશ્વરે એમના નવીન વસ્ત્રો પર સપ્રભાવ વાસણેપ નાંખ્યો. ધણી તરખૂચ ખરીદ કરી આ ભાઈઓએ ડૂંગો પર એ વસ્ત્ર દાંડી વેપાર કરવા લાગ્યા, તે ઉનાળાના સમયમાં ઠાઈ નગરને લૂંટીને સાદી ફોજ આવેલી ત્યારે તેઓને અમદાવાદમાં એમને ત્યાંથી જીસડા-તરખૂચો એક એક સોનામહોર આપીને ખરીદવા પડેલ, કેમકે અન્યત્ર ક્યાંય ખરખૂજ આવા ન મળ્યા. ૧ વેપારમાં સોમજી-શિવાએ અમલિત દ્રવ્ય ઉપાર્જિત કર્યું.

કરી હતી, જેનો ઉલ્લેખ આ અંશમાં પ્રકરણ ૫ માંના અંતિમ ભાગમાં કરવામાં આવેલ છે.

સં. ૧૬૫૩ અમદાવાદમાં આદિનાથના નવનિર્મિત જિનાલયની સૂરિજના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. એમણે રાણકપુર, ગિરનાર, આબૂ, જોડી-પાર્શ્વનાથ અને શત્રુંજય પર મોટા મોટા સંઘ ઠાઠી યાત્રાઓ કરી, હરેક સ્થળે લ્હાણીઓ કરી, કરોડો રૂપિયાનો ખર્ચ કર્યો, જેનો ઉલ્લેખ કદિવર સમયસુંદરણ 'કલ્પલતા' માં આ પ્રમાણે કરે છે:—

યદ્વારે પુનરથ સોમજિયિવાશ્રાદ્ધો જગદ્વિશ્રુતો,
યામ્યાં રાણપુરસ્ય રૈવતગિરેઃ શ્રીમર્વુવસ્ય સ્ફુટમ્ ।
ગૌડીશ્રીવિમલાલસ્ય ચ મહાન્, સંયોજ્યઃ કારિતો,
ગચ્છે લમ્બનિકા કૃતા પ્રતિપુરં, રુસ્માદ્વિમેકં પુતઃ ॥૧॥
એક પદાવલીમાં લખ્યું છે:—

સં. સૌમજી શિવદ શત્રુંજયની પહલી યાત્રા કરી, ૩૬૦૦૦ રૂપાયા સરચ્યા, ઘલી ઘડી પ્રતિષ્ઠાયાદ ૩૬૦૦૦ રૂપિયા સરચ્યા, ગિરનાર આવૃત્તા સંઘ કરાધ્યા અનેક દેહરા કરાધ્યા વિમ્બ ભરાધ્યા, પરતરગચ્છમાં લદાણ કીધી ”

અમદાવાદની હસાપોરવાડ ભતિમાં એમણે ડેટલાંક સારા રીતરિવાજો પ્રચલિત કરેલા એટલે હજુય વિવાહપત્રના લેખમાં શિવા સોમજીની રીતિ પ્રમાણે લેવા દેવાની મર્યાદા લખાય છે. એમના નિવાસસ્થાન ધના સુતારની પોળમાં, જિનાલયનો વાર્ષિક દિવસ હોય કે અન્ય પ્રસંગ પર ત્યારે જમણુવાર આવે છે, ત્યારે નિમંત્રણુપણુ 'શિવા સોમજી' ના નામથી દેવાય છે.

એમણે અમદાવાદમાં ત્રણ જિનાલયો બનાવ્યાં. (૧) ધના સુતારની ઉર્ફે શિવા સોમજીની પોળમાં આદિનાથજીનું મંદિર,

જેમાં પોતાના ઉપકારી ગુરૂદેવ શ્રીજિનયંદ્રસૂરિજીની મૂર્તિ સ્થાપિત કરી, (૨) ઝવેરીવાડના ચૌમુખજીની પોળમાં શ્રી શાંતિનાથજીનું ચૌમુખ મંદિર, જેનો જીર્ણોદ્ધાર સં. ૧૯૨૦માં ઝવેરી શ્રી મોહનલાલ મગનભાઈના ગિતા મગનભાઈ હુકમચંદે કરાવ્યો હતો. (૩) હાલ પટેલની પોળના ખુણામાં શ્રીશાંતિનાથજીનું મંદિર.

ગિરિરાજ શ્રીસિદ્ધાચલજી પર “ખરતર વસહી” માં ચૌમુખજીના મંદિરનું નિર્માણ કરાવ્યું, જેમાં ૫૮ લાખ રૂપિયા ખર્ચ થયો x

આ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યા પહેલાંજ એમનો સ્વર્ગવાસ થઈ જવાથી સોમજીના પુત્ર રૂપજીએ સં. ૧૬૭૫ માં શ્રીજિન-રાજસૂરિજીના કરકમળે પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

શેઠ મોમજી શિવાજીનું સ્વધર્મી વાત્સલ્ય ખૂબ પ્રસંસનીય અને અનુકરણીય હતું, જેનું એક ઉદાહરણ નીચે દેવાય છે. એક વખત કોઈ અભણા સ્વધર્મી બંધુએ વિપત્તિને સમયે એમના ઉપર સાઠ હજાર રૂપિયાની હુડી કરી નાંખી. જ્યારે હુડી વટાવવા માટે એમની પાસે આવી ત્યારે એમનાં મુનીમ શુભાસ્તા આદિ કર્મચારીઓએ તમામ ખાતા ભેઈ નાંખ્યા, પણ હુડી કરવાવાળાનું કયાંય નામ નહોતું. ત્યારે વિલક્ષણ બુદ્ધિશાળી અને અનુપમ ઉદાર વૃત્તિધારક સોમજીએ એ હુડીને

x મીરાં, તે અહંમદીમાં લખ્યું છે કે આ મંદિર બનાવવામાં ૫૮૦૦૦૦૦૦ રૂપિયા ખર્ચ થયો, કહે કે ૮૪૦૦૦૦ રૂપિયાની તો કેવળ રસ્સી-ડોરિયોજ લાગેલી. મંદિરની વિશાળતા અને સુંદરતા જોનાં જરાય સંદેહ નથી આવતો.

બરાબર તપાસતાં એના પર પડેલ અશુભિંદુના ડાઘ ભેઈ તેઓ રહસ્યને સમજી ગયા, ને પોતાના કેઈ અજ્ઞાત સ્વધર્મી ભાઈની વિપત્તિનો અનુભવ કરી પોતાના ઘર ખાતામાં ખર્ચ લખાવી હુંડી સ્વીકારી લીધી, કેટલાંક વિશે પછી એ અજ્ઞાત સ્વધર્મીભાઈ ત્યાં આઠ્યા અને આશરૂપૂર્વક હુંડીના રૂપિયા જમા કરવાની પ્રાર્થના કરી. પરંતુ સોમજીએ તો “તમારા નામે અમારું એક પૈસાનુંય લેણું નથી” એમ કહી પૈસા સ્વીકારવાની ચોક્કસી ના પાડી લીધી. છેવટે સંઘની સંમતિથી શ્રીશાંતિનાથ પ્રમુખના જિનાલય-નિર્માણમાં તે સમસ્ત રૂપિયા ખર્ચી નાંખ્યા. આ વૃત્તાન્તથી સોમજીનું ઉદાર હૃદય, અને અભૂતપૂર્વ આદર્શ સ્વધર્મી-વાત્સલ્ય જાણના ગળે છે. આવા નરતનનાં જેટલાં શુણ્ણાન થાય એટલાં ઓછાં છે.

સૂરિજીના ઉપદેશથી એમણે ઘણાં નવા ગ્રંથો લખાવી, જ્ઞાનભક્તિનો ખડું મોટો લાભ લીધો હતો. એ ગ્રંથોમાંના એકનો ઉલ્લેખ “જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ”માં આ પ્રમાણે છે:—“સં. ૧૯૫૨ માં ખગ્તર જિનચન્દ્રમુરિના ઉપદેશથી અમદાવાદના પ્રાખ્યાટ સંવર્ધિત સોમજીએ જ્ઞાનભંડાર માટે

* હુંડી સ્વીકારવાનું વિસ્તૃત વર્ણન “સવા.સોમા” નામક ટ્રેકટમાં છે, જેના લેખક છે, શ્રીમાન ગોકળદાસ દારકાદાસ રામચુરા (તંત્રી, શારદા) એમણે આ ટ્રેકટમાં સોમા પર હુંડી કરવાવાળી વ્યક્તિ ‘સવા’ ને વામનચંદ્રની નિવારણી રોક લખેલ છે, અને શિવા-ગોમાજીની ટૂંક પણ બન્ને લિજ લિજ વ્યક્તિઓના નામથી પ્રસિદ્ધ થયાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, પરંતુ એમાં એમણે ગંભીર ભૂલ કરી છે. શિલાલેખોથી એ હકીકત સ્પષ્ટ થાય છે કે શિવ-ગોમજી બન્ને સગા ભાઈઓ હતા, અને એ જ બન્ને ભાઈઓએ આ ગ્રંથ રચ્યો છે.

સિદ્ધાંતની પ્રત લખાવી તે પૈકી રાજપ્રશ્નનીય ટીકાની પ્રત
શુ. નં. ૧૬૨૭ મળે છે.”

સં. ૧૬૬૩ ચૈત્ર સુદિ ૯ મીએ રચેલ ઉ. શુભવિનયજી
કૃત ઋપિદત્તા ચૌ. થી બહુવા મળે છે કે ખંભાતમાં પણ
એમણે ધર્મુદ્ભવ્ય ખરચી જિનગિજોની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.
શ્રીલિંગાયન ચંમળ પાસ, ઘરણ પડમ પરતિષ્ઠ જસુ પાસ ॥૬૬॥
શ્રીસ્વરતરગજગગન નમોમણિ, સમયદેવસૂરિ પ્રગટિત સુરમણિ ।
ધન સરસ્વી યદુ ધિન મરાનિયા, સાદ શિવા સોમજી કરાનિયા ॥૬૭॥
શચરજકારી પૂતલી જસુ ઉપરિ. શરણાદ વડ (૧૦) મેરી વિવિદ પરિ
પાસ મગતિયસ જિદાં યજ્ઞાવદ, ગુરુ પ્રનાદ રહ્યા શુભ મરવદ ॥૬૫॥

એમની વંશપરંપરાના અવેરી બાલાભાઈ ચકલદાસ
લગભગ ૪-૫ વર્ષ પૂર્વે (અમદાવાદથી) ખીકાનેર આવ્યા
હતા. એમણે પોતાની પરંપરાનો ઘણોખરો ઇતિહાસ પોતા
પાસે હોવાની વાત કરી હતી, પરંતુ ત્યારપછી થોડાજ માસમાં
એમનો સ્વર્ગવાસ થયો, એટલે એ ઇતિહાસ અપ્રકટ
અવસ્થામાં જ ગઈ ગયો. એમણે “ખરતરવસહી” સંબંધી
અઘડા સમયે “ખરતરવસહી અને શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી
વચ્ચે અઘડો” નામક વિજ્ઞાપન⁺ પ્રકટ કરેલ, એમાં પણ
શિવા સોમજી બાગતમાં બહુવાળેગ ઇતિહાસ લવિધ્યમાં
પ્રકટ કરવાનો વિચાર દર્શાવેલ પરંતુ કમભાગ્યે, પોતાના
પૂર્વજોનો ઇતિહાસ પ્રકટ કરવાનો એમને મોકો ન મળ્યો.

એમના સિવાય સૂરિજીના લડત ધાવકોમાં અમદાવાદના
મંત્રી સારંગધર સલ્વદી, ખંભાતના ભંડારી વીરજી, રાંકા

+ આ વિજ્ઞાપનના આધારે અગ્રેએ પણ કેટલીક વાતો “સોમજી
શિવા” ના પરિચયમાં લખી છે.

વર્ધમાન, નાગજી, વચ્છા, પદ્મજી, દેવજી, જૈતશાહ, શાણજી, હરજી, હીરજી, માંડજી, બપડ, મનુજી, સહજિયા, અમિયા શાહ; ગાંભલિ નગરના સા. મૂલા, સામીદાસ, પૂર, પદ્મ, વટ્ટૂ ગાંગૂ, નાથુ, ધરમૂ, લખૂ, આગનાના શાહ શ્રીવચ્છ અને લક્ષ્મીદાસ, સિદ્ધપુરના શાહ વજ્રા, રોહિઠના શાહ ચિરા મેરા, ખિલાડાના સં. જૂઠા + કટારિયા, રિણીના મંત્રી રાજસિંહ અને સાંકરમુત વીરદાસ, લાહોરના ઝપેરી પરતશાહ, સિંધના ઘોરવાડ વંશજ શાહ નાનિગના પુત્ર શાહ રાજપાલ, જૈસલમેરના ભણસાલી યાહરૂ શાહ *, નાગૌરના મંત્રી મેહા, ચીકાનેરના મંત્રી દસૂ બોચરાની સંતતિ, મહેવાના કાંકરિયા શાહ કરમા, મેડલાના શાહ આસકરણુ + ચોપડા આદિના નામ વિશેષ ઉલ્લેખનીય છે. શ્રાવિકાઓમાં પણ ઘણી ધર્મપરાયણા વ્રતધારિણીઓ હતી, જેમાં નયલા, વીજૂ, જેલી, ડોડાં, રૂપાના વ્રત ચહુલુનો ઉલ્લેખ આગળના પ્રકરણોમાં આવી ચેલ છે.

* કૃપાચન્દ્રચરિ ઝાનભાંડારની પદ્માવલિમાં લખ્યું છે કે,

“ધોણઘુંજે વગરિ સ. જુઠડ કઠારિયદ સઘ કરાવી પ્રતિજ્ઞા કરાવી.”

* એમનો પરિચય “ઐ. જૈ. કા. સંઘ” માં આપેલ છે.

+ એમનો વિશેષ પરિચય “ઐ. જૈ. કા. સંઘ” માં આપેલ છે.

પ્રકરણ ૧૬ સું

ચમત્કારિક જીવન અને કેટલીક ઘટનાઓ

આ

ગલા પ્રકરણોમાં સૂરિજીના જીવન ચરિત્ર સંબંધી પ્રાય તમામ વિષયો પર યથાશક્ય પૂરતું લખાયું છે, તે છતાં કેટલીક ઐતિહાસિક અને કેટલીક જનતામાં પ્રચલિત એવી વાતો રહી જવાથી “જીવન ચરિત્ર” અપૂર્ણ લાગેલું, એટલે આ પ્રકરણમાં એ તમામ વાતોને સંક્ષિપ્તમાં રજૂ કરીએ છીએ.

જ્યારે સૂરિજી મહારાજ ખંભાત હતા, ત્યારે માલકોટથી હર્ષનન્દન રત્નલાલ, મુનિ વર્ધમાન, મેઘા, રેખા આદિએ સંસ્કૃતમાં એક વિસ્તૃત સાંવત્સરિક પત્ર લખેલ* એમાં સૂરિજીના શુણગાનમાં આગલા પ્રકરણોમાં લખેલી જીવનની મુખ્યમુખ્ય ઘટનાઓનું વર્ણન કરતાં “દિલ્લીપુર્વ્યાં પુમયોગિની-સાધકાઃ સૂરિમંત્રસ્ફુટામ્નાયસંસાધવા.” લખેલ છે. એથી લાગે છે કે સૂરિજીએ સં. ૧૬૨૬ માં જ્યારે રસ્તકમાં આતુર્માંસ કરેલ, ત્યાંથી દિલ્હી નજીક હોવાથી દિલ્હી જઈ ૬૪ યોગિનીઓને પોતાના સૂરિમંત્રના પ્રભાવથી સાધી હશે.

* ૧ સં. ૧૬૫૮ અથવા સં. ૧૬૬૬ માં આ પત્ર સંગ્રહને આપવામાં આવેલ. એ સમયે સૂરિજીની સાથે ઉ. રત્નનિધાન, ઉ. જ્યમ્મોદ શ્રીમુંદર, રત્નમુંદર, ધર્મસિંધુર, હર્ષવલ્લભ, સાધુવલ્લભ, પુણ્યપ્રધાન, સ્વર્ણલાલ, જીવર્ણિ અને બીમમુનિ આદિ મુનિઓ હતા. આ પત્ર અસાધારણ પદ્ધિત્યપૂર્ણ અને અતિમૌઢ સંસ્કૃતમાં લખેલ છે. આ પત્રની પૂર્ણ નકલ આ મંચના પરિચિત્ર (૫) માં આપેલ છે.

એમની આસાથી ઘણા વિદ્વાનોએ અનેક ગ્રંથો રચ્યા હતા, જેનો ઉલ્લેખ તે તે વિદ્વાનોના પરિચયમાં કર્યો છે. ગ્રંથ રચના ઉપરાંત એમના આદેશથી ઘણી જગ્યાએ પ્રતિષ્ઠાઓ પણ થઈ હતી. જેમાં સં. ૧૬૫૦ અષાઢ સુદિ, ૬ ના રોજ મહોપાધ્યાય શ્રીપુણ્યસાગરજી પ્રતિષ્ઠિત શ્રીજિનકૃપાયન્દ્રસૂરિજીની પાઠુકાનો લેખ જૈન લેખ સંગ્રહ ભા. ૩ ના લેખાંક ૨૪૯૪ માં છપાઈ ચૂકેલ છે. અને સં. ૧૬૬૬ વૈ. સુ. ૧૩ “સમેદાનગર” માં પં. રાજપ્રમોદના શિં ૫૦ નંદિજયે પ્રતિષ્ઠા કરેલ મહાવીર ચૈત્યનો લેખ “યતીન્દ્ર વિહાર દિબ્દર્શન” ભાગ-૧ માં છપાએલ છે.

સં. ૧૬૬૧ અક્ષય તૃતિયાએ જ્યારે સૂરિમહારાજ, જિનસિંહ સૂરિજી, ઉ. સમયરાજ, ઉ. રત્નનિધાન, પં. પુણ્યવ્રધાન આદિ શિષ્યો સાથે નાગોર પધાર્યા, ત્યારે ત્યાંના નિવાસી કાતેલા ગોત્રીય સં. સહસા, સં. સુરતાન સંકરે પોતાના પુત્ર તેજશી, જોધા, કુંગરસી, કપૂરચંદ, પૂરજીમલ આદિ સપરિવારે સાંગૈકાદશાંગ આગમ પુસ્તકો વહોરાવેલ, તે પુસ્તકો-માંથી સ્થાનાંગ સૂત્ર વૃત્તિ પત્ર ૩૭૧ + શ્રીજિનકૃપાયન્દ્રસૂરિ * જ્ઞાન ભંડાર, ખીકાનેરમાં થોડા સમય પહેલાં વિધમાન હતી.

+ આ પ્રતિ સૂરિજીએ પોતાના વિદ્વાન શિષ્ય વાં સુમતિક્ષોલ મણિને આપી અને તેમણે પોતાના શિષ્ય વિલાસાગરને માટે સંશોધિત કરી હતી.

* ભારે ખેદ છે કે જિનકૃપાયન્દ્રસૂરિજીએ આ જ્ઞાન ભંડાર-આબોધ વેચાઈ ચૂક્યો છે.

સં. ૧૬૫૫ કાર્તિક સુદિ ૧૩ ના ત્યારે આપ ઉપરોક્ત શિષ્યમંડળ સાથે ખંભાતમાં હતા, ત્યારે હાપાણુક ગામના સંઘે “જ્યોતિષ્કરંડ વૃત્તિ” નામે અંથ વહોરાવ્યો. સૂરિજીએ એ અંથની રચાપના સ્તંભતીથના જ્ઞાન ભંડારમાં કરી, આ અંથ પણ (પત્ર ૧૨૦) ઉપરોક્ત (કૃપાં સૂં) જ્ઞાન ભંડારમાં છે.

આ ઉપરાંત પણ સેંકડો અંથ * ભક્ત શ્રાવકોએ વહોરાવી જ્ઞાનભક્તિ અને ગુરુભક્તિનો લાભ ઉઠાવેલ. સૂરિજીએ એ બધાને ખંભાત અને બીકાનેરના જ્ઞાનભંડારમાં સુરક્ષિત કર્યાં. જેમાંથી બીકાનેરના જ્ઞાનભંડારોમાં હજૂંય બહુ વિસ્તૃત * પ્રચલિતોવાળાં ઘણાં અન્ધો મૌજૂદ છે. વિસ્તાર લખથી એ સઘળાંનો ઉલ્લેખ અમોએ અહિં નથી કરેલ.

સૂરિમહારાજના કરકમલવડે પ્રતિષ્ઠિત થયેલ ઘણાં ઘણાં

* ખંભાતનો ભંડાર જોવાથી, સંભવ છે કે કાંઈ નવું પણ જાણવા મળે. ખંભાતમાં પ્રાગ્વાદ જ્ઞાતિવાળાઓએ લખાવેલ સં. ૧૬૫૬ વૈ. સુ. ૫ મહાનિર્ણયી સૂત્રની પ્રતિ પત્ર ૨૧ (નં. ૨૧૬૬) બાબુ પુરણચન્દ્રજી નાદરના સંગ્રહમાં છે.

સૂરિજીએ લખાવેલ પ્રતિઓ ઠેક ઠેકણે વધુ પ્રમાણમાં મળી આવે છે. ‘જેસતભેર ભાંડામારીય અંથાનાં સુચિ’માં સં. ૧૬૩૫ અપાદ સુદિ ૬ના લખેલ પ્રતિની પ્રચલિત ઉક્ત અંથના પરિચિષ્ટ ૫. ૫ માં જુઓ—

બીકાનેર રેટ લાખણેરી અંથાંક ૪૮૩૨ ની પ્રચલિત આ પ્રમાણે છે.
“મોશાદિપ્રતિષેપદારકગ્રીષ્મિનચન્દ્રસુરિ યુગ્યવામાનાં પ્રતિરિયં લિલિતા સંવત્ર ૧૬૫૬ વર્ષે પન્થ ત્રયોદશ્યાં ।

(સૂરિ મંત્રાદિ સામાન્ય કલ્પ પત્ર ૧૧)

* જેમાંથી એક પ્રચલિત (ચોમશાસ્ત્ર વૃત્તિ) ની નકલ પરિચિષ્ટ (૫) માં આપેલ છે

જિનજિંજો ખલુ અહીં તહીં મળી આવે છે, જેનાં કેટલાંક લેખો અમો આગળ આપી ચૂક્યા છીએ. બાકીના સં. ૧૬૧૬ અને ૧૬૬૭ ના લેખોની નકલ નીચે આપીએ છીએ.

(૧) “સંવત્ ૧૬૧૬ વર્ષે વશાસ વદિ ૬ ને ઓસવાલ જ્ઞાતીય રાસેવાગોત્રે મં. હીરા માર્યા હાંસુ માં હીરાકે પુત્ર દેવદત્ત માં દેવલદે સુત ઉદયસિંઘ રાયસિંઘ કુટુંબપુત્રેન મં. દેવદત્તેન શ્રોવાસુપૂજ્ય ચતુર્વિંશતિ પદ્મ કારાપિત શ્રી-જરતરગચ્છે શ્રીજિનચંદ્રસૂરિમિઃ પ્રતિષ્ઠિતં ॥શ્રી॥

(શ્રીગૌડી પાર્શ્વનાથ મંદિર—ખીકાનેર)

(૨) સં. ૧૬૧૬ વર્ષે શ્રીપાર્શ્વનાથચિન્મય પ્રતિષ્ઠિત શ્રી-જિનચંદ્રસૂરિમિઃ ।

(શ્રીમહાવીરજી મંદિર—આસાનિયેનો ચોક, ખીકાનેર)

શ્રીશત્રુંજય તીર્થપર પ્રતિષ્ઠિત—

સં. ૧૬૬૭ વર્ષે કાલગુન સુદિ પંચમ્યાં ગુરૌ સં. રત્ના પુષ્પ સં. જુગકેન કા. શ્રીચંદ્રગમચિન્મય પ્ર. શ્રીમૃહત્પરતર-ગચ્છેશાઠકથર સાહિ પ્રતિષ્ઠિતક યુગપ્રધાન શ્રીજિનચંદ્રસૂરિમિઃ શ્રી. જિનસિંહસૂરિયુતૈઃ શ્રી. પુણ્યપ્રધાન શ્રી. રાજસમુદ્ર (અમ્યાં) સ્વાં (?) દ્યલેસિ પ્રતિષ્ઠાપયા(માસ) મૌલિચિન્મયમેત્ *

સં. ૧૬૬૭ વર્ષે કાલગુન શુકલ પંચમી ગુરૌ શ્રીવિક્રમ નગર ઘાસ્તવ્ય શ્રીઓસવાલજ્ઞાતીય ફસલા ગોત્રીય સા. હીરા । તત્પુત્ર સા. મોકલ । તત્પુત્ર બજ્જા । તત્પુત્ર રતુ

* આ લેખ અમને આ પ્રકારથી લખતી વખતેજ પાલીતાણાથી મેળવેલક મુનિવર્ય શ્રીસુખસાગરજી મહારાજ પાસેથી મળ્યો. એ સંવતના બીજા કેટલાંક લેખો અમને મોકલવાની તેઓશ્રીએ કૃપા કરી છે. પરંતુ એ બધાં અપૂર્ણ હોવાથી અત્રે નથી આપેલ.

તત્પુત્ર સાં અમીપાલ માર્યા અમોલકદે પુત્રરત્નેન સાં
લાપ્રાકેત । માર્યા લલમાદે લાછલદે પુત્ર સાં ચન્દ્રસેન
પૂનસી સાં પદમસી પ્રમુખ પુત્ર પૌત્રાદિ પરિવાર સહિતેન શ્રી-
પાશ્વ વિમ્બ અષ્ટદલ કમલ સપુટસહિત કારિત, પ્રતિષ્ઠિત
શ્રીશત્રુંજયમહાતીર્થે શ્રીવૃદ્ધત્તરતરગણાધીશ શ્રીજિનમાણિક્ય-
સૂરિ પટ્ટાલકારક, શ્રીપાતિસાહપ્રતિબોધક યુગપ્રધાન શ્રી-
જિનચન્દ્રસૂરિભિઃ ॥ પૂજ્યમાન ચિરં નંદતુ । આચન્દ્રાર્ક ॥

(અષ્ટદશકમુદ્ધ પર શ્રીમહાવીરજીના (વેદોના) મંદિરમાં, ખીકાનેર)

શ્રીશત્રુંજય મહાતીર્થની એમણે કેટલીય વાર યાત્રાઓ
કરી હતી, અને ત્યાં એમના ઉપદેશથી ખરતરગચ્છના સઘે
ઘણાં નવા મંદિરો બંધાવ્યાં હતાં.* ઉપરાંત બીજાં પણ
સૌરીપુર, હસ્તિનાપુર, ગિરનાર, આબુ, આરાસન, રાણપુર,
વરકાણા, શંખેશ્વર આદિ ઘણાં તીર્થ સ્થળે યાત્રાઓ કરી
હતી, જેનો ઉદ્દેશ્ય પાંચ રત્નનિધાનકૃત ગીત અને અપૂર્ણમોટી
ગહ્વંલીમાં છે.+ સ્વર્ગીય ગુરુદેવ શ્રીનિજદત્ત સૂરિજી અને
જિનકુશલ સૂરિજી શાસન સેવામાં આપને પૂરે સાથ આપતાં,
ને હમેશાં હાજરાહજૂર રહેતાં.

સૂરિજીએ રચેલાં કેટલાંક સ્તવનો પણ અમોને મળેલ છે.
સૂરિજી અત્યંત ઉચ્ચ ચારિત્રવાળા અને પરમ નિઃસ્પૃહી હતા.
એમને કોઈ પ્રકારનો અનુચિત પ્રતિબંધ નહોતો. કહેવાય છે
કે એક દિવસ ખીકાનેરમાં જ્યારે તેઓ ભગવતીસૂત્ર વાંચતા
હતા. ત્યારે એક દિવસ વ્યાખ્યાન સમયે સંભોગવશાત કર્મ-
ચન્દ્રજી હાજર ન થઈ શક્યા. સૂરિજીએ વ્યાખ્યાન વાંચવું

* પરિશિષ્ટ (૫) માંની પ્રચસ્તિ જુઓ.

+ આ બંને ગીતો “ઐ. જી. કા સંગ્રહ”-’

શરૂ કર્યું. કર્મચંદ્રની માતુઃશ્રી એ નિવેદન કર્યું કે “ભગવન! મારો પુત્ર આપનો પરમ ભક્ત અને આગમ શ્રવણનો અભિલાષી છે. એટલે એના આંખ્યા પછી વ્યખ્યાન શરૂ કર્યું” હોત તો ઠીક થાત” સૂરિજીએ આ ઉપરથી પોતાના હૃદય ચારિત્રનો આ શબ્દોમાં પરિચય આપ્યો : “એ પ્રમાણે હું કોઈ પણ વ્યક્તિનો પ્રતિબંધ ન રાખી શકું. હું મારા વિધારોમાં કાંઈનેય કે જીંનીય જોતોજ નથી. સભામાં હાજર રહેલાં બધાંજ મારે મન કર્મચંદ્રજ છે; એક વ્યક્તિને કારણે વ્યાખ્યાનનો સમય આગળ પાછળ કરવો સાધુઓને માટે યોગ્ય નથી.” સૂરિજીનું આવું સ્વપદવક્તવ્ય સાંભળી કર્મચંદ્રની માએ શાપની દૃષ્ટિથી ચારે બાજુ જોયું તો એને સર્વત્ર કર્મચંદ્ર કર્મચંદ્રજ જોઈ દેખાયા. બસ ત્યારથી એને સમજાયું કે અમારી જે ભક્તિ છે એ આપણા પોતાના આત્મ કલ્યાણ નિમિત્તેજ હોવી જોઈએ, સૂરિજીનો નિઃસ્પંદ છે. હાજર રહેલી જનતાપર સૂરિજીનો આ સ્પષ્ટ ઉત્તરનો ભારે પ્રભાવ પડ્યો. *

“મધુધર સાર્દશતકે ભાષાંતર”† માં લખ્યું છે કે એક વાર સૂરિજી કોઈ નગરમાં પધાર્યા. ત્યાં એક ધર્મદ્વેષી કાપાલિક યોગી લોકોને ડરાવવા નિમિત્તે કાળા સાપનું રૂપ ધારણ કરી ઉપાશ્રયમાં આવી જોઈ. આ ઉપદ્રવના નિવારણાર્થે

* આ પ્રવાદ સંક્ષેપમાં (મુગ્ધાવધી પ્રકાશિત) જિનચંદ્રસૂરિ ચરિત્રમાં પણ લખેલ છે.

† આ અંચ ઈશ્વરના “શ્રીજિનકૃપાચન્દ્રચિંતાન ભંડાર” તરફથી છપાઈ ગયેલ છે.

‘સઘે સૂરિજીને વિન નિ-કરી, સૂરિજીએ શેષ નાગને આકર્ષી ઉપદ્રવ દૂર કર્યો

‘કાપાલિકે સૂરિજી માટે ઈર્ષા ધારણ કરીને પોતાની મંત્ર શક્તિથી ગર્વાન્વિત બની સૂરિજીને હેતરવાના અનેક પ્રયત્નો રચ્યા અને કગમાન (માંત્રિક ચમત્કાર) બતાવવા સૂરિજી સામે પડકાર કર્યો સૂરિજીએ મૃદુ વચનોથી શાંતિપૂર્વક સમજાવવાની બહુ કોશીષ કરી, અને એમ પણ કહ્યું, “અહો! યોગીનજી! આપો મિઠ્યા પ્રયત્નોમાં છે શું? આ બધું છોડી પરમાત્માનું ભજન કરો કે જેથી આત્માનું કલ્યાણ થાય.” પરંતુ આ યોગીશજ સીધી વાત માને એવા નહોતા, એમણે તો ઉલટું અધિકાધિક ઉપદ્રવ કરવો શરૂ કર્યો, એટલુંજ નહિ પરંતુ કાંઈક ચમત્કાર બતાવી લોકોને ધાર્મિક શ્રદ્ધાથી ચલિત કરવાનું પણ દુઃસાહસ કર્યું. ઘણાં ઘણાં આડંબર રચ્યા, ત્યારે સૂરિજીએ શાસન પ્રભાવનાના હેતુથી સૂરિમંત્રના પ્રભાવથી એના તમામ ઉપદ્રવોનો વિનાશ કરી એનાથીયે અધિક ચમત્કારિક વસ્તુઓ બતાવી શ્રાવકોને ધર્મમાં દૃઢ કર્યા. આથી કાપાલિક પણ સૂરિજીની અસાધારણ પ્રતિભા જોઈ એમનો ભક્ત બની ગયો.

એકવાર સૂરિજી અને કોઈ યોગીને મંત્રવિદ્ય સંબંધી વાર્તા-લાપ થતાં કોઈ અપૂર્વ કાર્ય કરી બતાવવાનું નક્કી થયું, એને પરિણામે સૂરિજીએ વડનગરથી જૈનમંદિરને આકાશ માર્ગે ઉડાવી રતલામથી ૧૦ માઈલ પર આવેલ સેમલિયા નગરમાં સ્થાપિત કર્યું, શાંતિનાથજીનું આ મંદિર આજે પણ માલવદેશનું એક તીર્થસ્થળ મનાય છે, આ મંદિરમાં સૂરિજીની

અરથપાદુકા પણ છે ત્યાં દર વંરેસે જાદરવાસુદિ ૨ ના રાજ મંદિરમાં દૂધની વર્ષા થાય છે, એ પ્રત્યક્ષ અમૃતકાર છે. યોગીએ લાવેલા મહાદેવજીનું મંદિર પણ અરજોદ પાસે વિદ્યમાન હોવાનું સંભળાય છે. *

એકવાર સૂરિજી જોડવાલ (ખાડમેઝ આસપાસના) પ્રદેશમાં પધાર્યા, ત્યાંના ધ્રાવકોને ધાર્મિક તરવેથી અનલિપ્ત અને વિવેક હીન લોઈ ધર્મજોષ આપ્યો, અને શૈથ્ય પ્રવૃત્તિથી રહિત એવા તે પ્રદેશના બધા ધ્રાવક મમાજને શૈથ્યવૃત્તિમાં યોજિત કર્યા, જોડલે આ પ્રસંગની એક કહેવત તે પ્રદેશમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગઈ જે આજેય પ્રસિદ્ધ છે:—‘ જિનચન્દ્રસૂરિ જાઓ લલેજ આવિયો, સાઠે વરસે હાથમેં પાણી લિરાપિયો.’

એકવાર સૂરિજી સેત્રાવા નામના ગામે પધાર્યા, ત્યાંના સઘે એમનું ભારે સ્વાગત કર્યું, જો નગરમાં મહર્ષિધિક ચોપડા ગોત્રીય ધન્નાશા નામના શેઠ રહેતા હતા, સંતાન ન હોવાથી તેઓ સદા ઉદાસીન રહેતા હતા. સૂરિજીના સામર્થ્યને બાણી એમણે પોતાનું દુઃખ સૂરિજી મળને કહી બતાવ્યું. સૂરિજીએ કહ્યું કે ધર્મજ ઇન્નિષ્ઠ વસ્તુને આપવાવાળો છે, માટે નિઃશંક બની અધિકાધિક ધર્મારાધના કરો, કે જેથી આલોક અને પરલોક બન્નેનાં કાર્ય સિદ્ધ થાય. સૂરિજીના ઉપદેશથી તેઓ વિશેષરૂપે એકચિત્તે ધર્મધ્યાન કરવા લાગ્યા, ક્રમશઃ એમને ચાત પુત્રો થયા. એક

* આવીજ અમૃતકારિક દંતકથા નાગેલના મંદિર સંબંધે બણીતી છે, એ બાળતમાં વધ્યા જૈન મિયમંડળના સમેતસિખર રોપસલ ટ્રેન ‘સ્મરણિક’, અને મોનુસંસ-સેરકના ‘કલિદામ સાદિત્ય’ બંકમાં યશોભદ્રસૂરિજીનું ચરિત્ર જુઓ.

વાર સૂરિજી વિહારકેમથી ફરી સેત્રાવા પધાર્યા, ત્યારે એમના પુત્ર ચોલાજી અને ચોલાજીએ સૂરિજી પાસે દીક્ષા લીધી. કેટલાંક વર્ષો બાદ એમણે સૂરિજીની આજ્ઞાથી સેત્રાવામાં ચોમાનું કર્મ. એ સમયે મહામારીનો રોગ ફેલાયો ત્યારે તેમાં ઉપદ્રવ શાંત કરી લોકોને સ્થનકૃત કર્યા. ત્યાર પછી પોતે સમાધિ મરણથી એ જાનને દેવગત થયા, સઘે એમના સ્તૂપ બનાવ્યા, એ સ્તૂપે આજે પણ મૌજૂદ છે. અને ચમત્કારી છે.

આ ચમત્કારી વાતો અમે ખૂબ, સંક્ષેપમાં કહી છે વિસ્તારથી જાણવા માટે ઉપરોક્ત શંઘ (ગણધર સાં ૨૦ લાખાંતર) જોઈ લેવો.

વસ્તુતઃ મહાપુરુષોના જીવનજ ચમત્કા મય હોય છે, એમના પવિત્ર આચાર અને અમોઘ વાણી જનસમુદાયને મંત્રમુગ્ધ કરી દે છે. અને ભક્તોનાં કાર્યો આપોઆપ સફળ થાય છે. સૂરિજી જ્યાં વિચરતા ત્યાં દુઃખાળમાં પણ વર્ષા થતી, ને સુકાળ થઈ જતો, મહામારી આદિ રોગ ઉપશમી જતાં આવી આવી અનેક વાતો પટ્ટાવલીમાં છે.

“મહાજન વંશ મુક્તાવલી”માં લખ્યું છે કે સૂરિજીએ ૧૮ ગોત્રોને પ્રતિજોધ આપી જૈન બનાવ્યા, અને એમ પણ લખ્યું છે કે જૈનભક્તના કિશનગઢના સઠોઠ મોહનસિંહ અને પોચીસિંહને પ્રતિજોધ આપી મતધારી થાવક બનાવ્યા, એમનાથી ‘મુહણોત’ અને ‘પીચા’ ગોત્ર પ્રસિદ્ધ થયા.

પટ્ટાવલિમાં લખ્યું છે કે એમણે પ્રતિજોધાપક લુપ્તક-મતનો ઉચ્છેદ કરી શ્રાવકોને શુદ્ધ શ્રદ્ધામય બનાવ્યા.

ગણાધીશ્વર શ્રીહરિસાગરજી મહારાજ સં. ૧૯૯૨ વૈ.

૧૦ ના કાર્ડમાં લખે છે કે “અમદાવાદમાં ઓસવાલ જાતિમાં એક ‘કડિયા’ નામે ગોત્ર છે આ ગોત્રવાળાઓને શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજી મહારાજે પ્રતિજ્ઞાથી મુખી બનાવ્યા. શ્રીયુત્તમજીભાઈ* કડિયા. ઠિ. શેખનોપાડો, અમદાવાદ, એ સરનામે પત્ર લખવાથી વિશેષ ગાહિતી અવશ્ય મળશે. આ લોકોએ બનાવેલ મંદિર અમદાવાદમાં છે. પાલીતાણામાં ધર્મશાળા છે, જે મોતી કડિયા ધર્મશાળાના નામથી જાણીતી છે.

સૂરિજીનું આદર્શ અને પુનીત શ્રવન આપણને સાથે રાહે જવામાં સહાયભૂત થાઓ, એજ એક અભિલાષા સાથે કવિ-વર સમયમુંદરજી રચિત સ્તુત્યષ્ટક તથા મુશુરે મહિમા છંદદ્વારા સૂરિજીનાં વિમલ યશોગાન ગાઈ આ અરિત્ર સમાજત કરીએ છીએ.

નોંધ:-ચતુર્થાદિક ઘટનાઓ અને ગોત્ર પ્રતિજ્ઞા બાબતમાં પ્રમાણના અભાવે અમે કંઈ કહી શકતા નથી. ઓસવાલ જાતિના હિંદુઓમાં ‘મુહરોત’ ગોત્ર સં. ૧૩૫૧ નાં કાર્તિક સુદિ ૧૩ ના રોજ ખેડનગરમાં મોદનજીના પ્રતિજ્ઞા પામ્યાથી પ્રસિદ્ધ થવાનું લખ્યું છે.

* ગગુપીશજીના લખ્યા પ્રમાણે અમોએ એમને ‘રિશાઈ કાડ’ લખી મોકલેલ, પરંતુ એનો કશોજ ઉત્તર મળ્યો નથી.

વનિવર શ્રીવલ્લભચંદ્રોપાધ્યાય રચિત મુગ્ધવાન શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિ
સ્તુત્યષ્ટક. (સર્વેયા)

પત્તી સંતનકે મુગ ઘાળી મુખી, ‘જિનચંદ’ મુર્ખિદ મદંત જતિ,
તપ જપ કરે શુદ્ધ મુજ્જરમે, પ્રતિજ્ઞાવત્તે મધિકું સુમતિ ।

तयहीचित चाहन चूँप भई, 'समयसुंदर' के प्रभु^१ गच्छगति,
 पठइ^२ पातशाहि अज्जब^३ की छाप, बोलाये गुरु गजराज गति ॥१॥
 पजी गुजरतैं गुरुराज चले, बिचमें चोमास जालोर रहे;
 'मेदिनीतट' मंत्री मंडाण कियो, गुरु 'नागोर' आदरमान लहे ।
 मारवाड 'रिणी' गुरु बंदनफो, तरसे 'सरसे'^४ बिच वेग लहे;
 हरखो संध 'लाहोर' आये गुरु, पातशाह 'मकवर' पांय गहे ॥२॥
 पजी शाह 'मकवर' बन्धरके, गुरु सूरति देखनही हरखे,
 हम योगी जति सिद्ध साधु प्रती, सगही पटदर्शनके निरखे;
 तप जप्प दया धर्म धारणको, जग कोई नहीं इनके सरखे,
 'समयसुंदर' के प्रभु घन्य गुरु, पातशाह 'अहरर' जा पाखे ॥३॥
 पजी अमृतवाणी सुणी सुलतान, ऐसा पातशाह हुकम किया,
 सब आलममांहि अमारि पलाइ, बोलाय गुरु करमाण दिया ।
 जग जीवदया धर्म दाखणतैं, जिनशासनमें जु सोभाग लिया;
 'समयसुंदर' कहे गुणवंत गुरु दृग देखी हरपित होत हिया^५ ॥४॥
 पजी श्रीजी गुरु धर्मगोठ^६ मिले, सुलतान 'सलेम' अरज्ज करी
 गुरु जीवदया नित चाहत है, चित अंतर प्रीति प्रतीति धरी ।
 'कर्मचंद' बुलाय दियो फुरमाण, छुड़ाइ खंभाइतकी मछरी;
 'समयसुंदर' कहे सब लोकनमें, जु 'खरतर' गच्छकी स्याति खरी ॥
 पजी 'अोजिनदत्त' चरित्र सुणी, पातशाह भयो गुरुराजीय रे;
 उमराव सबे फरजोडी रखे, पभने अपने मुख दाजीय रे ।
 युगप्रधान^७ किये गुरुकुं, गिगिडहूं धुंधुं घाजीय रे,
 'समयसुंदर' तूही जगतगुरु, पातशाह 'मकवर' गाजीय रे ॥६॥
 पजी ज्ञान विज्ञान कला सकला, गुण देख मेरा मन रीहीये जी,

पातशाह अने अमुक शब्देना अर्थ

१ गुरु पा० २ मे कल्या ३ आदर ४ अकबरनी ४ पन्ने ५ "शेरी

घस अमावस चन्द उदय, जज (जकरी) तीन बताय बला परखे" पा०

६ ६६५ ७ धर्मगोष्ठी ८ चामर छत्र गुरानव भेट ।

‘हुमायु’ को नंदन पम अखे, ‘मानसिंह’ पटोघर कीजीये जी ।
पतिशह हजुरी थप्यो ‘सिंहसूरी,’ मंडाण मंत्रीश्वर वींजीयेजी,
‘जिनचंद’ अने ‘जिनसिंहसूरी’ चन्द-सूरज ज्यूं प्रतपीजीयेजी ॥७॥
पजी ‘रीहड’ पंश विभूषण हंस, ‘खरतर’ गच्छ समुद्र सती
प्रतप्यो ‘जिनमाणिकसूरि’ के पाऽ, प्रभाकर ज्यूं प्रगगो उलसी;
मन सुख ‘अकबर’ मानते है, जग जागत है पगतीति इसी;
‘जिनचंद’ मुणिंद चिरं प्रतपो, ‘समयसुंदर’ देव आशीस इसी ॥८॥

॥ भुगुड भदिभा छंद ॥

अवलियो अकबर तास अंगज, सवल शाहि सठेम ।
जेख अयुल आजम खानजाना, मानसिंहसुं प्रेम ॥
‘रायसिंह’ राजा भीम राउल, सूर नय सूरतान ।
दटा यटा मदिपती घयण मानई, रियद गान्दरमान ॥१॥
गच्छपति गाइये चंदसूरि मुनिमहिराण
अकबर थापियोजी, युगप्रधान गुण जाण ॥२॥
काश्मीर, कायुल, सिंध, सोरठ, मारवाड (मेवाड) ।
गुजरात पूरव गीड़ दक्षिण, समुद्रतट पय लाड ॥
पुर नगर देश प्रदेश सगले, भमई जेति भाण (मान)
आपाद मास अमीय बपे, सुगुरु पुण्य प्रमाण ॥३॥ (गच्छ०)
पंच नंदी पांचे पीर साध्या, खोडिया क्षेत्रपाल ।
जल घई जेथ अगाध प्रवहण, थांभीया तत्काल ॥
... .. कित्ता कित्ता कटु चप्याण ।
परसिंध अतिशय कला पूरण, रीझवण रायाण ॥४॥ (गच्छ०)
गच्छराज गिरयो गुण गाढो, गोयमा अवतार ।
यड़ यपतवंत गृहत्परतर, गच्छकौ सिणगार ॥
चिरंजीवो चतुर्विध संघ सानिध, करउ कोटि कज्याण ।
गणि ‘समयसुंदर’ सुगुरु भेटया, सफल आज विदाण ॥५॥ (गच्छ०)
॥ इति परमप्रभावक युगप्रधान सुगुरु भदिभा छंद संपूर्ण ॥

પરિશિષ્ટ (ક)

વિહાર પત્ર-નં. ૧

॥ યુગપ્રધાન (જિન) ચંદ્રસૂરિકૃત નાંદિ અનુક્રમેણ (લિખ) ઈ છર્ધા

૧ ચંદ્ર

સં. ૧૫૬૫ ચૈત્ર વદિ ૧૨ જન્મ, નામ

‘સુરતાણુ’ સં. ૧૬ (૦૪) દીક્ષા.

‘સુમતિધીર’ નામ, સં. ૧૬૧૨ ભાદ્રવ.

સુદિ ૬ શુરૌ પદસ્થાપના,

‘શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ’ નામ

x સુરિપદ્ધતી ચોમાસાઓની સંખ્યા.

૨ મંડણુ

૩ વિલાસ

૪ મેરૂ

સં. ૧૬૧૨ જેસલમેરૂ ચઉમાસ

x ૧, સૂ. (૨૫૬ રાઉલ ‘માલહે’ દિવરાબ્દો.

૫ વિમલ

,, ૧૩ ખીકાનેર ચઉમાસ ૨

૬ કમલ

,, ૧૪ ખીકાનયરિ ચઉ. ૩, પરિશ્રદ્ધ
ત્યાગ વિક્રમપુરે

૭ કુશલ

,, ૧૫ મહેવર્ધ (સંપ્રતિ નાકોડા
તીર્થ યા યોના નાલકેનુ’ અન્ય
કોઈ સ્થળ) ચઉમાસ ૪

૮ વિનય

,, ૧૬ જેસલમેરૂ ,, ૫

૯ હેમ

,, ૧૭ પાટણિ ,, ૬ ઋ. ચર્યાજય,
અભયદેવ સૂરિ

૧૦ રાજ

,, ૧૮ ખંભાઈત ,, ૭

૧૧ આનંદ

,, ૧૯ પાટણિ ,, ૮

૧૨ નિધાન

,, ૨૦ વીસલનગરિ ,, ૯

૧૩ મ્તન	સં. ૨૧ બીકાનેર ચઉમાસ ૧૦
૧૪ વિજય	" ૨૨ જોસલમેર " ૧૧
૧૫ તિલક	" ૨૩ બીકાનેર " ૧૨
૧૬ સિદ્ધ	" ૨૪ નડુલાર્થ " ૧૩
૧૭ હુધ	" ૨૫ ણાપડાઉ " ૧૪
૧૮ પ્રમોદ	" ૨૬ બીકાનેરિ " ૧૫
૧૯ વિચાલ	" ૨૭ મહિમ " ૧૬, શાં કું. અ. મ. ચ અંદ્ર. મુ. સ્થૂ નેમિચૈત્ય વિચી સૌરીપુ ચાત્રા, અંદ્રવાડિ હચિણાઉરિ આબ્યા.
૨૦ મુંદર	" ૨૮ આગળ " ૧૭
	" ૨૯ નારનડેલી " ૧૮
૨૧ નન્દિ	" ૩૦ રુસ્તકિ " ૧૯
૨૨ મિધુર	" ૩૧ બીકાનેર " ૨૦
૨૩ મંદિર	" ૩૨ બીકાનેર " ૨૧ બીકાનેરથી જોસલમેર આવતાં ફલવર્ધી ચૈત્ય તાલા ઉઘાડયા.
૨૪ કસ્તોત	" ૩૩ જોસલમેર " ૨૨
૨૫ ધરમ	" ૩૪ દેશઉર " ૨૩
૨૬ વલ્લભ	" ૩૫ જોસલમેર " ૨૪
૨૭ નંદન	" ૩૬ બીકાનેર " ૨૫
૨૮ પ્રમાન	" ૩૭ ગેરુળા " ૨૬
૨૯ લગ્ન	" ૩૮ બીકાનેર " ૨૭
૩૦ વર્ધન	" ૩૯ જોસલમેર " ૨૮

૩૧ જય	સં. ૪૦ આસણિકોટિ ચક્રમાસ ૨૯
૩૨ પ્રજા	„ ૪૧ બહોર ઋષિમતિ ચરચા જય „ ૩૦
૩૩ સાગર	„ ૪૨ પાટણ „ ૩૧
૩૪ સમુદ્ર	„ ૪૩ અમદાવાદ(વા)દિ „ ૩૨
૩૫ કુંજર	„ ૪૪ ખંભાઈત „ ૩૩, સંઘ આગેહિ અમદાવાદ આવી શ્રીશત્રુજયયાત્રા
૩૬ ઠંડ	„ ૪૫ સૂરતિ (સુરત) „ ૩૪
૩૭ પતિ	„ ૪૬ અમદાવાદ „ ૩૫
૩૮ કલ્યાણ	„ ૪૭ પાટણ , ૩૬, તિહાં ચક્રમાસ કરી અમદાવાદ આવી સંઘ વંદાણી ખંભાઈતિઆળ્યા, તત્ર શ્રીજના + તેડા આળ્યા, અસાડમુદિ ૮ પ્રત્યાન ૯ આલ્યા, ફાગણ મુદિ ૧૨ દિનિ (લાહોર) પહુંતા.
૩૯ શેખર	„ ૪૮ બહોર „ ૩૭
૪૦ કીર્તિ	„ ૪૯ લાહોરી „ ૩૮
૪૧ મેરુ	„ ૫૦ હાપાણુઈ „ ૩૯, ગાઈ ચોર પઈઠા, પુસ્તક સર્વ લઈ ગયા ૫૧ અંધ થયા, પુસ્તક આળ્યા પાછા
૪૨ સેન	„ ૫૧ લાહોરી „ ૪૦

+ 'શ્રીજ' આ શબ્દ બાનરા નું સંકેતવાચક છે, અમારે અકબર
માને તે પંજી સમ્રાટ બહાંગીને માટે -મા સંકેત લેને ?

૪૩ સિંહ	સં. પર હાપાણુધ્યયિમાસ ૪૧, નાધિમતી*
	કૃત કુમતિકુદાલ ત્રય (ગી.)૨૬
	શ્રીજી હુબૂર ફીધઉ, કુરમાણુ (કાહ્યુઈ)
૪૪ કલશ	} , ૫૩ જેસલમેરુ ,, ૪૨
ધતિ નંદી	
	,, ૫૪ અહમદાવાદી ,, ૪૩, માહુ સુદિ
	૧૦ ગડી પ્રતિબ્દા સોમજી
	,, ૫૫ ખંભાઈત્ર ,, ૪૪, શ્રીગજાજીના
	તેડા....
	,, ૫૬ અહમદાવાદી ,, ૪૫, લગ્ન ખુર-
	હાનપુરિ શ્રીજીયે ચિતાચૌ, પદ્મ
	ઈંદર પ્રમુખ ગામે ચર્ચ પાળા તાલુકા
	લેઈ રાજનગરિ આલ ત્ર કૃશ્ણી
	કમંચન્દ્ર મંત્રી પચેસ થયા.
	,, ૫૭ પાટણી , ૪૬
	,, ૫૮ ખંભાઈત્ર ,, ૪૭
	,, ૫૯ અહમદાવાદી ,, ૪૮
	,, ૬૦ પાટણી ,, ૪૯

* “નાધિમતી” શબ્દ તપામચીયોનો સ કેતવ ચક છે.

શ્રીમાન મોહનલાલ ફલીચ દેસાઈએ ‘યુગ પ્રપાન નિર્વાણ રાસ’ ના સારમાં નાધિમતીથી કુંજા મનનો નિર્દેશ કર્યો છે. પરંતુ ખરતર ચમ્પીય પ્રથિમાં અનેક જગ્યાએ “નાધિમતી” વિગેરે તપામચીયોનો મારેજ પ્રયુક્ત કર્યો છે.

+ ‘અત્ર’ જોટો આ સમયે નહીં કે અહીં જામ તમા

સં. ૬૧ મહેવધ અઉમાસ , ૫૦, કાં. કર્મકર્ષ
પ્રતિષ્ઠ કરાવી.

„ ૬૨ બીકાનેર „ ૫૧, તત્ર પ્રતિષ્ઠા

„ ૬૩ બીકાનેર „ ૫૨, તત્ર પ્રતિષ્ઠા

„ ૬૪ લવેરધ „ ૫૩, રાજા + 'સૂરિ'
વાંદિવા આભ્યે ભેધપુર ચક્રી.

„ ૬૫ મેડતધ = ૫૪, અહમદાબાદ
સંઘરધ તેડધ રાજનગરિ આભ્યા

„ ૬૬ અંબાધતિ „ ૫૫

„ ૬૭ અહમદાબાદિ „ ૫૬

„ ૬૮ પાટણિ „ ૫૭, જિનશાસનને
કામિ આગરે શ્રીશ્ચ કન્ધક પધાર્યા,
યછે પદદર્શન મુગતા કરાભ્યા.

„ ૬૯ આગરધ, „ ૫૮

„ ૭૦ બીલાડે „ ૫૯, સ્વર્ગ

આ પછી જિનદત્તસૂત્રિશ્ચ મંજી કેટલીયે વાતો લખી
છે, પરંતુ અપ્રાસંગિક હોવાથી એની નકલ નથી આપી
ને એનો ખ્લોક પણ નથી બનાવ્યો.

• (પત્ર ૧ અમાસ સંશ્રદ્ધમાં તે કાળનો લખેલ)

વિહાર પત્ર નં. ૨

સંવત્ પનરધ દપ વૈશા(ખ) વદિ ૧૨ જન્મ, જન્મ નામ
'સુરતાણુ' દીધા.

સંવત્ ૧૬૦ (૪) ૨ (૧) દીક્ષા લીધી "સુમતિધીર" નામ દીધું,
અંવત્ ચોલધંસરખાદેતરધ ભાદવા સુદિ ૬ ગુરુવારધ પદ દીધું,
અંવત્ બાદેતરધ શ્રીજેસલમેરુ ચક્રમાસ સૂરિપદારોહણ
સંવત્ તેરેતરધ બીકાનેર ચક્રમાસ

સ વત્ ૧૪ (ચક્રોત્તરધ) બીકાનેર ચક્રમાસ, પરિશ્રદ્ધ ત્યાગ
મં ૦ સાંગધ મહોચ્છવ કીધું.

સંવત્ પનરધ મદિવધ ચક્રમાસ; નિહાં છમ્માસી તપ
સંવત્ સોલોતરધ જેસલમેરુ ચક્રમાસ; વીદા(?)

સંવત્ સત્તરોત્તરધ પાટણુ ચ. જ. ચર્ચા જય; અભયદેવસૂરિઃ
મંવત્ ૧૮ ખંભાઈત ચક્રનાસ; સાં ૦ ઠમ્મનધ આશ્રદ્ધ ચક્ર.

સંવત્ ઉગણીસોત્તરધ પાટણી ચક્રમાસ
વીસોત્તરધ બીકાનેર

ઈકવીસોત્તરધ બીકાનેર; સાંગા આશ્રદ્ધ
બાવીસોત્તરધ જેસલમેરુ; વિચિ નાગોર હસન કુલીબાન જય-
લાભ પધસારક

તેવીસોત્તરધ બીકાનેર.

ચક્રવીસોત્તરધ નાડુલાર્જ; લશ્કરનક બય કાનિ. સુદિ ૧૦ નિવત્યંક.
ચ ચવીસોત્તરધ બાપડાક.

છાવીસોત્તરઠી જીકાનેર.

ચતાવીસોત્તરઠી મહિમ, ચાંબ કુંબ અંબ પ્રાંભ, ચંદ્ર સુન્દ
સ્થૂં નેગિ ચૈત્ય નિચિ સોરીપુર યાત્રા, મન્દ
વાડ હુમણાઉર પછઈ આગ્યા

અઠાવીસોત્તરઠી આમરઠી

છાણ્ણતીસઈ નારનઉલ.

તીસઈ રૂસ્તક ચઉમાસ

દગિતીસઈ જીકાનેર

જતીસઈ જીકાનેર

તેંતીસઈ જેસલમેર

ચઢતીસઈ દેશઉર

પંધતીસઈ જેમતમેર

કસીમઈ જીકાનેર

મંધતીસઈ મેરુણ

મડતીસઈ જીકાનેર

ગુણ્ણતાઈ જેસલમેર

ચાલઈ આમણ્ણકીડ

ઈકતાલઈ તડોર ચઉમાસ; ચચાંચ

બચાઈ પાટણ ચઉમાસ; ચચાંચ

૧૧ વિવરણમાં મુજિદનો વિશ્વવત્સલ છે. આજ વાન વિન
મૂર્તક કુંભવંદુન મુજિદન પા પગ ન મના મંદની મદગિન.

આ પ્રમણે લખે છે.

જી વણ્ણે ન વાઝનમે, વિશ્વવત્સલ પુન

સ્ત્રીવત્સલવત્સલ મંદની, વાઝન મંદની

ત્રયાલ્લ ઝમદાવાદ
 ચમ્માલ્લ ખંભાઈત
 પઈતાલ્લ સૂરત ચઉમાય
 છયાલ્લ અહમ્મદાગાદ
 સઈતાલ્લ પાટણ, શ્રીજીના તેરા આગ્યા. આસાઠ સુ. ૮ ચાલ્યા
 અડતાલ્લ જલોર ચઉમાય
 ગુણપચારાઈ લાહોર ચઉમાય.
 પચાસઈ હાપાણુઈ, ચઉમાય.
 ઈકાવનઈ લાહોર
 જાવનઈ હાપાણુઈ, ચોર આંધા ચયા પોચા લાધા
 તિપનઈ જેસલમેર
 ચઉપનઈ અહમ્મદાગાદ, તત્ર શ્રીજીગ જરહાણુ શ્રીજી ચીતારા.
 પંચાવનઈ ખંભાઈત.
 છપનઈ અહમ્મદાગાદ
 સતાવનઈ પાટણ ચઉમાય.
 અઠાવનઈ ખંભાઈત,
 ગુણસઈ અહમ્મદાગાદ
 સાઠઈ પાટણ ચઉમાય

પૂજ્યગ્રીજિનચંદ્રસૂરિચુલ્લ, મૂઠી કૃતા ચેત ચ

કિંચિદજન્મમદોક્તા વિજયકુવટેનાદિપાણંદિત : ૧૧ ૧ ૧

ભાવાર્થ :—પાટણ અને રાજનગરમાં જિનચંદ્રસૂરિચુલ્લે ૧૮ દિવસ સુધી
 વિદ્વાનો સમક્ષ શાસ્ત્રાર્થ કરી વિજયમેનસૂરિ આદિને પરાજિત કર્યા.

‘વિજય પ્રસન્નિત’ કાવ્યથી જાણવા મળે છે કે આ શાસ્ત્રાર્થ ધર્મ
 સાગર કૃત ‘શ્રવ્યન પરીક્ષા’ સંગ્રહે થયા હતા. એમાં વિજયમેનસૂરિનો
 વિજય લખ્યો છે. સંભવ છે કે પોતપોતાના ગરજમાન્યતાના
 પદાપાતના કારણે લખ્યું હોય

ઇગસઠઈ મહેવઈ, ઠ કંદિયઈ કમ્મજ પ્રતિષ્ઠા દરાવી
 બાસઠઈ બીકાનેર, તન પ્રતિષ્ઠા.
 તેસઠઈ પિણુ બીકાં ૨ પ્રતિષ્ઠા
 અહસઠઈ લવેરઈ અકમાન, શ્રી. ૧૫૭ વંદણુ અત્યે નેધપુરથી
 પઈસઠઈ મેડતઈ અ. અહમદાબ દન તેડા આયા,
 છાસઠઈ ખાંભાઈત
 સઠસઠઈ અહમદાબાદ
 અઠસઠઈ પાટણુ અકમાન,
 શુણ્ઢત્તરઈ આગઈ ઔમાન,
 સત્તરઈ બીલાઈ અકમાન
 (પત્ર ૧ અમારા સંગ્રહમાં ૧૮મી શતાબ્દીના પૂર્વાર્ધમાં કવિ રાજ
 લાલે લખેલ)

૧ વિદાપત્ર આદિની પ્રતિઓમાં 'ન'ને ગ્ધાને 'વ' લખ્યું છે,
 અગોળે યથાપ્રસંગ 'વ' ને સ્થાને 'ન' કરેલ છે.

પરિશિષ્ટ (ખ)

॥ ક્રિયા ઉધ્ધાર નિયમપત્ર ॥

॥ ૬૦॥ (નમઃ) શ્રીપ્રવચનવચનરચનાયૈ ॥ ૐ સિદ્ધિઃ ॥

શ્રીમદ્વિક્રમદુર્ગસ્થૈસ્ત્રય ધવદ્ભિઃ શ્રીમલ્લિજનચન્દ્રમૂરિસરીશ્વૈ
ર્ચિવિધદુર્ચિચિચારણચારણકેશરિકિશોરચરં. સુમતિસુવિદિત-
યતિનંતતિરનુકંચદિમ સંપ્રે(દ્વ)પ્ય(?) પ્રેક્ષયા મુલ્લયયામિજગણ-
મૂચ્ચનાં સંમૂચ્ચિના સમ્મતસંમતિસંગત્યાડદમ્પ્ત્યાડમોદયિનાદ-
કોવિદર્ચિગણૈર્મસૂરીકૃતા ચિગતાત્રેમ શ્રીમસ્તુવિધિસંપેત તથેતિ
કરણપૂર્વકમુક્તમાંગે નિવેશિતા, સા લેખા-

(૧) ચક્રમાત્રિ માંહે એકઈ શ્લેષિ એક સામગ્રી x
રહઈ. વલી કેઈ બીજી તપ પ્રમુખનઈ કા(જિ)યે રહઈ, તઉ
મુખ વિહારીશ + કથન માંહિ રહઈ ૧

(૨) છયઈ શ્લેષઈ જે સામગ્રી રહિવા આવઈ તિયઈ
શ્લેષઈવચ્ચ કંબલાદિક વિહરઈ. સાધુનઈ પ્રત્યેકિ વેમ ૩ વિહરિયા,
સાધ્વીનઈ વેસ ૨, કદાચિતિ તિહાં ન મિલઈ તઉ જિહાં સામગ્રી
ન રહી હુઈ તિહાં વિહરઈ આસ્તા પૂર્વક ૨

(૩) પાંચે તિથ્યે વિગઈ નિયેધ સર્વદા, બલ વજાનાદ
વિના, વિશેષ તપસ કરણહાર યથાશક્તિ રહઈ ૩

(૪) અષ્ટમી ચતુર્દશી ચમર્થ સાધુ ઉપવાસ કરઈ.
કદાચિ ન કરઈ તઉ આગ્નિલ નીવી કરઈ ૪

(૫) લઘુ શિષ્ય વૃદ્ધ વજાનસ દાયક દાલિ, બીજઈ ટંકિ
ન વિહરણા આહાર. ઉત્તર વારણા, પારણા, મારગ મોકલા પ

(૬) જિણિ શ્લેષિ નવઉ શિષ્યાદિક મિલઈ, તેહ નઈ
પદીક x દીક્ષા દિયઈ, પરં ગાળીશ + દીક્ષા ન રીયઈ.

x સંધાટે + મુખ્ય-સંધારના અધિપતિ

નવીન ગિધ્યનર્થ ૧૨૫ કે.ગ માંદિ પદીક ન હુવઈ તઉ ગર્ભિ
પિણુ વેય પદિગવઈ ૬

(૭) ગભીશ તપ પ્રમુખ નાંદિ ન કરઈ ૭

(૮) એકલ ઠાણુઈ વિહાર ન કરઈ । એકલઉ ક્ષેત્રિ પિણુ
ન રહઈ । સ્વચ્છન્દ પણુઈ એકલઉ રહઈ તે માંડલિ બાહર ૮

(૯) વાણારીસ ઉપાધ્યાય પદીકે જે શિષ્ય દીખ્યૌ હુવઈ
તે પાખી ચોમાસઈ પર્યુવણા દિને વાંદતાં પહિલઉ દીખ્યઉ તે
ગડઉ, પછઈ દીખાણઉ તે લઘુ । પછઈજિ શ્રીપૂજ્યાં તીરઈ બગ્રી
દીખ્યા લિયઈ, તિહાં યકી ગડ લહુડાઈ મતપચાય ગિણુણુઠા
નામ પિણુ ગડી દીક્ષાયઈ શ્રીપૂજ્ય દિયઈ । માંડલિરા તપ
પહિલા વહઈ, ગિંહુ ઉપધાનાતાંઈ અર્ગલા નહીં । વહિ
ચકઈ તે વહઈ ૯

(૧૦) શ્રીપૂજ્ય ત્રિણિ દેસિ હુવઈ તિયઈ દેસમાંદે જે
શિષ્ય હુવઈ સાધુનઈ, તે પૂજ્ય પૂજાવી ચારિત્ર દિયઈ । કોચ
૪૦ માંદિ પૂજાવિવા । ઉપરાંત હુવઈ તઉ દીશા દેતાં પૂજાવણુરા
વિશેષ કો નહિ । શ્રીપૂજ્યે જ્યા દેઈજ મેટ્યા છઈ, શ્રી.
બીકાનયરરા દેમ માંદિ પૂજ્ય હુવઈ તઉ રિણી પ્રમુખ બીકાનેરરા
દેશ માંદિલા સાધુ શ્રીપૂજ્યા પૂજાવી દીખઈ ॥ ૧૦ ॥

(૧૧) ત્રિણા ત્રિયમ તીર્થ દિક્ષા લીધી હુવઈ અનઈ
ચુરના કથનમાંદિ ન ચાલઈ અનઈ સંઘાડા બાહિર નીસરઈ,
તેહનઈ બીજા ગચ્છવાસી સાધુ શ્રીપૂજ્યરા આદેશ પાખઈ

* વાચક ઉપાધ્યાય આદિ પદે વડે વિભૂષિન

+ચન્દાર્યથી ગમ્ય-ઈન્દ્ર = સમુદાય-(સંઘાડા)ના અધિપતિ, તે વાગુત :
જે ભગવતી ચોમોડનપૂર્વક ગણિ પદ લીધેલ હોય તે સમજવા

કોઈ રાખિવા ન લહઈ ૧૧

(૧૨) તથા ગોહોત્રિ માંહે* ૫-૭ ગત સજ્જાય કન્યા,
શબિવડ ગુણિનડ નેહૂ સજ્જાય ૧૨

(૧૩) માં બેટક સી પુરૂષ અનઈ એકલી સી ભાઈ
બહિનિએ શ્રીપૂજ્ય પૂજાવીઈજ આરિત્ર લિયઈ ૧૩

(૧૪) (દિવસના) પ્રહર ઉપરાન્તિ ઉપાશ્રયમાંદિ એકલી
શ્રાવિકા એકલી સાધ્વી નાવઈ, કાંઈ પૂછિવા કિ વાંદિવા આવઈ*
તઉ જાપ મિલી નઈ આવઈ ૧૪

(૧૫) પાંડિહેક વરૂ કમ્બલાદિક સરતઈ* વરતઈ ન
લઈશા, કારણિ મેઃકલા. ૧૫

(૧૬) ઉત્કૃષ્ટ મધ્યમ જઘન્ય કાંગડ ડાપાડ વડ એકિવા,
નવા પુરાના પાતલા બડા વિચારી નઈ

“તિલિ કિલિને જહમ્ને, પવદ્દ દદ્દ કુચ્છલાદ્ ગિન્ને(જા)વા(?)”

સસા ય પમિતુન્નાઈ, યં ઉક્લોસગં મહણં ॥ ૧ ॥

॥ કતિ શ્રીવૃદ્ધતુલ્યવચનાન્ ૧*

(૧૭) વાણિયા, ગ્રાહણ બતિરે બેગ દીસા દેણી. ૧૫
વર્ષ માંદિતા ગ્રાહણ દીખિવા. છયઈ ગ્રાહણર્થ કુલિ મધ
માંસ ન વાપરઈ, તે દીખણ પરીક્ષા કરિ. ૧૭

(૧૮) વિષમત માર્ગિ સાધુ સંઘાત નિશ્રાઈ આગતિ
પાછલિ જિમ સંજમ નિર્વાહઈ, જિમ વિહાર કરણા.
સાધુ સાધ્વીએ. ૧૮

* એના નિના પાન બે ચાવનું દેય તે.

+ મોર અનરુદ્ધિના વ્યયુક્ત અટવી આદિના આર્મના નદો દે
નિશ્ચય માર્ગમાં, તે પાન અદ્યેષ્ટા ગુણના ગુણે, નરિ દે એકલી.
એકલીવા વંસાતેવાની અર્થે.

(૧૯) શેષર્થ કાલિ એકર્થ નગરી એકર્થ ઉપાશ્રયિ કદાચિ
નિવાના યોગ ન હુવર્થ, તઉ પ્રભાતિ સમય એકદા કન્હા
જૂઓ જૂઓ ઉપાહનર્થ ઉપાશ્રયે નઉ ૧૯

(૨૦) પરિક્રમણુઉ વલિ માંડલિ સમયે જતિયે એકઉ
કરણુઉ, એવણિ ઉપામરં રહતાં જૂયઉ પરિક્રમણુઉ જકો
કન્હ, વિગુળ વિહારી, પદીકરા આદેશ લિયર્થ કાન્હિ ૨૦

(૨૧) પોસાલ-વાલા માહતમાx મોકવા તેહમઉ પન્થિ
(પરિચર) ન કરણા । માહતમા દ્રવ્ય લિંગીયાનર્થ ભણાવણા
ન કરણા । કોઈ સન્નિહિત માહતમા રૂડા જાણિ ભણાવર્થ તઉ
ભણાવઉ । ઋષીશ્વર આપ માહતમા તીર્થ ભણર્થ તઉ જાધની
અનુમતિ ભણર્થ ભણાવર્થ ૨૧

(૨૨) સાધની એકર્થ એત્રિ એક વરસ ઉપનાત ન રહર્થ,
જિણર્થ ઉપાશ્રયિ ચક્રમાસી ક્રીધી હુવર્થ તિહા ચક્રમાસિનર્થ
પારણુર્થ બિ મામકન્થ શીઝર્થ ચાનકિ રહર્થ, પાંચ મૂલગર્થ
ઉપાશ્રયિ નહર્થ, જિકા મામશ્રી રહર્થ તે માધનીની વચ પાત્રની
ચિંતા કરર્થ, અનર્થ માધની પિણિ તેહના કથનમાહે ચાલર્થ ૨૨

(૨૩) શેષ કાવ હુતી ચક્રમામીમાહિ સાધુ મધરીએ
વિગેર તપ કન્હા ૨૩

(૨૪) સાધની પુસ્તકાદિક સાધુ નર્થ પૂછા (ખી ?) વહિન્થ ૨૪

(૨૫) યતિયર્થ આપણર્થ કાન્હિ કીત પારાન્કિ ન કરણા ૨૫

(૨૬) જકો વિશેષ વર્ધરાગિ આપણુર્થ ભાવિ ચારિત્ર
વિયર્થ મુ જિહાં તેહના મન હુવર્થ તે તિહા ચારિત્ર લિયર્થ ।

x મ ને-જકે નેમને કિયા ઉદ્ધાર સમરે ચિચિના રી નેવાના દા-જે
સાનુ સ રમ ની કારી મકવામા આલ્યા હના.

આમાન્ય વર્ધરાગિ જે જિણુઈ દીખણા પ્રતિગોઘ્યા હુવઈ તે તિયઈ જાનિ દીક્ષા લિયઈ, જહિ ઠામિ ઠામિ મુખ ધાતઈ તઉ ન દીખણા.

(૨૭) જેહુના મઃવિત્ર (માતા-પિતા) કાંઈ વંછા કરઈ તે લથુ છાત્રરાઈ સંઘનઈ કહિ દીક્ષા દેણી. સંઘઈ યથાયોગી ઉદમ કરણા. ચતિયઈ જિમ ઉડઝા હુવઈ તિમ ન કરણા. ૨૭

(૨૮) સાધુ સાધ્વીનઈ જે પુરનક પાના જોઈયઈ તે લિન્ન લિન્ન શ્રાવકનઈ ન કહણા, યથાયોગ્ય તે સંઘનઈ કહણા, ઈ.સંઘઈ યથાયોગ્ય ચિંતા કરણી. ૨૮-

(૨૯) ગચ્છમંડી ઋષીશ્વરે માંહો માંહિ પઠન પાઠનરા ઉદમ કરણા. ભણણુદારે પિજિ વિનયપૂર્વક ભણિવા. ૨૯

(૩૦) કોઈ વર્ધનાગી નવઉ આવઈ તેહની પરીક્ષા કરઈ માસ ૨ સીમ. ૨ માસે ભલઉ જાણુઈ તઉ દીખાઈ ૩૦

તથા ઋષીશ્વરાંસા અંધારા જિઠઈ પોંમાલમાંહિ છઈ, તિયઈ જહે ચેલા દીધા છઈ, જિયાંરી જાતી પાંતિ જાણિયઈ, જિયઈ ગામમાંહિ વસતા રહના, તિયાંરી સાળિ ભરઈ, સગઉ સણીજઉ અલગઉ દૂકડઉ (નિકટ વર્તી) દેખાડઈ સુ ઋષીશ્વરાંમાંહિ મન માનઈ તઉ, શ્રીપૂજ્યઈ આદેશિ આણીજઈ તથા પોસાલ માંહિલા માહુતમા જે ક્રિયા ઉદ્ધરઈ તે સધાડાજઘ ધાલણા પર જે ચેલા કે ડઈ રાખઈ, તિયાંનઈ ન ધાલણા, વાંસઈ અધોવારિ ન રાખણી. વલિ જિપૂરઈ સધાડઈ આવઈ તિ ણિ વરસ રૂઝા રહઈ સંઘરા મન મનાવિ શ્રીપૂજ્યાં તીરઈ આવઈ શ્રીપૂજ્યાંઈ મનિ માન્ય, ઋષીશ્વરાંરી માંડલિ માંહિ આવઈ, તથા જિયઈ ઋષીશ્વરે ચેલા ૧. ૨ પોસાલ માંહિલા યોગ્ય જાણી સંઘદ્વા, તીયઈ વજ્રતા પછઈ

બાધ્ય મંધારા પોસલમાંહિત્રા આવઈ, તઉઈજ લઈણા
 શ્રીપૂજ્યાંના મન મનાવિનઈ । પરં વલિ ૧ । ૨ અપૂરઈ
 મન વઈણા ચોગ્ય પહઈજ લઈણા, શ્રીપૂજ્યરમ આદેશ ।
 તથા સાધુ આવક ઘણા માંડિ બધસીનઈ ગીત રાગ ન ગાવઈ,
 સભા માંડિનઈ । જઈ કોઈમણુતા હોય તે પ્રતિ હાલ સીખાવઈ ॥

(પ્રત ૧ અમારા સંચક્રમાં, તત્કાલીન (લિખિત)

શ્રીજિનયન્દ્રસૂરિ કૃત સમાચારી

એતલા બોલ દોદલા હુંતા સુ શ્રીજિનયન્દ્રસૂરિ ધર્મજે
ઉપાધ્યાયે વાચનાચાર્યેએ ગીતાર્યે એકલા મિલીનઈ શ્રી
ગીકાનેર મધ્યે ચાખ્યા ।

૧ શ્રીસ્થાપનાચાર્ય પડિલેહી જિણિ ચાનિ માંડિએ તે
કામ પહિલા દષ્ટિઅં ભેષ પૂંછ માંડિયઈ, જમ તિહાં કામ
અવ જન્તુ હુઈ, તઉ રૂડા પરઠવીઈ ધરિયાવહિ પડિક મીયઈ,
અન્યથા ધરિયાવહી પડિકમણ વિશેષ કાઈ નહીં ।

૨ પાણી પારીયઈ તેહની વિમતી જઈ-અવરૂડા પચખાણ
કીધા હુઈ તઉ, સાંજરી પડિલેહણ પછઈ પારીયઈ । બીજા
ચોરસિ પ્રમુખ પચખાણ કીધા હુઈ તે પહિલા પારીયઈ ।

(૩) સ્થાપનાચાર્ય વિધિ પૂજ્યા હુઈ અનઈ સામાયકાદિક
ક્રિયા કીજઈ તઉ વાર । કલાથ ન પૂંજ્યા હુઈ અનઈ કે એક
આપ નીચઈ ભૂમકા પૂછ કાજઈ ઉધરઈ સામાયકાદિક ક્રિયા
કરઈ પારઈ, તઉ પિણિ અસૂઝિવઉ કાઈ નહીં ।

(૪) પડિજ પડિલેહણની શુરે મુહપતિ પડિલેહી પછઈ,
ઉપધાન નંદિ પોસહ ક્રિયા ન સૂઝઈ ।

(૫) પેઢિલી આડી હુઈ અનઈ શુરે સ્થાપનાચાર્ય આગલિ
ક્રિયા કરઈ નંદિ ચોખ્ય ભૂમિકાઈ સ્થાં અસૂઝિ ઉ કાઈ નહીં ।

(૬) જન્મ સુતક હુએ ઘરકા પ્રમુખ ૧૨ દિન દેવપૂજા
ન કરઈ, પડિકમણનાં વિશેષ કાઈ નહીં । સુતક સુઅઈ સુતકે)
૧૨ દિન પૂજા ટાલઈ, મૂવ માંધિયા હુઈ ને, બીજા ઘરરા દિન
૩ દેવપૂજા તિન્મણા (બાવતરા) ટાલઈ, ઘરરા મૂવ માંધિયા હુઈ
તે ૧૨ દિન દેવપૂજા ન કરઈ । પડિકમણા ભણાવતરા ૨૪ પહર ન

છે. મૃતક ભીટયાં † ન હુઈ, કાંધીયા પીણ ભીટયાં ન હુઈ, વેસ ભટયાં હુઈ તથિ ૮ પહર દેવપૂજા ટાલઈ, બઈ કાંધીયા ભાલઈ તથિ પહર ૧૨૪.

(૭) આવક ક્રિયા કરતઈ ચઉકત્ય (૧) કરઈ વિધિ કાંઈ, આગિલી છેહડા ઉચા કરઈ એ પરમાર્થ.

(૮) સ્થાપના ગુરૂ પ્રતિમા પાદુકા સંઘાઈ સુકડિ કેસર પ્રમુખ દ્રવ્યે કરિ પૂજાએ.

(૯) પાળીશઈ પઠિકમણઈ આવક પાળીસૂત્ર વંદિતુ ગુણતાં “તં નિદે તં ચ મરિકામિ” એતલા સીમ ગુણઈ “અબ્જુર્કૃત્યેમિ આરાધણાએ” એ ચૂલિકા ન ગુણઈ.

(૧૦) છરા વાંટમા કપડ-છાન્યા ફાસૂ હોઈ. છરા લૂણ અગ્નિ આદિઠ સંયોગ વિના ફાસૂ (પ્રાસુક) ન ગિણીયઈ, અવહારઈ છરા કરંબા છાછ મોઢિ ઘાલ્યા હૂતા રાત્રિ નઈ આંતરક ફાસૂ ગિણીયઈ.

(૧૧) સચિત્ત પરિહારી દ્રાખ લેઈ (ખીબ મદેલા) કાલા ?

(૧૨) સુકડિ કેસરરી પૂજા સાંઝરી કાલવેલા ઉપરાંતિ ન સૂઝઈ.

(૧૩) ભાગવંતનઈ ધૂપ ધૂપણુઉ જે ગાઠડે અપૂર્વ હુઈ સખરા, તે સૂઝઈ.

(૧૪) કંટાલા મધરી પ્રતિમા, થાપનાઆર્થ, નવકરવાલી ન સૂઝઈ, અપર સૂઝઈ.

(૧૫) છાસ રાવક (રાખડી) કાંછરા ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્ય, પોલવરા દહીરા નિવીતલ કહીયછ.

(૧૬) યતીની નવકરવાલી આવક નવકાર ગુણઈ તથિ અસૂઝિ-વઈડે કોઈ નહીં, પરં અતિ પ્રવૃત્તિ ન ધાલિવી.

(૧૭) ધનાગરા માંહિ ઘાણા સુંઠ હરડઈ દાખ ખાર
એ સહુ એક દ્રવ્ય. પરં દ્રવ્ય પચ્યાણુના મણી ગૂદા ગૂદ
ન ખાઈ, એકઠા કરી ખાઈ તઉ એક દ્રવ્ય.

(૧૮) ફૂલરિ ધીરડે નિવીતડે કહીજઈ.

(૧૯) કાઠ વિદલ ફલ કાણુ (૧ પાન) એ વિદલ
ગણિવા, કાઠ વિદલ ન ગણિવડે.

(૨૦) ઉપાશ્રય નીકલતાં ખૂલડે આવક આવસસહી ન કરઈ.
પોસહતડે સામયિક ધર કહઈ. દેહરડે નિકલતાં આવસસઈ
કહણ પ્રયોજન ઠો નહીં.

(૨૧) સંધ્યાર પઠિકમણુ તવન કહ્યાં પછઈ જગ્યામિ
ખમા૦ એ પૂરી ખમાસમણુ દેઈ (૧) શ્રીઆચાર્ય મિશ્ર
(કહ), (૨) બીજા ખમાસમણુ ઉપાધ્યાય મિશ્ર વાંદઈ
(૩) ત્રીજા ખમાસમણુ સર્વસાધુ વાંદઈ, (૪) ચૌથી ખમાસમણુ
પૂરી દે., દેવસી પાવચ્છિત વિશુદ્ધિ કરેમિ કાઉસગ્ય કરઈ.

(૨૨) ત્રીકાગરી દેવપૂજા અવિરતી આવક એ પઠિકમણુ
નહીં કરતડે છઈ, તે કરઈ. પહિલઈ શ્રીજિન પ્રતિમાં પૂજઈ
ખપ કરઈ. અનઈ ને વિરતી પઠિકમણુના કરણુકાર કરઈ
છઈ તે પહેલે. પઠિકમણુકારી પઠિલેકણુ પહિલા સામાયક
પારી પાઠ દેવપૂજા કરઈ.

(૨૩) પોસદ માંહિ દેહઈ પૂછણુ કટાસણુ(ચરણે) લેવાઈ,
કદાચ દેહરા અલગા હઈ કારણઈ નઈસઈ પૂછનઈ. તિણુ
પરણિ તીરથ કઈ તડે વાગે. દેહરા દમ નહ

અન્યથા ન દસર્ગ તથિ લેખ્યર્ધ ।

(૨૫) શ્રાવક દેવ ગુરુ પ્રતિમા પાદુકા જેતલલે ટાવણુ ઉઠાવર્ધ તે ન ખાધ ।

(૨૬) રાટી રાગલ ફેણા બાટી પ્રમુખના જુઠાજુઠા દ્રવ્ય ગિણીજર્ધ, એક પિંડ આટાનાં એ રાટી વેલણાદિક કરખ તે એક દ્રવ્ય ।

(૨૭) અણ પડિલેહીઉ ઠેપાડઉ પૂછણાં માહિં બાંધખ તે અપડિલેહી દુપડીલેહી દોખ લાગખ ॥ ૨૭ ॥

• ॥ ઇતિ અષ્ટાવીસ ચર્યા બોલ સમાપ્તા ॥

परिशिष्ट (७)

शाही इरमाणु सूफा सुजतान

(सरस्वती भासिक पत्रिका सन १९१२ नून ५. २६३ थी उद्धृत)

फरमान जलालुद्दीन मोहम्मद अकबर बादशाह गाजी ।

हुफाम किराम य जागीरदारान् व करोरियान् व सायर मुत्स-
हियान् मुहिम्मात सुबे मुलतानविदानंद ।

कि चूं हमगी तयजोह खातिर खैरंदेश हर आसूदगी जमहूर
अनाम यल काफकफ जाँदार मशरूफ य मातू फस्त कि तकात
आलम दरमहाद अमन बूदा यफरागे घाल यइचादत हजरत
एजिद मुत आल इदतगाल नुमायंद । य कन्ले अजीं मुरताज खैर
अंदेश जे(जिन)चंद सू(रि)र खरतरगच्छ कि यफैजे मुलाजिमत
हजरते माशरफ इल्लति सास याफता हकीकत व खुदा तलबी
ओ व जहूर पैय(य ?) स्ताबूद । ओरा मशगूल मराहिम शाहंशाही
फरमूदैम् । मुशारफ ईले हे इलतिमास नबू (मू ?) व कि पेश
अजीं हीरविजयसूरि सागर शरफ मुलाजिमत वर्याफता बूद । दर
हरसाल दोबाजदह रोज इस्तदुबा नमूदा बूद कि वरां अय्याम
दर मुमालिके महदसा तसलीख जाँदारे न शयद । य अहदे
पैरामून मूर्ग य माही य अमसाले औं न गर्दद । य अजदय
मेहरवानी य जाँ परवरी मुल्तमसे ऊदरजे कबूल याफ्त । अफ्तू
(नू ?) उम्मेदचारम् कि यक हफ्ते दीगर ई दुवागोय् मिसले औं
हुफमे आली शरफ सुदूर यावद । बीनावर उमूमग (रा ?) फ्त
हुफम फरमूदैम् कि अज तरीखे नौमि ता पूरनमासि अज शुरु
पछ असाद दर हरसाल तसलीख जाँदारे न शयद । य अहदे
दम काम आजार, जाँदार.....मोरे नागइदद । य अस्त य खुद
औंनस्त कि चूं अज यराए आदमी चंदीं इन्यामतहाय गुनांगू
मुहय्या फरदा अस्त । दर हेच यक्त दर आजार जानवर य
शयद । य शिकमे खुदरा गोर हैवानात न साजद । लेकिन यजे-
इत याजे मसालह दानायान पेश तजवीज नमूदा अंद । वरींघिला

हीन सद्दत्तां जो बादशाहका कृपापात्र है, मालूम हो-चूं कि मेरा (बादशाहका) पूर्ण हृदय तमाम जनता य(त)या सारे जानदारों (जीवधारियों) के शांतिके लिये लगा है कि समस्त संसारके निवासी शांति और सुखके पालनमें रहें। इन दिनोंमें ईश्वरभक्त व ईश्वरके विषय मनन कर(ते)ने जिनचंद्रसुरि खरतर भट्टारकको मेरे मिलनेका सौभाग्य प्राप्त हुआ, उसकी ईश्वरभक्ति प्रगट हुई, मैंने उसको बादशाही मिहरचानीयोंसे पूर्ण कर दिया, उसने प्रार्थना की कि-इससे पहले ईश्वर-भक्त हीरविजयसुरि तपसाने (हजूरके) मिलनेका सौभाग्य प्राप्त किया था, उसने प्रार्थना की थी कि-हरसाल बारह दिन साम्राज्यमें जीववध न हो ओर किसी चिड़िया या मछलीके पास न जाय (न सतावे)। उसकी प्रार्थना कृपाकी दृष्टिसे व जीव बचानेकी दृष्टिसे स्वीकार हुई थी, अब मैं भी आशा करता हूं कि-मेरे लिये (भी एक) सप्ताह भरके लिये उसी तरहसे (बादशाहका) हुक्म हो जाय। इस लिये हमने पूर्ण दयासे हुक्म किया कि-आपाठ मासके शुक्ल पक्षमें सात दिन जीव वध न हो और न सतानेवाले (गेरभूजी) पशुओंको कोई न (?) सतावे, उसकी तपसील यह है-नयमी दसमी एकादशी द्वादशी त्रयोदशी चतुर्दशी और पूर्णमासी। वास्तवमें बात यह है कि-चूं कि आदमीके लिए ईश्वरने मित्र मित्र अच्छे पदार्थ दिए हैं, अतः उसे पशुओंको न सताना चाहिये और अपने पेटको पशुओंकी फस न बनाए। कुछ हेतुवश प्राचीन समयके कुछ बुद्धिमान लोगोंने इस प्रथाको चला दिया था। चाहिए कि जैसा उपर लिखा गया है उस पर अमल करे, इसमें कमी न हो, और इसे (हुक्मको) कार्यरूपमें परिणत करनेमें बहुत सहनशीलतासे काम लें।

उपर लिखी तारीखको लिखा गया।

अबुलफजल व बाक्यानगीस इम्राहिमबेग।

(૧) ઉડીસા ઓર ઉડીસાકી સઘ સરકારેં (પ્રાંત)

જિહંતાવાદ	શિલજીયાવાદ
મારો (માદો) હા	સરીકાવાદ
તારીકાવાદ	સાસા ગાંવ
ગોરીયા	સારકામ
ફફદા	સલીમાવાદ
કીચર	સ(તિ)લસલ
ચલાદ (ટાંઢા)	ફતેહાવાદ
તાજપુર	ભૂરાઘાટ
હસનગાંવ	મહમૂદાવાદ
	મદારફ

(૨) ફરમાન ઘયાજી ઘ મોહર 'અહ્લાહ અકબર' અસકારા ૪, સહરપૂર માહ મહર આલહી સન્ ૨૭ આંકિ જાગીરદારાન કરોરી-યાન ઓ મુત્સહિયાન સુઘે અવધ ચિદાનંદ.

અવધ	ઘહરાઈચ
સૈરાવાદ	ગોરલપુર
લલ્લનડ	

(કટા હુઆ ઉપરકા ભાગ નહીં મિલા)

દેહલી	સરહિંદ
ચદાયું	સંચલ
હિસાર-ફીરોજા(વાદ)	સહારનપુર
રિવાઢી	

ખરતર આચાર્ય ગચ્છીય ચતિ શ્રીપૂનમચંદ્રલના સૌજન્યથી હમણાંજ (હિંદી સંસ્કરણના પ્રકાશન સમયેજ) અમને પાંચ શાહી ફરમાનોની નકલો મળી છે. જેમાં ત્રણ ફરમાનતો આવાઢ ચોમાસીની અઠાલીની અમારીના છે. યુગતાન સૂણાનો એક ફરમાન પરિશિષ્ટ (ગ) માં તેનો અલોક તથા મૂળ ઉર્દૂ લાપા અને તેનો ગુજરાતી અનુવાદ છપાઈ ગયેલ છે. આ ત્રણ ફરમાનો પૈકી અનુક્રમે સૂણા ઉડીસા, અવધ અને દિલ્હીના છે. આ પછીનો એક ફરમાન ધર્મસાગર કૃત 'પ્રવચન પરીશ્રા' સંબંધી છે જે આગળ દેવામાં આવશે.

શાહી ફરમાન નં. ૨

(નકલ પાતસાહ પરવાનેરી, રૂળ ઠિકાણે નવમોહરતી છાપ)

॥ થી ॥

સેતુંજા પર દેહરા અરુ કિહ્લા હૈ સો તમામ જૈન મારગકે યાત્રાકા જગા હૈ, અરુ ભા(નુ ચંદ્ર)ણ ક્ષેત્ર (?) સેવડ મના કરતા હૈ અરુ કિહ્લામેં દેહરા મત કરો । પહિલા વચતમેં ભરત ચક્રવર્તિને પા(હા)ડ પર કિહ્લા અરુ દેહરા યનાયા । દૂસરી વચત સગર ચક્રવર્તિ 'સોમદેવ (જિતશત્રુ)' કે ઘેટેને પા(હા)ડ પર દેહરા ઘનાયા । તીસરે વચત રાજા જુષિષ્ટિર પાંડવને પા(હા)ડ પર દેહરા વનાયા । ચોથા વચત વિક્રમાદિત્યકે ઇકસો આઠ સન્મેં જાયડ વનીયેને દેહરા ઘનાયા પાંચવા વચત ૧૨૧૩ સન્મેં મેહતા યાહડદે જયસિંહ દેવકે બાકરને પા(હા)ડ પર દેહરા ઘનાયા । છઠા વચત અહ્લાઝદીનકે વચતમેં ૧૩૦૦ (૧૩૭૧?) સન્મેં સમર વનીયેને ઇક મૂરત નવી ઘનવાહ બીર જુને દેહરેમેં રચી । સાતવેં ॥ વચત

॥ આ ફરમાનની નકલમાં જે સાત ઉદ્ધારોનો ઉલ્લેખ છે તેનું વર્ણન કવિ બાવડુય સમય કૃત 'શત્રુંજય ઉદ્ધાર' સ્તવનમાં આ પ્રમાણે છે-

“ઉદ્ધાર પહિલડ ભરત કેર, બીજડ સપડ મુદ્ધાવ ॥

ત્રીજડ તિ પાડવ રાય જુષિષ્ટિર, પુદ્ધવી પ્રગટ ફરાવ ॥

ચરયડ તિ જાવડ અનં વાહડ, કરાવ્યું જગ જાણીયડ ॥

હદ્ધાર છઠી યાહ સમરા, તળડ વલિય વસાનીયડ ॥”

(શ્રી વિદ્યા વિજયશુ સંપાદિત 'પ્રાચીન તીર્થમાલા સંગ્રહ')

આ તીર્થમાલામાં ઉપરોક્ત ॥ ઉદ્ધારોના વર્ણન પછી સાતમો ઉદ્ધાર જે ફરમાશાહ ડોસીએ સં. ૧૫૮૭ માં કરાવ્યો તેનો વર્ણન છે. અને નવડશાહનો ઉદ્ધાર ચોથો હોવાનો કવિ 'દેપાલ' કૃત 'નવડ-બાવડ રાસ'થી પણ સિદ્ધ થાય છે, જેમ કે-

“જાવડ પ્રાગ્ વંશ શિખાર, સોરઠિડ સદ્ગિહ્ સુવિચાર ।

જેહનડ રૌતુંજિ ચરયુ ઉધાર, તસુ શુગ પુદ્ધવી ન લામડ પાર ॥ ૧૦૮ ॥

(ઉક્ત રાસની નકલ અમારા સંગ્રહમાં છે)

જય સોમશ કૃત 'કર્મ ચદ્ર મનિ વશ પ્રગંધમાં પસુ કહે છે-

“ઉદ્ધારાન્ સપ્ત ચૈલાનાં, કારણાદિત્યુ પુરા ૧”

बहादुर(शाह) गुजरातीके अमलमें १५५७ सनमें फरमान डोसीने जो चंपान (?) पूनमीये गच्छका था, उसने जुने देहरेका मरम्मत करवाया और जुरा जुरा मूरतां तुटेली थी सो मंडार कीवी नवी मूरत जुने देहरामें थापना कीवी। आठवीं वखत १५९१ सनमें मजादेहखान गुजरातीने देहरेकुं तोडा, कितनीऊ मूरतां तोडी, पीछे फरमान डोसीने जेपुरसुं आयकर देहराकुं मूरतांको मरम्मत किया। १५९२ सनमें राजकाज युक्त हुमायुं बादशाह गुजरातमें आये, १५९३ सनमें बहादुर गुजरातीकुं फिर्गीयाने मारा, सुलतान महंमद पातस्या हुआ अरु इस महंमदके अमलमें आधा वरसतक सोरठ (देश)के मुलकमें देगा रखा, उस पीछे एक हजार पांचसो च्यार (में) सैजुजा मजाहीदखानकुं जागीरीमें मिला। उस पीछे अचलगच्छके जसवंत पसारी बहुत आता जाता मजाहीदखानका जागीरीमें, उस(ने) अपने साहिबकुं बिनति किया, फागुण सुदि ३ सुकरवारके दिन अमारत शुरु करी, एक बडा बैचल बनाया ३५ छोटे बनाए, अरु सरतर गच्छके बनियाने २२ देहरा बनाया अरु किल्लामें अवार(त)थ(?)भी कराया। कर(?)कड)रामतीके गच्छके बनियेने किल्लेके दरभ्यान अवारत (इमारत) करके २ देहरे बनाए। पायचद गच्छके बनियेने किल्लेमें अवारत करके देहरा ३ बनाया। अचलगच्छके बनियेने घोहट अ(रु)स? थवरवालने ३ वरस तलक किल्लामें अवारत किया, बडे देहरे ३ (तीन) बनाए और छोटे ९ बनाए। इलाहीके आठम सनमें राजकाज युक्त पातशाहके १३ सनमें पक्मो (?)डोसी अरु हुंमान मोहते ओसवाल सरतरान गच्छके थे. उन हीने अवारत करके ५ वरस तक टूटे हुए देहराकी मरम्मत करवाई। रामजी तपाने किल्लामें देहरा बनाया। इलाहीके १९ सनमें गुजरातके मुलकमें काल पड्या. ४ (चार) वरस तलक सेजुजा उजड रहा। उस पीछे इलाहीके २२ सनमें ....बाग़दान हुआ अरु अलाहीके २५ सनमें तपागच्छके जसू बनियेने देहरा बनाया। फते इलाहीके ३० सनमें खरतरानके सीस मेहता सारंग. लाहोरमें पातस्याहके कद्वोसे हुआथा, उसने रायणके..... शाडके नीचे ४ (चार) बडे बैचल किल्लेमें करवाये। अलाहीके ३६ सनमें सहरयूर महिनेमें पातसाने गिरनार सेजुजा और पाली-ताणैके देहरे संपूर्ण रूपासे महता कर्मचंदको रूपादान किया और

હસ વાવ(ત)મેં ફરમાન મુહરવાલા કર દિયા । અવ કરમાન મેહતાને ભલમણસાઈ કરકે જૈન મારગકે તમામ ગચ્છકે લોગાંકું સય દેહરે દે ડાલે, હસ વાસ્તે કે મુઝે તો પાતસાને રૂપાકર દિપ, હમેં સેત્રુંજાકે સય દેહરે ત(મામ)વાવ (?) જૈન મારગકે ટોલકે, મુઝે પકલાકું રાખણે લાયક નહીં । અરુ તેહુત્તર વરસ હુવેકે છોટે તપા ગચ્છને હીરવિજયસૂર તપાકે ગચ્છકું અપનેસે જુદા કિયા, અરુ હીરવિજયસૂરકે ચેલે ભાણચંદકું પૂછણા ચાહિયે કે-આદિનાથકે દેહરા અરુ કિલ્લા ૭૩ વર્ષ પહેલે તુમારા થા કે ૭૩ વરસ પીછે તુમારા હુવા ? અગર ભાણચંદ કેહેવે-૭૩ વરસ પહેલા કિસા (?) હમારા થા તો છોટે તપાગચ્છકા લિખા હુઆ તકો (?) કિસસે હીરવિજયસૂરકા ગચ્છ જુદા હુઆ ?, લિખા અપને હાથમેં હે કે-સતરજા અરુ આદિનાથકા દેહરા કિલ્લા તમામ જૈન મારગકા હે, અગર કોઈ વાયા-હરકત કરે સો જૂઠા, અગર કોઈ તપામતકે વહતે હૈં સેત્રુંજા હમારા હે સો વિચાર તજરીજ કરેગા । સેત્રુંજા તમામ જૈન મારગકા હે, રૂપાદાન પરવાના 'કર્મચંદ'કા હે* ।

* મૂળ ફરમાનનો આ અનુવાદ બીકાનેરના મોટા ઉપાશ્રયમા બૃહદ્ જ્ઞાન ભંડાર સ્થિત ૧૯ મી સદીમા લખાયેલ એક પાનાની લેવીની તૈવી નકલ કરીને અહિં પ્રકાશિત કરેલ છે અનુવાદ કરનારની અસાવધાનીના અંગે કેટલીક ભૂલો અનુવાદમા રહી ગયેલ જણાય છે

આ ફરમાનમા તીર્થધિરાજ શ્રીશત્રુઙ્ગ્ય સર્જધી ઘણી મહત્વની વાતો જાણવા મળે છે, ગિરનાર શત્રુઙ્ગ્ય અને પાત્રીતાણા (શહેર) ના દેવાલયોની સુરક્ષા નિમિત્તે સમ્રાટ મત્રીશ્વર કર્મચંદ્રલને આધીન કરવા સાથે તેના ફરમાન લખી આપવાનું, શત્રુઙ્ગ્ય તીર્થના કિલ્લામા નવીન દેવાલય બનાવવા સાનુચ્છલએ નિષેધ કરવાનો ઉલ્લેખ છે

શત્રુઙ્ગ્ય તીર્થ પર નવીન મંદિર બનાવવા બાબતમા ખરતર ગચ્છ અને તપા ગચ્છવાળાઓને જવડે થનાનો સાનુચ્છ ચરિત્રના પરિશિષ્ટમાં છપાએલ (નં ૪) પ્રશસ્તિ આદિથી પણ જાણવા મળે છે તે ઝગડાની ઉપશાંતિ નિમિત્તેજ આ ફરમાન બહાર કરવામા આવ્યો હોય એમ જણાય છે આ બાબતનો વિશેષ વિચાર મૂળ ફરમાન અવેશી કરી શકાશે.

પ્રાચીન પત્રોની નકલ લેવાની પ્રક્રિયા હજી સુધી પૂરેપૂરી સાવધાની રાખી છે વસ્તુના દર્શન તે રૂપેજ થઈ

(विपरीत शास्त्रि इरमान नीलनी नील नक्षत्र आ प्रभाते भणे छे)

भांडोरे

अछाहो अकबर

बादशाह अकबर । बाददास्त देहरे और किल्ले सतरंजा पहाड पर बाकै है, और तमाम जैन धर्मीयों (पंथों) के पूजनेकी जगह (तीर्थस्थान) है, उनकी हकीकत—

इस जमानेमें भाणचंद सेवडा ममानिअत (मना) करता है कि—इस किल्लेके अंदर देहरा बन बनाओ ।

१ पहिली मर्तवा भरत चकरवरत चल्द आदिनाथने सतरंजा पहाड पर किला और देहरा बनवाया ।

२ दूसरी मर्तवा एक मुह्त (बहुत समय) के बाद सगर चकरवरत चल्द सुमेर (?) (जितशत्रु) ने पहाड पर देहरा डुरस्त करवाया ।

३ तीसरी मर्तवा राजा दुस्तर (जुधिस्तर) पांडवने पहाड पर देहरा बनवाया ।

४ चौथी मर्तवा सम्मत् १०८ जो विकमी है, जावड बनियेने देहरा बनवाया ।

५ पांचवी मर्तवा सम्मत् १२१३ में महता माहर (बाहड) देघ, जो कि राजा जयसिंह का मुलजिम (अधिकारी) था, देहरा बनवाया ।

६ छठी मर्तवा सुलतान अछावदीन के जमाने (सम्मत् १३०१ [१३७१]) में समरा बनियेने एक नई मूरत बनवाकर पुराने मंदिरकी हिफाजत (जीर्णोद्धार कराके उसीमें स्थापित) की ।

७ सातवीं मर्तवा बहादुरशाह गुजरातीके जमानेमें १५ (८७) ७८ में करमा डोसी, जो कि जैन गिरोह (पूनमीये गच्छ) का चेला (भक्त) था, ने इसी तरह पुराने देहरे की मरम्मत कराके एक पुरानी मूर्ति अमुक (पेरक) समिताके द्वारा तयार कराके (तोड़ दी गई, मूर्ति की मरम्मत कराके) इसी देहरे में रखी ।

८ आठवीं मर्तवा १५९१ में मजाहिदखां गुजरातीने इस देहरे को तोड़ डाला, फिर इसी सम्मतमें कर्मा डोसीने चितोड़ (जेपुर-जेसहोर ?) से आकर देहरे और मूरत को दुरस्त कराइ ।

९ नवीं मर्तवा बादशाह हुमायु (अकबर) गुजरात में तशरीफ लाये, सं. १५९३ में बहादुर गुजराती को फिरंगीयोंने मार डाला, कुलतान महमूद बादशाह हांगया, महमूदके जमाने में ११ साल तक मुल्क सोरठमें बेअमनी रही (उन फिरंगीयोंने बड़ा खलल मचाया) ।

(सं.) १५०(६)४ में सतरंजा मजाहिदखांको जागीरमें दिया गया, जसवंत गंधी (खुशबू घेचनेवाला) जो कि अंचल गच्छका था, ओर मजाहिदखांके दरबारमें बहुत दखल (असर) रखता था, उसने मजाहिदखांसे अर्ज करके उसी सं. (१५०(६)४) में फागुन सुदी ३ जुम्मे (शुक्रवार) की रात को किलेमें तामीर (बनाना) शुरू किया, एक बड़ा देहरा और ३५ छोटे देहरे बनाये । किरतरान् (खरतर) पंथीके चेलोंने उसी किलेमें (दो मंजील इमारतें) २२ देहरे बनवाये । कडवामतीके चेलोंने उसी किलेमें २ देहरे (दो मंजील इमारतें) बनवाये । पास गच्छके चेलोंने ३ देहरे बनवाये । चौहत और धीरपाल यनीयेने जो कि अचलिया गिरोहका मुरीदया, (उसने) इमारतें बनाकर काम तीन सालतक जारी रखा, तीन बड़े देहरे और ९ छोटे देहरे बनवाये ।

अकबर बादशाहके ८ वें सनसे १३ तक पदमसी डोसी और हु [भी]ना महेता ओसवाल जो कि-खरतर गिरोहका मुरीद था- उसने ५ साल तक तमाम टूटे हुए देहरों की मरम्मत कराई ।

रामजी तपाने एक देहरा उसी किलेमें बनाया ।

इलाहि १९ वें सनमें गुजरातके मुल्कमें कहत (अकाल) पड़ा इसी वजहसे सतरंजा ४ सालतक गैर आवाद (गिरान) पड़ा रहा । (२२ इलाहिमें) फिर आवाद हुआ ।

२५ इलाहिमें तपागच्छी जसू घनीयेने उसी पहाड पर किलेमें १ देहरा बनवाया ।

सन् ३० (३५-७) इलाहि में खरतर महेता सारंग दास जो कि एलोर (?) के जगहपर बादशाहके दरबारमें मिलाथा, खिरनी (रायण) के दरस्तके नीचे बड़े देहरेके पीले उसी किलेमें ४ दरवाजेवाला मंदिर बनवाया ।

सन् ३६ सहरयूर इलाहि-अकबरीमें गिरनार-सतरंजा और पालीताने के सब देहरोंकी पूरी आशादी महेता कर्मचंदको चरस दिये, और अकबरी मुहरी फरमान दिया गया था । उसी महेताने पूजायीयोंके खरचको छोड दिया इस हिसीयतसे कि-उन पर बन्दगाने हजरत इयादतने महरबानी कीथी (देवरोंका खरच अकबरसे दिलगाया) । लेकिन सतरंजाके तमाम देहरोंपर जो जैन पंथीयों के कब्जेमें है, दखल देना जायज (योग्य) नहीं ।

मुइत तेहसर सालका जमाना हुआ कि छोटे तपापंथीयों ने श्रीहीरविजय सूरिके बड़े तपापंथीयोंको अपनेसे जायज (अलग) करदिया, चुताचे भय भाण (निहाल) चंद सेबडा, चेला श्रीहीर-विजयसूरिसे दरियाफ्त करना चाहिये कि-देहरे आदि नाथ और वह (उतरायनका) किला घगेरह तिहसर साल पहलेसे तुम्हारे कब्जेमें है ? या तिहसर सालके बादसे ? । अगर भान (निहाल) चंद यह कहे कि-७३ साल पहले से देहरा व किल्ला हमारी मिल-कियतमें है तो छोटे तपापंथीयोंकी तहरीर के साथफेमें हीरविजय सूरिके पंथी उससे अलग होगये हैं ।

शत्रुंजय देहरा आदिनाथ और किल्ला उतरायनका तमाम जैन पंथीयोको मिला हुआ है, अगर कोई दावा करे तो झूठा है । और अगर भानचंद यह कहे कि-७३ साल के बादसे किला और देहरा हमारे कब्जे में है, इस विषयमें तजवीज की जायगी कि किल्ला और देहरा कब बनवाया गयाथा ? और वह (भानचंद) यह भी बतावे कि तुम्हारे चेलेका क्या नाम है ? और इसके पहले कोई इमारतथी या नहीं ? ।

યુ. પ્ર. આ. શ્રીજિનચંદ્રસૂરિજીને
લેખપુરનરેશ શ્રીસૂર્યસિંહજીએ આપેલ પરવાનો

શ્રીકૃપ્પા

શ્રીપરમેસરજી સહી

સ્વસ્તિ થીમહારાજાધિરાજ મહારાજા થીસૂરિજ સિંહજી
કુંઠ શ્રીગજલિંગજી વચનાત્ યુગપ્રધાન શ્રીજિન ચંદ્ર સૂરિજીનું
મયા કરે દુષો દિયો જુ થીજોધનેર સોજત સિવાળે મેડતે જૈતારણ
આસોપરે દેસ, માહરી ધરતી છે તતરી માંહે ઘાજાં વજાર્યા હાલર
દમાંમા ઘાજા માપ્ર યજાવતાં કોઈ મને કરે સુ ગુનૈગાર હોતી
માગધ્ર (મિગસર) વતિ ૯ સંવત ૧૬૬૪ હુવૈ થીમુખ । પ્ર. । માટી
ગોરંદ દાસજી । પા । જોધનેર ।

ઔ મૂલ પરવાનો ડ. થીસરૂપચંદજી ગણિ પાસઠે થીજોધપુરમેં,
તિકૈરી આ નકલ છે ।

(૫૪ ૧ અમારા સંચકમાં છે.)

परिशिष्ट (ध)

सांवत्सरिक क्षमापना पत्र

सरलविमलशाश्वतस्वस्तिमज्ज्योतिष्योतितं सर्वसूर्यादिर्मन्त्रेषु
तन्त्रेषु सर्वत्र भूयादिपत्रेषु यन्त्रेषु विधापवित्रितेषु मिथ्यात्व-
घल्लीलवित्रेषु दृष्टात्मभक्तावपत्रेषु संसिद्धिसन्त्रेषु मित्रेषु लिङ्गा
विचित्रेषु वा (च्यं)द्यं (?), पुनर्यं च बालाः पतद्वक्रलाला, लसत्कण्ड-
पीठेषु मुक्तादिमाला, अनालिष्टसंसारमायादिजंजालजालाः सुभालाः
सुबुद्ध्या विशालाः समात्मीयनालप्रणालाः करालल्लिकालाः सदा
सम्बुद्धा मातृकायां पठंतीह पूर्वं, तथात्र (?) रक्षणे धातुरूपस्वरूपं,
नतानेकभूषं, सदास्त्रायपानीयकूपं, सदाप्यन्यत्र न व्ययं सम्मनोहारि
सर्वत्र विस्तारि मिथ्यात्वसंहारि सम्यक्तत्त्वसंस्कारि दुर्बुद्धिनिवारि
सद्बुद्धिसंचारि निर्वाणनिर्द्धारि, तीर्थेशधामेश दीपे प्रचंडेन वंडेन
संप्रोद्धसत्कीर्त्तिं पिंडेन दीप्तेः कण्डेन नित्यं भण्डेन युक्तं तद्गुणं
महेंद्रध्वजेनापि कुंभेन सर्वधिलंभेन संशोभितं घर्णेमेकं, पुनः पद्म-
नाभो पिरचिर्वृषांकश्च देवत्रयं यत्र नित्यं मिलित्वा स्थितं वक्रधारं
कृपाणं तथा लोहगोलं यको दानवो मानवो व्यंतरः किन्नरो राक्षसो
यक्षवेतालवैमानिकप्रेतगंधर्वविद्याधरक्षेत्रपालादिदिग्भूपालभूतव्रजे
भास्करो भासुर्ध्वंशुरध्वंद्रमा मंगुलो मंगलः सोमपुत्रो (?त्रः) पवित्र-
स्तथा सन्नगीःपतिर्भार्गवो नीलधासास्तथा सैंहिकेयल्लिखिस्त्रीयो(?)
ग्रहो दुर्ग्रहो या च नक्षत्रमाला विशाला, तथा शाकिनी डाकिनी
नाकिनी सुंदरी मन्त्रिणी तंत्रिणी यंत्रिणी दुष्टनारी, तथा केसरी
चित्रकाः कुंजरो वेत्रारः सैरमेयस्तुरंगो विरंगः कुरंगो महांगो भुजंग-
स्तथाऽन्योऽपि जीवो महादुष्टबुद्धिः सदाऽस्माकमेकाग्रचित्ताद्भुतं
भक्तिभाजां सुराजां विरूपं विधास्यत्यहो तं वयं मारयिष्याम एतद्
द्वयस्य प्रहारैरितीयांश्च हेतोर्दधानं [अर्हं], तथा सर्ववर्णेषु मुख्यं
सुरक्षं सुकक्षं सुलक्षं सुयक्षं सुदक्षं सुपक्षं विरिच्यत्तमार्तदसौख्या-
दिवर्याभिधायकं नायकं त्रायकं दायकं संविभाज्येति सम्यक्तत्त्ववर्णं
सुवर्णं लवणं चराकः श्रियोर्वीर्यकं संत्रितः, सोऽपि सरथाधिको

ऽदाच्छ्रयं देवदूयावृतात्मीयशीर्षोपरि न्यस्तशस्तप्रशस्तस्फुरत्काम-
कुंभान्वितं ह्रीं । तं तथा विश्वरेतस्सुता सर्पदेवैर्नता हंसयानस्थिता
पुस्तकेनांकिता देववाणीरता कूर्मपादोन्नता केलिजंघान्विता सिंह-
मध्याद्भुता चर्यचक्षःस्थला मंजुसन्मेलला हस्तनीलोत्पला घवस्त-
कुप्यत्खला सहृणैर्निर्मला भक्तहृन्निखला हृन्निदुष्टच्छला नैव सा
निष्फला सर्पतः सद्वला केशतः श्यामला विश्वतः सत्कला केलितः
फोमला सद्वचः कोविला पेशला मांसला वत्सला संरणक्षपुरा
प्रौढपुण्यांकुरा चक्रमाद्यंशुरा कापि नैवातुरा सर्पदा मेदुरा दीप्ति-
सन्मुमुरा सद्यशःपुर्पुरा भग्नमीभुर्भुरा संपदां कारिणी पंकजागारिणी
विश्वसंचारिणी बुद्धिविस्तारिणी भक्तनिस्तारिणी दुर्मतेर्दारिणी
धर्मधीधारिणी सेवकाधारिणी संसृतेः पारिणी मायिनां भारिणी
धैरिणां धारिणी वैश्यसंहारिणी पं नमो हारिणी शारदा शारदा
शारदा शारदा शारदा शारदा शारदा शारदा शारदा शारदा शारदा
शारदा शारदा तां तथा ॥ ९९९ ॥

प्रथमऋषभदेवतानामाभिरामाद्भुतश्रीसमेतोऽजितो नो जितः
संयतः संभवः संभवः संघराधीशजन्मा सुजग्मा जिनो मेघराजांग-
जोऽनंगजो देवपद्मप्र(भः)भुः सप्रभः साधुपार्श्वः सुपार्श्वश्चंद्रप्रभो
दीप्तिचंद्रप्रभो मातरामाऽभिजातोऽभिजातो यचः शीतलः शीतलो
विष्णुपुत्रः सुनेत्रस्तथा घासुपुत्र्यः सुपूज्यो विपूर्वोऽमलो निर्मलो-
ऽनंततीर्थेश्वरो भासुरो धर्मनाथः सनाथः श्रिया शान्तिकरः शंकरः
कुंयनाथः प्रमाथस्ततोऽरः करः संपदां महिरापल्लतामहिरत्यंतस-
त्सुमतः सुमतः श्रीनमिर्निर्धर्मिर्नैमिदेवाधिदेवः सुशैवस्तथा पार्श्वती-
र्थाधिपः सत्कृपः सहृणैर्वर्द्धमानो जिनो वर्द्धमानस्तथा शुद्धरग्राम-
ग्रामवासी प्रफार्शीद्रभूतिगणेशोऽग्निभूतिस्तथा वायुभूतिः, पुनर्व्यक्त-
नामा सुधर्मा गुणैर्मंडितो मंडितो मौर्यपुत्रः सुसुप्रस्तथाऽकंपितः
कंपितो नाचलध्वात्कस्तांत्रिकस्त्यक्तभार्यः सदार्यश्च मेतार्यसाधुः
सदाचारसाधुः प्रभासो निवासो गुणानां, च्युतः पंचमस्वर्गतो
धारिणीकुक्षिपाथोजसलब्धजन्माऽष्टकन्यापरित्यागकर्त्ता हिरण्यादि-
कोटीप्रहर्त्ता लसत्केवलधीसुभर्त्ता गणाधीशजंघूयर्त्ताद्रः, प्रपूर्वो
भयो भीमसंसारकांतारपारंगमी संयमी सूरिमुख्यः सुदक्षश्च

शय्यंभवः श्रीयशोभद्रसूरिद्रनामाऽऽर्यसंभूतसुरिश्च, मुनिगुणानां
कलापैस्तथा भद्रबाहुः, पुनः स्थूलभद्रो मुनीन्द्रश्च
कोशासुवेद्यामनोबोधकारी महाब्रह्मचारी लसहस्रिधधारी नराणां
वरणां भवांभोधितारी, तथाऽऽर्यो महागिर्यभिर्यः सुशिष्यः
सुहस्ती प्रदास्ती, तथा शांतिसूरिगुणश्रेणिभूरिः, पुनः श्रीहरेरग्रगो
भद्रसूरिर्गभीरार्थप्रज्ञापनासूत्रसंदर्भविज्ञानविद्यावरेण्यः सुपुण्यश्च
नीला(श्यामा)र्यभट्टारकस्तारकः संसृतेः कारकः संपदामेव सांडि-
(ह्य)हसूरिर्मुनी रेवतीमित्रनामार्यधर्मार्यगुप्तार्यनामान एव समु-
द्रादिसूर्यार्यमंग्यार्यसौधर्मसूरीद्रमुख्याः सुदक्षाः, पुनर्भद्रगुप्तः
सुगुप्तो यतो निर्गताः चार्द्धिसंख्येयशाखाः सुनागेंद्रचंद्रस्फुर-
न्निवृत्तिस्फारविद्याधरोदारनामाभिरामा, द्विपंचातपूर्वः सुपूर्वोऽनु-
वज्रादिमस्वामिसूरीश्वरो धीश्वरो रक्षितांतार्यसूरिः, पुनः पुण्य-
मित्रः पवित्रस्तथाऽऽर्यादिनंदिः प्रभुर्नागहस्तः प्रशस्तस्ततो रेवती-
सूरिराचार्यधुर्यसुगांभीर्यधैर्यादिधर्यः, परब्रह्मवान् ब्रह्मनामादिमहोप-

भट्टारकः, धीउमास्वामिसूरिर्भृशं भाष्यकर्त्ता जिनाद्भद्रसूरिस्ततो
देवसूरिः, पुनर्नमिचंद्रस्तथोद्योतनो वर्द्धमानो जिनाधीश्वरो जैनः
चंद्रोऽभयादेयसूरिर्जिनाद्वह्मो दत्तचंद्रौ पतिः श्रीजिनेशः प्रबोधश्च
चंद्रः शिवाख्यो(?) जिनात्पद्मलब्धी च चंद्रोदयौ राजभद्रौ च
चंद्रः समुद्रो जिनादंसमाणिक्क्यसूरी च. पूर्वोक्तमंघ्रांस्तथा तीर्थराजान्
श्रीगुरुन् संपनीपत्य लेलिख्यते पार्षणे लेख एवोऽद्भुतः । २ ।

कचिदिह मणिरत्नमाणिक्क्यमालं, कचिन्मुक्तमुक्ताफलाली-
प्रवालं । कचित्स्वर्णरूप्यादिपुंजैर्विशालं, कचित्स्वर्णपट्टोल्लसच्छे-
ष्टिमालं ॥ कचिद्वट्टपीठं लुठभालिकेरं, कचित्कांचनीराजिका
शृंगत्रेरं । कचित्प्रस्तरीन्यस्तनानार्थमूलं, कचित्प्रस्फुटच्छाटिका
पट्टकूलं ॥ कचिच्छाल्यधान्यादिगंजैर्गिरिष्ठं, कचित्प्राज्यमाज्यादि-
कूपैर्वरिष्ठं । कचिद्विप्रशालापटच्छात्रवृंदं, कचित्पीयमानासवाणी-
मरवं ॥ कचिद्दीयमानार्थिवांछार्थदानं, कचित्कामिनीगीतसंगीतगानं ।

कचिन्मत्तमातंगघटानिनादं, कचिद्वाजिह्वेपारवैलंभवादं ॥
 कचिद्रम्यहर्म्यैर्जितस्वर्दिमानं, कचिच्चारुचैत्यावलीभाजमानं ।
 कचित्सायुसाध्वीकृताध्यायघोषं, कचित्कामुकाविष्कृतप्रेमपोषं ॥
 कचित्कृतपिस्फारभृङ्गारवेपं, कचिद्व्यनव्यांगनारूपरे(पं)खं ।
 कचित्तीरसायात्रिकोत्तीर्णपण्यं, कचिद्धारिमध्यभ्रमधौवरेण्यं ॥
 कचित्स्वर्णपीठोपविष्टक्षमेशं, कचित्साधुभिर्दीयमानोपदेशं ।
 कचित्सूरिमंत्रस्मृतौ लीनबुद्धं, कचिद्राजसंसद्भवन्मह्यबुद्धं ॥
 कचित्स्तम्भनाधीशचैत्यप्रधानं, कचित्सद्गुरुस्तूपरूपप्रदानं । ततः-
 किं यद्भक्त्या (समृद्ध्या) सुबुद्ध्या, सुनाशीरपुर्याः सदृक्षं सुबुद्धं ॥
 पुरं स्तम्भतीर्थं सुतीर्थं ॥ ।

तस्मिन्स्तयोक्तेशवंशांशुजोद्धोधने भास्करा रैहडीये कुले गाढराढा-
 धराः, धीमदुद्धोद्धरक्षानि, सहस्रक्षणज्ञानविज्ञानचातुर्यविद्याचणाः
 शीलभास्वच्छिद्रयादेविमातुः प्रलब्धावताराः, कलाकैलिरूपरेखाति-
 सारा, लसत्पंचधात्रीभृशं पाह्यमाना, द्विसप्तप्रमाः सङ्गयला
 सत्कलामंडिताः, पंडिताः, सर्वदक्षाः पुनर्लब्धलक्षाः, विनीताः
 सुगीताः सुमित्राः पवित्राः सुलावण्यवाणीसुधारंजितानेकलोकाः
 सरोकाः सुदाक्षिण्यनैपुण्या जाग्रत्प्रतापा विपापा, गुरोर्जनमाणिक्य-
 सूरैः सकाशाच्छ्रुतासारकांतारकापविचाराः समुत्पन्नवैराग्यरंगत्त-
 रंगाः सरंगा गृहीतव्रताः सुमता गुप्तिगुप्ताः समित्याभियुक्ताः
 प्रमुक्ताः सुभुक्ताः श्रुतोक्तास्तपस्तेजसा दीप्यमानाः समानाः
 सुगानाः सुतानाः सुदानाः सुयानास्ततो जेसलान्मेरुदुर्गे सुवर्गे
 सुसर्गे गुरुप्रदत्तपट्टाधिकारस्ततो विक्रमे सत्क्रियाः धीफलचर्च्या
 महामंत्रशक्त्या प्रमोर्मदिरे तालकोद्घाटकाः शास्त्रबोधाटका दिङ्गी-
 पुर्या पुनर्योगिनीसाधकाः सूरिमंत्रस्फुटान्नायसंसाधकाः, गुर्जरे-
 ऽजर्जरे या तपोटैस्तपोटैः कृता गालिनिदामयीपुस्तिका तद्विवादेपु
 स्वप्न संप्राप्तजाग्रज्यधीप्रवादाः, पुनर्यद्गुणारुणनारुणसंहृष्ट-
 हृत्साहिना मानसग्मानपूर्वं समाकारिता लाभपुर्या, यकैः साहित्यपा-
 प्रयोगेण भगे कालिगे सुवर्गे प्रयागे सुयागे सुहृदे, पुनश्चिक्रूटे त्रिकूटे
 विक्रपाटे धराटे च लाटे च नाटे ण्मर्दपाटे तथा नाहले डाहले

जंगले सिंधुसोत्रीरकश्मीरजालंधरे गुर्जरे मालवे दक्षिणे काविले
पूर्यपंचावदेशेष्वमारिर्भृशं पालयांचक्रिरे, प्रापि यौगप्रधानं पदं,
स्तेभतीर्थोद्घौ दापितं सर्वमीनाभयं, यैः पंचकूलंकपासंगमे
साधिताः सूरिमंत्रेण पंचापि पीरा महाभाग्यवैराग्यवतः सदा
जैनचंद्राः मुनींद्राः सुमहार्काः ॥ ९९९ ॥

प्रवरविदुररत्ननिध्याह्वयाः श्रीउपाध्यायविद्वद्रजेंद्रा जयादि-
प्रमोदाः धिया सुंदराः सुंदरा रत्नतः सुंदरा धर्मतः सिंधुरा हर्पतो
बल्लभाः साधुतो बल्लभाः प्राक्षपुण्यप्रधानाः पुनः स्वर्णलाभास्तथा
नेष्टजीवयिमीमाभिधानास्तयेत्यादि सत्साधुसाध्वीद्विरेफत्र(जैः)
जाः(?) सेवितां द्विद्रयांभोजराजी मनोहारिणस्तांस्तथा मालकोट्टात्त-
टान्मेदिनीतश्च शिष्याणुसिद्धांतचारुगणिर्हर्पतो नंदनो रत्नलाभो
मुनिवैर्जमानो मेघरेपाभिधानौ तथा राजसी खीमसी ईश्वरो गंग-
दासो गणादिः पतिर्ज्येष्ठनामा मुनिः सुंदरो मेघजीत्यादि यत्प्राश्रितः
कार्तिकेयाक्षिमित्यद्भुतावचंवत्या प्रणत्या च विहसिमेयं चंचरीफर्ति,
वर्षर्ति निःश्रेयसश्रेणिरात्तसत्पूज्यराजक्रमांभोजमंदारसाप्रसा-
वात्, तथा पत्तनाच्छ्रीगुरुणामिहादेशरतौ गृहीत्वा विहृत्यानुस-
त्सार्थयोगेन साधं वरात्काणके पार्श्वनाथं च जूत्कृत्य वैशाखमासे
द्वितीये नवम्यदि साडंबरं सन्मुहूर्त्तेऽहमभाजगामाशु, संघोऽपि
सर्वो भवन्नामतः प्रापितो धर्मलाभ जहर्ष प्रकर्ष । ततः प्रातरत्थाय
संध्याप्रतः श्रीविपाकश्रुते वाच्यमाने पुनर्हर्षनंदे मुनेर्मेघनाम्नः
क्रमाद्वाणरुद्रादिकृष्णां हिपक्षाभिधाने तपस्यद्भुते वाह्यमाने प्रति-
क्रांतिसामायिकाऽहंत्यदार्चादिसद्धर्मकार्ये विशेषेण सद्गव्यवर्गे भृशं
प्रेर्यमाणे विनेयस्य सत्सत्तमांगे पुनः पाठ्यमाने सति धीमहापथे-
राजाधिराजः समागान्नवोत्पन्नं रंगद्विवेकतिरेकेण सन्मंत्रिसंग्रा-
ममह्येन भास्यत्कनीयः सम.....न सद्धर्मशालां समागत्य संघस्य
सम्यक् समक्षं क्षमाश्रान्तिपूर्वं स्फुटं कल्पपुस्तं प्रशस्तं समादाय
सायं निजायां मुद्रा मंदिरायां स्फुरच्चंदिरायां समानीय कृत्या
निशाजागरां सुंदरां देवगुर्वादिगीतादिगानैः सुदानैः प्रगे सर्वसंघं
समाकार्यं वर्णातिविस्फारकादमीरजन्मलटोच्छोटपूगीफलप्रौढ-
समालिकेरादिदानैः सत्कृत्य शृंगारितेभकुंभस्थलारुढरंगकुमार-

સ્ફુરત્પંચશાલાંબુજે સ્થાપયિત્વા મહાપંચશબ્દાદિ વાજિવ્રનિર્ઘોષ-
 પોષં ત્રિકે ચત્વરે રાજમાર્ગે ચતુષ્કે શૃણં ધામયિત્વા મદીયે શયા-
 મોજયુગ્મે પ્રદત્તં, તતઃ સંઘવાચા મયા વાચિતં બ્રહ્મગુપ્તિપ્રમાણાભિ-
 રામાભિર્વરં વાચનાભિઃ પ્રભાવાભિરમ્યામિરાનંદતઃ, પુસ્તકગ્રાહિજે-
 યાશ્ચિવેદશ્રુતીનામિહાંતર્વહિસ્તાદ્ય સમ્યગ્દૃશાં પૌષધાગ્રાહિણાં
 પુંસાં કસત્કુંડલાકારપકાગ્રસન્મોદકૈઃ પારણા ભીમસંસારકાંતાર-
 મીવારણાઽદાયિ દાનં ઘનં દક્ષમાશીલિ શીલં તપસ્તાત્તમષ્ટાદિકાપક્ષ-
 મુખ્યં, પુનર્માવનાભાયિતેત્યાદિસદ્ધર્મરીત્યા સમારાધિતં શ્રીમહા-
 પર્યસર્વે, કૃતાર્યે કૃતં માનઘં જન્મ યતત્ । પુનસ્તાતપાદૈરપિ સ્વીયપર્ય-
 સ્વરૂપં નિરૂપ્યે । મહામંથિરાહ્ ભાગચંદ્રઃ સદારંગજી ભાણજી રાઘવો
 ઘેણિદાસોઽપિ ઘાઘા ઘ ધીરગ્મદે સામલો રાજસી ર્શ્વરો મંથિ હમ્મીર
 લંગારસત્કાદિ ભોજૂ બમીપાલ તેજા સમૂ ઉગ્રમુખ્યઃ પુરાંતશ્ચ મેહા-
 જલઃ સિદ્ધરાજશ્ચ રેવાસુરગ્રાણ સદ્ધીરપાલા નૃપાલસ્તથા રાજમહોપિ
 પીઠાદિકઃ સર્વસંઘઃ સદા ધંદતે પૂજ્યપાદાન્ મહાદંડકઃ ॥ ૧૧૧ ॥
 ધી. ધી. ધી.

આચાર્ય શ્રીજિનસિંહસૂરિજીએ વાં ૫૪૦ કુશલ ગણિને આપેલ

આદેશપત્ર

સ્વસ્તિ ધી । ધીવેદ્યાતટાત્ ધીજિનસિંહસૂરયઃ સપરિકરા ।
 સર્વગુણસુંદરાન્ ધાવનાચાર્યયશઃકુશલગણિધરાન્ સપરિકરાન્
 સાદરમનુનમ્યાદિશંતિ. ધેયોઽગ્રાત્તપ્રસન્નેઃ ।

તથા દિવ્યગોઠુજ તુહાંનહ લાહોરના આદેશ છહ. ખલિ પરહ રહેજ્યો,
 ધાયક-ધાવિકાના જિમ ઘણા માય ઘઘહ તિમ કરેજ્યો, તુદે પિળ
 ડાહા છઝ, સર્વે ધાતના જાળ છઝ, જિમ ગચ્છની ઘળી શોમા ઘઘહ
 તિમ કરેજ્યો, ધાયક-ધાવિકા સમસ્તનહ નામ લેહ ધર્મેલામ કહેજો ।
 યાં રાજસમુદ્રગણિઃ સાદરં પ્રણમતિ. મગસિરસુદિ ૧૧ દિને ।

(પત્રના મુખ પૃષ્ઠપર લખેલ છે કે)

મદારકશ્રીજિનસિંહસૂરિભિઃ ૨ યાં ૫૪૦ કુશલ ગણીનાં ।

મળ પત્ર અમારા સંપ્રદેશમાં છે.

शत्रुंजयस्यादिजिनविंशप्रशस्तिः ।

रंगद्वैराग्ययासनातिशयसमादृतकठोरतरसुन्दरसाधुक्रियासमा-
 चार, कृतकृपादिवृन्दतिरस्कार, प्रधानजनवदनश्रुतविश्रुतनिरुपम-
 सहस्रगुणगणसमुल्लसित चित्तदधीयोदेशसमाहृतागतश्रीगुरुराज-
 समुपदिष्टविशिष्टाभयदानादिधर्मवासनावासितांतःकरणेन, तद्गुरु-
 पदेशादेव यावज्जीवषण्मासिकजीवामारिप्रवर्त्तकेन, विशेषसकल-
 गोमहियजातिपालकेन, समस्तजैनसम्मतश्रीशत्रुंजयादिमहातीर्थ-
 करमोचकेन, सकलस्वदेशपरदेशमुक्तशुद्धकजीजीयादिकरसंतापेन,
 निर्मलप्रबलबलनिस्तुलभुजयलसाधितसकलभूमंडलेन दिल्लीपति-
 सुरात्राणेन, श्रीमद्वक्त्रसाहिपुंगवेन प्रदत्तश्रीयुगप्रधानविबुधाधार,
 सततं प्रहृष्टसाहिवितीर्णापाटीयाष्टहिकासदमारि, स्तंभतीर्थीय-
 समुद्रजलचरजीयसंघातघातनिवारणाजातयशःसंभार, वितथ-
 तया साहिसमक्षं दुरीकृतकुमतिकृतोत्सृष्टासभ्यशंसनमय-
 'प्रयचनपरीक्षा'दिशास्त्रव्याख्यानविचार, विशिष्टस्येष्टमंत्रादिप्रभाव-
 प्रसाधितपंचनदपतिसोमराजादियक्षपरिवार, श्रीशासनाधीश्वर-
 यद्वैमानस्यामिप्रभाकरपंचमगण(धर) श्रीसुधर्मस्वामि प्रमुखयुग-
 प्रधानाचार्याविच्छिन्नपरंपरायातकोटिकगणमंडनवज्रशाखा शृंगार-
 श्रीचंद्रकुलाभरणश्रीनेमिचंद्रसूरिश्रीउद्योतनपट्टप्रदीपसर्वातिशायि-
 ज्ञानगुणातिशयप्रयोजितमंश्रीश्वरविमलकारितायुंदाचलशिरःशेख-
 रीभूतविमलयसतिनामक श्रीआदिनाथचैत्यप्रतिष्ठापकश्रीवर्धमानसू-
 रिपट्टाचर्तस श्रीमदणहिल(पुर)पञ्चनाधिपदुर्लभराजमुखोपलब्ध-
 श्रीखरतरयिष्ठदधीजिनेश्वरसूरिश्रीजिनचंद्रसूरि नवांगीविचरणावि-
 भांचकश्रीस्तंभनकपार्थनाथप्रकाशक श्रीअमयदेवसूरिश्रीजिनवल्ल-
 भसूरि श्रीजिनदत्तसूरिपट्टानुक्रमसमागतसुगृहीतनामधेय श्रीजिन-
 माणिष्यसूरिपट्टप्रभाकर श्रीकृपमेशदेवकृतानेकधारचरणसन्निवेश
 श्रीपुंडरीकाचलोपरिप्रदेशसमुल्लसितपरमरमासंसर्गातदुर्गातः प-
 रितः परधिदारप्रतिपेथदुर्लितकोपविकारदुराचारप्रतिपंधिम-
 यनोजूतनव्यमव्यचैत्यनिष्पादनप्रभूतपरमोत्साहसुखसागराद्यगाह-
 संतुष्टपुष्टसत्कर्मावारितश्रीखरतरसंघकारितश्रीयुगादिविहारमुक्ता-

હારપુંજસ્થાપક, પદસંપદનુચરસુધામધુમધુરતરવચનરચનાSS-
 ઘર્જિતાતર્જિતાહ વિદ્યથીસલેમસુરત્રાણસદાચીર્ણવિતીર્ણરયિ-ગુરુવાર
 દુર્નિવારસદુઘ્ધારામારિપટહપ્રકારપ્રસાદી કૃતોચ્છિતોચ્છિતનિરુપમ-
 પરિત્રાણપિતૃસુરત્રાણધર્મપ્રાગ્મારસદુપદેશોહાસજગત્પ્રકાશજગતિ-
 જેજીયાપ્રભૃતિકરમોચનકારિતદિગ્વલય, મલયજ, હાસકાશસંકાશ,
 યશોમરાલચાલપદપ્રચારપ્રામૃતિકૃતસ્ફુરત્કાંતકાંતિસ્ફુટસ્ફટિક-
 વિમલદલતદ્ગુણિતિઘટિતસુઘટકલિકાલપ્રગટપ્રતાપદૂરીકૃતસંતાપ-
 વ્યાપપુરુષાવેયશ્રીચામેષયિંયપ્રતિષ્ઠાવિધાયકઃ શ્રીહરતરગચ્છના-
 યકસુવિહિતચક્રચૂડામણિયુગપ્રધાનશ્રીજિનચંદ્રસૂરિપુરંદરૈઃ શ્રીમદા-
 ચાર્ય શ્રીજિનસિંહસૂરિ શ્રોતમયરાજોપાધ્યાયશ્રીરક્તનિધાનોપાધ્યાય
 ઘા૦ પુણ્યપ્રધાનગણિપ્રમુખશિષ્યપ્રશિષ્યસાધુસંઘસુપરિકરૈઃ પ્રતિ-
 સ્થિતં શ્રીઆદિનાયધિવં કારિતં ચ સકલશ્રીસંઘેન, પૂજ્યમાનં ચિરં
 નંદતાદાચંદ્રાર્કં તીર્થમિદં ।

યોગશાસ્ત્રવૃત્તિ પ્રશસ્તિ :

સં૦ ૧૬૬૨ વર્ષે ચૈત્ર ઘટિ સપ્તમી દિને શ્રીવિક્રમનગરે રાજાધિ-
 રાજ શ્રીરાયસિંહવિજયિરાજ્યે યુગપ્રધાનશ્રીજિનચંદ્રસૂરિપુરંદરાણાં
 સદુપદેશેન શ્રીવિક્રમનગરયાસ્તન્યમમ્પોસયાલજ્ઞાતીયચોપડાગોશ્રી-
 યસંઘપતિકચરાપુત્રસ્ત્રાંઘપતિ અમરસી માર્યા અમરાદેવી પુત્ર
 સંઘપતિ આસકર્ષેન આદ્ય અમીપાલ કપૂર(ચંદ્ર)પરિવૃત્તેન શ્રીયો-
 ગશાસ્ત્રવૃત્તિપુસ્તકં લેખયિત્વા, શ્રીયુગપ્રધાનગુરુમ્પા પ્રદદે, તેજા
 શ્રીસ્તંમતીર્યજ્ઞાનકોશે જ્ઞાનસંપદ્મચ્ચે સ્થાપયોચયે, શિષ્યપ્રશિષ્ય-
 પરંપરયા પાઠ્યમાનં ચિરં નંદતાદાનંદવિધાયકં । શ્રીરસ્તુ# ।

(શ્રીપૂજ્યજ્ઞાના સંમહર્ષા, પ્રશસ્તિપત્રક ગુણવિનય સિખિતથી ઉદ્કૃત)

* પ્રવર્તક શ્રીમાન ગુણસાગરજીએ મોકળેજ વસુદેવદિગ્દીના અંતિમ
 પત્રમાં પણ આજ પ્રશસ્તિ છે. પણ તેમાં પાછગની બેતજુ લાઈનો નથી.

विज्ञप्ति-पत्र—

स्वस्ति श्रीशांतिजिनमानम्य. श्रीमति चेश्वातटे प्रकटप्रोक्त-
संकटकोटिकरटिसत्पराक्रमाक्रांतनभक्रांतभ्रांतवादिबृंदप्रदत्तामान-
सन्मानदानान् प्रस्फुरदुःपमार विसारिस्लेच्छसंभारिहारिनिकर-
प्रणामाभिरामपादसाहिसलेमस्वच्छलगलन्मानावमतितापितजिन-
पतियतिततिकृतप्राणावदातान्, युगप्रधानधीजिनचंद्रसूरिराजान्-
घा० सुमतिकल्लोड, वाचनाचार्य पुण्यप्रधानगणि, पं० मुनि-
वल्लभगणि, पं० भर्मीपाल प्रमुखसाधुपरिकरसंसेवितपर्विदीवरान्,
धीजेसलमेरुदुर्गतो वि० विमलतिलकगणि, वा० साधुसुंदरगणि,
वि० विमलकीर्त्ति, वि० विजयकीर्त्ति, वि० उदयकीर्त्ति प्रभृतियति-
ततिसमनुगतसरणिः सादरं सुंदरं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य सत्यं विशाप-
यतीदं वचः, श्रेयोऽत्र श्रीसौचगुरुराजप्रसादतः ।

श्रीमतां वदिमय (अ ?) स्मि । तथा पत्रमेकं श्रीयुगप्रधानगुरुणा-
मागतमयगतोदितप्रवृत्तिराग (? ने) दितं मन्मनसः । यत्तु कोट्टडा-
देशसत्क आदेशो नेतरथाऽकारि तथारु कृतं, नहि पुण्यप्रचयमेतौण
पुण्यार्कयुक्तस्य क्षेत्रस्य देवसंस्थेय कार्यसिद्धौ तत्कालमेव दुष्प्राप्य-
माणत्वान्ममद्विरूपदिष्टा विशिष्टक्षेत्रादिष्टिः पुण्यमेवाविर्भावयति,
यत्तु द्विस्थान्या तत्पार्श्ववर्त्तिनि ग्रामे स्थेयमिति लिखितं तदूर-
पार्श्ववत्त (? वर्त्ति) ग्रामोऽपि नास्ति, पृथक् चातुर्मास्यवस्थान-
कृदपि नास्ति इति विज्ञेयं । भवत्प्रसादात्ता अपि मुखित . . . बाहं
स्यास्ये इति. न कापि चिंताऽस्ति । सा० चिरकस्य प्रतिः शोष्यते.
यावदत्र स्यास्यामि तावत्तत्प्रतिशोधनं करिष्यामीति ।

तथा श्रीगुरुराजदर्शनार्थं गतरूपी मन्त्रश्रुती सदृशीस्तस्तत्स्व-
दर्शनदानप्रधानपीयूषदानेन तोषणीये इति । सदा घंदनाऽयसेया,
भाटी गोहंददासोऽपि च चलितुमुत्तालतां करोति तथापि कति-
चिद्दिनानि लगिष्यति, बलमानपत्रं प्रसाधं, सर्वेषां पार्श्ववर्त्तिनां
साधूनां मय्यामग्राहं घंदना निवेद्या, चैत्रासितदशम्या रजन्यां ।

(भूज पत्र अमारा संमहभां छ.)

પરિશિષ્ટ (હ)

કવિવર શ્રીસૂરચન્દ્ર* વિનિર્મિત દ્વિહંદોમય શાંતિનાયકવર્ગમિત—

અજિતજિનસ્તવ—

(ચપજાતિ)—

વિશ્વપ્રભું સેનમહી ન નાચં, સુવંશર્જ પદ્મજડત્વહારમ્ ।
ધ્રીમાસ્કરં ધ્રીઅજિતં ચ ભૂયા, આનન્દકન્દં ત્વચિરેણતાયં ॥ ૧ ॥
જનાશુધીશં કરમંશુકાન્તિ, ચન્દે મહાશાન્તિમહં સવા (૧×) યમ્ ।
સુરાસુરદમાપનરાઘધીશ- સંસેવિતં ધ્રીસુમનઃપ્રમું ચ ॥ ૨ ॥ યુગ્મમ્ ॥

(શાર્વલ વિકીરિત)—

ઘર્ષ્યસ્યર્ણસઘર્ણરુક્સમગુણક્ષેત્રં રસારમ્યકો,
જન્માનન્તસમુદ્રસજ્જતરણિઃ સારક્કર(૧૨)જ્ઞાકરઃ ।
દુષ્કર્માલિરિપુપ્રવારકતમઃ સંહારતા કારિક-
ત્વાર્ણં માં કરુણાસ્પર્દ હ્યજિતરાટ્ સુરોડયતાત્તામસાત્ ॥ ૩ ॥
મિથ્યાત્વદ્રુમમજ્જવારણનિર્મં રક્ષેણ ભવ્યપ્રર્દં,
સન્નિત્યં સુરમદ્ધિમદ્ર ચિનિકાર્યં સંતુતં સન્ત(૧૩)યુગ્મમ્)તમ્
મોહાદિ સ્વચકં ‡ શિવં સરનિમચ્છેદં—ક્ષમં યજ્ઞસ-
દન્તામોગાયિધિ ધરં નમનમધીવન્ધુરં ચાજિતમ્ । ॥ ૪ ॥

* આ કવિવરનીજ કૃતિ ૩ હબર મ્લોક પ્રમાણે ‘સ્થૂલસદ્રશુભાસા પ્રકરણ’ ની પ્રેસ કોપી ‘યશોવિજયમંથમાલા-શાવનગરના સંઆગ્રક શ્રીમાન અભયચંદ ભગવાનદાસ ગાંધી પાસે છે.

† જે અશ્વરોના નીચે કાળી લીટી કરેલ છે. તે અશ્વરોને જુદા કરી લેવાથી અનુક્રુપ ૧૩ મ્લોકનો શાંતિ જિનસ્તવ જુદો થાય છે. જે એના પાછળ આપેલ છે.

‡ મ્લરકં-વર્ગ ।

(क्षमरा)-

चैश्वप्राधान्यसेद्धः सुगुणनिकरस्त्रानिर्जितो नन्दिविद्या-
 सच्छ्रीशांतिः सलीलः सदुपशमधनीतालयः (१४) पात्यपायात् ।
 सद्भ्यानो हर्षकारः समगुणवसतिर्वर्जिताज्ञानभारो,
 नुन्नक्रोधारिवर्गः प्रदितमवनिवासाकरः श्रीजिनेशः ॥ ५ ॥
 अञ्छाञ्छात्माचिराद्य प्रथितमहिसमाख्योत्करः सादरोद्यो-
 दारस्कभोदरीशोऽतिदरकरिहरीशो दशाश्वप्रचारः ॥ (१५)
 मन्दारद्वुप्रमल्लिसितसुमकलिकाजातिमुख्यैः पयोजैः,
 श्रीदेवाः पूजयन्ति प्रजितगदमदः सुक्रमः सोऽस्तु लक्ष्म्यै ॥ ६ ॥
 ध्यातो देवाधिपैः सद्दयहृदयधरो दामसो ध्याधिधारा-
 द्विश्वप्रद्योतसेनोधनदनुजन्तृशङ्खो हि योगप्रराजः (१६ पुष्पम्) ।
 यस्य ध्यानात्समेऽथ क्षयमहितगणान्ति रोगालिनाशी,
 दुष्टास्ताक्ष्यादिवीमागरलवदुरगाः सोऽचिरात्पातु नन्दी ॥ ७ ॥
 दुक्षो भास्वन्मनः पाः मतुलबलकलो युद्धमुक्तः सशुष्मा §
 मध्यान् भद्रैकपात्रं (वि)गतमयभयौघप्रगाढः सत्तातः (१७)
 श्रेयः श्रेयः सुकेली सद्नुपमनियासानुकारो विभोगो,
 रक्ष्यात्प्राणीगुणीशकमलमुखकलोऽशोचनः सोऽजितेशः ॥ ८ ॥
 नित्यं सच्चन्द्रचक्रोऽद्रिरिपुनतपदः कामहा चन्द्रकायः,
 सर्वं मद्रं §सुकीर्तिः करिकरसुक्रो रानु शं (१८) हज्जनानाम् ।
 विद्याशालन्धिकारः समयनयधनो मानरिक्तोल्लभारः,
 प्राज्योजो मारकोद्यो मुनिजनसुमनः पुन्नयः शान्तिदोऽसौ ॥ ९ ॥
 नृणां नाथो जिनोऽर्च्यो दलितकलिमलः साधु जीपाशिरं यो,
 गोप्ता विश्वस्य सार्धस्त्रिजगद्वनहृज्जन्मना नाधिनी (? ना) शी ।

निस्सन्तापः (१९१) स दीर्घं शमयेमनिरतो हेमवर्णाभदेहो ।

धुर्यः पापं हरोतीह भुवि कृततनून्मन्मतौघो नितान्तम् ॥ १० ॥

अंहो निस्तारकोऽसाधयद् § इह भवाम्मोघितोऽलघ्वसन्धेः,
स्फूर्जत्सम्पत्तिकार्युद्धरतु भविजनान् क(१९०)ध्रुवो जिनेशः ।

साधुप्राण्यञ्जबोधप्रियतरतरणिः सारणिः सारसम्प-
द्वल्लोवृद्धो समन्ताजितरथजलधिः सेरुधिः सौख्यराशेः ॥ ११ ॥

सातत्यं पाहि पाहि प्रवरगुणजिनाधीश ! संसारवार्धि-
मभ्यासिः शोच्य नेतः प्रभवयिसरहा सत्सर प्राणहन्तः ।

संसक्तं युष्मद्विप्रथरजलरहापातिनं (१९१) मां जिनेश !,
सौभाग्यप्रष्टभाग्य ! प्रथनद्वतमसां संहरापप्रपाप ॥ १२ ॥

कल्याणप्रख्यकायकृत्तयिरशुभदरः सन्ततं विप्रहृच्छित्,
सौधीं पाचं प्रयच्छ प्रशमततिकरीं त्वं जनाधारदेय ! ।

नित्यं सम्प्रार्थयेऽहं जयनिचयकरांशुप्रभो हि ध्रुवं (१९२) म-
एतद् घन्धशान्तिप्रदगतवृजिनेशोतिदायं च प्राप्त ॥ १३ ॥

एवं स प्राप्नु यो वाञ्छितमिह नियतं सर्वदा सूरचन्द्रो,
जाविभ्वेशो गुनायात्र सविनयनयं सौधमरुप्रभुर्ष

स भेयाः श्रेयसे पर्हं विधुं (१६) मितमगधत्सोभ्रमिभ्रस्तवेन,
भीचारिप्रोक्ष्याद्विद्रव्यजमधुर्हत्सूरचन्द्रो वदसी ॥ १४ ॥

इति भीसारतागष्टेन धीजिनमदक्षरिमुन्नानीय धीचारिप्रोक्ष्याचक्षति यथाचक्ष
वीरचन्द्रगण्डिष्य 'सूरचन्द्र' वाचक्षिगणि धीशानिनायप्रयोदश-
शोषकदम्भगर्भिण धीभजिनजिनराजम्भर (गमस्त) ।

विचित्रवाणी वृत्तमिदम् ।

चतुर्दशश्लोकात्मकाजितविभराजिस्त्वादुद्धृतो वाचक-श्रीसूरचन्द्रकृतः

श्रीशान्तिजिनस्तवः—

विश्वसेनमहीनाथ-चंद्रपङ्कजमास्करम् ।
 लाचिरेयं जनाधीशं, वन्दे शान्तिमहं सदा ॥ १ ॥
 सुरासुरनराधीश-सेवितं सुमनःप्रभुम् ।
 स्वर्णवर्णसमक्षेत्रं, साम्यसद्रससागरम् ॥ २ ॥
 कर्मारिघारसंहार-कारिणं करुणास्पदम् ।
 मिथ्यात्वद्रुमभङ्गेभ-सन्निभं भविका ! नुत ॥ ३ ॥ युगम् ।
 मोहाद्रिशिखरच्छेदं, वज्रभोगविवन्धुरम् ।
 विश्वसेनिजिंमो नन्दा-च्छ्रीशान्तिः समतालवः ॥ ४ ॥
 पापायासहरः सर्व-ज्ञानभानुदिवाकरः ।
 भविराख्योदरोदार-दरीदरहरीश्वरः ॥ ५ ॥
 मन्दारमल्लिकाजाति-पयोजैः पूजितक्रमः ।
 देवाधिपैः सदा सोऽख्या-द्विश्वसेननृपाङ्गजः ॥ ६ ॥ युगम् ।
 यस्य ध्यानात्समे यान्ति, रोगास्ताक्ष्यादिघोरगाः ।
 सोऽचिरानन्दनः पातु, युष्माद् भवभयौघतः ॥ ७ ॥
 श्रेयःकेलिनिवासामो !, गुणी कमललोचनः ।
 सच्चन्द्रचन्द्रिकाचन्द्र-समकीर्तिः करोतु शम् ॥ ८ ॥
 विशालनयनो मार-मारको मुनिपुङ्गवः ।
 शान्तिनाथो जिनो जीया-शिरं जगज्जनाधिपः ॥ ९ ॥
 शीघ्रं शमय हे देव !, पापं भुवितनूतताम् ।
 निस्तारय भवाम्मोघैः, स्फूर्जत्सम्पत्तिकारक ! ॥ १० ॥
 पाहि पाहि जिनाधीश !, संसार घाट्टिमध्यतः ।
 भवत्स्मरणसंस्तुतं, युष्मदंघ्रिप्रपातिनम् ॥ ११ ॥
 संभाष्यभाष्यसम्पद्य-कल्याणच्छत्रिविविग्रहः ।
 वाचंयमजनाधार !, नित्यं जय प्रभो ! ध्रुवम् ॥ १२ ॥
 एवं शान्तिजिनेशोऽयं, प्रातु वो वाञ्छितं सदा ।
 'सूरचन्द्रो'नुनायात्र, यं सौवथेयसे वशी ॥ १३ ॥

परिशिष्ट (च)

अमदावाड धनामुधारनी पोणभां देहरानी पोण. लोयराभां भूण
नायक श्री आदिनाथ भगवाननी पक्षाडी उपरनो लेख.

श्रीआदिनाथ भगवाननी पलाठी उपरनो लेख.

संवत् १६५३ अलाह ४२ वरसे पातिशाहि श्रीअकबरविजयिराज्ये
माघवद २ सोमे प्राग्याट छातीय श्रीअहम्मदायादनगरवास्तन्य
सं० ॥ श्रीसाइया भार्या ताकु पुत्र सं० जोगी भार्या जसमादे
कुक्षिरत्नसंघपतिसोमजीकेन मातृसहिता (?) पुत्र सं० रत्नजी.
सं० रूपजी सं० खीमजी. पौत्र सं० सुंदरदास प्रमुखयुतेन
श्रीआदिनाथविषं सपरिकरं कारितं प्रतिष्ठितं च बृहत्परतरगच्छे
श्रीजिनमाणिक्यसूरिपट्टालंकार दिल्लीपति शाह श्रीअकबरप्रदत्त
युगप्रधानविरुद्धधारक श्रीजिनचंद्रसूरिभिः आचार्य श्रीजिनसिंहसूरि
प्रमुखपरिवारयु (तैः) तेन श्रेयोस्तु ॥ सूत्रधार गल्ला मुकुंद कारितं ।

आ० श्रीनंदनसूरिश्च भ. ना सौजन्यधी.

धना मुधारनी पोणभां शांतिनाथ भगवानना देशस्तरना लोयराभां

भूण नायक श्रीआदिनाथ भगवान ।

संवत् १६५३ अलाह ४२ वर्षे पातिशाहि अकबरविजयिराज्ये
माघ सुदि १० सोमे । प्राग्याट छातीय श्रीअहम्मदायादनगर
वास्तन्य सं० सा० साइया भार्या ताकु पुत्र सं० जोगी भार्या
जसमादे कुक्षिरत्नेन संघपति सोमजीकेन धातृ सं० शिवा, पुत्र
सं० रत्नजी. सं० रूपजी. सं० खीमजी, पौत्र सं० सुंदरदास
प्रमुखयुतेन आदिनाथविषं सपरिकरं कारितं प्रतिष्ठितं च श्रीबृह-
त्परतरगच्छे श्रीजिनमाणिक्यसूरिपट्टालंकार दिल्लीपति पातिशाहि
श्रीअकबरप्रदत्तयुगप्रधानविरुद्धधारक श्रीजिनचंद्रसूरिभिः.....
.....आचार्य श्रीजिनसिंहसूरिभिः.....प्रमुखपरिवारयुतैः
.....श्रेयोऽस्तु.....सूत्रधार गल्ला मुकुंद कारितं

आ० श्रीनंदनसूरिश्च भ. ना सौजन्यधी.

परि४२ उपर पंचतीर्थी भगवान् उपरनो लेख.

॥ ९० ॥ स्वस्ति । अलाई ४२ वर्षे माघमासे शुक्ल दशमीदिने श्रीअहमदाबाद महानगरे प्रक . प्रभाव श्रेष्ठ प्रताप प्रसाद प्रसादित निखिल प्र . . प्रतिस्पर्धक वरपार्थिव पटल याव-जीयपा—मरसिक जीवामा .. प्रवर्त्तनकुशल विशेष विहित...
...कला ? गाररक्षणा समस्तजीवसंमतसंततसुवृत्तसारहारसंगत श्रीशत्रुंजयमहातीर्थकरमोचनवरविचक्षण । सकलस्वदेशपरदेश शुक्लजीजीयाकरमोचनविधिसमुत्पादितजगज्जीवसमाधान । पर-वललीलादलनप्रत्यल निसुभनिर्मलं प्रवलपलस्वीकृतसकलभूमंडलं लक्ष्मी.... । .- लाससावधान करुणारसनिधान । प्रभूत यधन-प्रधान सप्ता दिह्नीपति सुरग्राण श्रीअकबरशाहिविजयिराज्ये श्रीवृहत्परतरगच्छाधिप श्रीजिनमाणिक्यसूरिपट्टप्रभाकरसुधर्म देशनायनेक २ प्रगुणगुणरजितश्रीमदकबरशाहिप्रदत्त युग-प्रधान पि

आ० श्रीनानसूरिश्च म ना सौगन्ध्यधी

अमदाबाद रायपुर शामणानी पोणभा शामणालना भायाभा श्री शामणा पाथेनाथलना देशसरनो शिसालेख.

॥ ९० ॥ स्वस्ति श्रीमंगलागार, स्फारवस्तुप्रकाशनम् ।
पापप्रणाशनं जीया-जिनशासनमुत्तमम् ॥ १ ॥

संवत् १६५३ अलाई ४२ वर्षे पातिसाहि श्रीअकबर विजयराज्ये श्रीवृहत्परतरगच्छाधिप श्रीजिनमाणिक्यसूरिपट्टालकार स्वधर्म देशनायनेकगुणरजित श्रीमदकबरशाहिप्रदत्त युगप्रधानपद श्रीस्तंभनतीर्थनगर समीप सागर जलचर जीवरक्षाकारक सदापा-टीयाष्टान्हिका सकलजीवाभयदानदायक कुमतकौशिकसु(स्)रा-यतार भट्टारक युगप्रधान श्रीजिनचन्द्रसूरिभि. श्रीजिनसिंहाचार्य प्रमुखोपाध्यायवाचकसाधुसंघयुतै । श्रीअहमदाबादनगरवास्तव्य प्राग्वाटप्रातिमंडन सा० मार्ईया पुत्र सं. जोगी भा. जसमादेवी पुत्ररत्नेन श्रीपरतरगच्छ सामाचारीवासितान्त.करणेन म्यगच्छ-परगच्छीयसुपरिवारस्वगुरुराजादि साधुसार्योपशोभित श्रीशत्रुंजय महायात्रा विधापरेन विहितस्वदेशपरदेशीय सकलसाधर्मिक प्रतिगृह रजतार्चलभनिवेन कृतानेकजिनप्रसादप्रतिमा प्रतिष्ठादि धर्ममहोत्सयेन अनेकसाधर्मिकविधिवत्सत्त्यादि धर्मकरणीय-

रसिकेन संघपति सोमजीकेन भ्रा० शिवायुतेन पुत्र सं. रत्नजी सं. रूपजी सं. पीमजी पौत्र सं. सुंदरदासादिपरिवारशोभितेन श्रीलटकणसाधु प्रतोलिकायां । विधिना स्ववित्तनिष्पादिते नव्यचैत्ये-
श्रीदयामलपार्श्वनाथविंशं फाल्गुनशुदि ११ दिने महामहं स्थापया-
मास । श्रीदेवगुरुगोत्रदेवीप्रसादाद् वंद्यमानं पूज्यमानं च चिरं
नंदादाचंद्रार्कं शुभं भवतु ॥ छ ॥

सं. २०१६ ना आसो सु६ १२ रविवारे आ शिवाक्षेत्रे उतारीने अभि-
दावा६ रायपुर शाभगानी पोण, बैथानी भारी, श्रीपार्श्वार्कगच्छना उपाश्र-
यथी मोक्षनार भु० आक्षयंद.

- टेभसानी पोणनी तक्षीउपरनो लेभ.

स्वस्ति श्रीमंगलाचार-स्फारवस्तुप्रकाशनं ।

पापप्रणाशनं जीया-ज्ञानशासनमुत्तमं ॥ १ ॥

संवत् १६५३ अलाह ४२ वर्षे पातिशाहि श्रीभक्त्यरविजयिराज्ये
श्रीबृहत्खरतरगच्छाधिप जिनमाणिक्यसुरिपट्टालंकारश्रीस्वधर्म-
वेशनाधनेकगुणरंजित श्रीमदकयरशाहिप्रदत्तयुगप्रधानपद भीस्तं-
भतीर्थनगरसमीपसागरजलचरजीथरक्षाकारकसदावादीयाशाहि-
कासकलजीवामयदानदायक कुमतकौशिक सु(स) रायतार भट्टा-
रक युगप्रधान श्रीजिनचन्द्रसुरिमिः जिनसिंहसुरि.....वाच-
कोपाध्याय.....प्रमुखोपाध्यायादिकसाधुसंघयुतिः]तेन श्रीभह-
मदावादनगरवास्तव्य प्राग्वाटकातिमंडन सा० साह्या पुत्र सा०
जोगी भार्या जसमादेवी पुत्ररत्नेन श्रीखरतरगच्छसामाचारीवासि-
तांतःकरणेन संवत् १६४४ स्वगच्छपरगच्छीयसुपरिवारस्वगुरुरा-
जादि.....सार्थेन) श्रीशत्रुंजयमहायात्राविधायकेन विहितस्व-
देशपरदेशीय (सकल) साधर्मिकप्रतिगृहरजतादिलंभनिकेन, रुता-
नेकज्ञेनप्रासादप्रतिमाप्रतिष्ठादिधर्ममहोत्सवेनादानेकसाधर्मिकवि-
विधवात्सल्यादिधर्मकरणीरसिकेन संघपति सोमजीकेन भ्रा०
शिया युतेन पुत्र सं० रत्नजी रूपजी खीमजी, पौत्र सुंदरदासादि
परिवारशोभितेन श्रीमलप्रतोलिकायां अक्षतदृतीयादिने स्वघन-
निष्पादिते नव्ये चैत्ये स्वयं कारितं स्वगुरुप्रतिष्ठितं श्रीनमिर्विंशं
सपरिकरं समहं स्थापयामास । श्रीदेवगुरुगोत्रदेवीप्रसादाद्धर्मानं
प्रपूज्यमानं नंदतु आर्चद्रार्कं वंद्यमानं शुभं भवतु ॥

परिशिष्ट (छ)

(श्रीमान् लब्धिप्रदोव रचित-)

अर्जुनतीर्थ चैत्यपरिपाटी स्तवन

(संवत् १६४१ जिनचंद्रसूरि यात्रीसंघसह)

वहा - तीर्थकर त्रेवीसमड, पासजिणेसर देव ।

घरण कमल तसु अणुसरी, गुण जंपिसुं संखेव ॥ १ ॥

जालउरा संघ चालीयड, अर्जुन मेरण काज ।

भवियण जन सवि हरखीया, जिम केकी घनगाज ॥ २ ॥

जुगप्रधान गुरु सुरतद, श्रीजिणचंद मुणिद ।

जात्रा करण गुरु संचरइ, साथई थावक वृंद ॥ ३ ॥

वउपद-रिसइनाह मरुदेवीनंद, सेवन ऊ(वा)ननइ (?) सुरतचर्कंद ।

अगर कपूर कस्तूरी करी, पूजिउ आदिजिन ऊलट घरी ॥ ४ ॥

सोलम जिन सोहग कंदलड, पुनिम ससि दीसइ भलड ।

शांति करण श्रीशांतिजिणंद, बीजइ भुवनि पणमुं आणंद ॥ ५ ॥

नेमिनाह जिण यावीसमड, तीजइ जि(ण)हर उलट नमड ।

पुरिसादाणी पासजिणंद, जसु दरिसण मनि परमाणंद ॥ ६ ॥

महावीर त्रिभुवन आधार, चरक्या चरण कमल सुहकार ।

सुरनर फिनर सेवइ पाय, बंधा जिणवर पंचे भाय ! ॥ ७ ॥

श्रीजिनकुशलसूरि नामि, सीसइ बंछित मनना काम ।

पद पंकज प्रणमी मनरंगि, पासज नमि चाल्या मनरंगि ॥ ८ ॥

दाल-दिव पहिलड रे सार सुवधि जुहारियड,

दुख दुरगति रे दालिद दूरई घारीयड ।

बलि उंहु रे गामइ जिनवर मेटीयड,

श्रीगोदिली रे जिनवंदी दुख मेटीयड ।

मेटीया अरिघर विकट संकट जासु दरिसण दुख टलइ,

गळपज जिनचंदसूरि मुह नामि सवि आस्था फलइ ।

महिपति मूक्या मेवडा, च्यारे चतुर सुजाण ।

पतसाही जण चर्या, पडुता गुरु मुलताणि ॥ ३ ॥

चाल-मुलताण मंडल मोटइ परि मंडयु, कीधा तोरण सात ।

दसारणभद्रतणी परि बंदइ, श्रीसंघ सुगुरु दिख्यात ॥ ४ ॥

मीर मल्लिक खुदा सिम खोजा, आग्या सनमुख घाक ।

जयजयकार हुया जगि सघलइ, धाज्या गहिर निसाण ॥ ५ ॥

संघसमयाय कियउ पहसार, राख्यउ महीयलि नाम ।

आदर अधिक अमारि पलाई, मास दिवस लगि ताम ॥ ६ ॥

संवत सोल थायलइ घरसइ, माहसुवइ तिथि धारसीत ।

जिनदत्तसूरि कुशल गुरु समरी, माणिफ्यसूरि सुधा सीत ॥ ७ ॥

अठम भक्त करी आराधइ, पंच पीर सुभ ध्यान ।

धायक विषुध करइ तिहां करणी, पूजा प्रमुख प्रधान ॥ ८ ॥

सुविहित साधुसिरोमणि मुनिवर, धायकतुं परिहार ।

पातसाहि आदेसी वइठा, नाया नदियमझार ॥ ९ ॥

ततखिण ध्यान धरंतां आया, पंचपीर तिण ठाणि ।

गाज धीज आडंबर मंझु, न चल्युं सूरि सुझाणि ॥ १० ॥

ध्यानबलइ गुरुसांनिधि साध्या, पंचपीर तिणवार ।

तय तूठे घर दीधा पंचे, जंपइ जय जयकार ॥ ११ ॥

अतिशइ देखि तिहां कणि अधिकउ, लोकतणइ मनि भायउ ।

झगमग दीप्ति थई दीपकनी, रामा रंगि बघायउ ॥ १२ ॥

पंच नदी साधी संघकाजइ, पूगी मनोरथमाला ।

दान पुण्य संघइ तिहां कीधा, जाणइ बाल गोपाला ॥ १३ ॥

उदय कीधउ खरतर जिनशासनि, उदयउ जिनचंद ।

अधिक उदय प्रतपउ श्रीसुहगुरु, जां लगि धुय रवि चंद ॥ १४ ॥

सादर सुंदर अति आडंबर, उच्च नयर गुरु आया ।

पारख लखइ प्रमुख चांपसी, पहसारइ जसु पाया ॥ १५ ॥

राम सोरठी—आज उछरंग आणंद उलट घणुं,

आज सुधारसमेह वूठउ ।

जुगप्रधान गुरु गच्छ खरतर घणी,[†]
सूरि जिनचंद जु आज दीठउ ॥ १६ ॥ आज० ॥

पंचनदी साधिनइ नयर देराउरइ,
विहरता साधुसुं सुगुरु आयु ।
नाम मंघाक्षर ध्यान घरतां निसंदे,
कुशलगुरु दरसन बेगि पायु ॥ १७ ॥ आज० ॥

धीजिनमाणिकसूरि गुरु घंदिया,
नरहर हरलिया अधिक प्राणी ।
जेसलमेरु बढ पूज्य पधारीया,
छत्रपति समानी भीम घंदीया ॥ १८ ॥ आज० ॥

चाजि गजराज नरराजसुं परियर्यु,
आधीयु भीमजी बहु दिवाजइ ।
संघपति राइचंद अधिक उच्छर कियु,
घरि घरि मंगलतूर बाजइ ।
अनुक्रमइ मरुधरा देसमांहि विचरता,
नयर अणहिलपुर सुगुरु आवइ ॥ १९ ॥ आज० ॥

पूरय बोल सुप्रमाण करि आपणा,
सूरि जिनचंद जस जग पावइ ॥ २० ॥ आज० ॥

आविया श्रीपूज्य राजधानी पुरी,
बाजए मेरीया सुजस भेरी ।
संघसहित चिरकाल जिनचंदजी,
चढति कला इचइ सुगुरु तेरी ॥ २१ ॥ आज० ॥

† अधिष्ठितोक्तं रचितं (स्तवनामके) गुटकाभांशी उद्धृत ।

ગણિ સમયરાંજ રચિત

યુ. પ્ર. શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ ગુરુ-રાસ

શ્રીજિનસાસણ ચિરજયડ, શ્રીસરતર ગણધારો રે ।

શ્રીજિનચંદસૂરીસરૂ, ગાઈસું ઇણિ અધિકારો રે ॥ ૧ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

સોહમ સામિ પરંપરા, સૂરિ અનેક પ્રકારો રે ।

જવસદ્દિમઈ પાટઈ જયડ, જુગપ્રધાન જયકારો રે ॥ ૨ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

શ્રીજિનમાણિક મુણિવઈ, પાટ ઉદયગિરિ સૂરો રે ।

થાપ્યા રાઝલ માલદે, પ્રતપઈ પુણ્ય પંદૂરો રે, ॥ ૩ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

નાળ ચરણ નિરમલા, ચંદકુલઈ ગુરુ સોહઈ રે ।

દેસવિદેસઈ વિહરતા, ભવિયળ નર ચોહઈ રે ॥ ૪ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

અનુપમ અતિસય ગુણ ભલા, અવળિ મુખ્યા જિનવાઈ રે ।

અકબરસાહિ નરેસરૂ, રંજ્યડ ચિત્તમઝાઈ રે ॥ ૫ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

આદર કરી ગુજરાતથી, વેગઈ ગુરુ ઘોલાવિયા રે ।

ગામાગર પુરિ વિચરતા, લાભપુરઈ ગુરુ આયા રે ॥ ૬ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

વંદી ગુરુ વેસળ મુળી, રંજ્યડ અકબર જાણી રે ।

સાત દિવસ અમારીના, દીધા ધરમ પિછાળી રે ॥ ૭ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

જુગપ્રધાન ચિરદઈ કર્યા, જલચર જીવ ઉગાર્યા રે ।

અઝર લાભ વલિ ધર્મના, દીધા જસ વિસ્તાર્યા રે ॥ ૮ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

શ્રીજિનસિંઘસૂરીસરૂ, શ્રીઆચારિજ કીધા રે ।

કર્મચંદ મંત્રીસરૂ. ઉચ્છવ કરી જસ લીધા રે ॥ ૯ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

અઘ દિવસિ મુલતાળનડ, સંઘ ઘણડ તિહાં આવઈ રે ।

વંદીનઈ ઉચ્છવ કરી, આદર કરી ઘોલાવઈ રે ॥ ૧૦ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

મંત્રીસર કર્મચંદનઈ, સંઘ સહુ અણુસારી રે ।

શુભશકુનાદિક જોઈયા, લાભ વિશેષ વિચારી રે ॥ ૧૧ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

અકબર સાહિ વિદા લહી, સંઘ સહિત ગુરુ ચાલઈ રે ।

સિંધુદેશ સાધળ મળી, ચોરડ અરિ પાલઈ રે ॥ ૧૨ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

પતિસાહી તિનિ મેવઢા, દુષ્કર્મઈ સાથઈ આવઈ રે ।

જિહાં જિહાં સહગુરુસંચરઈ, જીવદયા યરતાઈ રે ॥ ૧૩ ॥ શ્રીજિન૦ ॥

क्रमि क्रमि सहगुरु विचरतां, माया श्रीमुलताणई रे ।
 अति उच्छव भांडंबरइ, जयजयकार वखाणई रे ॥ १४ ॥ श्रीजिण० ॥
 थो(घो)रवाड नानिग तणा, राजा सीमा रंगई रे ।
 पंचनदी साधण तणी, देई खमासण चंगई रे ॥ १५ ॥ श्रीजिण० ॥
 शुभ दिवसई मुलताणथी, पांगुरिया गुरुराया रे ।
 संघसहित हिय अनुक्रमइ, पंचनदी तटि आया रे ॥ १६ ॥ श्रीजिण० ॥
 चंदबेडी पत्तन भलइ, उतरीया शुभ ठामई रे ।
 गुणरागी ध्रावक भला, सावधान गुरु कामई रे ॥ १७ ॥ श्रीजिण० ॥
 हाजी फते आलम खान, समाइल बेर रे ।
 फतेपुर किहरीरना, उच्च मरोट संमेल रे ॥ १८ ॥ श्रीजिण० ॥
 सीतपुरी उवाषडा, घहु जज्जेवाहण रे ।
 जेसलगिरि देराउरा, भरकर भुट्टे वाहण रे ॥ १९ ॥ श्रीजिण० ॥
 पईत्रीसां गामां तणा, संघ सह तिहां मिलिया रे ।
 सहगुरु भावइ चांदतां, संघ मनोरथ फलिया रे ॥ २० ॥ श्रीजिण० ॥
 आंयिल तप अप साधना, करी आतमसुद्धि सारू रे ।
 पूरवविधि सधि साधवी, करी अट्टम तप चारू रे ॥ २१ ॥ श्री० ॥
 सोलह सइ वाचन (१६५२) समइ, माहसुदीइ शुभमासई रे ।
 वारसि तिथि पुष्यारकइ, सुंदर मन उल्लासई रे ॥ २२ ॥ श्रीजिण० ॥
 धूप जाप यलियाकुला, ध्रावक सयल करेई रे ।
 पाठक घाचक मुणिवरू, ध्रावक साधइ लेई रे ॥ २३ ॥ श्रीजिण० ॥
 जपता निजगुरु देवता, वइठा बेडी मांइई रे ।
 बेडी हिय चालती, आई नदी प्रवाहई रे ॥ २४ ॥ श्रीजिण० ॥
 पंचनदी विच पामीनइ, मंत्र जपइ तिणि बेला रे ।
 सूर वीर साहस पणइ, ध्रावक साधु समेला रे ॥ २५ ॥ श्रीजिण० ॥
 भीम भयंकर अघ रातइ, पंचनदी जल पूरई रे ।
 निरधारी बेडी तिहां, राखी लोक हजूरई रे ॥ २६ ॥ श्रीजिण० ॥

પંચપીર તિહાં સાધીયા, પંચનદીના સામી રે ।
 સહગુરુ નહં સુપ્રસન્ન થયા, સંઘ ઉદય સુખ કામી રે ॥૨૭॥ ધ્રીજિણં ॥
 તિહાંથી બેઢી ચાલીનહં, આયા ગુરુ નિજ ઢેરઈ રે ।
 ઢોલ દમામા સરણાઈ, યાજઈ સવદ ઘણેરઈ રે ॥૨૮॥ ધ્રીજિણં ॥
 સહગુરુ સઘલી વિધિ સાચવી, સઘલા સંઘ વંદાયા રે ।
 ઉચ્છવ રંગ ઘિનય કરી, નરનારીય વધાયા રે ॥૨૯॥ ધ્રીજિણં ॥
 યાત્રક જન સંતોષીયા, દાન ઘણા તિહાં દીયા રે ।
 સાહમ્મી વચ્છલ કરી, લાહણિ વિધિ જસ લીયા રે ॥૩૦॥ ધ્રીજિણં ॥
 સુરનર જસ કીરતિ કહઈ, જિણ સાસણ જયકારા રે ।
 ઉચ્છવ રંગ વધામણા, સંઘ ઉદય અધિકારા રે ॥૩૧॥ ધ્રીજિણં ॥
 કુશલ શ્વેમ આણંદસું, પાંગુરી ઉચ્છ વધારઈ રે ।
 અધિક મહોચ્છવ અનુદિનઈ, સંઘ કરઈ ધનસારઈ રે ॥૩૨॥ ધ્રીજિણં ॥
 તિહાં મુલતાણ પ્રમુજ સહ, સિંધુ મહાજન ઘલીયાં રે ।
 ઘંદિ ગુરુ નિજિ થાનકઈ, પઢવઈ મનની રલીયાં રે ॥૩૩॥ ધ્રીજિણં ॥
 ઉચ્છથી ગુરુ પાંગુરી, દેરાઝરિ ગુરુ મેટ્યા રે ।
 ધ્રીજિણકુશલ સૂરીસરુ, નમતાં પાતક મેટ્યા રે ॥૩૪॥ ધ્રીજિણં ॥
 દેરાઝરથી પાંગુરી, માણિકસરિ જુહાર્યા રે ।
 નવહરિ દેવ નમી કરી, જેસલમેરિ વધાર્યા રે ॥૩૫॥ ધ્રીજિણં ॥
 સંઘ સહુ મિલી મનરલી, રાઝલ મીમનારંદો રે ।
 પંદઈ સુદ ગુરુ માવસું, અધિક મનઈ આણંદો રે ॥૩૬॥ ધ્રીજિણં ॥
 અતિ ઉચ્છવ રંગઈ કરી, આયા ધ્રીજિણચંદો રે ।
 પાસ જિણેસર મેટિયા, સેવક સુરનરકંદો રે ॥૩૭॥ ધ્રીજિણં ॥
 ધ્રીજિણમારગ ઉપદિસઈ, કુમત વદાપ્રહ ટાલઈ રે ।
 જુગપ્રધાન ગુગરાજીપડ, રીદદ કુલ ઉતુવાલઈ રે ॥૩૮॥ ધ્રીજિણં ॥
 'નમવરાજ' ગુરુ ગાયતાં, પૂરઈ મનદ જમીમો રે ।
 ધ્રીજિણચંદસૂરીસરુ, પ્રતપડ કોટિપરીસો રે ॥૩૯॥ ધ્રીજિણં ॥

इति ध्रीजिणचंदसूरिगुगराजः नमः ।

श्रीमत्सुमतिकलोल रचित

जिनचंदसूरि-गीत

सारद पय पणमी करी, गाइसुं श्रीजिणचंद ।
 भावभगति भोलीम करी, मनि आनि रे, २ अधिकउ आणंद कि ॥१॥
 धंदउ रे गछराया गच्छराया रे, २ श्रीजिणचंदसूरि कि । आंकडी ।
 संयत सोल सडतालीसइ (१६४७), गुरु विहरइ गुजराति ।
 अकबर गुरुना गुण सुणी, गुरुदरसन रे, २ चाहत दिनराति कि ॥२॥
 अकबर कहइ कर्मचंद भणी, कहां तुम्हचे गुरु होइ ? ।
 मंनि कहइ साहिब । सुणउ, गुजरातई रे, २ विचरइ भव सोइ कि ॥३॥
 दे फरमाण बोलावीया, श्रीजिणचंद मुर्णंद ।
 घात सुणी गुरु पांगुर्या, साथइ भला रे, २ मुनिघरना धुंद कि ॥४॥
 श्रीसीरोही आयीया, तिहां राजा सुरतान ।
 गुणइ लाभ दिया घणा, पुनिम दिन रे, २ जीव अभयदान कि ॥५॥
 गुरु जालडरि पघारीया, तिहां किणी रक्षा चउमासि ।
 श्रीजीनइ वचनइ करी, पूरइ भविषण रे, २ मन कैरी आसि कि ॥६॥
 तिहांथी पारणइ पांगुर्या, गुरु करइ साधुविहार ।
 अबूझ जीव प्रतिबुझवइ, कलिजुगमइ रे, २ गोतम अवतार कि ॥७॥
 फागुण सुदि थारसि दिनइ, सुभ योगइ सुखंग ।
 श्रीलाहोरि पघारिया, भविषण जण रे, २ हया उछरंग कि ॥ ८ ॥
 तिणहीं दिनि अकबर भणी; सहि गुरु मिलिवा जाइ ।
 दूरथकी देखी करी, अकबरजी रे, २ जसु सन्मुख जाइ कि ॥ ९ ॥
 गुरु दरसन देखी करी, करइ निज मुखि गुणगान ।
 तेह सुणी सवि ऊंचरा, मनमोहे रे, २ हया हयराज कि ॥ १० ॥
 गुरुनइ हुकुम दिया इसा, नित नित तुम्ह इहां आउ ।
 धरमकी वात कण्ठ मुझे, इतनउ गुरु ! रे, २ करउ उ (सु) पसाउ कि

एकंतइ श्रीजी भणी, गुरु ! कहइ घरमनी बात ।
 कुमतमति जन मनथी रहइ, घूहडनइरे, २ न सुहाइ परमात कि १२
 थावण सुदि पडिवा दिनइ, श्रीजी यु(विन)व्या (?) सेख ।
 साधु इसा तुम्ह को देख्या, जिण देख्या रे, २ जगमांहे रेख कि ॥ १३
 नरपतिसुं सेखजी भणइ, सुणि साहिब ! इक चोल ।
 बहुत बहुत दरसणि देखे, नांहि कोई रे, २ इनहीं कह तोल कि ॥ १४
 हम सुणी अकबर हरखीया, आवइ सुहगुरु पासि ।
 आदरमान देई घणा, हम चोलई रे, २ मनकइ उल्लासि कि ॥ १५ ॥
 जु कहउ चाहउ सु दीजीयइ, तब पमणइ गुरुराय ।
 सब बुनियां हम तजि रहे, हम चाहं रे, २ जीउदयाकउ उपाय कि १६
 कहइ धगसीस ए गुरु भणी, श्रीअकबर पतिसाहि ।
 सात दिवस अमातिजउ, पडइउ दिपड रे, २ सखि कृषिखी मांदि कि
 गुरुना गुण देखी घणा, श्रीअकबर भूपाल ।
 जुगप्रधान पदवी दीनी, जाणइ जगमई रे, २ सहु बाल गोपाल कि १८
 सुहगुरुनइ उपदेशध(की)इ, नयनि खंभाहतमांदि ।
 जलचर जीव उगारीया, हुकुमइ करी रे, २ श्रीअकबर साहि कि १९
 यधतइ यानइ दिनदिनइ, सरतर गच्छि अयतंस ।
 तुम्हहिं बडे गुय इणि जुगई, हम अकबर रे, २ जसु कहइ मशंस कि
 मात सिरीयादे उरि धर्या, श्रीनंतसाह मलहार ।
 इणि जणि ए सम को नहीं, जसु नामई रे, २ हुनइ जय जयकार कि ॥
 रीहड थंसइ अति भलउ, जिण सासणि सिणगार ।
 ए गुरुना गुण अति घणा, कवियण जण रे, २ कुण पामइ पार कि ॥
 जां लगि मेय मदीधर, जां मायर जां चांद ।
 'मुमतिखोल' सेयक मणइ, तां प्रतपउ रे, २ गुरुजा जिणचंद कि
 इति धीजिन चंदसूरि-गीतं ।

यु. प्र. जिनचंद्रसूरि गीत (द्वितीय)

वृद्धा—सुमति जिणेसर सुख करण, हरण दुरिय दोभाग ।
खरतर गछ पति गाइसुं, जासु अधिक सोभाग ॥ १ ॥

चउपड़—देस मंडोवर अतिहि समृद्ध,
'वडलुं' गाम तिहाँ सुप्रसिद्ध ।

सा भीवंत सिरिआवे नारि,
तासु कुरि जिणि लीयड अयतार ॥ १ ॥

जसु गरमई माता सुविसाल, दीठ सुपन नालेर रसाल ।
संवत पनरइ पंचाणचइ, जायउ सुत मुहूरत सुभ लघइ ॥ २ ॥

कीधउ सुपन तणउ सुविचार, होस्यइ पुत्र सही छत्रधार ।
तिणि सुभ नाम ठव्यउ सुरतान, मात पिता धरि मनि बहुमान ॥ ३ ॥

पहुता बीकानयरइ सह, तिहीं माणिक सूरि खरतर पहु ।
दीठउ निलघट बूरई बाल, सही ख होस्यइ गछ प्रतिपाल ॥ ४ ॥

माता पिता बूझवि ते लीध, चडोतरइ जसु दीक्षा दीध ।
संवत सोलह बारोतरइ, जेसलमेरि सुगुरु पट धरइ ॥ ५ ॥

जिण बहुम जिम क्रिया कठोर, सूरि मंत्रबलि बाधउ जोर ।
अणहिल पाटणि जीता वाद, उतार्या कुमतीना नाद ॥ ६ ॥

राय राउल राणा राजान, प्रतिबोध्या ते कुण करइ गान ।
श्रीजिन कुसल तणइ स निधान, बूझविआ दिखी सुरतान ॥ ७ ॥

देधप्रयोगइ अकबर साहि, युग प्रधान पद दीध उमाहिं ।
वाचग्रइ साधी पंचनदी, सह गुरु सकति सहइअई वदी ॥ ८ ॥

संवत सोलह गुणत्तरइ, कजीयइ पहुता गुरु आगरइ ।
बूझवि साहि सलेम उदार, कीधउ जिण सासण उदार ॥ ९ ॥

गुरु भवदात कहूँ केतला, जेता दिन हुआ तेतला ।

आसू यदि बीजइ सिचरइ, बीलाडइ अणसण गुरुकरइ ॥१०॥

सुभ ध्यानइ सुरलोकमसार, पहुता देव करइ जयकार ।

कहइ गणि सुमति फछोल वचन, गुरु गुण गावइ ते धन धन ॥११॥

इति गुरु गीतम् । धाई नाना घाचनार्थ

.....री, ए कीरति यहुली लाधी ॥ ७ ॥

जासु पास प्रभाषणीय, संघपति हुया अनेक ।

बहु जिणहर जिण विंयनीय, कीध प्रतीठ विवेक ॥ ८ ॥

जे सइ हधि गुरु दीखीयाए, सीस तणा परिहार ।

ते गीतारथ गुण भयां ए, हुया पदवी धार ॥ ९ ॥

सात ईति तिहों नवि हुई ए, जिहाँ गुरु रखा चउमास ।

प्रतिधूमवि पतिसाहि करी, जिन शासन परकास ॥ १० ॥

गौतम जिम लब्धइ भयां ए, रूपइ घयर कुमार ।

ए गुरुना गुण गावतां ए, किमइ न आजइ पार ॥ ११ ॥

संघत सोलह सिचरइ ए, नयर बीलाडा ठामि ।

स्वर्गनाथ युगयर हुआ ए, करि अणसण सुहसाणि ॥ १२ ॥

धायक घन फटारिआ ए, रिक्त धायइ गुरु धानि ।

उच्छव कीधा भति घणा ए, दिन दिन यधई तइ धान ॥ १३ ॥

पह कपित्त अणइ गुणइ ए, मन धरि भाग यिसुद्धि ।

'सुमतिकछोल' गणि इम कहइ ए, ते पामइ यहु रिद्धि ॥ १४ ॥

चतुर्थ दादा युगप्रधान श्रीजिनचंद्रसूरिरचितं ।
स्तवनादि कृति समुच्चयः ।

१ श्रीशांतिनाथ हिंडोलणा गीत

(राग सांग मल्हार)

श्रीभरत दखिणमइ, मनोहर नयर वर विस्तार ।
कुरुदेश हथिणाडर अनोपम, ईद्रपुर भवताइ ॥
तिहां विश्वसेन वरिंद पालइ, राज राणिम सार ।
तसु घरणी अचिरादे दीपइ, जपछरनइ अणिहार ॥ १ ॥

हिंडोलणइ माइ ! झलता, संति कुमार,
मुझ मन हरख अपार । (आंफणी)

तसु ऊजरि अणुत्तरथी चयी, प्रभु अवतरे भरिहंत ।
यदि मात्रवानी सातमई, यलि जेठ वदि जगफंत ॥
अघरयणि सैरलि तणी, जनस्यउ वरतीयउ सुभसंति ।
तिणकाज संतिकुमार दीधउ, नाम भलज बुधवंत ॥ २ ॥

हिंडोलणइ० ।

कमनीय फंचन कमल कोमल, सवल सुंदर अंग ।
बालपणइ अतिरूप निरखी, सुरवधू मनरंग ॥
मणिकनक मंडित पालणइ, हींडोलती हइ चंग ।
काइ अपछरा आसीस आपइ, जगि तुझ सुजस अमंग ॥ ३ ॥

हिंडोलणइ० ।

घर अंगणइ प्रभु छवति पगला, धूधरा घमकंति ।
गजराज राजमराल मंथर, गतिमुं गुणवंति ॥
धरि गोव अणिमिस नयणि बलि बलि, मातजी निरखंति ।
घिरि जीवज्यो तुम्हे नान्हडा, तिहां अपछरा पम फहंति ॥ ४ ॥

हिंडोलणइ० ।

श्रीमहावीर जिणंदनऊ, पहिलड गणघार ।
 मनमोहन महिमानिलऊ, मोटड अणगार, श्रीगौतम० ॥ ३ ॥
 श्रीवसुभूति पुत्र चडऊ जती, पृथिवी मात मल्हार ।
 गुणमणि रोहणगिरि समड, सविजन सुखकार, श्रीगौतम० ॥ ४ ॥
 गौतम नामइ पामीयइ, सुख सुजस संतान ।
 आधि व्याधि दूरइ टलइ, वाघइ वसुधा घान, श्रीगौतम० ॥ ५ ॥
 गुरु नामइ गहगट हवइ, भय भाजइ दूर ।
 मनवंछित भोजन मिलइ, हुषइ सुजस पडूर, श्रीगौतम० ॥ ६ ॥
 गौतम गुरुना गुणं गुण्या, हआ निरमल आज ।
 आज जनम सफलड थयऊ, पाम्यऊ शियपुर राज, श्रीगौतम० ॥ ७ ॥

सुभाषित

गीत विनोद विलास रस, पंडित दीह लियंति ।
 कइ निद्रा कइ फल(ह) करी, मूरख दीह गमंति ॥ १ ॥
 सालूरांनइ सरयरां, जिम धरतीनइ मेह ।
 उत्तम जन एहवऊ करार, निति निति घघतड नेह ॥ २ ॥

५-श्रीसुरियाभ सुर नाटक विधि गीत

राग प्रभाती मिश्र-थगना मगना येईरे येई । पं जालि ।

नयारि अनूपे आमलफण्पे, धीर घदीते तिहां पहुते ।
 सुर सुरियाभ सादिय सेवनकूं, तबही नाटक विधि रचते ॥ १ ॥
 जुग जुगते नाटक इम करते,
 मन सुध महावीरजीकुं बलि नमते । प ओंफणी ।
 दोहुं मुज धीचि रचते,
 अटशत अटशत अतिरूप कुंअर कुंअरी ।
 तिम सुर अउरातणी सो महणी,
 सजनि रमति सुर होज घरी ॥ २ ॥ जुग० ॥
 घाजिघ घाजे गुणपंचासे, सुरमंचे तिम अऊर सजे ।
 बिकट पाट उत पाट नटावे, ताल ताल सुधनाल घजे ॥ ३ ॥ जुग० ॥

इकत्रीसेइ निरति करेई, येई येई चोलति मुख येई । --- ---
 येई येई धिरि हमकुं धृति येई दी, ---
 येई रे प्रभु । मेरे येई येई ॥ ४ ॥ जुग० ॥

यत्रीसइ नाटक हम करते, पुव्वमवंतर जेह छते ।
 पट्ट कल्याणक विधिप्रभुजीके, वरणविसुं नवर सुरचर ते ॥ ५ ॥ जुग० ॥
 तं तं तं विततं तं सुघने, सुसरे ए चीहुं भेदि सुरते ।
 याजिअ एम घजते सुरते, चउविध गीते ते वदते ॥ ६ ॥ जुग० ॥
 उन्निवत्त पाउअत्ते लहुअ ते, रुदित मुदित घ्यनि संलवते ।
 चउविध नदारांम रचंते, सुर पदवी सफली गिणंते ॥ ७ ॥ जुग० ॥
 इणपरि नाची प्रभुगुण राची, सुरियाम नाटक संवरते ।
श्रीजिणचंदसूरीसर पभणइ, प्रभुनामइ वंछित फलते ॥ ८ ॥ जुग० ॥

इति श्रीसुरियामसुर नाटकविधि गीत ।

६-श्रीमहावीरजिन तपस्या दिनमान गीत

श्रीमहावीर जिणंद जुहारीयई रे, श्रीसिद्धारथ नंद ।
 शासन नायक प्रभु चउयीसमऊ रे, दरसन परम भाणंद ॥ १ ॥
 श्रीमहावीर जिणंद जुहारीयई रे । आंकणी ।
 श्रीस धरस लागि गृहस्थपणइ रखा रे, संयम लीघउ सार ।
 व्रत पालइ प्रभु जिनकलपी णणई रे, करइ अप्रमत्त विहार, श्रीम० २
 एमइ उपसराग परीसह जे हुवई रे, हो अणुलोमि पडिलोम ।
 उतिय शक्ति जिण समता आदरी रे, हो घन्न एमा गुण सोम, श्रीम० ३
 एक छमासी तप कीघउ जिणइ, एक सउ असी उपवास ।
 पांच दिवस ऊणऊ वीजऊ वरमी रे, तप कीघऊ सटमास, श्रीम० ४
 नव चऊमासी तप कीघऊ भळऊ रे, हुवइ उपवास हजार ।
 अधिक असीए तेपिण जाणवऊ रे, घन्न अभिग्रह राग धार, श्रीम० ५
 दोइ त्रिमासी तप उपवास ते रे, असीय अधिक शत थाय ।
 साठ विमासी तप वीरइ कीयऊ रे, दोइ बेला सुखदाय, श्रीम० ६
 शत पंचास दिवस हुवइ तेहना रे, दोइ मासी पदयार ।
 साठ अधिक दिन तेहना तीनसऊ रे, तप उपवास उदार, श्रीम० ७

दोह दऊढमासी तप कीधऊ बली रे, तेहना नेऊ उपवास ।
 मासखमण बारह महावीरजी रे, करि अभिग्रह उल्हास, श्रीम० ॥८॥
 तीनसय साठ दिवस हुबइ तेहना रे, मासखमण परमाण ।
 पखखमण बिहुत्तर कीधा बली रे, निरमल चरण निधान, श्रीम० ९
 सहस एक उपवास अनइ असी रे, पखखमणना होइ ।
 एक रात्रिक प्रतिमा बारह घरी रे, छत्रीस तपदिन जोइ, श्रीम० १०
 तिसय अनइ गुण ग्रीस बले कीया रे, छटू तप कसमल छोड ।
 तसु उपवास अठावन च्यार सऊ रे, जाणेया परचंड, श्रीम० ॥११॥
 भद्र महाभद्र प्रतिमा साचवी रे, सर्वतोभद्र उपवास ।
 बारघरस खट मास इक पखबली रे, इण परितप अभ्यास, श्रीम० १२
 बार वरस खट मास इक पख विचई रे, प्रभुजी पारणा कीध ।
 गुणपचास दिवसबलि तीनसऊ रे, सुजस घण तिण लीध, श्रीम० १३
 इम तपना दिन सहु प एतला रे, सहस च्यारि उपवास ।
 छासठ नइ इक सय अधिकेरडा रे, चउन्विहार सुविलास, श्रीम० १४
 इणपरि च्यारि करम चकचूरिनई रे, पाम्यऊ केवल नाण ।
श्रीजिणचंदसूरीसर इम कहई रे, आज भला सुविहाण, श्रीम० ॥१५॥

इति श्रीमहावीरजिनवर तपस्यादिनमान गीत-

७-श्रीमहावीर देवानंदा गीत ।

(बाल.....)

माहणकुंड महावीरजी रे, देखी देवानंदा माइ, मेरे मोहन ! ।
 योलाइ सुत बिखदायली हो लाल, दरसन तुम्ह सुखदाय, मेरे मोहन
 वीर सुणो मुझ बालहा हो लाल,
 लालन हूं बलिहार, मेरे मोहन ! ।
 तुम्ह ऊपरि थऊ वारणइ हो लाल,
 बल्लभ सुणि सऊ धार, मेरे मोहन ! ॥ २ ॥ आंकणी
 हुंदर रूप सुदामणऊ रे,
 सहज सुकोमल देह, मेरे मोहन ! ।
 इसत वदत तुम हेजसुं हो लाल,
 निरख्यां जागइ नेह, मेरे मोहन ! ॥ ३ ॥

मूरति मोहन बेलडी रे,
मन मेलहणीय न जाय, मेरे मोहन ! ।
ते स्यउ मोहन तइ कियऊ हो लाल,
विरते मोहि बत्ताय, मेरे मोहन ! ॥ ४ ॥

पोन्हऊ प्रगठ्यऊ दूधनऊ रे,
सुर नर असुर समखल, मेरे मोहन ! ।
प्रेम किसऊ ते पाछलऊ हो लाल,
कहो प्रभु ते परतखल, मेरे मोहन ! ॥ ५ ॥

जिणघर कहइ ए नेहलू रे,
रह्या उअरइ छायासी रात, मेरे मोहन !
तुम्हनइ हेज घणऊ तिणइ हो लाल,
हुं सुत तुं मेरी मात, मेरे मोहन ! ॥ ६ ॥

धीर तणी थाणी सुणी रे,
कहइ हम अम्हां तात, मेरे मोहन ! ।
धीर प्रसू हुआ ग्हे हियइ हो लाल,
ग्हे वेऊं जगज विख्यात, मेरे मोहन ! ॥ ७ ॥

एम कहीनइ आदरइ रे,
चतुर महावत चा(र)ह चा(र)ह, मेरे मोहन ! ।
नेह इसऊ जगि जाणीयइ हो लाल,
मा पिउ सुत त्रिहुं मांदि, मेरे मोहन ! ॥ ८ ॥

तीने एक मत थई रे,
पाम्यऊ परमाणंद, मेरे मोहन ! ।
भीजिणचंद कहइ इहुं रे लाल,
घो मुह चिरि आणंद, मेरे मोहन ! ॥ ९ ॥

धीर सुणो मुह बालहा हो लाल ।
इति थीमहावीर-देवाणंदा गीतं । श्रीरस्तु ।

अणहिल पत्तन मंडन - - - -

८-शांति जिन स्तवन

(राग केदारा गौड़ी)

देखउ माई ! आसा मेरइ, मनकी सयल फली रे ।

उलट अंगि न माइ मेरउ, प्रभुवान चडावइ रे,

मोहन सरूप रे, सेवउ श्रीसंति जिनराय ॥ १ ॥ देखउ० ।

सुरतरु अंगणि सफल फल्यउ, पिसुन लुलइ मेरइ पाय,

नयनिधि रिद्धि सिद्धि संपद भली, सहज मिली मुझ आय ,

॥ २ ॥ देखउ० ।

पूरव भव राख्यऊ सरण पारेयउ, ए जस त्रिभुवन गाइ ।

महिर फरउ सेवक भणी, जिम दुख कूरि पलाइ ॥ ३ ॥ देखउ० ।

जनम जिणंद तणइ अस्तिव दम्यउ, तिण नाम संति सुहाइ ।

नीकीहो लीला प्रभु ! ताहरी, चक्रि जिनराज कहाइ

॥ ४ ॥ देखउ० ।

अणहिल पाटणि भेटियउ, चरण नमुं चित लाइ ।

श्रीजिनचंदसुरि हम भणइ, नितु नितु तेज सधाइ ॥ ५ ॥ देखउ० ।

९-पार्श्वजिन लघु स्तवन - - - -

जगदानंदन जिनघर पाया, पाया परम प्रमोद पसाया ।

साया संतति संपति साधी, साधीना हवइ जे अपराधी ॥ १ ॥

आपणा पूं जिणसुं प्रेरीजइ, रीजइ जउ मूरति देखीजइ ।

देखीजइ आवइ सुभ भावइ, भावइ जे मनि ते सवि पावइ ॥ २ ॥

अनुपम रूप त्रिजगजन तारण, रण विवाद प्रमाद निवारण ।

धारण कुमत महीरुह भंगइ, भंगइ विविध भजउं प्रभु रंगइ ॥ ३ ॥

पावन वाचन चंदन सारइ, कुंकुम अगरु कुसुम घनसारइ ।

रचइ भगति जे घन अनुसरइ, ते दुख दुरगति मूल विसारइ ॥ ४ ॥

तुझ पद पंकज मुझ मन भमरउ, लीण रहउ छइ ऊउ इणि भमरउ ।

मद्गल विह घणइ ज्युं भावइ, यदरी वन तिम किमइ न राचइ ॥ ५ ॥

मधुर सुधारस समजसुवाणी, (वाणी) ते मुझ मनि अधिक सुदाणी ।
 जखलित ललित भमित गुणखाणी, भलइ भलइ सो पुरिसादाणी ॥६॥
 वामानंदण नयणाणंदण, कामित दान कलपतरु कंद ।
 निरमम निरमद नइ निरदंद, जयउ जयउ जिणसासन जिणचंद ॥७॥
 इति श्रीपार्श्वनाथ लघुस्तवनं, कृतं सवाई जुगप्रधान
 श्रीजिनचंदसरिणा । (राजलाम लिखितं)

१०-शत्रुंजयमंडन नाभेयजिन हिंडोलणा गीत ।

ऐ मेरे जिणवरके हरण हिंडोलणइ, सुकृत हिंडोलणइ सखि
 खेलइगी सुंदरी ॥ आकणी ॥

सुभ भागि सुंदर नत पुरंदर, प्रगुण सुगुण निवास ।
 सिरिनाभिगंदन त्रिजग वंदन, सुजस चंदनवास ॥
 सिरि विमल भूधर सबल सिंधुर, संघ हरि संकास ।
 मयदेवि उर सिरिहंस अकलित, सकल पूरइ आस ॥ १ ॥ ऐ मेरे० ।

भवभमण विरमण दुरित दरगण, दमण कुसल सुगोह ।
 अति अचल अचर फुतीरथ गिणी, प्रही परम तीरथ पद ॥
 देखतां दरसन नयण विकसति, प्रीति पुलकति वेह ।
 पुंडरीक गिरिवरि जयउ जिहां सिरिनाभिनंदन रेह ॥ २ ॥ ऐ मेरे० ।

इणि शिखरि शिवपुरि सुघरि पढुता, सधर साधु अनेक ।
 तिणि सिद्धक्षेत्र प्रसिद्ध शत्रुंजय, पुण्य गुण भ(ति)रेक ॥
 निज मुखइ सीमंधर बखाणति, महि महिम सुविवेक ।
 जे करइ विधिसुं जात्र मानव, लहइ ते जस एक ॥ ३ ॥ ऐ मेरे० ।

इहां ज्ञान सहित सुध्यान घरतां, पुण्यसम अकूरि ।
 तिरि निरय दुरगति दुरित रुंधइ, मुगति पंथ पहरि ॥
 ए महिम जाणउ जस बसाणउ, करउ पातक दूरि ।
 सिरि रिसइ जिणवर चरण सेवक, भणइ जिणचंदसूरी ॥४॥ ऐ मेरे०

इति श्रीशत्रुंजयगीतं । श्राविका केलि पठनार्यै. शुभं भवतु ।

(पत्र १ तत्कालीन लिखित. यति मुरनजी संप्रद. धीकानेर)

१३ धात्वीयपंचतीर्थीगतपंचजिनस्तवन.

(सं. द्रुतविलंबितवृत्त)

कनककेतककेसरदीधितिं, मिलितमुफितमहासुखसन्ततिम् ।
 विदितविश्वपतिं विगतानृतं, नमत नामिभवं नयनामृतम् ॥ १ ॥
 सुमुखगोमुखयक्षचरेण यः, समनुसेवित आदिमतीर्थपः ।
 वमदयापर कामकलाऽजितः, शिवरमां ददतात्स वृषाङ्कितः ॥ २ ॥
 मृदुमृगांकमहाभवभीतिमिद्-गगननीरधिचापतिनुस्सवित् ।
 फलकुमारफकांच(न)लकांतितित्,
 विजयतां जिनशांतित्रिकालवित् ॥ ३ ॥
 सकलसङ्गणरत्नकरण्डकं, भयमहोदधितारतरण्डकम् ।
 सपदि धारितपादधितण्डकं, स्मरत शान्तिजिनेशमर्चण्डकम् ॥ ४ ॥
 विगतविस्तरधामचिरामकं, सुखकलाजिततापनधामकम् ।
 नतसुरासुरशङ्करनामकं, विघनमार्जनताहतकामकम् ॥ ५ ॥
 घनघनाघनकज्जलकासितं, परमकेवलभावविभासितम् ।
 नमितनिर्जरराजनरेश्वरं, भजत सुन्दर ! नेमिजिनेश्वरम् ॥ ६ ॥
 सकलमंगलमूलमपापकं, विदलिताखिलकर्मकलापकम् ।
 धरविभामरभासुरभालकं, प्रणत पार्श्वपतिं परपालकम् ॥ ७ ॥
 तय दिनेश ! दिनेशसमारुति-जन्मितलोकसुकोकचमरुतिः ।
 रुचिररोचिकलापकलाधृतिः, कृतकुबोधतमोहरणादतिः ॥ ८ ॥
 मधितमन्मथमन्युरसङ्कथं, जरितजन्मजरामरणद्वयम् ।
 सयलसज्जितसंयमसद्ग्रथं, विनुत धीरजिनं धृतसत्पथम् ॥ ९ ॥
 तरुणतप्तहिरण्यसमत्विषं, दरितरत्नरतिप्रभृतिद्विषम् ।
 पिकटसद्गतकोटिपरास्त्रं, हृदि विधत्त जिनं विलसत्सुखम् ॥ १० ॥
 इति जगद्गुरुपञ्चकर्मस्तव-स्सन्निधेयं 'जिनचन्द्र' एतस्तवः ।
 सुफयिचित्तएतानघसम्पदः, प्रतनुतात् सुगयसन्ततिसम्पदः ॥ ११ ॥
 इति धीधात्वीयपञ्चतीर्थीगतजिनपञ्चकस्तवनम् ।

१४ पार्श्वनाथस्तवनम् ।

पदद्वयासक्तनखप्रभूता, अमीपवो यस्य परिप्रभूताः ।

ऊर्ध्वं प्रयान्ति प्रतिभासमानाः, सूर्यस्य जेतुं प्रतिभा-समानाः ॥ १ ॥

वीर्यादिहार्यादितमन्युनेव, रक्ता नितान्तं खलु मन्युनेव ।

अयं जनं तापयति प्रमोदा-दसत्सु सत्सु प्रभु(शः)पः प्रमोदात् ॥२॥

पदद्वयं यस्य विभाति कामं, सरोजसम्भारमिव प्रकामम् ।

सुरेन्द्रनागेन्द्रकृतप्रणामं, स्तवीमि पार्श्वं सुगुणभिरामम् ॥ ३ ॥

मुदे सोऽस्तु पार्श्वो जिनो मे विशालः,

सदा योऽष्टदेहोऽभवच्छर्मकालः ।

अहेनं(?)प्रभूतस्य सप्तास्य चूडा-

मणिर्बिम्बतोऽष्टप्रकर्मच्छिदे हि ॥ ४ ॥

स्वच्छः श्रीशशिगच्छमण्डनमणिर्गम्भीर्यधैर्योदधिः,

श्रीमच्छ्रीजिनपूर्वको गुणनिधिर्माणिक्यसूरिर्गुरुः ।

शिष्यश्रीजिनचन्द्रसूरिभिरिति सभ्यकृ स्तुतो भक्तितः

श्रीपार्श्वः प्रददातु निर्मलफलं त्रैलोक्यचूडामणिः ॥५॥

१५ जोगी वाणी

(अध्यात्मज्ञानगर्भितसंज्ञाय)

फाया नगरी फोट सयल तिहां, अष्ट धुरज नय द्वारं ।

सहस पदुत्तरि राणी रमतां, राइण (रावइन) विचरत थारं ॥ १ ॥

जोगी हो भूलि म भरम संसारं । भाकणी ।

यहु घट फाचउ फूड म राचउ, कीजइ जिनधर्म सारं ॥१॥ जोगी हो० ।

चीर फपूर आसन कि पटंवर, ताल सु अमृत हारं ।

देखत धिंग धिंग सयल संगत ए, फीटी दुइस्यइ असारं ॥२॥ जोगी०

फाचउ रे कुंम भयो जिम नीरइ, होइ न विणसत थारं ।

तेम अचिर तनु छीजइ सिण रिण, कीजइ पुण्य अपारं ॥३॥ जोगी०

जडिय न मौपघ मंघ न मूली, तंघ न जंघ जनोई ।

जनम मरण जरा दुस थारण, राखणहार न कोई ॥ ४ ॥ जोगी हो०

नव त(त्त्व)त मेरी कंगुरी (किन्नरी)रे, जीवदया तंत सारं ।
 जे कंगुरी(किन्नरी)वाचइ अरिहंत ध्यावइ, ते पावइ भवपारं ॥५॥ जोगी०
 वाणी श्रुत रंग सिंगी पूरं, नासइ दुष्कृत पूरं ।
 कानइ मोरइ तप मुद्रा दीपइ, जीपइ चंदनइ सूरं ॥ ६ ॥ जोगी० ।
 समता अगि विभूति लगाउं, पिनइ जटासु रखाउ ।
 मेखलि मौनि महावत कंथा, पहिरि परमपद पाउं ॥ ७ ॥ जोगी० ।
 शील गु(ण)ण्ड (?) तिन डंपति जोगवटउ, दीनउ गुरु हितकारं ।
 ज्ञान मदी थिर आसन बइठउ, मंत्र ज(पइ)पुं नवकार ॥८॥ जोगी० ।
 भावना भूमि खिमा मोरी सिज्या, सोवत सयर सुरंगो ।
 सुगुरुचवनसुणी मोहनिद्रामिसि, राव(?)लणी सिवरंगो ॥९॥ जोगी०
 खपर खाइ संघ(संधा) रइ सोवइ, भार जटा सिव धारइ ।
 जोगी नाम त्रिगोवइ कां रे, जिणमत विण भ(व)हारइ ॥१०॥ जोगी०
 आदीसर जिनशासन जोगी, नेमिनइ धूलिमद्र राया ।
 जेहनइ नामइ पाप पुलायइ, निर्मल होवइ काया ॥ ११ ॥ जोगी०
 पूरि मनोरथ धीर जोगीस, 'दिलीपुर' प्रभु (राया) जाणी ।
 *जोगी वाणी 'जिनचंद सूर' हि, रगइ एम बखाणी ॥ १२ ॥ जोगी०

*पाठांतर-श्रीजिन चंदसूरिसर इणपरि, जोगीकुं समझाया ॥१२॥ जोगी०

चरित्रनायकना सिन्धु महोपाध्याय श्रीरत्ननिधानजी गणितरत्न.

गुरुगुणगीत. देशी भर्तनी—

जुगधर श्रीजिनचंदजी, जगि जिनसासन चंद रे ।

प्रहसमे ऊठी पूजिये, कामित सुरतव कंद रे ॥ १ ॥ जुग० ।

संवत पनर पंचाणुये, श्रीवंत साह मल्हार रे ।

मात सिरियादेवी जनमियो, रीहड कुल सिणमार रे ॥ २ ॥ जुग० ।

संवत सोल चिडोतरे (१६०४), जाणी जेणे अधिर संसार रे ।

हाथे जिनमाणिकसूरिने, संग्रह्यो संजम भार रे ॥ ३ ॥ जुग० ।

वयर कुमार तणी परे, लघु धये बुद्धि मंडार रे ।

गुरुकुलवासे वसि पामियो, प्रवचन सागर पार रे ॥ ४ ॥ जुग० ।

संवत सोल वारोत्तरे, जेसलमेर मजारि रे ।

भाग्य यले सूरि पदवी लही, हरलिया सवि नर नारि रे ॥ ५ ॥ जुग० ।

कठिण क्रिया जेणे ऊपरी, मांडियो उग्र बिहार रे ।

सूरि जिनवल्लभ सारिखो, चरण करण गुण धार रे ॥ ६ ॥ जुग० ।

पाटण सोल सतरोत्तरे, च्यार पसी गच्छ साखि रे ।

परतर विरुद दीपात्रीयो, भागम अक्षर दारि रे ॥ ७ ॥ जुग० ।

सोरिपुरे हृदिणाउरे, विमलगिरि गढ गिरिनारि रे ।

तारंग अरघुद तीरये, जात्रा करी धट्ट वारि रे ॥ ८ ॥ जुग० ।

भकवर साहि परिखियो, कसबटि कंचण जेम रे ।

पूज्यनी मधुर देसना सुणी, रंजियो साहि सलेम रे ॥ ९ ॥ जुग० ।

सात दिवस धरतानियो, मांदि दुनिया भमय दान रे ।

पंच नदीपति साधीया, बाधियो अति घणो घान रे ॥ १० ॥ जुग० ।

राजनगर प्रतिष्ठा करी, सबल मंडाण गुरुराई रे ।

संघयी सोमजी लाछिनो, लाह लिये तिणे ठाई रे ॥ ११ ॥ जुग० ।

सुप्रसन्न जेहने मस्तके, गुरु धरे दक्षिण पाणि रे ।
 तेह धरे केलि कमला करे, मुखवसे अविरल वाणि रे ॥१२॥ जुग० ।
 दरसनी जिणे सुगता करी, सोल सित्तर वासे रे ।
 भाविया नयर बिलाडप, सुगुरु रक्षा चउमासे रे ॥१३॥ जुग० ।
 दिवस आसु यदि वीजने, ऊचरी अणसण सार रे ।
 सुरपुरि सुगुरु सिधारिया, सुर करे जय जयकार रे ॥१४॥ जुग० ।
 नाम समरणे नचनिधि मिले, सबि फले संघनी आस रे ।
 आधि ने व्याधि दूरे टले, संपजे लील विलास रे ॥१५॥ जुग० ।
 केसर चंदन कुसुमसुं, चरचतां सह गुरु पाय रे ।
 पुत्र र्स्तान परिधल हुये, दिन दिन तेज सवाय रे ॥१६॥ जुग० ।
भीजिनचंदसुरीसरु, चिर जयउ जुगह प्रधान रे ।
 इणिपरे गुरु गुणसंघुणे, पाठक 'रत्न निधान' रे ॥ १७ ॥ जुग० ।

इति श्रीगुरु गीतं, संवत् १६७६ वर्षे लिखितं.

ક્યાં છે, જેમનો મંદિર પરિચય આગળ લખવામાં આવશે. પ્રત્યેક શિષ્યના અગર જોછામાં જોછા પાંચ-પાંચ શિષ્ય પ્રશિષ્યોનું અનુમાન કરવામાં જ આવે તોજે એ સંખ્યા લગલગ ૫૦૦ ની ચાય છે. તદુપરાંત એ મમયે ખીજી પણ કેટલીયે શાખાઓ વિદ્યમાન હતી. જેવી કે જિનલક્ષ્મી-મંતાનીય, જિનકુશલસૂરિ પરંચરા, હોમકીર્તિ શાખા, માગર-ચન્દ્રમૂરિ શાખા, જિનલદ્રસૂરિ શાખા, જિનકીર્તિરત્નસૂરિ શાખા, જિનહંમમૂરિ શાખા, અને જિનમાણિક્યમૂરિ શાખા.

સૂરિજના સમયમાં એમનાં પ્રશિષ્યોનાંય પ્રશિષ્યો વિદ્યમાન હોવાના પ્રમાણો મળે છે. જેમકે ઉપાધ્યાય શાસમયસુંદરજી સૂરિજના પ્રશિષ્ય હતા અને તેમના શિષ્ય વાદી દર્શનદનજીના શિષ્ય જ્યોત્કીર્તિજી આદિને પણ સૂરિજએજ દીક્ષા આપેલ. સૂરિજના કેટલાક શિષ્યોના શિષ્ય-પ્રશિષ્યો આદિની સંખ્યા ૧૦-૧૫ સુધીની મળી છે, છતાં અમે સાધારણ રીતે કેવળ ૫ તરીકેજ ગણેલી છે.

+ એક પ્રાચીન પદ્માવલીમાં લખ્યું છે કે—આ સૂત્રજીએ એકજ નંદિમા ૬૪ સાધુએ ને દીક્ષા આપેલ અને ૧૨ મુનિઓને “ઉપાધ્યાય” પદપ્રદાન કરેલ. આજ અંધના પ્રકરણ ૩ના ૨૬ મા પૃષ્ઠપર એમના ૩૪ શિષ્ય હોવાનો ઉલ્લેખ કઠઈ ચૂકેલ છે, એમાથી નિમ્નલિખિત ૬ નામ અમને મળેલ પણ છે:—

(૧) કવિ કનક—મેઘકુમાર ચૌદાળીયાના કર્તા.

(૨) વિનયસોમઃ—એમનો “કૌલોધી પાર્શ્વત્તવ” ગા. ૧૭ નો અમારા સંગ્રહમાં છે. એમના શિવ એમતુદ્ગર, શિવ અમર કૃત ‘વિવાહ પદ્ય’ (૫૩ ૧૫) મળે છે.

(૩) વાલકવિનય સમુદ્રઃ—એમનું “સપ્તભરતવ” ગા. ૨૨ નું અમારા સંગ્રહમાં છે. એમના શિષ્યો વાલકવિ (વિશાલ) શીવ, ગુણગ્ન આદિ કેટલાય હતાં. દર્શવિરાજજીના શિષ્ય હિ. જ્ઞાનસમુદ્રના શિષ્ય વાલકવિ સાનરાજના શિષ્ય લખ્યાદયજી સાન કવિ હતા એમનાં “પદ્મિની ચરિત્ર એપાર્શ્વ”

આ બધી શાખાઓમાં તે સમયે સારા સાચા વિદ્વાન ઉપાધ્યાય

(સં. ૧૭૦૭ ચત્રો 'પૂનમ), શુભાવધી ચૌપાઈ (ઉદયપુર) મહાય મુંદરી ચૌપાઈ, ખુસેલા નવબહેવ સ્તવન ઉપલબ્ધ છે. આ (પદ્મિની ચરિત્ર) ચૌપાઈમાં એમણે આ અંગાઉ અન્ય ૬ ચૌપાઈઓ લખ્યાનો ઉલ્લેખ છે એમના શિષ્ય દાનસાગર, શિષ્ય રત્નધીર દ્વારા "ભુવન દીપક" ટીકા (સં. ૧૮૦૫નું ૧૦૦ સાં ૧૦૦) મળે છે વાં વિનયસમુદયના બીજા શિષ્ય શુભરત્નજીએ રચેલ 'કાવ્ય પ્રકાશ ટીકા' (સં. ૧૧૧૦ જેઠ વદ ૭, શિષ્ય રત્નવિશાલ નિમિત્તે). અને 'સારસ્વત ક્રિયા ચંદ્રિકા' (સં. ૧૬૪૫ ભુવન ૦ ભં ૦ પત્ર ૪૪) ઉપલબ્ધ છે, એમના શિષ્ય રત્નવિશાલ દ્વારા 'રત્નપાલ ચૌ' (સં. ૧૬૬૨ મહિમાપુર, ભુવન ૦ ભં ૦ માં) અને એમણે લખેલ પ્રશસ્તિ સં. ૧૬૬૬ વાદરવા સુદ ૩ વીરમપુરની (નાદર લેખાંક ૧૭૨૧ છે, એમના શિષ્યના પ્રશિષ્ય મહિમોદય દ્વારા 'પંચાંગાનયન વિધિ' ગાથા ૫૪ (મં. "૧૭૨૩ વાદરવા સુદ ૭) ઉપરાત મધુવનવૃત્તિ, અને તીર્થ તરંગિણી મળે છે. સં. ૧૬૩૦માં શ્રીજિનમન્દસરિજના આદેશથી 'સંઘતિ સંધિ' (પત્ર ૪ સ્વામી નરોત્તમદાસજી એમ. એના સમયમાં) બનાવી એમની વિશિષ્ટ કૃતિ "નમસ્કારે પ્રથમ પદ અર્થાઃ" 'અનેકાર્થ રત્ન મંજૂષા'માં છપાએલ છે એમના શિષ્ય વાં રત્નવિશાલ શિષ્ય ત્રિભુવનસેન શિષ્ય મનિહંસ શિષ્ય માં મોદયજી પશુ સરસ કવિ હતા. એમનો 'ધાપ લ દાસ' (સં. ૧૭૨૨ માગસરની (?) વેરસ, જહાનાનાદ), અશ્વિત સાહિસૌ, જન્મપત્રી પદ્ધતિ (પત્ર ૧૧૪ શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં) પ્રત્યક્ષ મહાપદ્ધાનયન ચો. ગાથા ૪૬ (સં. ૧૭૩૧ માગ સુદ ૫ સાંગાજી હેતવે રચિત (સંગ્રહ નં. ૧૨૫) આદિ અંથ પ્રાપ્ત છે. ત્રિભુવનસેનના ગુરમાના લખિયવિજય એમના વિદ્યારૂર હતા.

(૪) ભુવનધીર—અમારા સંગ્રહની આદિનાથ સ્તોત્રની લેખન પ્રશસ્તિથી જાણવા મળે છે કે એ પશુ શ્રીજિનમન્દસરિજના શિષ્ય હતા.

(૫) વાં કલ્યાણધીર—તેઓ પારખ એત્રના, સારા વિદ્વાન હતા. એમણે રચેલ "સાધુ સંગ્રહ" ગા. ૧૮ પત્ર ૩, ચતુર ૦ સં. મા છે.

અને સાધુઓ સેકંડો હતા. એમના શિષ્ય-પ્રશિષ્યોને પણ

એમના શિષ્ય (૧) ધર્મગ્ન કૃત “જય વિજય ચૌપાઈ” (સં. ૧૬૪૧ વિજયાદશમી આગરા) ઉપવચ્છ છે, (૨) શિ. ભણ્ણમાવી ગોત્રીય વાં કવ્યાણુનાભણ હતા, એમના શિષ્ય (A) કમવપ્રીતિ ગચિત જિનવણ. સ્મૃતિકૃત વીર ચરિત્રણ બાળાં (સં. ૧૬૬૮) આ કૃ. ના જૈસમરેમા ગ્યેસ અને લખેલી પ્રતિ બાપૂ અમરચન્દણ બોયગ નાયનગરના સમ્રાટમાં છે), મહીપાલ ચગિત (સ. ૧૬૭૬ વિજયાદશમી હાજીખાનદેગ-સિંધ, એમનાજ શિષ્ય ચાગિતમાલ વિખિત, જયચન્દણના ભંડારમાં છે) “સપ્ત-રમરણ બાળાવબોધ” અને “કપસત્ર ટપાચ” પત્ર ૯૬ (સ. ૧૭૦૧ મરેદમા શિં ચાગિતનાભ પઠનાચે નિખિત જયચન્દણના ભંડારમાં છે) એમના શિષ્ય સુમતિલાભ, શિ. સુમતિમ દિર, શિ. જયનંદન શિં લખ્ધિસાગર કૃત “ધ્વજ ભુજંગકુમાર ચૌ.” (સં. ૧૭૭૦ આશ્વિન વાં ૫, ચૂડા-સોગપ્ત) ઉપવચ્છ છે. (B) દુશનધીગણ એક ઉત્તમ પ્રકારના કવિ હતા, એમણે રચન (૧) બેજ ચૌપાઈ (સ. ૧૭૨૬ ના મહા વદિ ૧- સોગત, ગિ વર્મસાગર, આગ્રદથી (૨) લીલાવતી રાસ (સં. ૧૭૨૮ સોગત) (૩) પૃથીગાત્ર કૃત વેવિ બાળાં (સ. ૧૬૬૬ વિજયાદશમી શિષ્ય ભણ્ણસિદ્ધના આગ્રદથી, નાદર-છના સમ્રાટમાં ચુટકા ન. ૯૦) (૪) ઉચ્ચમ કર્મ સંવાદ ૪, ‘સિક પ્રિયા બાયા દીકા’ (ભેધપુગ, વર્દમાન ભંં ગું) શીલવતી ગસ (સં. ૧૭૨૭) ગજર્ણિ કૃતવર્મ ચૌપાઈ (૧૭૨૮) અને ચૌવીસી (સં. ૧૭૨૬) અને કુશળયાત્ર કૃત વન (યવ) રાજર્ણિ ચૌં (સં. ૧૭૫૦, જયં ભંં), મરિખતવ (સ. ૧૭૫૬ જૈસમરે) મરે છે. અને અનેક સ્તવનાદિ પણ ઉપવચ્છ છે, (C) કનકત્રિમય, એમનું નામ “વેનિ-આળાં” ની પ્રશસ્તિમાં છે. (૫) ધર્મ પ્રમોદ—એમની કૃતિ “મહારાજક આવક સન્નિ” અમારા સમ્રાટમાં છે “પુ યાનિસ્તવન વૃત્તિ” અને ‘ચૈત્યવન્દન બાપ્પાણિ (તત્ત થે દીપિકા” સં. ૧૬૬૪ પોત્ર વદ ૧૦) બીકાનેર જાન ભંડારમાં છે.

(૬) દેવમરંગ—એમણે લખેલ “જયસ્ત્રામિય સ્તાયચરિ” થી પૂલપણના સમ્રાટમાં છે. એમના શિં સિનપ્રમોદ શિં મદિમ.મેન સિખિત

સૂરિજીએ દીક્ષિત કરેલ હતા, * જે બધાંની સંખ્યા પણ ઓછામાં ઓછી એટલીજ માની લઇએ તો જરાય અતિશયોકિત નહીં થાય.

સૂરિજીએ દીક્ષા આપેલ સાધ્વીઓના નામોની તથા 'નન્દિ' ઓની સંખ્યા હજુ અમને પ્રાપ્ત થયેલ નથી, એથી એમની સંખ્યા વિષે બરાબર નિર્ણય નથી કરી શકતા, પરંતુ સાધુ-સંઘથી સાધ્વીઓની સંખ્યા ઓછી તો નજ કહી શકાય, આ (સાધુના) આંકડાથી અગર સંખ્યાની કાંઈક ન્યૂનતાય રહી ગઈ હોય તો પણ પૂર્વ દીક્ષિત આજ્ઞાનુવર્તિ સાધુ અને સાધ્વીઓની સંખ્યા મેળવીએ તો કુલ ૨૦૦૦ થી વધુ તો સિદ્ધ થાય છેજ.

‘વિહાર પત્ર’ની સાથે જે ૪૪ નન્દિઓના નામ છે, એ નામ પણ અનુક્રમે લખેલ છે, એ એક મહત્તાની વાત છે. એથી એ સમયના તમામ વિદ્વાનોનો દીક્ષા સમય નિર્ણિત કરવામાં બહુજ મુગમતા અને સહાયતા પ્રાપ્ત થાય છે, અને જો એની સાથે સંવતાનુક્રમ હોત, તો તો સોનામાં મુગંધ બળ્યા જેવું બનત, અસ્તુ !

પ્રતિ મહિમા બંં બંં નં. ૨૦ માં છે.

શ્રીજિનમાણિક્યસૂરિ દાઆમાં બીજાં પણ કેટલાય વિદ્વાનો અને કવિઓ થયા છે. સ. ૧૭૦૦ માં જિનસંમસૂરિથી ગરુડનેદ થયો, એ સમયથી કુસાવધીરજી આદિ અને તે ઉપરાંત જિનમાણિક્યસૂરિજીનો શિષ્ય-પગિવાર આખોય એમનો આજ્ઞાનુયાયી બની .લો હતો.

- ‘કિચેહાર નિયમ પત્ર’થી જાણવા મળે છે કે તે સમયે દીક્ષા દેવાનો અધિકાર ગરુડનાયકનેજ હતો, અને જો કોઈ અન્ય ઉપાધ્યાય આદિ દીક્ષા આપતા તો પણ તે તેમની આજ્ઞા વડેજ, અને તેમાયે ખાસ કરીને મોટી દીક્ષાનો સૂરિજીજ આપતા. જિનવિહારસૂરિજી દીક્ષિત ગજસમુદજ અને સિદ્ધસેનજીને પણ મોટી દીક્ષા શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજીએજ આપેલ.

અમે! આ પ્રકરણમાં નંદિ-અનુક્રમ પ્રમાણે સૂરિજીના
શિષ્ય મમુદાયનો સંક્ષિપ્ત પરિચય આપીશું:—

૧) સકલચન્દ્ર ગણિ—તેઓ બેલે એસવાળ રીહડ ગોત્રીય
અને સૂરિજીના પ્રથમ શિષ્ય હતા. આગરથી આપેલ સં.
૧૬૨૮ ના પત્રમાં કે જે આ એથના પ્રકરણ પ ૫૪માં છાપેલ
છે, એમનું નામ છે. + એમણે રચેલ એક ગદ્ય લી ગા. ૭^x
ઉપરાંત હજી સુધી કોઈ ખીજી કૃતિ મળી નથી. એમની
અરણ્યપાદુકા ખીજાનેરથી ૪ કોશ “નાલ” નામક ગામમાં
સૂરિજી સ્થાપિત વિદ્યમાન છે, જેનો લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“.....વર્ષ.....હુદિ ૩ દિને જનો સિદ્ધિયોગે
શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ શિષ્ય મુળ્ય પં સકલ.....વરણ
પાદુકા શ્રીચરતરંગચ્છાધીશ્વર યુગપ્રધાન પ્રમુ શ્રી.....
શ્રીજિનચંદ્રસૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિત.....હુદ જયંત
લૂણાભ્યાં કારિતે ॥”

સ્તૂપના ગોખલાનું મુખ બહુ સંકીર્ણ હોવાથી આ લેખ

+ પરંતુ તે પત્રમાં એમનું નામ સૂરિજી પછીના સાધુઓમાં એવા
નંબરે છે એથી સહેજે શંકા થાય કે મુખ્ય સિખ હોવા છતાં સૂરિજીએ
પોતે એમનું નામ એવા નંબરે કેમ લખ્યું? એના સમાધાનમાં સમજાવવું
૧ એ પત્રમાં જણાવેલ આખું હોવાદિ મુનિઓ શ્રીજીના શિષ્ય ન હોવા
છતાં સૂરિજીના આચારુપાત્રી હોવા સાથે સકલચંદ્રથી પચાસે ૧૬ દશે
એટલેજ સકલચંદ્રનું નામ એવા નંબરે લખેલ છે (યુ. સં.)

સં. ૧૯૮૬ માં જ્યારે રતલાગથી શેડ બીનચમતજી મારિયા પામ-
પૂજ્ય આચાર્ય ધીજિનકૃપાયન્દ્રસૂરિજીના દર્શનાથે ખીજાને આત્મ્ય દત્તા ત્યારે
એમના પર્મપત્નીએ બાખ્યાનમાં આ ગદ્ય લી ગઈ હતી, અમે એ સંપ્રદી
ગ્રાપી છે, એની પ્રાચી દસ્તાવિજિત પ્રતિ અમને મળી ચકી નથી.

ખૂણ પ્રયત્ન કર્યા છતાંય સ પૂર્ણ વાંચી શકાયો નથી, એટલે એમના રવગંવાસના સંવતનો નિર્ણય નથી થઈ શક્યો.

અગ્રજાત કવિએષ મહોપાધ્યાય શ્રીસમયમુન્દરજી એમનાજ શિષ્ય-ત્વ હતા. એમનો જન્મ સાચાર વાસ્તવ્ય પોરવાડ જાતીય આધ્યવર્ષ ચાહુ રૂ. ૧૨૫-૧૨૬ સુધીલા ધર્મપાત્ર લીલાદેવીની કુખેથી થયેલ હતો. નાના ઉંમરેજ એમણે સૂરિજી પાસે ચારિત્ર મહાજી કરેલું એમના વિદ્યાગુરૂ વા. મહિમરાજજી અને વા. સમયનાજજી હતા. એમની કવિત્વ શક્તિ અને વિદ્વત્તાની પ્રતિક્ષા ખૂણ ખૂણ ખીલી ઉઠી હતી સં. ૧૬૪૬ માં સૂરિજીની સાથે તેઓ મહા લાડોર પધાર્યા હતા. ત્યાં સમ્રાટ અકબરની સમામા સ્વનિમિત્ત “અદલ્દક્ષી” જેવો વિદ્વત્તાપૂર્ણ ગ્રંથ સંભળાવી ફાગણ સુરિ રના રોજ વાચકપદ પ્રાપ્ત કર્યાં. ઉદ્દેશ્ય અમે આજ અંધના આક્રમા પ્રકરણમાં કરી ચૂક્યા છીએ. સિંધ દેશમાં વિહાર કરી મળનૂમ શેખને પ્રતિજ્ઞા આપી પાંચ નદીના જલચર હોવો અને ખાજ કરીને ગયેની રક્ષાનું પ્રસંસનીય કાર્ય કર્યું હતું જેસલમેરમાં રાવલ બીમજીને ઉપદેશ આપી મીના જાતિના લોકો દ્વારા માર્યા જતા “સાડા” નામના હોવોની રક્ષા કરાવી હતી. મટાવર અને મેડતાધિપતિને ખુશ કરી શાસનની શોભામાં ખૂણ અભિવૃદ્ધિ કરી હતી સં. ૧૬૭૧ માં બિનમિહમૂરિજીએ “લવેરા” (મારવાડ) માં એમને ઉપાધ્યાય પદ આપેલ સં. ૧૬૮૭/૮૮ માં દુબકાળને કારણે સાધુધર્મમાં કિચિત શિથિલતા પેસી ગઈ હતી એનો પરિત્યાગ કરી સં. ૧૬૯૧ માં એમણે પુનઃ ક્રિયાધ્ધાર કર્યો હતો. પોતે હજારો સ્તવન સ્તબ્ધાયો અને એકંદો ગ્રંથો રચી સાહિત્યની અમૂલ્ય સેવા બજાવી હતી સાહિત્યની દુનિયામાં એમનું નામ હરહંમેશને

માટે સુવર્ણાક્ષરે આલેખાયેલું રહેશે: એમનું વિસ્તૃત જીવન ચરિત્ર એમની કૃતિઓ સાથે અમે લવિષ્યમાં પ્રકટ કરીશું. એથી અત્રે વિશેષ લખેલ નથી. સં. ૧૭૦૨ નાં ચૈત્ર સુદિ ૧૩ ના રોજ અમદાવાદમાં પગથીઆના ઉપાગ્રયે તેઓનો સ્વર્ગવાસ થયો.

સંવતના અનુક્રમે એમની કૃતિઓ આ પ્રમાણે છે:—

સં. ૧૬૪૧ ભાવશતક (ખંભાત), સં. ૧૬૪૬ લાહોરમાં અષ્ટલક્ષી, (અર્થ રત્નાવલી) X, સં. ૧૬૫૧ જિનકુશલસૂરિ અષ્ટક અને ૨૪ જિન ૨૪ ગુરુનામ ગર્ભિત પાર્શ્વસ્તવન, સં. ૧૬૫૨ વિજયાદશમી-ખંભાતમાં જિનચન્દ્રસૂરિ ગીત, સં. ૧૬૫૬ અક્ષયતૃતીયા જેસલમેરમાં ૨૭ રાગગર્ભિત સ્તવન, સં. ૧૬૫૭ ચૈત્ર વદી ૪ આખૂતીર્થ યાત્રા સ્તવન, સં. ૧૬૫૮ મૌત્રીપૂર્ણિમા શત્રુંજય યાત્રા સ્તવન, અને વિજયાદશમીના અમદાવાદમાં સંઘપતિ સોમજીની અભ્યર્થનાથી ચૌવીસી, અને એજ સવતમાં અષ્ટાષ્ટ સ્તવન, મ. ૧૬૫૯ વિજયાદશમી-ખંભાતમાં શાંખપ્રદુમ્ન ચૌપાઈ, સ. ૧૬૬૧ ચૈત્રવદી ૫ નાગોરમાં પાર્શ્વનાથ સ્તવન, સં ૧૬૬૨ સાંગાનેરમાં દાનાદિ ચોદાલિયાX, એજ વર્ષે માહ મહિનામાં ઘંઘાણી (ગાંગાણી) પદ્ય-પ્રભુ સ્તવનX, સં. ૧૬૬૩ (૪?) રૂપકમાલા ચૂલ્લિ (વૃત્તિ જે. ભં. મૂ.). અ. ૧૬૬૪ ફાગણ આગરામાં દરકંડુ પ્રત્યેકજુદ ગસ, મૌત્રવદી ૧૩ ના હુમુદ પ્રત્યેકજુદ રાસ, જંબૂરામ (જેસલમેર ભ. સૂ.) અને નમિ પ્રત્યેકજુદ રાસ, સં. ૧૬૬૫ જેઠ સુ ૧૫ નાગર્ધ પ્રત્યેકજુદ ગસ, એજ વર્ષે ચૈત્ર(?) સુદિ ૧૦ અમરગન્માં ચાતુર્માસિક વ્યાખ્યાન પદ્ધતિX, મં. ૧૬૬૬ નિરમ-

૪ "સાવયુર રૂપિ મુમુક્ષુ" માં પ્રગટ રર્ષ મયું છે.

X આ મિદલાગા પ્રયોગ પ્રાચીન યર્ષ મુલા છે.

પુર (નાકોડા)માં કાલિકાચાર્ય કથા, સં. ૧૬૬૭ માગસર સુદિ
 ૧૦ મરોટમાં પૌષધવિધિ સ્તવન, આજ સાલમાં ઉચ્ચનગરમાં
 'શ્રાવકારાધના, સં. ૧૬૬૮ મુલતાનમાં મૃગાવતી રાસ અને
 માહ સુદિ ૬ના દિવસે અહીંજ કર્મ-છત્તીસી, સં. ૧૬૬૬ સિદ્ધ-
 પુરમાં પુણ્ય-છત્તીસી, અહીંજ સામાચારી-શતક, નામે મોટા
 ગ્રંથની રચનાનો આરંભ કર્યો, સં. ૧૬૬૬ (?) શીલછત્તીસી
 સં. ૧૬૭૦ આસોજ, અમદાવાદમાં નવવાડ શીલ સન્ન્યાય, સં.
 ૧૬૭૧ આષૂ સ્તવન, સં. ૧૬૭૨ મેઠતામાં સામાચારી શતકની
 સમાપ્તિ, એજ સમયે સિંહલમુત પ્રિયમેલક રાસ બનાવ્યો,
 એજ સંવતમાં પોષ દસમીના રોજ અત્રેજ વિશેષ શતક, સં.
 ૧૬૭૨ (૩૧) ભાદરવામાં પુણ્યસાર ચૌપદ, સં ૧૬૭૩ વસંત
 (૫મી) મેઠતામાંજ નલદમયંતી ચૌપદ, અને કાર્તિકમુદિ
 ૫ મે ગાથા લક્ષણ, સં. ૧૬૭૪ માં પણ અત્રેજ વિચારશતક
 સં. ૧૬૭૬ માગસર રાણકપુર યાત્રા સ્તવન, (સં. ૧૬૭૭ જેઠ
 વદિ ૫ મે પ્રતિષ્ઠા સમયે મેઠતામાં હતા, જૂઓ "જૈન લેખ
 સંગ્રહ" લેખક ૪૪૩), સં. ૧૬૭૭ માહ માસ સાચોરમાં
 મહાવીર સ્તવન, અહીંજ સીતારામ ચૌપાઈની ૧ ઢાલ, સંવત
 ૧૬૭૬ ભાદરવા વદિ ૧૧ ગુર્વાવલી પત્ર (સ્વયં લિખિત અમારા
 સંગ્રહમાં છે.) સં. ૧૬૮૧ નસ (ભાદ્રવ) માસ જૈસસમેરમાં ગણ-
 ધરવસાદી સ્તવન, એજ સંવતમાં અહીંજ વલ્કલચીરી રામ
 અને મૌન એકાદશી સ્તવન, સં ૧૬૮૧ કાર્તિકમુદિ ૧૫ ના
 લોદ્રવપુર યાત્રા સ્તવન, સં. ૧૬૮૨ શ્રાવણ નાગોરમાં શંત્રુ-
 જય રાસ, એજ વર્ષે તિમરીપુર (સંભવતઃ તિવરી-મન-
 વાડ) માં વસ્તુપાલ તેજપાલ રાસ, સં. ૧૬૮૩ માગસર
 બીકનેરમાં આદિનાથ સ્તવન, સં. ૧૬૮૩ (૮૧-૮૬ પાઠંતર)

અહીંજ આવકે ૧૨ મેત કુલક, સં. ૧૬૮૪ આવણ-લૂલકરણ-
 સંરમાં દુરિયરયસ્તોત્ર વૃત્તિX, એજ વર્ષે અહીં સંતોષ-છેત્તીસી
 અને કલપસૂત્ર પર કલપલેતા X નામક વૃત્તિનો પ્રારંભ, સંવત
 ૧૬૮૫ ફાગણમાં અહીંજ વિશેષ મંચડ, આજ માસમાં વિસ-
 વાદ શતક અને ભારવત રાસ (જે. ભ. સૂ.), સં. ૧૬૮૫
 રિણીમાં 'યતિ આરાધના'X અને અહીંજ કલપલતાવૃત્તિ પૂર્ણ
 કરી, સં. ૧૬૮૬ ગાયા સહસીX, સં. ૧૬૮૭ પાટણમાં
 જયતિહુઅણવૃત્તિX, એજ વર્ષે ભક્તામઝ મુખોધિનીવૃત્તિ,
 અહીંજ વિશેષ શતક લેખન સંમય દુષ્કાળ વર્ણન રૂલોX, સં.
 ૧૬૮૮ અમદાવાદમાં દુષ્કાળ વર્ણન-છત્રીસીX (ગા ૩૬) અહીંજ
 કાર્તિક માસે નવતત્ત્વ શબ્દાર્થવૃત્તિ, સં. ૧૬૮૯ અમદાવાદમાં
 સ્થૂલિભદ્ર સજ્જાય અને રાજધાનીમાં દુષ્પિત ગુરુ વચનમ્,
 સં. ૧૬૯૦ ખંભાતમાં સંવૈયા-છત્તીસી, સં. ૧૬૯૧ માં અત્રે
 દશવૈકાલિક સૂત્રપર દીપિકાવૃત્તિX, કાર્તિકવદિ ૩ યાવચ્ચા ચૌઠ,
 દિવાળીપર ૪૭ દોષ સજ્જાય, સં. ૧૬૯૨ માધવ (વૈશાખ)
 મહિનામાં અહીંજ સ્થુવંશવૃત્તિ, મ. ૧૬૯૩ જેઠમાં અમદાવાદ
 ખાતે સંદેહ દોલાવલિ પર્વાય, સં. ૧૬૯૪ દિવાળીપર બાલો-
 રમાં વૃત્તગ્નાકરવૃત્તિ, અહીંજ ચોમાસામાં છુલ્લકકુમાર રાસ,
 સં. ૧૬૯૫ બલોરમાંજ ચંપકશ્રેષ્ઠી ચૌપઈ, સમસ્તમરણ વૃત્તિ
 (મુખ્ય ભોધિકા)X, સં. ૧૬૯૫ ફાગણમુદિ ૧૫ ના પ્રન્દાહન
 (પાલણ) પુરમાં કલ્યાણમંદિરવૃત્તિX, આકેઠમાં ગૌતમપૃચ્છા
 ચૌપઈ, મં. ૧૬૯૬ નભાસ (ભાદરવા) વદિ અમદાવાદમાં
 દંડકવૃત્તિ, આમોજમાં ધનદત્ત ચૌપઈ, સં. ૧૬૯૭ ત્રેત્રમાં
 ત્યાંજ સાધુવંદના, સં. ૧૬૯૮ આવણ મુદિ ૫ ના રોજ પુન-
 રત્ન ઋષિરાસ, એજ વર્ષે ત્યાંજ આલોચણ-છત્તીસી, સં. ૧૭૦૦

માંહ, માંસમાં ત્યાંજ દ્રૌપદી ચૌપદી વૃદ્ધાવસ્થા હોવા છતાંય કચી, અહીંજ એમનો સ્વર્ગવાસ થયો.

સંવત વગરની મોટી અને ઉદ્ભવનીય કૃતિયો નીચે મુજબ છે:

(૧) સામાચારી શતક, (૨) સીતારામ ચૌપદ, (૩) કલ્પ-તાટીકા, (એ ત્રણેનો ઉદ્ભવ ઉપરોક્ત નોંધમાં આવી ગયો), (૪) સારસ્વત રહસ્ય, (૫) સેટ-અનિટ ધાતુ-લક્ષણ મુખ્ય (૬) ખરનરગચ્છ પદ્યાવલી, (૭) વિમલ યમલ વૃત્તિ વૃત્તિ, (૮) અલ્પાળહુત્વ ગર્ભિત સ્તવન સ્વોપજ ટીકા, (૯) નવલ ભક્તામૃત, (૧૦) દ્રૌપદી સંહરણ, (૧૧) મહાવીર જીવ. (૧૨) વડાવસ્થક જાળાવબોધ, (૧૩) પ્રશ્નોત્તર પદ વિચાર, જે. ભં. સૂ. (૧૪) વાળકદાલ કાર વૃત્તિ, (૧૫) ભોળન વેચિછતિ ઇત્યાદિ તથા નાના મોટા સ્તવન સંજ્ઞાય અઠક આદિ મળીને મેંકડોની અંજયામા અમાત મ અહમાં છે, જેને યથા ક્રમયે પ્રકટ કરવામા આવશે.

ઉ. સમયસુદરણના અનેકો વિદ્વાન શિષ્યો હતા, જેનો પશ્ચિય કવિવરના જીવન ચરિત્રમા આપવાનાં આવશે. અહીં તો માત્ર એમના એક ઉદ્ભવ વિદ્વાન શિષ્ય વાદી હર્ષન કનજનો થોડો પશ્ચિય આપવામાં આવે છે.

વાદી હર્ષન કનજ મંસ્કૃતના પ્રકાંક વિદ્વાન હતા, એમની વિદ્વતાની પ્રશંસા કવિવર પોતે પણ પોતાની કલ્પલતા વૃત્તિ આદિમાં કરે છે. ન્યાય અને ન્યાકણ્ય વિષયમાં તો એમની વિદ્વતા

* કવિવરની સ્વસ્ત્વલિખિત પ્રતિ સં. ૧૯૮૦ માં જાલોરની અદર પતિ શ્રીપૂનમચંજીનો ભાગ કે જે આત્યાર્થવગ શ્રીજિનભદ્રસરિજ સરચાપિત કરેલ તેમાં આ સંપત્તિ જોઈ હતી. હુ, ખરેખર વિચાર છે કે આજે એ આખેય ભંડાર કુશિષ્યના હાથે જતા સમૂહો નાશ થઈ ગયો છે.

ખાસ-ઉલ્લેખનીય છે. “ચિન્તામણિ મહાસાધ્ય” જેવા-મહાન ઉત્કૃષ્ટ-અયોનો એમણે અભ્યાસ કરેલો. એમણે બનાવેલ ૧ મધ્યાહ્ન વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ (સં. ૧૬૭૩ પાટણ); ૨ ઋષિમંડલ પ્રકરણ વૃત્તિ ૪ ખંડ (સં. ૧૭૦૫ બીકાનેર), ૩ સ્થાનાંગ વૃત્તિ ગત ગાથો વૃત્તિ (સં. ૧૭૦૫ વા. સુમતિ કલ્લોલની સાથે) લોખંડી ભં. ૪ ઉત્તરાખ્યયનં વૃત્તિ સં. ૧૭૧૧ બીકાનેર જ્ઞાન, ૫ આદિનાથ વ્યાખ્યાન, ૬ આચાર દિનકર પ્રશસ્તિ, ૭ શત્રુ-જય યાત્રા પરિપાટી સ્તવન સં. ૧૬૭૧, ૮ ઋષિમંડલ બાળાવ-જોધ, ૯ જિનસિંહમૂરિ ગીત, ૧૦ ઉદ્ધમકર્મ સંવાદ, ૧૧ પાર્શ્વનેમિ ચરિત્ર. તથા ગૌડી પથ્થસ્ત. સં. ૧૬૮૩, અને અન્ય સ્તવન ગદ્યલિપિ, ઇત્યાદિ ઉપલબ્ધ છે.

(૨) નય વિલાસઃ—એમનું નામ પણ આગરાથી લખેલ પત્રમાં આવે છે. એમણે બનાવેલ લોકનાલ દ્વાવિશિકા બાળાવ-જોધ (સં. ૧૬૫૪ લિખિત) શ્રીજિનકૃપાયન્દ્રસૂરિ-જ્ઞાન જંડાર બીકાનેરમાં છે.

(૩) જ્ઞાન વિલાસઃ—એમના શિષ્ય સમયપ્રમોદજી કૃત (૧) જિનયન્દ્રમૂર્તિ નિર્વાણ રાસ, (૨) ચૌપર્વી ‘ચૌ ભ’ (સં. ૧૬૭૩ જૂઠા મામે પત્ર ૧૪ સ્વયં લિખિત) બીકાનેર જ્ઞાન જંડારમાં છે, (૩) અભયદેવમૂરિ કૃત સાહુમ્મીવચ્છલકુલક ટોળા (સં. ૧૬૬૧ ફા. વ. ૭ વીરમપૂરે કૃત લે લિખિત), (૪) જિનયન્દ્રસૂરિ ગીત (સં. ૧૬૪૬), (૫) આરોમશોભા ચૌપર્થ, (૬) અરહનક રાસ. (૭) દશાણ્વલદ્ર નવદાલિયા ઇત્યાદિ માની મોટી કેટલીય કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે.

અમારા સંપ્રદાયમાંની લગવતી સૂત્ર પ્રશસ્તિ (સં. ૧૬૭૬) પરથી બાણવા મળે છે કે જ્ઞાનવિલાસજીને લલિતશેખર, જ્ઞાન

વિમલ, નયન કલસ આદિ બીજા પણ કેટલાય શિષ્યો હતા

(૪) હુધ^૧ વિમલ —એમનું નામ સ ૧૬૨૮ ના આગરા-
માળ્ય પત્રમાં આવે છે

એમના શિષ્ય શ્રીસુન્દરજી હતા જેમણે યનાયેલ
અગણિત પ્રણય પત્ર હ અમારા સંગ્રહમાં છે, અને નાની
કૃતિઓ પણ કેટલીય ઉપલબ્ધ છે સ ૧૫૬૧ માગસર વદિ
પના લેખમાં પણ એમનું નામ આવે છે (જૈન ધાતુ પ્રતિમા
લેખ સંગ્રહ ભાગ ૨)

(૫) કલ્યાણુ કેમલ —એમનું નામ પણ ઉપરોક્ત
પત્રમાં આવે છે એમના (૧) જિનપ્રલસૂરિકૃત “પદ્માયા
સ્તવ અવચૂરિ” (પત્ર ૨ અમારા સંગ્રહમાં છે) (૨) સનત-
કુમાર વા તથા નેમિનાથ સ્ત. કવલ સ્ત આદિ પણ મળે છે.

(૬) વા. તલકે કેમલ —એમના શિષ્ય પદ્મહેમ
(ગોલચ્છા ગોત્રીય) હતા + જેમણે વાલી પાર્શ્વનાથ (પાટણ)
અને જિનદત્તસૂરિ સ્તૂપ (સુલતાન) ની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.
એમના શિષ્ય (૧) વા ધનરાજ (ગોલચ્છા ગોત્રીય), (૨) વા
નિલયસુન્દર, (૩) વા નેમસુન્દર, (૪) પં આનંદવર્ધન, (૫)
હુધ^૧રાજ આદિ ઘણા શિષ્યો થયા વા ધનરાજજીના શિષ્ય
વા હીરકીર્તિ ગોલચ્છા ગોત્રીય હતા, એમનો સ્વર્ગવાસ સ
૧૭૨૬ શ્રા સુ ૧૪ ના બેધપુરમાં થયો એમના શિષ્ય (A)
વા રાજહર્ષ (B) મતિહર્ષ હતા, (A) વા રાજહર્ષના શિષ્ય
વા. રાજલાલજી ઉચ્ચ કક્ષાના કવિ થયા, એમની ધન્ના
શાલિભદ્ર ચૌપઈ (સ ૧૭૨૬ આ સુ ૫ વણાડ, બીકાનેર

૧ એમના શિષ્ય અગાત ન મે રચેન દેશી નામમાલા અવચૂરી

(૨ ૧૬૫૨ કૃ ૧૧૦ શ્લો ૧૦ ન ૫૨૫) મળે છે

અનેક સ્થાનોમાં વિહાર કરવા લાગ્યા. સં. ૧૬૭૨મા મેડતા વાસ્તવ્ય ચોપડા ગોત્રીય શાહુઆસકરણે શત્રુજય મહાતીર્થની યાત્રાએ સંઘ કાઢવાનો વિચાર કર્યો. ત્યારે, એમને પણ બીનતિપત્ર મોકલી સંઘમાં સમ્મિલિત થઈ ગિરિરાજની યાત્રાએ બોલાવ્યા હતા. ચોપ મુદી ૧૩ ના રોજ મેડતાથી મધે પ્રયાણ કર્યું અને અનુક્રમે ગુદા (નગર) આવ્યા, ત્યાં બીકાનેરનો વિશાળ સંઘ આવ્યો, તે પણ આ સઘની સાથે થઈ ગયો. સ્થળે સ્થળે દેવ-વન્દન પૂજન આદિ કરી આખૂ આદિ તીર્થોની યાત્રાનો લાભ લેતા લેતા ચૈત્રી પૂનમને દિવસે ગિરિરાજ શ્રીસિદ્ધાચલજી પર યુગાદિજિનેશ્વરના દર્શન કર્યા. સંઘપતિ આસકરણને ગમ્મનાયક શ્રીજિનસિંહસૂરિએ 'સંઘપતિ' પદ અર્પણ કર્યું.†

ગિરિરાજની યાત્રા કરી સૂરિજી મહારાજ ખંભાત આવ્યા, ત્યાં સ્તંભના પાર્શ્વનાથજીના દર્શન કરી પાટણ, અમદાવાદ થઈ વડલી પધાર્યા, ત્યાં માદા શ્રીજિદત્તસૂરિજીની ચરણપાદુકાના પુનીત દર્શન કર્યા ત્યાંથી વિહાર કરી ગમ્મનાયક શ્રીજિનસિંહસૂરિજી સીરોહી પધાર્યા સઘે હર્ષ પામી ઉત્સવપૂર્વક નગર પ્રવેશ કરાવ્યો ત્યાંના રાજા નાજમિહે એમની ખૂબ ભક્તિ કરી ત્યાંથી વિહાર કરી ભલોર પધાર્યા, શ્રીમધે નમારોદપૂર્વક સ્વાગત કર્યું. ત્યાંથી ખંડપ અને દુણાડઈ (ધુનાડાં) થઈ ઘઘાણી (ગાંગાણી) પધાર્યા ત્યાં પદ્મપ્રયુ આદિ પ્રાચીન જિનમૂર્તિઓના દર્શન કર્યા.† ત્યાંથી વિહાર કરતા કરતા બીકાનેર પધાર્યા ત્યાં શાહુ વાઘમલે એમનો ધૂમધામથી પ્રવેશોત્સવ કરાવ્યો, સં. ૧૬૭૪ નો

આ યાત્રા જર્ણવણા એ, 'ચૈત્યપરિમાદીસ્તવન', અમારા સમક્ષમાં છે.

† આ મૂર્તિઓની પ્રાચીનતા આદિની બાબતમાં સમયસુસ્ત્રજી કૃત ધંધાણી સ્તવનમાં સાઈ જણન ક.

ચાતુર્માસ ત્યા કર્યો એથી ધર્મની ભારે પ્રભાવના થઈ
સમ્રાટ જહાંગીરે ઘણું સંન્યથી એમના દર્શનના અભિ-
લાષી હતા, બીકાનેરમાં એમનો ચાતુર્માસ છે એમ જાણી,
એમણે પોતાના આગેવાન ઉમરવોને શાહી ફરમાન દઈ
મેકલ્યા અને તેમની સાથે આગ્રહપૂર્વક દર્શન દેવાની વિનંતિ
લખી મોકલી શાહી પુરુષો બીકાનેર આવ્યા, અને ફરમાન
બતાવી આગરા પધારવાની વિનંતી કરી + બીકાનેરનો સઘ
એકઠા થયો અને ફરમાન વાંચી ધૂળ આનંદ પામ્યો સમ્રા-
ટનો આગ્રહ જોઈ આચાર્ય મહારાજે ત્યાં જવાનું આવશ્યક
માન્યું. એટલે બીકાનેરથી વિહાર કરી મેડતા પધાર્યા અને ત્યાંના
સઘની અતિશય ભક્તિ જોઈ એક માસ પર્યંત ત્યાંજ રોકાયા
ત્યાર પછી એમણે ત્યાંથી વિહાર કરી સમ્રાટ પાસે જવાને પ્રયાણ

+હિવ શ્રીશાહી સદેમ, માનવિહારુ પરિ પ્રેમ ।

વચ્ચદા સાદ સધીર, મુકદ આપણા વજીર ॥ ૧ ॥

તુમ્હ બીકાણદ જાઝ, માનવિહારીકુ સુલ્તાન ।

ફકીર માનવિહ આવઈ, તત મન મુજ મુગ વાદ । ૨ ॥

તે બીકાણદ આમા પ્રગમદ માનવિહ પાયા ।

રીધા મન મહિરાણ, પતિસાહી ફુરમાણ ॥ ૩ ॥

મિલ્લિયત સઘ સુજાણ, વાચ્યા તે ફુરમાણ ।

તેઢાવા પાતિશાહ, સહુ કો ધ દ ઝઝાહ ॥ ૪ ॥

શ્રીસરકૃત જીનરાજસૂરિ રાસ" સ. ૧૬૮૧

આણદદ ચત્તમાસો કરિ, અચા મેવદા વહુ દિત ધરિ ।

તેકાત્રદે ઓગાદિ સદેમ, મેદતા આમા સુચલે ક્ષેમ ॥૬૬॥

[ધર્મકીર્તિ કૃત "જીનસાગરસરિ રાસ" સ. ૧૬૮૧]

વડું જાણવા માટે જુઓ અમારો સપાતિ "ઐતિહાસિક
કાવ્ય સમઢ"

શિષ્ય લાલચેન્દ્રેણ સારાં કવિ કૃતાં એમણી ૧ મોન એકાદશી સ્તુ
ગા ૧૭ (સં. ૧૬૬૮ લીંબડી), અદત્તોદાન વિવે દેવકુમાર ચૌપાઈ
(સં. ૧૬૭૨ આ સુદ ૫ અક્ષર, યતિ સૂર્યમલ્લના સંગ્રહમાં)
૩ હરિચન્દ્ર રાસ (સં. ૧૬૭૬ કાર્તિક પૂનમ, ઘઘાણી, (સ્તવ) શ્રી
પૂન્યલ્લના સંગ્રહમાં ૪ વૈરાગ્ય બાવની ગા. ૫૩ પત્ર ૨ (મ
૧૬૬૫ ભાદરવા સુદિ. ૧૫) અદિ કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે.

(૩) શ્રીજિનરાજસૂરિ—એમનું દીક્ષા નામ રાજસમુદ્ર હતું
તેઓ પ્રતિભાશાળી અને ઉચ્ચ કોટિના વિદ્વાન આચાર્ય હતા.
એમણે રચેલ ૧ ઠાણાગ વૃત્તિ, બાહારકર ઓરિએટલ રિસર્ચ
ઈન્સ્ટીટ્યુટ તથા ૬ વિનયસાગરજી મહારાજના સંગ્રહમાં, ૨ નૈવધ કાવ્ય
વૃત્તિ (અથ સં. ૩૬૦૦૦ અલભ્ય,) અને ૩ ધનાશાલિભદ્ર રાસ
(મ. ૧૬૭૮), ૪ જંબૂ રાસ (સં. ૧૬૬૬ અમદાવાદ), ૫ સ્તવન
ચોવીશી, ૬ વિહરમાન જિનસ્તવન વીસી ૭ ગજસુકુમાલ રામ,
૮ પ્રભોતર રત્ન માલિકા બાળાવબોધ, ૯ નવતરવટબાધ આદિ
ઘણી કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે, એમનો વિસ્તૃત પરિચય અમારા તરફ
પ્રકાશન પામેલ “ઐતિહાસિક જૈન કાવ્ય સંગ્રહ” માં જુઓ.”

(૪) પદ્મકીર્તિ—એ પણ એમના એક વિદ્વાન શિષ્ય હતા
એમના શિષ્ય પદારંગજી, તેઓને બે શિષ્યો હતા, (૧) પદ્મચંદ્ર
એમનો જંબૂરાસ (સં. ૧૭૧૪ કા સુદ ૧૩, સરસા) ઉપલબ્ધ છે
(૨) રામચંદ્ર, એ પણ વિદ્વાન, દવિ, અને વૈદકશાસ્ત્રવેત્તા હતા
એમની કૃતિઓમાં (૧) રામ વિનોદ ચૌપાઈ (સં. ૧૭૨૦ માગસં
સુદ ૧૩ પુષ્યવાર અમારા સંગ્રહમાં છે,) (૨) વૈદ્યવિનોદ (સં.
૧૭૨૬ વૈશાખની પૂનમ, મરોડ) દાન ભં, (૩) મૂળદેવ ચૌપાઈ,
નવહર સ ૧૭૧૧ ચતુર સ્ત (૪) સામુદ્રિક ભાષા (સં. ૧૭૨૨
માઘ કૃ. ૬ લેહરા જિનહર્ષસૂરિ ભં. અને (૫) દસ પરચક્રખાલ
સ્ત (સં. ૧૭૩૧ પોષ સુદિ ૧૦) ઉપલબ્ધ છે.

(૫) શ્રીજિનસાગરસૂરિ—એમનું દીક્ષા નામ સિદ્ધસેન હતું

એમના (વશેષ પરિચય માટે “ઐતિહાસિક જૈન દાવ્ય સંગ્રહ” વાંચો.

૬) હૃવરંગ—એ પણ જિનસિંહસૂરિજીના શિષ્ય હતા, એમણે સ. ૧૬૮૨ના માગસર સુદિ ૧૩ ના દિવસે લખેલ “મુનિમાલિકા” પત્ર ૮ (અમારા સંગ્રહમાં અ પ્ર. નં. ૧૨૨) કેપલબ્ધ છે

શ્રીજિનસિંહસૂરિજીના શિષ્યોના નામો બીજાંય કેટલાક ગ્રંથોની પ્રશસ્તિઓમાં મળે છે, પરંતુ ખસ્તરગ્રંથમાં જિનસિંહસૂરિ નામના આચાર્યો જૂદી જૂદી શાખાઓમાં એજ સમયે વ્રણ થઈ ગયા છે. આથી અનિશ્ચિનતાને કારણે તેમનો પરિચય અહિં નથી આપ્યો.

(૯) સમયરાજોપાધ્યાય—યુ. પ્ર શ્રીજિનચંદ્રસૂરિજીના મુખ્ય શિષ્યોમાં તેઓ ગણાતા આગરાના સં. ૧૬૨૮વાળા પત્રમાં એમનું પણ નામ છે. એઓ સારા વિદ્વાન હતા. “અષ્ટલક્ષી”ની પ્રશસ્તિમાં કવિવર સમયસુંદરજી એમને પોતાના વિદ્યાગુરુ તરીકે દર્શાવે છે. એમણે રચેલ કૃતિઓમાં (૧) ધર્મમંજરી ચૌ. (સં. ૧૬૬૨ મા. સુ. ૧૦ બીકાનેર), પથૂંપણુ—વ્યાખ્યાન—પદ્ધતિ (કલ્પ ૦ સામાચારિ વ્યાખ્યા) પત્ર ૧૨ (અમારા સંગ્રહમાં), શત્રુબંધ ઋષભસ્તવન ગાં ૧૪ અવચૂરિ, અને સંસ્કૃત ભાષામાં કેટલાક સ્તવનો ઉપલબ્ધ છે.

સં. ૧૬૭૭ જેઠ વદી ૫ મેડતાના શિલાલેખમાં પણ ‘એમનું’ નામ આવે છે. એમના શિષ્ય અભયમુન્દરજી, એના શિષ્ય કમલલાલોપાધ્યાય+ શિષ્ય લખ્ધિકીર્તિ શિ રાજહંસ શે. દેવવિજય શિ. ચરણકુમારે લખેલ “સારસ્વત”ની પ્રતિ

× એમણે ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર બાળાવગ્રોધ લખેન છે.

+ એમણે ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર બાળાવગ્રોધ રચેલ છે. વિનયસાગરજીના સંગ્રહમાં છે.

શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં છે.

(૧૮) ધર્મનિધાનોપાધ્યાય:-એમનું નામ પણ આગરા-
વાળા પત્રમાં હોવાથી સં. ૧૬૨૮ પૂર્વે દીક્ષા લીધી
હોવાનું નક્કી થાય છે. એમનાં “જીરાવલા પાર્શ્વ-સ્ત.” અને
“ચતુર્વિંશતિજિન સ્તવન” પ્રાકૃત), શીલોપદેશમાલા અવસૂરિ
ઉપલબ્ધ છે. તેમના શિષ્યો-(૧) સુમતિસુંદરનું ચાંતિસ્તવન
(સં. ૧૬૫૦ કા. સુ. ૧૩ વીરમપુર) અને અન્ય નાની
કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે. (૨) ધર્મકીર્તિ-તેઓ સાશ કવિ હતા.
એમની કૃતિઓ (૧) નેમિરાસ (સં. ૧૬૭૫ કા. સુ. ૫ રવિ),
(૨) શૃંગાંક પદ્માવતી ચૌ. (અપૂર્ણ, અમારા સંગ્રહમાં છે),
(૩) જિનસાગરસૂરિરાસ (સં. ૧૬૮૧ પોષ સુદી ૫),
(૪) ૨૪ જિન ૨૪ જોલ-સ્ત, (૫) સાધુ સમાચારી ખાલા
(પત્ર ૪ ક્ષમા કલ્યાણ ભંડાર) અને અન્ય કેટલાંય સ્તવનાદિ
ઉપલબ્ધ છે. એમના શિષ્ય “હયાસાર” હતા. જેમણે
શીલવતી નસ (સં. ૧૭૦૫ કા. સુ. ૬ વર્દ્ધાં ભં. ઈલાપુત્ર
ચૌ. (હયાસાર ચૌ. સં. ૧૭૧૦ નભ(ભાદરવા)સુદિ ૬
સુહાવા નગર) અને અમરસેન-વયસેન ચૌ. (સં. ૧૭૦૬
વિજયાદશમી શીતપુર) રચી. ક્ષમાકલ્યાણજીના ભંડારમાં છે.
ધર્મકીર્તિજીના વિદ્યાસાર, મહિમસાર, રાજસાર આદિ
ખીજાંય કેટલાક શિષ્યો હતા. જેમાંના રાજસારકૃત કુલદેવજ-
રાસ (સં. ૧૭૦૪ આ. સુ. ૫ રવિ) પુંડરીક-કંઠરીક સંધિ
ઉપલબ્ધ છે. (૩) સમયકીર્તિ, એમણે લખેલ સં. ૧૬૭૫ મા.
વ. ૧૦ નું “પચક્ષુખાણુ-નિર્ચુકિત” ખીજાને જાન ભંડારમાં
છે. એમના શિષ્ય શ્રીસોમે “ભુવનાનન્દ ચૌ.” (સં. ૧૭૨૫
મા. સુ. ૫ આસનીકોટમાં પોતાના શિષ્ય સુમતિધર્મ માટે, જનાવી.

સં. ૧૬૭૫ વૈ. સુ. ૧૩ ના શત્રુજયના શિલાલેખમાં ધર્મનિધાનજીનું નામ છે. સં. ૧૬૭૪ માગસર વ. ૫ જે સલગેરમાં જોમની સાથે ધર્મકિર્તિજી પણ હતા એવું ત્યાંના લેખ ઉપરથી માલુમ પડે છે.

(૧૧) રત્નનિધાનોપાધ્યાય -એમનું નામ પણ સં. ૧૬૨૮ ના આગરાવાળા પત્રમાં છે. એમનું સંવત ૧૬૩૩નું (૧) નવહર પાર્શ્વસ્તવ, (૨) ગાથાસારોદ્ધાર ઉપલબ્ધ છે. સ. ૧૬૪૬ માં સૂરિજીની સાથે તેઓ પણ લાહોર ગયા હતા, ત્યાં ફાગણ સુદિ ૨ ના રોજ એમને ઉપાધ્યાય ૫૬ મળ્યું, જેનો ઉલ્લેખ આગલા પ્રકરણોમાં આવી ગયો છે. આમનું નામ કેટલીકે પ્રશસ્તીઓમાં મળે છે, જેથી સમજાય છે કે તેઓ ધર્મજી સૂરિજીની સાથેજ રહ્યા હતા.

વ્યાકરણના તેઓ પ્રકાંડ વિદ્વાન હતા. વા. ગુણવિનયજીએ ઈર્મચન્દ્રમંત્રિવંશ પ્રબંધ ટીકા (સં. ૧૬૫૬) માં એમને “સાંગ-હૈમશબ્દાનુશાસનાધ્યેતાર :” કહ્યા છે. કવિવર સમયસુંદરજીકૃત રૂપકમાલા ચૂર્ણિનું એમજોજ સંશોધન કર્યું હતું. એમજો ગનાવેલા ઘણાંય સ્તવનો ઉપલબ્ધ છે.

એમને રત્નસુંદર નામે શિષ્ય હતા. તેમનાય કેટલાક સ્તવનો ઉપલબ્ધ છે. રત્નસુંદર શિ. સ્તનરાજ શિ. નરસિંહકૃત કંઠપસૂત્રખાલાં અને યોગચિંતામણિ ખાલાં મળે છે.

(૧૨) રંગનિધાન -એમનું નામ ‘નિત્ય-વિનય-મણિ જીવન જૈન લાયબ્રેરી’ ની કાલિકાચાર્ય-કથાની પ્રશસ્તિમાં મળી આવે છે.

(૧૩) કેટ્યાણ્ણતિલકે -એમને મળવા માટે સં. ૧૬૩૦ માં લખાયેલ “મૃગધ્વજચરિત્ર” શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં છે.

(૧૪) સુમતિ કલ્લોલ - એમનાં (૧) એક શુકરાચાર્ય, (સં. ૧૬૬૨ ચૈત્ર દસમી પ્રથમાબ્યાસ, જ્યોત્સનાં ભંડાર પત્ર ૧૪), (૨) સ્થાનાંગ સૂત્રવૃત્તિગત ગાથાઓ પર 'વૃત્તિ' વાદી હર્ષનંદનની સાથે સં. ૧૭૦૫ માં રચેલ, એની પ્રાચીન પ્રતિ લ્હીબડીના ભંડારમાં છે. જે સં. ૧૭૧૪ માં લખેલ છે. (૩) બીકાનેર-ઋષભસ્ત. (સં. ૧૬૬૦), (૪) મૃગાપુત્ર સંધિ (રામચંદ્ર ભં. સં. ૧૬૬૧ (?)) આ ૦ વદ ૧૧ મહિમનગરમાં રચેલ આદિ કેટલીયે કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે. આપે સંશોધેલ પિંડવિશુદ્ધિની પ્રતિ (શિ. વિદ્યાસાગર માટે) શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં છે. આ વિદ્યાસાગરે લખેલ "પ્રાકૃત વ્યાકરણ દોષકાવચૂરિ" તેમજ કલાવતી ચોપાઈ ઉપલબ્ધ છે.

(૧૫) વા. હર્ષવલ્લભ :- એમની મળ્યુરેહા ચૌ (સં. ૧૬૬૨ મહિમાવતી) ગા. ૩૭૭ પત્ર ૬ અમારા સંગ્રહમાં છે. બીજી કૃતિ ઉપાસક દશાંગ બાલા ૦ (સં. ૧૬૮૨) ઉપલબ્ધ છે.

(૧૬) વા. યુદ્ધયપ્રધાન :- તેઓ મળ્યુ સૂરિજીના એક વિદ્વાન શિષ્ય હતા. બીકાનેર આદિનાથ-પ્રશસ્તિ લેખમાં એમનું નામ છે. સં. ૧૬૬૭ જેઠ વદી ૫ મેઠતાના શિલાલેખમાં પણ એમનું નામ આવે છે. એમનું ગોડી પાત્રસ્ત. મળે છે. એમને સુમતિસાગરોપાધ્યાય નામક વિદ્વાન શિષ્ય હતા. જેમનું સિદ્ધાચલસ્તવ. ગા. ૧૨ (સં. ૧૬૮૫ કા. વદ ૧૪) નું ઉપલબ્ધ છે.

સુમતિસાગરજીના શિષ્ય (૧) જ્ઞાનચન્દ્રકૃત ઋષિવ્રતા ચૌ. (સુદતાન, જિનસાગરસૂરિ રાજ્યે) અને પ્રદેશી ચૌ, એ બન્ને નિઓ બીકાનેર-જ્ઞાનભંડારમાં છે, અપૂર્ણતો અમારા સંગ્રહમાં પણ છે. જિનપાલિત જિનરક્ષિત રાસ, (ગાથા ૧૮૪), ચિત્ત

સંસ્કૃતિ ચોઢાં (ગા. ૧૮૬ સમાજ લાંડાં), અને ચૌવીશી મળે છે. એમના શિષ્ય રંગપ્રમોદ હતા. જેમ ને “ ચંપકચૌપાઈ ” . ૧૭૧૫ વૈ. વ. ૩ મુલ્તાન) ઉપલબ્ધ છે. (૨) સાધુરંગના એમની કૃતિઓમાં ધર્મોપદેશ ગા. ૮૭, સૂચગણંગ દીપિકા, “ દયા છત્તીસી ” (સં. ૧૬૮૫ અમદાવાદ) અમારા સંગ્રહમાં ઉપલબ્ધ છે. વા. સાધુરંગજીના શિષ્ય વિનયપ્રમોદ શિ. વિનયલાલ (બાલચંદ) હતા. એમણે રંગેલ પાર્શ્વલક્ષ્મીમર ગા. ૪૫, (લક્ષ્મીમર પાદપૂર્તિ કાવ્યસંગ્રહ ભાગ ૨ નામાં પ્રકાશિત અને કૃતિઓમાં શત્રુજયગંઢન આદિજનસ્ત. ૨ કૃણવર્ધિપાર્શ્વસ્ત. ૫૨૭ગજ દેવરાજ ચૌ. સં. ૧૭૩૦ મુલ્તાન), સિંહાસન બત્તીસી (સં. ૧૭૪૮ શા. વ. ૭ કલોપી, પૂનમચન્દ્રજી ચતિના સંગ્રહમાં છે), ચોટઆવી તાવાધવલ (૧) બન્નું હરિ શતક પદ્યાવલિ મહાવીર જુહત્સ્તવ સર્વેયાળાવની ગા. ૫૬ અમારા સંગ્રહમાં છે. વા. સાધુરંગજીના શિષ્ય મહોપાધ્યાય રાજસાગરજી હતા. એમના શિષ્ય જ્ઞાન ધર્મજીના શિ. દીપચંદ્ર મણિના શિ. દેવચન્દ્રજી થયા. તે ગુપ્તસિદ્ધ વિદ્વાન અને અધ્યાત્મતત્ત્વવેત્તા હતા. એમના જીવન માટે ‘દેવવિલાસ’, અને કૃતિઓ માટે ‘શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર’ ભાગ ૧ ૨-૩ જૂઓ. એ ઉપરાંત અમને (૧) શાંત રસભાવના (૨) સમસ્તમરણદુખા (૩) આત્મ શિક્ષા (૪) હંડક બાલાં સં. ૧૮૦૩ ધા. ગુદ ૧૧ નવા નગર ચતુર, સં. અને કેટલાંક સ્તવનાદિ મળેલ છે. શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીના મનરૂપ, વિજયચંદ્ર અને રાયચંદ્ર આદિ કેટલાંય શિષ્યો હતા. વિજયચંદ્રને રૂપચંદ્ર નામે શિષ્ય હતા.

(૧૭) મદ્રા. મુમતિ શેખર:-એમના શિ. (૧) જ્ઞાન હર્ષજી હતા, જેમણે સં. ૧૭૦૫માં જેતપ્પી શિષ્યની સાથે લખેલ

સમય રાજોપાધ્યાયની ‘પર્યૂષણ વ્યાં પદ્ધતિ’ પત્ર ૧૨, (૨) જિનરત્નસૂરિ છપ્પઈ, (૩) દુર્જનદમન ચોપાઈ. (સં. ૧૭૦૫ પ્ર. આ. વ. ૧૪ બુધ જિનરત્ન સૂરિ રાજ્યે) લખેલ અમારા સંગ્રહમાં છે. આજ્ઞા જ્ઞાનહર્ષણનું પાર્શ્વસ્ત. ગાં ૧૩ ઉપલબ્ધ છે. ઉપરાંત (૨) વા. ચારિત્ર વિજય (૩) મહિમાકુશળ (૪) રત્નવિમલ (૫) મહિમા વિમલ આદિ મહોં સુમતિશેખરજીના શિષ્યો હતા. તેમણે સં. ૧૭૩૩નો ‘ચાતુર્માસ સફ્ફી ગામમાં કર્યો, એ સમયે માહિમાકુશલે (ભા. સુ. ૯) લખેલ “નાહર જટમલકૃત બાવની” પત્ર ૭ શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં છે.

(૧૮) દયાશેખર:-એમણે લખેલ નવકાર બાલાં પત્ર-૪ શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં છે.

(૧૯) બુવનમેરુ:-એમના શિષ્ય પુણ્યરત્ન શિષ્ય દયા-કુશલ શિ. ધર્મમંદિર એક સારા કવિ હતા. એમની કૃતિઓમાં (૧) મુનિપતિચરિત્ર (સં. ૧૭૨૫ પાટણ), (૨) દયાદીપિકા ચૌં /સં. ૧૭૪૦ સુલ્તાન), (૪) પરમાત્મ પ્રકાશ ચૌં (સં. ૧૭૪૨ કા. સુ. ૪ સુલ્તાન), (૫) આત્મમહાપ્રકાશ, (૬) નવકાર રામ (બૃહત્ સ્તવનાવલીમાં છાપેલ) ચૌમાસી વ્યાખ્યાન (જૈન ગ્રંથાવલી પૃ. ૩૪૩), શંખેશ્વરસ્તૌં (સં. ૧૭૨૩), સંખેશ્વર ગીત. સુમતિ નાગીલ ચોપાઈ આદિ કેટલીએ કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે.

(૨૦) લાલકલશ:-એમના શિષ્ય જ્ઞાનસાગર શિ. કમલ-હર્ષે સં. ૧૬૯૪ ચૈત્ર સુ. ૭ રાજનગરમાં લખેલ “પુજરાજી ટીકા” (મારસ્તવત વ્યાકરણની) પત્ર ૧૧૧ શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં છે.

આ ઉપરાંત સૂરિજીના શિષ્યોમાં રાજહર્ષ, નિલયસુન્દર કલ્યાણદેવ, હીરોદય, વાણી વિજયરાજ, હીરકલશ, જ્ઞાનવિમલ, (દ્વિમાકલ્યાણજીકૃત પટ્ટાવલિમાં ઉલ્લેખ), નાં નામો પણ મળે છે.

પરંતુ શ્રીજિનચંદ્ર સૂરિજીને નામં જોમની વિઘ્નમાનનામાં અન્ય (૧) પિપ્પલક શાખા, (૨) આઘપક્ષીય, આદિ ખરતરગચ્છની શાખાઓમાં કેટલાંક આચાર્યો થઈ ગયા છે, જોથી ઉપરોક્ત નામવાળા શિષ્યો, કઈ શાખા વર્તે જિનચંદ્રસૂરિ આચાર્યના શિષ્યો હતા. એ નિર્ણય ન થઈ શકવાથી તેમને પરિચય આપવામાં આવતો નથી.

સં. ૧૬૮૬માં શ્રીજિનસાગરસૂરિજીથી “લઘુ-આચાર્ય” નામની શાખા નીકળી હતી. એ પછી આપણા ચરિત્રનાયકનેા અધિકાંશ શિષ્ય પરિવાર જોમના આજ્ઞાનુયાયી થયાનેા ઉદ્ભવ “શ્રીનિર્વાણરાસ” x માં છે. યુગપ્રધાન શ્રીજિનચંદ્રસૂરિજીની પરંપરામાં હજુય પં. નેમિચન્દ્રજી યતિ (ખાહુડમેર) આદિ કેટલાક યતિવર્ધ વિઘ્નમાન હતા. અને જોજ શાખાના અનુયાયી હતા,

x તરુર ગીતારથ સાધુ મલામલાજી, માનહ માનહ (?) પૂજ્યકી બાળ ।

સમયસુન્દરજી પાઠક પરગડાજી, પાઠક પુણ્યપ્રનાન ॥ ૨ ॥

જિનચન્દ્રસૂરિના શિષ્ય માનહ સદુજી, વઢા વઢા ધાયક સેમ ।

ધનવન્ત ધીંગા પૂજ્ય તણહ વણડજી, વઢમાળી ગુલ એમ ॥ ૩ ॥

વધુ માહિતી માટે અમારે “ઐતિહાસિક જૈન-કા-સમ્રાટ” જુઓ.

પ્રકરણ ૧૪ મું

આજ્ઞાનુવર્તી સાધુ-સંઘ

આ ગલા પ્રકરણમાં સૂરિજીના વિશાલ શિષ્ય-સમુદાયનો પરિચય આવી ગયો. શિષ્યો ઉપરાંત તત્કાલીન આજ્ઞાનુવર્તી સાધુસંઘનો પણ સૂરિજીનાં જીવન સાથે ધનિષ્ઠ મળે છે. એટલે એમનો પરિચય પણ આપવો અત્યાવશ્યક હોઈ અત્રે સક્ષેપથી આપવામાં આવે છે.

(૧) મહોપાધ્યાય પુણ્યસ્થાગર :-તેઓશ્રી સત્તરમી સદીના પ્રૌઢ પ્રતિભાશાળી તેમજ ગીતાર્થ વિદ્વાનોમાં અથગણ્ય હતા. તેઓ ઉદયસિંહજીના મહુધર્મિણી ઉત્તમદેવીની રત્નકુણ્ડિએ અવતરેલા બાદશાહ સિકંદર લોદીને ખુશ કરી ૫૦૦ બંદીજનોને કારાવાસમાંથી મુક્ત કરાવનાર આચાર્ય જિનહંસસૂરિજીએ (સં. ૧૫૫૫-૮૨) પોતાના વરદ હસ્તે એમને દીક્ષા આપેલ. આપણા ચરિત્રનાયક શ્રીજિનચંદ્રસૂરિજીને સૂરિપદના યોગ ઉપધાન-તપ આદિ એમણેજ વહન કરાવ્યા

હતા, જેનું વર્ણન ત્રીજા પ્રકરણમાં આવી ગયેલ છે. સૂરિજી એમને માનભરી દૃષ્ટિથી જોતા, અને વળતોવળત સૈદ્ધાન્તિક વિષયો અને વિધિમાર્ગની બાબતમાં એમને પૃચ્છા કરતા.* એમણે લખેલા નીચેના ગ્રંથો ઉપલબ્ધ છે :-

(૧) મુખાહુસન્ધિ સં. ૧૬૦૪ શ્રીજિનમાણિક્યસૂરિ આદેશાત્), (૨) મુનિમાલિકા (જિનચન્દ્રસૂરિ ઉપદેશાત્), (૩) કવિચક્રવર્ત્યાચાર્ય શ્રીજિનવલ્લભસૂરિ પ્રણીત પ્રશ્નોત્તરૈક-પદ્ધિશતક કાવ્યવૃત્તિ (સ. ૧૬૪૦), (૪) જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞાસિ વૃત્તિ (૧૬૪૫ જૈસલમેર રાઉલ સીમણ રાજ્યે), (૫) નમિરાજર્ણિ ગીત ગા. ૫૪, (૬) પૈંતીસ વાણી અતિશય ગર્ભિત સ્તવન. ગા. ૨૭, (૭) પંચકલ્યાણક સ્તવન, (૮) પાર્શ્વજન્માલિપેક ગા. ૧૬, (૯) મહાવીર સ્ત. ગા. ૨૧, (૧૦) આદિનાથ સ્ત. ગા. ૨૬ (બીકાનેર), (૧૧) અજિતજિન સ્તવન, ૧૨ ભાવારિવારણ પાદપૂર્તિસ્તોત્ર ક્વોપત્ત વૃત્તિસહ (૭૦ વિનયમાગરણના સંગ્રહમાં), અને ૧૩ ઉવસંગહર બાળાવખોધ આદિ અનેક નાની મોટી કૃતિઓ છે. એમની કૃતિઓની લાખા પ્રૌઠ, અને શૈલી પ્રાચીન છે.

તેઓશ્રીએ સ. ૧૬૫૦ માં જૈસલમેરમાં જિનકુશળસૂરિ-જીની પાદુકાઓ પ્રતિષ્ઠિત કરી હતી. સભવ છે કે એ ૫૯ી

*જૂઓ શિવનિધાન ચણિ કૃત લઘુવિધિપ્રપા' શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિજીયદ્ધ્રીપુણ્ય સાગર મહોપાધ્યાયનંદ પુછાયવ હુંતંડ, તિવારઈ एही जवाव फीचड हु तंड"

એવીજ રીતે જિનસિદ્ધસૂરિજી વિખિત સમાચારી પ્રિયક પત્ર જે અમાગ સંગ્રહમાં છે, તેમાં લખ્યું છે :-

"ए व्यवस्था । श्रीजिनचन्द्रसूरिजीयई श्रीपुण्यसागर महोपाध्याय श्रीसाधुवीर्युपाध्यायनई पुछीनई फीची छई सं. १६२१ वर्षे"

થોડા મમથે ત્યાંજ એમનો સ્વર્ગવાસ થયો હોય, કેમ કે એ મમથે એમની ઉંમર ૮૦-૯૦ વર્ષની હતો. એમને ઉ. પદ્મરાજ, હર્ષકુલ, જીવરાજ આદિ કેટલાંય શિષ્યો હતા, જેમાં પદ્મરાજજી સારા વિદ્વાન હતા, જેમણે જનાવેલ (૧) જીવનહિતાચાર્યકૃત રચિત 'ઉત્કલ વૃત્તિ' (સં. ૧૬૪૪), (૨) અભય-કુમાર ચૌ. (સં. ૧૬૫૦ જૈસલમેર), (૩) સનતકુમાર રાસ (સં. ૧૬૬૬ જૈન ગુ. ક.), (૪) મુદ્દલક ઋષિ પ્રબંધ (સં. ૧૬૬૦ મુદ્દતાન, ગા. ૧૪૧ અમારા સંગ્રહમાં), (૫) ચૌદ ગુણસ્થાન સ્તોત્રો, ૬ જોલ ગર્ભિણિ ચૌવીસ જિનસ્તવનાદિ ઉપલબ્ધ છે, તદુપરાંત નાની મોટી ઘણી કૃતિઓ બીજી પણ મળે છે. સં. ૧૬૪૫ માં જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞાસિ-વૃત્તિની રચનામાં પોતાના ગુરુ શ્રીપુણ્યસાગરજી મહોળને સારી એવી સહાયતા કરી હતી.

એમના શિષ્ય વાચક જ્ઞાનતિલક પણ સારા વિદ્વાન હતા. સં. ૧૬૬૦ દીવાળીના દિને એમણે “ગૌતમ-કુલક” પર વિસ્તૃત ટીકા અને પાક્ષિક ક્ષામણ્યક ન્યાખ્યા (ઉ. વિ. ના સંગ્રહમાં) રચી હતી. જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસિ વૃત્તિના પ્રથમાદર્શના લેખક એ પોતેજ હતા. એમનાએ રચેલા કેટલાંયે સ્તવનાદિ મળી આવે છે.

મહોપાધ્યાયજી વિશે વધુ માહિતી મેળવવા “ઐતિહાસિક જૈન કાવ્ય સંગ્રહ” જોવો જોઈએ. સં. ૧૬૧૭ માં પાટણ ખાતે શ્રીજિનચંદ્રસૂરિજીકૃત “પૌષધવિધિ પ્રકરણવૃત્તિ” નું એમણે સંશોધન કરેલ હતું.

(૨) ધનરાજેપાધ્યાય— તેઓ પણ સારા વિદ્વાન હતા. સં. ૧૬૧૭માં રચાયેલ શ્રીજિનચંદ્રસૂરિજીની ‘પૌષધ વિધિ પ્રકરણ વૃત્તિ’ ના સંશોધકોમાં એમનું પણ નામ આવે છે.

‘આત્માનંદ પ્રકાશ’માં પ્રકટ થયેલ ‘મહોઽધર્મસાગર ગણિ’ નામક લેખમાં એમના શિષ્યે લખેલ પત્રોની ‘નકલમાં તેમજ વિવિધ પ્રચરિત કાવ્યમાં પણ ૧૬૧૭ની અણયદેવસૂરિ સંબંધી ચર્ચામાં એમને ધર્મસાગરના પ્રતિદ્વન્દી કહ્યા છે. એમના ચરણ પાદુકા ખીકાનેર (નાહટાઓની ગુવાડ) ના શ્રી-આદિનાથજી મંદિરમાં છે. જેનો લેખ આ પ્રમાણે છે.

“સં. ૧૬૬૨ જૈત્ર વાદિ ૭ દિને ઓધનરાત્રોપાધ્યાયપાદુકે”

(૩) મહોપાધ્યાય સાધુકીર્તિ:—જિનજદ્રસૂરિજીની પરંપરામાં વાચક દયાકુશલજીનાશિષ્ય વાં અમરમાણિક્યજીના નામાદિત શિષ્યોમાંના તેઓ એક છે. ઓસવાલ વંશના સુચંતી ગોત્રના વરતુપાલજીની મુશીલા ધર્મપત્નિ એમલદેવીના આપ પુત્રરત્ન હતા. સં. ૧૬૧૭ માં રચાયેલ. “પૌષધવિધિ પ્રકરણ વૃત્તિ” ના સંશોધકોમાંના તેઓ પણ એક હતા. સં. ૧૬૨૫માં આગરામાં સમ્રાટ અકબરની સલામાં નિત્ય પૌષધની બાબતમાં શાસ્ત્રાર્થ કરી તપાગચ્છવાળાઓને નિરુત્તર કરેલા. સં. ૧૬૩૨ માહ સુદિ ૧૫ના રોજ શ્રીજિનજ-દ્રસૂરિજીએ એમને ‘ઉપાધ્યાય’ પદ વડે અલંકૃત કરેલા. વખતોવખત સૂરિજી એમની સાથે સૈધાન્તિક બાબતોમાં પરામર્શ કર્યા કરતા. સં. ૧૬૪૬માં માહવદી ૧૪ના જલોરમાં એમનો સ્વર્ગવાસ થયો. ત્યાં સંથે એમનો સ્તૂપ પણ બનાવ્યો હતો. એમની બાબતમાં પણ વિશેષ જાણવા સાફ “ઐતિહાસિક જૈન કા. સ” જેવો રહ્યો. નીચે જણાવેલી એમની કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે.

અખીજ, શિષ્ય ત્વા, સુમારેખ શિષ્ય રત્નલાલ શિષ્ય રાજકીર્તિદત્ત
‘વર્ધમાન દેશના’ ઉપલબ્ધ છે.

સં. ૧૬૧૧ દીવાલી, સપ્તસ્મરણ બાલા (બીકાનેર મંત્રીશ્વર મંચામસિંહની અભ્યર્ચનાથી), સં. ૧૬૧૮ ગ્રા. સુ. ૫ પાટણમાં “સત્તરલેહી” પૂજા, સં. ૧૬૨૪ વિજયા દશમી, દિલ્હીમાં “આપાઠ ભૂતિ પ્રબંધ” અને “મૌન-એકાદશી” સ્ત. (અલવરમાં), સં. ૧૬૩૫ જેઠ સુદ ૩ ભક્તામર સ્તોત્રાવચૂરિ (શિષ્ય વચ્ચાને માટે સ્વયંલિખિત પ્રતિ અમારા મંથ્રહમાં છે.), મં. ૧૬૩૬ નાગો - જનન્ય-દ્રસૂરિજીના આદેશથી નમિરાજપિં ચૌપાઈ, સં. ૧૬૩૮ અમરસર શીતલજિનસ્ત. શેષનામમાલા (પત્ર ૪૨ શ્રીપૂજ્યજીના મંથ્રહમાં), દોપા-વહાર બાલાવળોધ અને ઘણા સ્તવન વગેરે.

એમના શિષ્ય (૧) વા. વિમલતિલક, (૨) સાધુમુન્દર. (૩) મહિમમુન્દર આદિ ઉચ્ચકક્ષાના વિદ્વાનો હતા.

(૧) વિમલતિલકજી - એમના શિષ્ય વિમલકીર્તિએ રચેલ ૧ દશવૈકાલિક ટોળો, ૨ પાલિકસૂત્ર ટોળો, ૩ પ્રતિકમળ સંમાચારી ટોળો, ૪ ચંદ્રહૃત કાવ્ય (સં. ૧૬૮૧), ૫ પદ વ્યવસ્થા, ૬ હંડક-બાલા, ૭ નવ તત્ત્વ બાલા, ૮ જીવવિચાર બાલા, ૯ જ્યોતિહુઅણ બાલા, ૧૦ મયોધર ગ્રંથ, ૧૧ પાલિક સૂત્ર ટોળો, ૧૨ પદ્ધિશનક બાલા, અને ૧૩ ઉપદેશમાળા ટોળો, ૧૪ પ્રતિકમળ વિધિસ્તવનાદિ ઉપલબ્ધ છે.

(૨) સાધુમુન્દર - તેઓ વ્યાકરણના જબરદસ્ત વિદ્વાન હતા. એમની કૃતિઓમાં (૧) ઉક્તિરત્નાકર (મં. ૧૬૭૦-૭૪) (૨) ધાતુરત્નાકર (મં. ૧૬૮૦ દીવાળી), (૩) શબ્દરત્નાકર (શબ્દપ્રબેદનામમાલા), + આ ત્રણે ગ્રંથો શ્રીપૂજ્યજીના મંથ્રહમાં છે. સુદિત મંથ્રહ (ઉ વિનયસાગરના મંથ્રહમાં), ૪ પાર્થ

+ આ છેલ્લો મંથ્ર વગેરે વિજય જૈન મંથ્રમાલા જનારસી ઉપાધ્યક્ષેય છે.

સ્તુતિ (સં. ૧૬૮૩), વગેરે, મળે છે. એમના શિષ્ય ઉદય-કીર્તિકૃત પદવ્યવસ્થા ટીકા સં. ૧૬૮૧માં રચેલ ઉપલબ્ધ છે.

(૩) અહિમમુંદર-એમના (૧) શત્રુજય તીર્થોધધાર કલ્પ ગા ૧૧૬ (સં. ૧૬૬૧ જે. સુ. ૮ જેસલમેરમાં રચેલ) બીકાનેર જ્ઞાન ભંડારમાં છે. (૨) નેત્રિ વિવાહલો (સં. ૧૬૬૫ ભા. સુ. ૬) ઉપલબ્ધ છે. એમના શિષ્ય (૧) નયમેરુણ તેમના શિષ્ય લાવણ્ય રત્નના શિષ્ય કેશવદાસજીની એક બાવની (સં. ૧૭૩૬ શ્રા સુ. ૫ મંગળ), વીરભાણુ ઉદયભાણુ રાસ (સં. ૧૭૪૫ વિજયાદશમી નવાનગર ઉપલબ્ધ છે. (૨) જ્ઞાનમેરુણ જેમની શુભાવલી ચૌ. (સં. ૧૬૭૬ આ. ૧૩ વિગયપુર? ફતહપુર) અને વિજય શેઠ વિજયા શેઠાણી પ્રબંધ (સં. ૧૬૬૫ સરસા, શેઠ ધિરપાલના આગ્રહથી, અમારા સંગ્રહમાંના ગુટકામાં, કાલિકાચાર્ય કથા (ભુવન. જા.), માધવ નિદાન બાળા, કુશુર છત્રીસી વગેરે કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે, મહો. સાધુકીર્તિજીના પ્રશિષ્ય “વિમલકીર્તિજીના પરિચય સ્વરૂપ જે ગીત અમારી પાસે છે, જેમાં એમનો સ્વગવાસ સં. ૧૬૬૨માં થયો એમ લખ્યું છે એમના વિમલચંદ્ર શિ. વિજયહરના શિષ્ય ધર્મ-વર્દનજી (ધર્મસી) અઢારમી સદીના એક અલૌકિક પ્રતિભા-શાળી વિદ્વાન હતા. વિમલકીર્તિ આદિની બાળતમાં અમે “ધર્મસી” ના ચરિત્રમાં વિશેષ લખીશું.

(૪) કનકસોમ -તેઓ ઉપાઠ સાધુકીર્તિજીના ગુરુ બ્રાતા હતા. એમણે ઘણી ચૌપાઈ અને સ્તવન આદિ રચેલ છે. જેમાંની મોટી કૃતિઓ નીચે મુજબ મળે છે.

૧. જઈત-પદ વેલિ (સં. ૧૬૨૫ આગરા), ૨. જિન-પાલિત- જિનરક્ષિત રાસ (સં. ૧૬૩૨ નાગોર, સંગ્રહસ્થ

ગુટકામાં), ૩ આપાદભૂતિ સંબંધ (સં. ૧૬૩૮ વિન્યાદશમી,
(ખંભાત), ૪ હરિકેશી સધિ (સં. ૧૬૪૦ કાર્તિક, વૈગટ),
૫ આદ્રેકુમાર ચૌ (સ. ૧૬૪૪, આવણ અમૃતમર), ૬ મગસ
કલશરાસ (મ. ૧૬૪૬ ગાગસ, મુલ્તાન), ૭ જિનવલ્લભસૂરિકૃત
પાવ્ય સ્તવનો પઠ અવચૂરિ (સ. ૧૬૧૫ મા સ્વયસિખિત, યતિ
ચુનીલ લલના સંગ્રહમાં), ૮. થાવચ્યા મુકેશલ ચરિત્ર (સ.
૧૬૫૫ નાગૌર), પત્ર ૭ શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં, ૯ કાલિકાચાર્ય
કથા (જેસલમેર સં. ૧૬૩૨ અપાદ મુ. ૫, અતિમ પત્ર અમારા
સંગ્રહમાં છે), ૧૦ સં. ૧૬૨૮ માં લખેલ જિનચદ્રમુરિ-ગીત,
૧૧ હનિભલ સધિ આદિ

એમના શિષ્ય (૧) રગકુશલની અમરસેન-વયરમેન-સધિ
(સ. ૧૬૪૪ સઆમપુર) અમારા સંગ્રહમાં છે (૨) લક્ષ્મીપ્રભકૃત
અમરદત્ત મિત્રાનંદ રામ (સં. ૧૬૭૬) અને 'મૃગાપુત્ર-મધિ'
ઉપલબ્ધ છે (૩) કનકપ્રભ કૃત ઘટ-વિધ યતિધર્મ ગીત પત્ર ૪
(શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં), (૪) યથકુશલ-એમનો સ્વર્ગવાસ
નિધ પ્રાંતમાં થયેલો.

વા કનકસેભજી " નાહટા " ગોત્રીય હતા સં. ૧૬૪૬ માં
જ્યારે સરિજી મઆટના આમંત્રણથી લાહોર પધાર્યા એ સમયે
તેઓ પળ સાથે હતા એમણે લખેલ (૧) વૃત્ત-રત્નાકરની પ્રતિ
(મં. ૧૬૧૩ એ વ. ૧૧) અને (૨) પડશીતિની પ્રતિ (સં.
૧૬૨૫ એ મુ. ૫ અમદાવાદ) જયચન્દ્રજીના ભંડારમાં છે.

(૫) વા. નયરંગ :-તેઓ શ્રીજિનમદ્રસૂરિજીની વિદ્યત પર-
પગમાં વાંચ મમયધ્વજ શિષ્ય હ નમદ્વિ શિષ્ય વાંચ ગુરુચેષારના
ગિપ્ય હતા. એમના ગુરુઆતા સમયરંગજી પણ વિદ્વાન અને કવિ
હતા, જેમનું " ગૌરી પાર્થસ્ત " અમારા ' અસયરત્નમાર ' માં
છપાયેલ છે. વા. નયરંગજી એક સારામાં સારા વિદ્વાન હતા,
એમની નીચે જળુવેદી કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે.

૧ સ ૧૬૧૮ વિજયાદશમી, ખલાત, શ્રીજિનયન્દ્રસૂરિ આદેશથી “સત્તર ભેદી પૂજા” (અતિમ ૪ પત્ર અમારા સંગ્રહમાં છે), ૨ વિધિકદલી-મૂળ પ્રાકૃત સં ૧૬૨૫ અષાઢ વ ૧૦ ગુરુ શ્રીજિનયન્દ્રસૂરજીની આજ્ઞાથી વીરમપુરમાં (એની સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિ સહિત પ્રતિ, શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં છે), ૩ પરમહંસ સંબોધ ચરિત્ર (સ ૧૬૨૪ વિજયાદશમી, વાલાપતાકાપુરી ઉ વિનયસા ઘરજીના સંગ્રહમાં), ૪ દેશી પ્રદેશી સધિ (ગા ૭૨, અનારા સંગ્રહમાં), ૫ ગૌતમપૃથ્વા ગા ૫૭ (અમારા સંગ્રહમાં), ૬. જિનપ્રતિમાછત્તીસી ગા ૩૫, અને ૭ કયાલુકન્ત ગા ૩૧, આ બન્ને શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં છે અને મુનિપતિ ચૌં (૧૬૨૫), અર્જુનમાળી સધિ (૧૬૨૧) કુળેરહતા ચૌં (૧૬૨૧), ૭૪ હુંડિકા જોલ (૧૬૨૫), બીજીય કેટલીક નાની કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે

એમને વિમલવિનયજી નામે શિષ્ય હતા, જેમની અનાથી સધિ ગા ૭૨ (સં ૧૬૪૭ કા સુ ૩, કસૂરપૂર અમારા સંગ્રહમાં છે), અરહનક રાસ આદિ બીજા કેટલાક સ્તવનો વગેરે પ્રાપ્ય છે. એમના રાજસિંહ ધર્મમંદિર આદિ શિષ્યો હતા, જેમાં રાજસિંહકૃત ૧) આરામશોભા ચૌ (સ ૧૬૮૭ જે સુ ઘાહડમેર), (૨) વિદ્યાવિલાસ ચૌં (સ ૧૬૭૬ વૈં, અપાવતી, દાનં ભં), (૩) પાર્શ્વસ્તવન (૪) વિમલસ્તવન અને (૫) જિનરાજસૂરિ ગીત અમારા સંગ્રહમાં છે ધર્મમંદિરજીની કૃતિ લાવારિવારજી સ્તે ત્ર વૃત્તિ સ ૧૬૫૧ સરસ્વતી પત્તનમા લખેલ પ્રતિ પ્રાપ્ત છે ધર્મમંદિર જીના શિષ્ય મહોં પુણ્યકલશજીના પણ કેટલાક સ્તવનો અમારા સંગ્રહમાં છે એમના શિષ્ય જયરગ (જૈતસાંજી) ગારા કવિ હતા જેમણે રચેન ૧ અમરસેન વચરસેન ચૌ (સ ૧૭૦૦ દીવાળી, જેસલમેર), ૨ કમવજા ચૌ. (સ ૧૭૨૧ બીકાનેર) અને દશ વૈકલિક સમજાયાદિ ઉપલબ્ધ છે. જયરગજીના તિલકચંદ્ર નામે શિષ્ય પણ કવિ હતા, એમની પ્રદેશી સંબોધ નામક કૃતિ (સં.

૧૭૪૧ જાણેર) જૈન ગૂર્જર કવિઓના બીજા ભાગમાં નોંધાયેલ છે. એમના શિષ્ય ચારિત્રચંદ્રે રચેલ ઉત્તરાધ્યયન દીપિકા (સં. ૧૭૨૩ રિણી ઉ. વિનયસાગરના સંગ્રહમાં), બીજા શિષ્ય સુગનચંદ્રે રચેલ ધ્યાનશતક બાલા (૧૭૩૬ જૈસલમેર) પ્રાપ્ત છે.

(૬) વા. કુરાલલાલ :-તેઓ વા. અભયધર્મજીના શિષ્ય હતા. આપ સારા કવિ હતા, એમની કૃતિઓ (૧) માધવાનલ ચૌપાઈ (સં. ૧૬૧૬ કા. સુ. ૧૩ જૈસલમેર), અને ૨ ઢાલા મારવણી ચૌ. (સં. ૧૬૧૭ વૈ. સુ. ૩ જૈસલમેર) આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌ. ૭માં પ્રકાશિત છે. ૩ તેજસાર રાસ (સં. ૧૬૨૪ વીરમગામ), ૪ અગડદત્તરાસ (સં. ૧૬૨૬ વીરમગામ, પૂજ્ય વાહણીગીત અમારો ઐ. જૈ. કા. સંગ્રહ જૂઓ), ૬ સ્તંભના પાર્શ્વસ્તંભ, ૭ નવકારછંદ, ૮ ભવાનીછંદ, ૯ ગૌડી પાર્શ્વછંદ, જિનપાલિત-જિનરક્ષિત રાસ (સં. ૧૬૨૧ શ્રા. સુ. ૫) અને પિંગલ શિરોમણિ (સં. ૧૫૬૫ ઉ. વિનયસાગરજીના સંગ્રહમાં) વગેરે ઉપલબ્ધ છે. એમના ગુરૂભાઈ ભાનુચંદ્ર અમરચંદ્ર (૧૬૫૭ બાલવચસ્ક ગૃહસ્થવેપી) હતા, ભાનુચંદ્ર પામે સુપ્રસિદ્ધ કાવ્યર જનારસીદાસજી શ્રીભાલે પ્રતિકમળાદિનો અભ્યાસ કર્યો હતો.

(૭) ચારિત્રસિંહ :-તેઓ વા. મતિમદ્રજીના શિષ્ય હતા. તેઓ વિદ્વાન અને આરા કવિ પણ હતા. એમની નીચે જણાવેલી કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે. ૧ ચતુઃશરણ પ્રકીર્ણક સંધિ ગા. ૯૧ (સં. ૧૬૩૧ જૈસલમેર, અંતિમ પત્ર અમારા સંગ્રહમાં છે.) ૨ સમ્યક્ત્વ વિચાર સ્તવ. બાલા (સં. ૧૬૩૩ ઝઞ્ઞર-પુર, અંતિમ ૨ પત્ર અમારા સંગ્રહમાં છે.), ૩ કાતંત્ર વિજ્ઞાન-માવચૂંધિ સં. ૧૬૩૫ ધવલકપુર શ્રીપૂજ્યજીના સં. તેમજ કૃપા

ભંડારમાં છે), ૪ મુનિમાલિકા (મં ૧૬૩૬ ગિણી, અમારા તરફથી પ્રત્યયેન 'અભયગુપ્તસાર' મા) ૫ ઉપક્રમાલાવૃત્તિ પત્ર ૩ (જિનચન્દ્રમુનિ નજરે અમાગ મંથક્રમા), ૬ શાશ્વત નૌ સ્તવ મા ૩૮, ૭ ખરતગ ગૃહ ગુર્વાવલી મા ૨૧, ૮ અટપાગહુત સ્ત મા ૩૮, ૨૦ દેશી નામમાયા વૃત્તિ, પત્ર ૪૫ મહિમા ૭૦, શીત ક પદ્મ મ જરી, ઇત્યાદિ, બીજાં કેટલાયે સ્તવનો અમારા મથકમાં છે, અને શ્રીપૂજ્યજીના સથક્રમા મં. ૧૬૩૭માલખાએ જુલક્રમા એમના ૧૧ સ્તવન સંખ્યા વગેરે છે

(૮ મહો. જયમેમજી તેઓ સ્તેમધાડ શાખામા પ્રમોદ માણિક્યજીના x શિષ્ય હતા શ્રીજિનમાણિક્ય સૂરિજીએ સં ૧૬૦૫-૧૨ ની વચ્ચે એમને દીક્ષા આપી જયસોમ નામ રાજાનું હતું, એથી પહેલાં સ ૧૬૦૫ની પ્રશસ્તિમા એમનું પૂર્વનામ 'જેસિધ' લખેલું છે તેઓ અસાધારણ 'મેધાવી' અને મહાન જળરહસ્ય વિદ્વાન હતા મ ૧૬૪૬ની પૂર્વે મંત્રીશ્વર ઠમચંદ્રે એમની પાસે બીજાનેગમા ૧૧ અંગે શ્રવણ કર્યા હતા. મ. ૧૬૪૬ મા સૂરિજીની માથે તેઓ પણ અઢળક પાસે લાહોર ગયા હતા સૂરિજીએ ત્યાં ફાગણ મુદિ ૨ ના રોજ એમને ઉપાધ્યાય પદ પ્રદાન કરેલું એમણે સમ્રાટની મલામા કોઈક વિદ્વાનને પરાલખ આપીને જયપતાકા મેળવેલ. સ ૧૬૭૫ મા વશાખ મુદિ ૧૩ના શત્રુજય પ્રતિષ્ઠા સમયે તેઓ પણ શ્રીજિનરાજસૂરિજીની માથે હતા એમણે શ્રીજિનચન્દ્રમુનિ વિરચિત પૌષધવિધિ પ્રકરણ વૃત્તિ (ગ્યના સ ૧૬૧૭ પા. ૭) નું પનરાવલોકન કરી અતિમ દ્વિપદી પદ્યની વ્યાખ્યા કરીને

x શિષ્ય સ્તેમધામ (સિ પુ. ૧ નિવં જિ વિદ્યાકીર્તિત નવમં ચરિત્ર સ. ૧૬૬૪, પત્ર ૫), મહિમા ૭૫ મા છે

સંશોધિત પ્રતિ લખી હતી. કવિવર સમયસુંદરજીએ એમને માટે “સિદ્ધાન્તચક્રવર્તી” એવું વિશેષણ લખેલું છે. ઉપાબંધન નિધાનજી * આદિ પણ સૌધ્યાન્તિક બાબતોમાં એમને પૃચ્છા કર્યા કરતા. તેઓ ઉચ્ચ કોટિના કવિ પણ હતા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત તેમજ પ્રચલિત લોક ભાષામાં ઘણાંય ગદ્ય તેમજ પદ્ય થયો રચેલા, જેની સંક્ષિપ્ત સૂચિ નીચે મુજબ છે.

૧ ઇર્ધ્યાવહીયદ્વિત્રિશિકા (સં. ૧૬૪૦ જિનચન્દ્રસૂરિના આદેશથી) પ્રાકૃત ગા ૩૬, સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિ (સં. ૧૬૪૧), પૌષ્પયદ્વિત્રિશિકા (સં. ૧૬૪૩) પ્રા. સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિ (સં. ૧૬૪૫) આ બન્ને થયો “જિનદત્તસૂરિ જ્ઞાનભંડાર” સૂરતથી છપાયેલ છે. ૩ સ્થાપનાયદ્વિત્રિશિકા (વૃત્તિ) એનો ઉલ્લેખ કર્મચન્દ્ર મંત્રિ વંશ પ્રબંધ વૃત્તિમાં છે, ૪ કોડાં ધાવિકા મનઅહણુ શસ (સં. ૧૬૪૭, અક્ષયતૃતીયા), ૫ અષ્ટોત્તરીસ્નાત્ર વિધિ (લાહોરમાં જિનચન્દ્રસૂરિ આદેશાત્), ૬ કર્મચન્દ્ર મંત્રિ વંશ પ્રબંધ (સં. ૧૬૫૦ વિજયાદશમી લાહોર) જિનચન્દ્રસૂરિના આદેશથી, શ્રાવિકા રેખા મત-અહણુ શસ (મં. ૧૬૫૦ કા.સુ ૩), ૮-૨૬ પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથ (મુદ્દાન વાસ્તવ્ય ગોલછા ઠાકુરસી કૃત પ્રશ્નોના ઉત્તર જિનસિદ્ધસૂરિની આજ્ઞાથી લાહોરમાં), ૯-૧૪૧ પ્રશ્નોત્તર, (વિગારરત્ન મંત્રી કચ્છકોડાયના ભં.), ૧૦ આદિજિનસ્ત. (૧૬૫૫ કાગળ), ૧૧ ચોવીસ જિન ગણધર સંખ્યા શ્લ. (૧૬૫૬), ૧૨ વચરસ્વામી ચૌ. (સં. ૧૬૫૯), ૧૩ બાર શાવના સધિ (ખીકાનેર મં. ૧૬૭૬-૪૬), આચાર્ય શ્રીજિનરત્નસૂરિજી મં. ના ઉપદેશથી છપાયેલ અને જયપુર (રાજસ્થાન) ના ગ્રંથ

* ગદ્યનપુ.માં ૨૪ પ્રશ્ન એમજે રજુ કર્યા હતા. જેની સમય સુંદરજી ત્રિખિન પ્રતિભા પ્રથમ પત્ર જ્ઞાન ભંડારમાં છે.

તરફથી પ્રકાશિત 'આરાધના સૂત્ર સંગ્રહ' માં છપાએલ છે) ખીજા ય અનેક સ્તોત્ર સ્તવન, સંઘાય, પ્રશ્નોત્તર ઉપલબ્ધ છે.

એમના મોટા ગુરુબ્રાતા પદ્મમંદિર, ગુણુરંગ તેમજ દયારંગ હતા, એમના નામ સં ૧૬૦૫ માલખાએલ "આરસ્વત દીપિકા"ની પ્રશસ્તિમાં આવે છે. પદ્મમંદિર ગણિ કૃત ઋષિમંડળ પ્રવૃત્તિ, જે આં વિજયોમંગસુરિજી એ છપાવેલ છે, પ્રવચન સાગેદ્ધા બાગાવજોધ જેમાંના માત્ર જે દ્વાર જેટલો પ્રથમ જાગ પાલીતાણાથી એક માસ્ટરે છપાવેલ છે. વા. ગુણુરંગ કૃત શત્રુજય યાત્રા પરિપાટી (સં ૧૬૧૬), સામાયક વૃદ્ધિ સ્ત (સ ૧૬૪૬ કાર્તિક) બા. ૩૨, અજિત મમવસરજી સ્ત અને અદ્યોત્તર શત નવકરવાલી મણકા સ્તવન ઉપલબ્ધ છે એમના શિષ્ય જ્ઞાન નિલાસના શિ લાલચ્યકીર્તિ ચારા કવિ હતા. જેમના ૧ રામકૃષ્ણ ચૌ (સ ૧૬૭૭ વૈ સુ પ ખીકાનેર બાંધવ જીવનકીર્તિની સાથે), ૨ ગજસુકુમાલ રામ, ૩ દેવકીપટ-પુત્ર ઢાળ (અમારા સંગ્રહ નં ૧૪૦૨માં) અને આત્માનુશાસન પુરુષોદય ધવાય (?) હળિલ ચૌ ઉપલબ્ધ છે.

મહોં જયમોમજીના ઉપાં ગુણુવિનયજી વિજયતિલક, સુયશકીર્તિ આદિ કેટલાય વિદ્વાન શિષ્યો હતા એમા ઉપાં ગુણુવિનયજી તે શતાબ્દીના નામાક્ષિત વિદ્વાનોમાંના એક હતા એમની પ્રતિભા લગભગ સમયમુદરજીની જરોબર મળાય. એમની કૃતિઓની મંજ્યા પણ ઘણી વિશાળ છે, પરંતુ એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ પામેલ નથી ન ૧૬૪૬માં ગૂરિજીની સાથે તેઓ પણ લાહોર પધાર્યા હતા ત્યાં તેમને પણ મમયમુદરજીની સાથેજ વાચકપદ આપવામાં આવ્યું હતું. સં. ૧૬૭૫માં શત્રુજય પ્રતિષ્ઠા મમયે તેઓ પણ ત્યાં હતા મંપનાનુક્રમે

એમની કૃતિઓ નીચે જણાવ્યા મુજબ છે

કથિમ ઉવસ્તવાવચ્ચુઠિ (પન ૧૬, ભુવન ૦ ભ ૦), સ
૧૬૪૧ ખડ-પ્રશસ્તિ-કાવ્ય વૃત્તિ (શ્રીપૂન્ય ૭ મ), સ
૧૬૪૪ નેમિદ્વત કાવ્ય-વૃત્તિX-બીકાનેર (સેઠિયા લાય), સ
૧૬૪૬ નળ-દમયતી ચ પૂ વૃત્તિ (સેઠિયા લા ૦) અને ગુપ્ત શ
ટીકા (બીકાનેર), સ ૧૬૪૭ + પ્રાકૃત વેગવ્ય ચતક વૃત્તિ
(શેઠ હે લા પુ ૬૩ મુગ્ધથી પ્રકાશિત), સ ૧૬૫૧ મંબોધ-
મક્ષતિ વૃત્તિ આત્મા ૦ સલા લાવનગથી પ્રકાશિત, જ્યતિદુઅણ
બાળા ૦ (લાહોર, અવય લિ ૦ રામ ૦ ભ ૦), સ ૧૬૫૪ કથવતા
મધિ (નેમિજન્મ દિન મદિગપુર), સ ૧૬૫૫ મા ૧૦
મધગ્નગર, કર્મચન્દ્ર મત્રિ વશાવલી ગસ, ન ૧૬૫૬ તોત્રામ
પુરમા, કર્મચન્દ્ર મત્રિ વશ મળધ વૃત્તિ, સ ૧૬૫૭,
વિચારવ્ત્ત મશ્ક લેખનમ્, ન ૧૬૫૭ આગઠ પૂતિમા
પાર્થસ્ત ૦ ગા ૦ ગ, સ ૧૬૫૮ મા લઘુચાતિ ટીકા (પન ૪
અમાગ મશ્કમા), સ ૧૬૬૦ આ ૦ નગવ ગીત ગા ૦ ૩૨,
સ ૧૬૬૦ ચૈ સુ ૧૩ ભુપે અજનાતુઠી મળધ, ન ૧૬૬૩
કા સુ ૧૩ મતુજય-ચારા ૨૦ મ ૧૬૬૩ ચૈ મ ૮ ખલાત,
મપિદસા ચો મ ૧૬૬૬ ઈન્દ્રિય પગન ૧ મતક વૃત્તિ, સ
૧૬૬૫ ગુણકુઠી ચો, નગદમયતી મળધ નવાનગર આ વ
૬ (અમા ૧ સ અમા) અને કુમનિમતખડન (નવાનગર
જિનસિદ્ધમૃતિ આદેશથી “જિનદત્તમૃતિ જ્ઞાનભ ગર” સૂતથી
પ્રકાશિત, સ ૧૬૭૦ આ સુ ૧૦ જાદુડમેર જ મૂ નમ
(અમાગ મશ્કમા), સ ૧૬૭૨ જોમવમેર પાર્થસ્ત ગા ૦

Xઉપા ૦ વિનવમામ છ દ ન મ પ તિન દરને પ્રમાણિત કરી મુદ્રી ૬
નંબીર ૫૫ દમ ૧૪ દા ૧ પ્રમાણિત

૧૬ સંસ્કૃત, સં. ૧૬૭૪ કાર્તિક પૂનમ-ધનનાશાલિભદ્ર ચૌં
(શ્રીમાલ માનસિક્કના આગ્રહથી-ળીકાનેર જ્ઞાન ભ. ૦), સં.
૧૬૭૪ માધવ (વૈ) સુ. ૬ પુષ માલપુ અંચલમત સ્વરૂપ
વર્ણન ચૌં, સં. ૧૬૭૬ જિનરાજસૂરિ અષ્ટક અને એજ
સાલમા ચૌં વ. ૨ નિંજાણપાથનાથ સ્ત, સ. ૧૬૭૬ રાઠદ્રહપુર
તપાપ૧ બોલ ચૌપાઈ સદીક-એમનો આ અંતિમ અથ
અમરત કૃતિઓમાં કળશ કે શિખર સમે છે એનાં સેંકડો
અથોના પ્રમાણો રજૂ કરી તપાગચ્છવાળાઓના ૫૧ બોલોતુ
નિરાકરણ કરેલ છે

આ કૃતિના પત્ર ૮ થી ૪૦ સ્વયં લિખિત શ્રીપૂજ્યજીના
સગ્રહમાં છે મૂળ માત્રની મ પૂર્ણ નકલ અમારા સગ્રહમાં છે

તપત વગરની સ્વયં લિખિત પચાસેક નાની કૃતિઓ અમારા
સગ્રહમાં છે પરંતુ અથ વિન્તારના લયથી એ બધાનો ઉદ્દેશ
કયો નથી કેન્દ્રીક ઉદ્દેશનીય કૃતિઓ આ પ્રમાણે છે—

૧ હુપકમત તમે દિનકર ચૌ (પત્ર ૧૩૪ જયપુર જ્ઞાનભ. ૧૦)
૨ જિનવદ્ધેશીય અગિત-શાન્તિ (ઉદ્દાસિક્રમ) સ્તવન વૃત્તિ
૩ સન્વત્થ શબ્દાર્થ સમુચ્ચય (શેઠ દે. ૦ લા. ૦ ને પુ ૬૬ સુગત તરફથી
પ્રકાશિત) ૪. અરણ-સત્તરી કગલ સત્તરી ભેદ (અમારા સગ્રહમાં),
૫ સમાચારી વ્યા. ૦ (પત્ર-૧૬ શ્રીપૂજ્યજી સ. ૦), ૬ વિજયતિલકે-
પાઠ્યાય કૃત આદિ જિન સ્ત બાળાવ (જ્ઞાનનંદનના આગ્રહથી
બાપરાઉમા રચેલ, અંતિમ પત્ર-સગ્રહમાં) ૭ પ્રણિપાતવર દહક
(જુમ્ત્યજી) બાળા. ૦ સ્વયં લિખિત અમારા સગ્રહમાં છે ૮. પ્રશ્નોત્તર
(જ્ઞાન ભ. ૩૨) ૯. અગકકત રાસ (પ્રથમ પત્ર સગ્રહમાં), ૧૦. શુનુંજય
યાત્રા પરિપાટી સ્ત ગા ૩૨ (સં ૧૬૪૪ ળીકાનેરી સઘ-અમારા
સગ્રહમાં પત્ર ૨), ૧૧. અરતરગચ્છ ગુર્વાવલી ગીત, દશાશ્રુત સ્કંધ
ટીકા, શીલોપદેશમાળા વૃત્તિ, પૃહત્સ ગ્રહણી બા. ૦, કંપસૂત્ર બા. ૦,

લક્ષ્મીમર ટળા, પાર્શ્વચંદ્ર મત ખડન, તપગચ્છ ચર્યા ઇત્યાદિ

એમના ગુરુપ્રાતા, ૧ વિજયતિલક શિ. તિલકપ્રભોદ શિ. લાગ્યવિશાલ હતા, જેમણે લખેલ ગુણાવલી ચૌ. પત્ર ૭ બીકાનેર જ્ઞાનભંડાર મહિમાલક્ષિત વિભાગમાં છે. ૨. સુયશ કીર્તિનું સ ખેશ્વર પાર્શ્વ સ્તવ ગા ૨૫ (મં ૧૬૬૬) અમારા સંગ્રહમાં છે

વા. ગુણવિનયજીના મતિકીર્તિ નામે સારા વિદ્વાન શિષ્ય હતા જેમની (૧) નિર્યુક્તિ સ્થાપન (મ. ૧૬૭૬ વિદ્વત્ લાવણ્યકીર્તિના આગ્રહથી, પત્ર ૧૮ ક્ષમાકૃત્યાણુજી ભંડારમાં), (૨) લખમસી કૃત ૨૧ પ્રશ્નોત્તર (જિનરાજમૃરિરાજ્યે પત્ર ૨૬ બીકાનેર જ્ઞાનભંડાર), (૩) ગુણકિત્વશોર્કાષકા (જયપુર ભંડાર), (૪) લલિતાંગ ગસ (પત્ર ૭ અપૂર્ણ, અમારા સંગ્રહમાં છે), (૫) લુપકમતોત્થાપક ગીત ગા ૬૧ (૬) ધર્મબુદ્ધિ રાસ (સં. ૧૬૯૭), (૭) મન્યકર્ત્વ પચ્ચીસી ટળો (પત્ર ૪ મહેરં ભંડાર), અઘટકુમાર ચૌ, પચ્ચદ્યાણુક સ્તોત્રાર્ય, બીજાનય કેટલાક સ્તવનો આદિ ઉપલબ્ધ છે. વા મતિકીર્તિજીના શિષ્ય સુમતિચિન્ધુર રચિત ગીડી પાર્શ્વ સ્તવન (સ ૧૬૯૬ મા સુ ૮ જે ગુ ક પૃ ૫૭૪ માં નોધ છે) સુમતિચિન્ધુરજીને કીર્તિવિલાસ આદિ કેટલાય શિષ્યો હતા, જેમણે રચેલ કેટલાક સ્તવનો આદિ મળે છે મતિકીર્તિના બીજા શિષ્ય સુમતિસાગર હતા, જેમના શિષ્ય કનકકુમાર શિષ્ય કનકવિલસ કૃત દેવરાજ વચ્છનાજ ચૌ (સ ૧૭૩૮ જેસલમેર) ઉપલબ્ધ છે.

ઉપાધ્યાય જયસોમજીની પરપરા ૧૯ મી સદી મુધી વિદ્માન હતી એના નામોની સચિ અમારા સંગ્રહમાં છે.

(૯) જ્ઞાનવિમલોપાધ્યાય-સુપ્રસિદ્ધ ઉપા શ્રીજયસાગરજીની શિષ્ય પરપરામાં તેઓ લાનુમેરુજીના શિષ્ય હતા એમણે સ. ૧૬૫૪ માં બીકાનેર ખાતે શબ્દપ્રભોદ નામક શબ્દકોશ ગ્રંથ ૫ ટીકા રચી, એમના શિષ્ય હ. શ્રીવલ્લભજી પણ ઉત્તમ કોટિના બહુ

જગત્કલ્પ વિદ્યાન હતા એમણે ૧ સં. ૧૬૫૪ શીલોદ્ધ નામ કોપ પર ટીકા, ૨ સંવત ૧૬૬૧ બેધપુરમાં હૈમલિંગાનુશાસન પર 'દુર્ગપદ પ્રણોધ' નામક વૃત્તિ, ૩ સં. ૧૬૬૭ બેધપુરમાં હૈમ અભિધાન નામમાલા વૃત્તિ (શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં), ૪ ચતુર્દશ સ્વર સ્થાપન વાદ સ્થલ, જિનરજસરિરાત્ર્યે ગચિત ડિ. જયથદંતના ખુદના હાથ પુસ્તકમાં, ૫ વિજયદેવ મહાત્મ્ય, આ ગ્રંથ એમની આદર્શ શુભચાકુતાનો ગરિયય આપે છે, તે શ્રીજિનવિજયજીના સપાદનથી પ્રકાશન પામી ચૂકેલ છે, તેઓશ્રી ભાઈ મીનનમાર અને તમામ ગમ્મે પ્રત્યે સગલાન રાખવાવાળા હતા સ ૧૬૫૫ માં જ્યારે તેઓ બીકાનેર આવ્યા ત્યારે ઉપકેશગમ્મીય મિદ્ધસૂરિજીના કથનથી ૬ " ઉપકેશ શબ્દચુત્પત્તિ " બનાવી હતી ડૉ. ખુદલર સાહેબે પોતાના રિપોર્ટમાં એમના એક ૭ અરનાથ સ્તુતિ મવૃત્તિક નામક ગ્રંથની પણ જોવા લીધી છે.

(૧૦) ઉપાં ૬ સંગ્રહ- દાદા શ્રીજિનકુશલસૂરિજીની શિષ્ય પરંપરામાં હર્ષચન્દ્રજીના તેઓશ્રી શિષ્ય હતા. એમનો સાર-ગસાવૃત્તિ નામક ગ્રંથ (સં ૧૬૬૨) ઉપલબ્ધ છે. ભાષાકૃતિઓમાં વરકાણા સ્તવ (સ ૧૬૫૩ નાગસર) આદિ ઉપલબ્ધ છે સં

આ સ્તુતિ (સ્તોત્ર) સદ્ગતિ કમળજયથી રચેલ છે, એની સગીકની પ્રતિ આ- શ્રીમંજી સાગરમુરિજીના શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયસાગરજીએ સંપાદિત કરેલ છે. પાંચ શ્રીવંશજીના વિશેષ પરિચય માટે જુઓ એ સ્તોત્રની ભૂમિકા.

એમણે રચેલ ખીજા પણ વિદૂત પ્રયોગ, ગોપ સંગ્રહ ટીપિકા, નિધ કુ રોષ નામ ચાલા ટીકા, સિધ્ધહૈમ શબ્દાનુશાસન વૃત્તિ, સારસ્વત-પ્રયોગ નિર્જીમ કેશ પદ વ્યાખ્યા, ચતુર્દશ શુભ સ્થાન સ્વાધ્યાય દત્તિઆદિ ગ્રંથો મળે છે

૧૬૭૭ મેડાના ગિવાનખોમા એમનું નામ આવે છે

એમના શિષ્ય ચારદતજી કૃત દુશવસૂત્રિ સ્ત (મ ૧૬૬: માગસં ૩ ૭), ખેરાના સ્ત (સ ૧૬૭* શ્રાવણ સુ ૧) મુનિ મુદ્રન સ્ત (બેધપુર, મ ખવાળ શ્રીમવશાહ કારિત પ્રાસાદ સ્ત સ ૧૬૮૬) વગેરે મળે છે તેમના (૧) શિષ્ય કનક નિધાન કૃત રત્નચૂડ રામ (મ ૧૭૨૮ આ વ ૧૦ શ્રીપૂજ્યજીના સંશ્લુમા છે અને ભીમત્રી માણેક તરફથી પ્રમાણિત છે), (૨) શિવન :૦નાથ નિધાન ૨ લખિયદ્ર કૃત જન્મપત્રી પદ્ધતિ (સ ૧૭૫૨ કા સુ મહિમા ૦ લ ૦ મા છે)

ઉપાં ૬ સંપ્રમોદજીના શિષ્ય પૂણ્યપીતિ ઉત્તમ કવિ હતા એમના (૧) ઉપમેનરાસ ચૌપાઈ (મ ૧૬૮૧ વિજયાદશમી મેડતા) (૨) મત્સ્યોદ્ધ ચૌ (૧૬/૨ રૂપા લ ૧, (૩) પુણ્યમાર રાસ સ ૧૬૬૬ વિજયા દશમી સગાને, (૪) મોહછત્રીત્રી (સ ૧૬/૪ લા નાગોર), (૫) મદછત્રીત્રી (સ ૧૬૮૪ આ વ ૧૩ મેડતા) મહિમા લક્ષિત લ ઉપવખ્ધ છે આ ઉપરાંત જૈન ગુજર મિચ્છો પ્રથમ ભાગમા (૪) ધન્નાચરિત્ર (સ ૧૬૮૮ લા સુ ૧૩ રવિ વીલપુર), અને (૫) કુમાર મુનિ રાસની પણ નોંધ છે

(૧૧) સૂરચન્દ્ર શ્રીજિનલદ્રસૂરિશાખામા (વા નારિત્રો દય ગણિ શિષ્ય) વા વીરકલશજીના તેઓ શિષ્ય હતા એમણે રચેલ (૧) પચતીર્થ* શ્લોકાલ કાર ચિત્રો (અપૂર્ણપત્ર ૮ બીકાનેર જ્ઞાન લકાર), બલ કાર સાહિત્યમા એક વિશિષ્ટ અને મહત્વનો ગ્રંથ છે ગ્રંથ અપૂર્ણ હોવાથી રચનાકાળ નથી મળતો (૨) જૈન તત્ત્વસાગર (સ ૧૬૬૬ આશ્વિન પૂર્ણિમા ગુધ અમૃતસર) આ ઉત્તમ રચના શ્રીનાજો ગ્રંથ હિંદી અને ગુજરાતી ભાષાનું

વાદ સહિત તેમ સદીક પણ છપાઈ ચૂકેલ છે. (૩) ઔમાત્રી
 વ્યાખ્યાન (જયચંદ્ર લંકાર). (૪) વર્ષફલાફલ જ્યોતિષ સમાય
 ગા. ૩૬, અને (૫) જિનદત્તસૂરિ સ્ત. ગા. ૧૭ અમારા સંપ્રદુમાં
 છે. અને સ્થૂલિભદ્ર મહાકાવ્ય અદ્યાર્થ શ્લોક વૃત્તિ, શાન્તિલહરી
 પણ પ્રાપ્ત છે. એ કૃતિઓ ઉપરાંત એમની એક અપૂર્વ કૃતિ
 નામે “શાંતિનામસ્તવ ગર્ભિત અજિત જિન સ્તવ” શ્લોક, ૧૪ની
 છે +, તેઓશ્રીની કવિતા અતિ સુંદર તેમજ રસાયક છે સંભવ
 છે કે કવિવર ઋષભદાસજીએ પ્રસિદ્ધ કવિઓના નામમાં જે
 “સૂરચન્દ્ર” નો નામોદ્દેશ કર્યો છે, તે આજ હોય ! કિંતુ
 કૃતિઓ પૂરતી સંખ્યામાં નહીં મળવાને કારણે એ બાળત નિશ્ચય
 પૂર્વક કહી શકાતું નથી. એમના શિષ્ય હીર ઉદય પ્રમોદ કૃત
 ચિત્ર સંભૂતિ ચાં. (સં. ૧૭૧૬ જેસલમેર, ચતુર. સં) મળે છે.

(૧૨) ઉપાં શિવનિધાન :- શ્રીજિનદત્તસૂરિજીની શિષ્ય
 પરંપરામાં તેઓશ્રી વા. હર્ષસારજીના શિષ્ય હતા આ વાં હર્ષ-
 સારજી તે જ છે કે જેના વિષે આકબરને મળ્યાનો ઉલ્લેખ
 છઠ્ઠા પ્રકરણમાં થયો છે. ઉપાં શિવનિધાનજીએ એ સમયની

આ સ્તવમા શરૂઆતના બે શ્લોકો ઉપગતિમા તેમ બે શાર્દૂલ અને
 ખાત્રીના ૧૦ ન્યેકો સંગ્રહમાં છે. એને અપૂર્વ કૃતિ એટલા
 માટે કહેવામાં આવે છે કે એના એ ૧૪ શ્લોકોમાંથીજ અનુષ્ટુપ છંદના
 ૧૩ શ્લોકો ભુદ્ર દાદી શકાય છે જેમા ભગવાન શાંતિનાથની સ્તુતિ થાય
 છે આમાં બન્ને છંદોના લક્ષણોથી વિરહતા અંશમાત્ર પણ ન આવવા-
 દેવી. આએ કાવની અસાધારણ પ્રતિભાનો પારવ્ય મળે છે આ સ્તવની
 નકલ બન્ને છંદોમાં ભુદ્રી ભુદ્રી આ મથના પરિશિષ્ટમાં પાકોની
 બહુકારી માટે આપેલી છે. આની પ્રતિકૃતિ પૂજ્ય ઉપાં શ્રીલખ્મિમુનિજી
 મહારાજ પાસેથી અમને પ્રાપ્ત થઈ છે. (ચુ સં સંપાદક)

લોક પ્રચલિત ગદ્યભાષામાં વિધિવિધાન આદિ અથો રચીને જૈન જનતા પૂરતુંજ નહીં, બન્ને સમય સાહિત્ય સસાર પર મહાન્ ઉપમાર કર્યો છે એમણે રચેલ (૧) કટપમૂત્ર બાળાવબોધ (૨) શ્રીચદ્રીયા મોટી સગ્રહણી બાલાં પ્રકરણ ગ્તાકરમા લીમસી માણેક તરફથી છપાઈ છે (૩) ચૌમાસી બ્યાખ્યાન (૪) લઘુવિધિપ્રપા-જેમ ૨૮ વિધિ વિધાનોનું સરળ વિવેચન છે, (૫) કૃષ્ણ-રૂક્મિણી વેલિ ટળા-, ગુણબ્યાન સ્તવન બાળાં (યતિ પૂનમચદલ ય, પત્ર ૧૬) સ આમપુગ્ગા શેઠ જીવરાજજીની ધર્મપત્ની માટે રચેલ તેમ ભાષામય કાલિમચાર્ય કથા, તથા ચૌમાસી બ્યાં, ઉપદેશમાલા સંસ્કૃત પર્યાય ટખ્યા સહ, યોગશાસ્ત્ર ટખ્યા, શાન્ધત (જિન) સ્તવ બાળાં ઉપધાન વિધિ અને સ્તવનઆદિ કેટલીક નાની કૃતિઓ પણ ઉપલબ્ધ છે

એમના (૧) મહિમસિંહ (માનકવિ) નામના શિષ્ય એક સારા કવિ હતા, જેમના ૧ દીર્ઘિધર-સુકોશલ પ્રબંધ (સ ૧૬૭૦, દીવાલી, પુષ્ક(પોક)રણ, ૨ મેતાર્યઃકવિ સળંધ ચૌ (સ ૧૬૭૦ પુષ્કરણ) ૩ કુલવક્રકુમારચૌ, ૪ હુસરાજ વચ્છરાજ પ્રબંધ (સ ૧૬૭૫ શ્રીયુત્ મો દ દેસાર્ધના સગ્રહમાં), ૫ અર્ધદામ સળંધ (સ ધવી આસકરણ પુન કપૂરચન્દ્રજીના આગ્રહથી રાય બદ્રીદાસ બહાદુરના મ્યુઝિયમ-કલકત્તામાં-પ્રતિ છે), ૬ મેઘદૂત કાવ્ય વૃત્તિ (સ ૧૬૮૩ શિષ્ય હર્ષવિજયને ભણવા માટે), ૭ રસમજરી (ગાં ૧૦૭), ૮ શિક્ષા છત્તીસી (દાન ભ ૦), અને ઉત્તરાધ્યયન ગીત (સ ૧૬૭૫ શ્રા વ ૮) જીવવિચાર ટખ્યા અને યોગ બાવની, ઉત્તરાધ્યયન ગીતોના અતમા કવિએ પોતાના બે ગુરુબાઈઓ મતિસિંહ અને કનકસિંહના નામને પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે

ઉપાં ૭ ગિવનિધાનજીને (૨) મતિસિંહ નામે શિષ્ય હતા એમના શિ વા રત્નજય કૃત આદિનાથ પત્રકટયાણક સ્તવ ૦ ગાં ૨૪, અને એમના શિષ્ય દયા તિલક કૃત ધન્નારાસ (મ. ૧૭૩૭ કાર્તિક), 'ભવદત્ત ચૌ' (મ. ૧૭૪૧ જે મુ ૧૧ ફોતેપુર કવિની અવલિખિત પ્રતિ શ્રીપૂજ્યજીના સમ્રહમા છે),

(૧૩) સાહજ ઠીંતી—શ્રેમકીર્તિ શાખામા શ્રીહરમ નદનજી * (સ ૧૬૪૫ સુભદ્રા ચૌ ના કર્તા, જયપુર ભ ડાગ)ના શિષ્ય હતા પોતે જળરક્ષત વિદ્વાન અને ઉત્તમ ડોટિના ઠવિ હતા લૌદ્રવપુરના શિલાપટ્ટપર ઉત્કીર્ણ કરેલ “શતદલપદ્મમ-યંત્રમય શ્રીપાથ જિનસ્તવ” (સ ૧૬૮૩ કાર્તિક સુદ ૧૫) એમનીજ અદ્વિતીય ફની છે જૈન લેખ મગહ (ભા ૩૫) મા ખાખુ પૂજ્યજીના નાહ, એમ એ બી એલ, લખે છે કે “શિલાપટ્ટપર કાતરાએલ ખાખુ ઉત્તમ કાવ્ય અન્ય ડોઈ અથળે જેવ મા આંચુ નથી” એથી તેમની અસાધારણ વિદ્વતાનો અમોઘ પચિય મળે છે એમની નીચેની કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે

૧ દેવરાજ ચૌ (સ ૧૬૭૨ જયપુર ભ) ૨ હંમરાજ વંછરાજ ચૌ (પા ૩૭ અમારા સમ્રહમા છે) ૩ શત્રુજય મહારમ્ય રાસ (સ ૧૬૮૪ આસનીકોટ જય-ભ) ૪ સાગર સેઠ ચૌ (સ ૧૬૭૫ બીકાનેર, શ્રીપૂજ્યજી સ , ૫ હરિશ્વર રાસ (સ ૧૬૬૭ રચિત, અતિમ પત્ર અમાન સમ્રહમા છે) ૬ સારસ્વત વૃત્તિ (સ ૧૬૮૧), ૭ ઝટપસૂત્રવૃત્તિ (જન્મ મન્ત્રી

* ૨૦ ની ટિપ્પણમા ઉલ્લિખિત ઉપાં ૦ મનમતિનકજી (કોયલાગ કર્તા) ના શિષ્ય લક્ષ્મીવિનય શિષ્ય રત્નસર । શિષ્ય ઉપરોક્ત હંમરાજના અને નાહજીના હતા એમની પર ૫ । ૧૯મી સદી મુઘી રિશમાન હતી એના નામે પણ અમાન સમ્રહમા છે

સ ૧૬૮૫, જ્ઞાન ભંડાર ૬, ૮ મહાવીર સ્તુતિ વૃત્તિ સ ૧૬૮૬), ૯ સસદ્રીપિ-શબ્દાર્થ વ્યાકરણ-કળા પ્રાસ વ્યાકરણ પ્રક્રિયા (પન ૬૬ ક્ષમાકટયાણુ ભંડાર), ૧૦ અનેક શાસ્ત્રસાર સમુચ્ચય, ૧૧ એકાદિ શત પર્યાંત શબ્દ સાધનિકા, ૧૨ નામકોશ (છ કાડમા), ૧૩ પ્રતિકમણુ ખાલાં, ૧૪ ગૌતમકુલક મૃહદ્વૃત્તિ (ત્રુટક પત્ર અમારા સચ્છમા), ૧૫ પ્રીતિછત્રીચી (સ ૧૬૮૮ વિજયદશમી સાગાનેર, ૧૬ વિસનસત્તરી (સ ૧૬૬૮ નાગોર, ભુવનં ભ) અને ઉપધાન વિધિ સ્તં, હેસલમેર નૈત્ય પરિપાટી સ્તં, નન્દેન ચૌ સુદર્શન ચૌ કલાવતી ચૌ રાયપસેણી ઉદ્ધાર, પ્રવચન સારોદ્ધાર ખાળાં, યશોધર સંબંધ, વેગવ્ય શતક ખાં, શિવલી, ૧૦૮ સ્થાન નામ ગર્ભિત પાર્થ સ્તં, ગીવ રાસ, દશવે નાવિક ટળા, ગાતિનાથ વિવાહવો આદિ કેટલીય કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે એમણે બનાવેલ એક રાસ + ખીકાનેર ભંડારમાં ૭ જેના પ્રારભમાં એમના પૂર્વરચિત પ-૬ રાસોના નામનો ઉલ્લેખ છે એમના શિ રત્નસુંદર ગિ નન્દલાલ કૃત (૧) અષ્ટાહિકા વ્યા (મ ૧૭૮૬ કા મુ પ), (૨) શૃંગાર વૈરાગ્ય તરંગિણી વૃત્તિ (સ ૧૭૮૫ આગરા), (૩) ચૌદ શુભુચ્ચાન વિવરણ (સ ૧૭૮૮ ભૈ મુ ૩ કાસમપુર જય ભ), (૪)

* આની એક પ્રતિ શ્રીમોહનનાલજી જૈન જ્ઞાન ભંડાર શુભમાં છે જે સીમાન્ મોહનનાનજી મદારાજે સ્વા સોધેય છે અને એની પ્રમ કોપી ઉ વિ સા પામે છે.

+ સભર છે આ રાસ તે એમનો સ્વેય દર્શિત રાસજ હોય જેમાં, એના પહેલા ૧ સાધરશેક ૨ દેવજ પંચરાજ, ૩ નરદેવ, ૪ સુદર્શન, ૫ કલાવતી, ૬ રાયપસેણી ઉદ્ધાર, અને ૭ ચતુર્જય રાસ રચ્યાનો ઉલ્લેખ છે

સિદ્ધાંત રત્નવાર્તા આદિપદ વ્યાખ્યા પત્ર ૨, દાન ભં આદિ ઉપલબ્ધ છે

એમના ગુરુ હેમનંદનજીના ગુરુબ્રાતા રત્નહર્ષજીના શિ
૧ હેમકીર્તિ અને ૨.શ્રીસારજી હતા એમાં શ્રીસારજી મારા
કવિ હતા જેમની કૃતિઓની નોંધ “જૈન ગુજર કવિઓ”
(પૃ ૫૩૪) માં છે એ ઉપરાંત એમણે ૧ પાર્થનાથ રાસ
(સ ૧૬૮૩ જેમલમેર પત્ર ૧૦ અમારા સંગ્રહમાં છે)
૨ જિનરાજસૂરિ રાસન, (મં ૧૬૮૧ અપાઠ વદિ ૧૩ મેત્રાવા),
૩ જયવિજય ચૌ (શ્રીપૂજ્યજીના સંગ્રહમાં), ૪ કૃષ્ણફલિમણી
વેલિ ગાલાં, ૫ સત્તરશેદી પૂજ્યગણિત શાંતિ સ્ત (મ ૧૬૮૨
આમોજ, ફલોધી), ૬ લોકનાલ ગણિત ચક્રપ્રલ સ્ત (ગા ૭૬),
૭ ગુણસ્થાન કંમારોહ ગાળાં, (સ ૧૬૭૮), ૮ જય તિહુ-
અણુ ગાળાં (પત્ર ૨૨ દાન ભ), જિનપ્રતિમા આપન ગસ,
વચન પરીક્ષા મજાયા આદિ નાના મોટા બીજા પણ કટલાય
સ્તવનો મગેલ છે હેમનંદનજીને યતીન્દ્ર નામે પણ એક શિષ્ય
હતા જેમણે દગલૌકાવિક ગાલાં સં. ૧૭૧૧માં રચ્યું છે.

(૧૪) ગુણવર્ધન :- એમનું નામ પૃ ૨૨ની કૂટનોટમાં
કિયોદ્ધાર કર્તાઓમાં આવે છે એમના શિષ્ય મુધમંદેશિ કૃત
(૧) આપાઠ ભૂતિ નામ, (૨) ગજસુકુમાલ નામ (૧૭ ઢાલ મં
૧૬૬૯ લિખન) ઉપલબ્ધ છે

સાગરચન્દ્રસૂત્રીની પરપતના વિદ્વાનો

(૧૫) જ્ઞાનપ્રમોદ :- એમની રચેલ વાળલટાલ કાર વૃત્તિ
સ. ૧૬૨૧) તથા જગદાલરણુ વૃત્તિ (જિનરાજસૂરિનામ્યે,
પત્ર ૬૧ દાન ભ ૦) અને કેટલાંક સ્તોત્ર સ્તવનાદિ ઉપલબ્ધ

x આ રાસ અમાન “ચૈતિહાસિક જૈન કાવ્ય સં.” મા જુઓ

છે, એમના શિષ્ય ગુણુનદન કૃત 'ઈલાયુત્ર ચોપાઈ' (સં ૧૬૭૫ વિજયાદશમી વિહારપુર, સમાન ભં.) નામનક ચૌ (સં ૧૬૮૭ મિ સ ૧૧ મન્દ્રા) અને પ્રશિષ્ય વિનયત્રદ્રકૃત 'મેઘદૂત અવચ્ચરિ' (સં. ૧૬૬૪ ગરદ્વદ્વન્ત્રયં સિં. પ્ર) મન્દ્રમાં છે; અને બીજા શિષ્ય વિચાળ દીર્ઘ વ્યાકરણના સારા વિદ્વાન હતા, એમને 'મરસ્વતી' નું ગિરદ હંતુ, એમણે ઈડંગી રાજમલામાં કોઈ વાદીની માથેના નિવાદમાં વિજય પ્રાપ્ત કર્યો હતો, એમણે રચેલ 'પ્રક્રિયા કોમુદા, માર્સ્વત પ્રકાશ' અને કિનાતાળું નીચ ટીકા જાદિ કેટલાંક શ્રદ્ધા મળે છે, એમના (૧) શિષ્ય ક્ષેમહર્ષ કૃત ૧ પુણ્યપાલ ચોપાઈ (સં ૧૭૦૪ પોમ મુદ ૧૦ શનિ સિંધ-સભઉલપુર, વર્દ્ધ. ભં.), ૨ ચદનમલ-ચાગિરિ ચોપાઈ (સં. ૧૭૦૪ મહિમાન ભં.), દ્વિસોદી પાર્શ્વન્તવન ગાં. ૭૪ (પત્ર ૩) અને ભુવનતિલક કૃત ભુવન દીપક જાલાં. (સ ૧૭૬૭ માગસર વદ ૧૦ દાન. ભં.) ઉપલબ્ધ છે અને બીજા એમના શિષ્ય દ્વેમહર્ષના શિષ્ય (૧) અમન્ (૨) ગમચન્દ્ર શિષ્ય અભયમાણિક્ય શિષ્ય લક્ષ્મીવિનય કૃત 'અભયકુમાર રાગ (સં. ૧૭૬૧ દ્વા મુ ૫ મરોટ) અને 'હુક મનોત્પત્તિ ગસ' મળે છે એમની ૫૦ પદાના યતિ મુમેરમલજી વિદ્યમાન છે.

(૧૦) દીરકલ્પશ - એમના (૧) સમ્યક્ત્વ કૌમુદી નામ (સં ૧૮૦૪ મા મુ ૧૫ ભુ. અવાલક દેગ), (૨) કુર્મતિ-વિદ્ય મન ચૌ. (૧૬૧૭ લે. મુ. ૧૫ કલ્પેપુત્રી) (૩) જોષ્ઠમ દી. + (સ ૧૮૨૨ નાગોર), (૪) ગુનિપતિ ચોપાઈ (સં.

+ આ મધ્ય 'દીગજલ' નામથી ગુજરાતી અનુવાદ સાથે આનંદર્થ મળી૧૧ નવાજ તમ્બુળા પ્રકાશિત થયેલ છે.

૧૬૧૮ માધકૃં ૭ રવિ, બીકાનેર, મહિમા ૦ ભં ૦), (૫) આરાધના ચૌ ૦ (સં. ૧૬૨૩), (૬) જીભ-દાંત સંવાદ (સ. ૧૬૪૩ બીકાનેર સં ૦), (૭) હિયાલી (સં. ૧૬૪૩ બીકાનેર), ઉપલબ્ધ છે. એમના શિષ્ય હેમાનદ હતા, જેમણે રચેલ (૧) વતાલ પચીસી (સં. ૧૬૪૬ ઈન્દ્રોત્સવ દિન), અને (૨) લોજ્યચરિત્ર ચૌ (સં ૧૬૫૪ મહાલુધ), (૩) અગ કુરકણ ચૌ ૦, ૪ દશાણી ભદ્ર રાસ (સ ૧૬૫૮ કાર્તિક પૂર્ણિમા, ગાથા ૫૬) વગેરે પ્રાપ્ત છે.

(૧૭) જયનિધાન - તેઓ વાચક રાજચંદ્રના શિષ્ય હતા. એમણે બનાવેલ ૧ ધર્મદત્ત ધનપતિ રાસ (અમદાવાદ), ૨ સુરપ્રિય રાસ (મુલ્તાન), ૩ દેવચિન્ન ચરિત્ર (કૃપા ૦ ભં ૦), ૪ અદાર નાતરાની સજ્જાય (સ ૧૬૩૬ જય ૦), ૫ સ મેલ શિખર યાત્રા સ્તવન (સં ૧૬૫૬ ગાથા ૧૭), ૬ ચોવીસજિન-અતરકાલ સ્તવન (સં ૧૬૩૪), ૭ યશોધર રાસ, ૮ કુર્મા-પુત્ર ચૌ ૦, ૯ કામલદમ્બી વેદવિચ્છલ માતૃ-પુત્ર કથા પ્રબંધ ચૌ ૦, ૧૦ નેમિક્ષાગ અને બીજી સ્તવન સ્તોત્રાદિ કેટલીક નહાની કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે એમના શિ કમલસિંહ શિ કમલરત્ન કૃત જ્ઞાન પચમી સ્તવનાદિ મળી આવે છે, કમલરત્નના શિષ્ય દાન ધર્મે પૃથ્વીરાજ વેલીના ટોળા લગ્યો છે (મહિમા ૦ ભ ૦ નં. ૩૩), જયનિધાનજીની ખુદની લખેલી કેટલીએ પ્રતિઓ બીકાનેરના જ્ઞાન ભંડારમા મૌજૂદ છે.

(૧૮) લલિત કેટલોલ - તેઓ વાચક વિમલરંગના શિષ્ય હતા. “શ્રીજિનચંદ્રસૂત્રિ અકબર પ્રતિ બોધ ગસ” સિંહામન બતીની, રત્નચંડ ચૌ. મોતી કપાસિયા સંવાદ, અને પચાખ્યાન ગત બન્નાલિકેર કથાનક, ભુવનનંદ રાસ, કૃતવર્મ રાસ, રિપુ-

મર્દન ચૌ. તીર્થચૈત્ય પરિપાટી, ઘંઘાણી સ્તવન, કીર્તિરત્નસૂરિ ગીત, જિનયંદ્રસૂરિ ગીત અને ઘણી ગહુંલીઓ ઉપલબ્ધ છે. એમના બે શિષ્ય હતા. ૧ ગંગદાસ એમણે રચેલ વંકચૂલ રાસ (સં. ૧૬૭૧ શ્રા. સુ. ૨ પાતી ગ્રામ) મળે છે, ૨ વિનયરાજ કૃત અંતરિક પાર્શ્વસ્તવ (સં. ૧૭૧૨), ૩ લલિત કીર્તિ રચિત શીલોપદેશ માળા વૃત્તિ તેમ અગડદત્ત રાસ (સં. ૧૬૭૬ જ. સુ. ૧૫ જુજનગર), ના કર્તા, એમના (૧) શિષ્ય રાજહર્ષે રચેલ શાવચ્ચા મુકેશલ રાસ (સં. ૧૭૦૩ મહા સુ. ૧૩ બીકાનેરમાં) ઉપલબ્ધ છે. (૨) શિં પુણ્ય હર્ષ કૃત હરિબલ ચોપાઈ (મં. ૬૫. ગુણ જુનિ. જાનિ. ૧૭૩૫ કૃપાં ભં. ૦) મળે છે, (૩) હીર(હર્ષ)રાજના શિં ઉદયહર્ષ પણ મારા કવિ હતા.

(૧૬) હર્ષકલ્લોલ-એમના શિષ્ય 'ચંદ્રકીર્તિ' કૃત યામિની લાનુ મૃગાવતી ચૌ (સં. ૧૬૮૬ આપાઠ સુદિ ૭ બાહડમે), અને ધર્મબુદ્ધિ પાપબુદ્ધિ ચોં ઉપલબ્ધ છે. ચંદ્રકીર્તિ શિષ્ય સુમતિરંગ પણ મારા કવિ હતા, એમની ૧ પ્રબોધ ચિતામણિ ચોપાઈ, ૨ મોહવિવેક ચોં (સં. ૧૭૨૬ વિજ્યા દશમી મુહતાન), ૩ હરિકેશી ચોપાઈ (૧૭૨૭ શ્રા. સુ. ૨ મં. મુહતાન), ૪ જંબુ ચોં (મં. ૧૭૨૬ આ. વદ ૬ મુહતાન શ્રીપૂજ્યજીના સંઅહમાં, જિનમાલિકા; સવૈયા ચોવીત્રી, અમૃતધ્વની, કીર્તિ-રત્નસૂરિ છદ, યોગશાસ્ત્ર લાપા ચો; એકવિંશતિસ્થાન પ્રકરણ-વચૂરિ આદિ કેટલીયે કૃતિઓ ઉપલબ્ધ છે.

(૨૦) ભાવહર્ષોપાધ્યાય-એઓ આં સાગરચંદ્રસૂરિની પરંપરાના છે, એમનું નામ બીજા પ્રકરણમાં પૃ. ૨૨ ની ફુટનોટમાં (કિયોધાર કર્તાઓમાં) આવે છે. એમણે રચેલ દેટલાંક સ્તવનો આદિ મળે છે. સં. ૧૬૨૬ સુધી તેઓ

સૂરિજીના આજ્ઞાનુયાયી હતા એ પછી એમનાથી “ભાવહર્ષયિ શાખા” નામે ગ્રંથલેખ થયો, એમનો વધુ પરિચય “ઐતિહાસિક-જૈન-કાવ્ય મંથર”માં મળશે.

(૨૧) [વનયમેરુ-એમણે રચેલ ૧ પન્નવણી વિચાર સ્તવન ગાં ૨૫ (સં. ૧૬૬૨ પૌ મુ ૧૫ સાચોર, સંઘ્રહમાં છે), તેમ ૨ “હંસરાજ વગ્ધરાજ પ્રગંધ” (સં. ૧૬૬૬ લાહોર), ક્યવન્તા ચૌં દ્રૌપદી ચૌં, ઉપલબ્ધ છે. એઓ શ્રીજિનકુશલસૂરિ શિષ્ય હોમકીર્તિ શાખાનાં હતા.

આ ઉપરાંત સૂરિજીના આજ્ઞાનુવર્તિ સાધુસંઘમાં અનેક વિદ્વાનો અને કવિઓ હતા. ગરંતુ ગ્રંથ-વિસ્તાર વધી જવાના લયથી, તેમજ કંઈક અંશે વિષયાંતર થઈ જતો હોવાથી, અને નીરસતા ન આવી જાય એ કારણે પણ એમનો પરિચય આપેલ નથી. ઉપરોક્ત વિદ્વાનોનો પરિચય પણ અમોએ ખૂબજ સંક્ષિપ્તતયા આપેલ છે બીકાનેર જ્ઞાનભંડારની સૂચિઓ, નોટસ ઇત્યાદિ સામગ્રી પરિચય લખતી વેળા પામે નહીં હોવાના કારણે કેટલીક અગ્રસિદ્ધ કૃતિઓનો પરિચય પણ આપી શકાયો નથી. જાવિધ્યમા વાચકોની અભિરુચિમા અભિ-વૃદ્ધિ થાય, અને વથાયોબ્ય અવસર મળે તો તત્સંબંધી ગવેવણાપૂર્ણ વિસ્તૃત વિવેચન કરવાની અભિલાષા છે.

પ્રકરણ ૧૫ મું

લક્ષ્મી શ્રાવક ગણ

સ આટલું અકબરના શાસનકાળ સમયે જૈન ધર્માવ-
લંબીઓ કરોડોની સંખ્યામાં હતા. લક્ષ્મીવાદનો
એ જમાનો હતો. લોકોનાં હૃદયો ધાર્મિક શ્રદ્ધા અને લક્ષિ-
ત વડે ઓતપ્રોત હતાં. સ્વધર્મી બંધુઓ પ્રત્યે વાતસલ્ય અને
મદ્દગુરુ પ્રત્યે આદરણીય પૂજ્યભાવ છલકાઈ રહ્યા હતા. એ
સમયે અનેક મુશ્કાવટો જૂદે જૂદે મ્થળે પ્રતિષ્ઠાપાત્ર, રાજ્ય-
માન્ય, અમાત્યાદિ ઉચ્ચ પદાધિકારી, વૈભવસંપન્ન, દાની, વીર
અને ધર્મિષ્ઠ હતા.

આપણા ચન્નિનાયક શ્રીજિનચંદ્રસૂત્રિના લક્ષ્મી શ્રાવકોની
મધ્યા લાખોની x હતી. ભાગ્ય ભૂમિના લગભગ તમામ
પ્રાતોમા એમના આજ્ઞાનુયાયી માધુઓ જિયરી જૈનધર્મને

x એમાં હસ્તપ્રમાણાતિશયમમિદધુર્મનિચર્માદિચન્દ્રા, શ્રીમત્માહીશતાદે-
રકશનુગતે. પ્રાણમધ્યપ્રતિષ્ઠાઃ । સ્થાને સ્થાને પ્રવૃષ્ટા નમ્પતિવિદિતા ધાવદા
કાદિમન્ત., તદ્વાપ્પશા વિગદ્-પ્રતિમયજનકા લક્ષ્મીસૂત્રયા વિશેષાત્ ॥૭॥

(વાદી હર્ષનન્દન કૃત 'મધ્યાદ્ધ વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ' સં. ૧૬૭૪)

મહાન પ્રચાર કર્યા કરતા હતા. આથી સૂરિજીનો ભક્તશ્રાવક-ગણ આજકાલની માફક ધર્મતત્ત્વથી અબણ કે વિચલિત શ્રદ્ધાવાળો નહીં, પરંતુ એકમાત્ર દેવ, ગુરુ અને ધર્મનેજ આનંદ્ય માનવાવાળો અને પરમ વિદ્વ હતો. કહેવાની જરૂરત નથી કે એજ કાળે એ યવન સામ્રાજ્યના ભયંકર ધાર્મિક સંઘર્ષમાં પણ એ પોતાના ધર્મમાં ચપટલ અને દૃઢતાપૂર્વક સ્થિર રહી શક્યો એણે ધર્મની કેવળ રક્ષાજ કરી એમ નહીં, પરંતુ અપૂર્વ આત્મત્યાગ કરી ધર્મની અનેકાનેક સેવાઓ કરી, જેમાં તીર્થોની રક્ષા, જીજ્ઞોદ્ધાર, પ્રશંસનીય શિક્ષકલાનાં મૂર્તિમંત સ્વરૂપ નવા દેવમંદિરોનાં નિર્માણ, સ્વધર્મીઓને મદાય આદિ મુખ્ય છે. ધાર્મિક સેવાની સાથે દેગસેવા, લોકોપકાર આદિ આવશ્યક શુભ કાર્યોમાંય એ કોઈથી પછાત ન રહ્યો હુબકાળના સમયમાં એ પોતાના કષ્ટોપાર્જિત દ્રવ્યને પાણીની માફક વેરવામાં જરાય અચકતો નહી. મુસલમાન રાજ્યકાળના હુબકાળોના સમયે જૈનોએ યથાસાધ્ય દાનશાળાઓ ખોલી નિઃસહાય અને નિર્ધનોની રક્ષા કરવાનું જે મહાન ગૌરવ પ્રાપ્ત કર્યું, એ અન્ય કોઈ સમાજને પ્રાપ્ત નહીં થયેલ.

સૂરીશ્વર મહારાજના કેટલાક ઋદ્ધિમંત અને પદાધિકારી શ્રાવકોનો નામોદલેખ આગલા પ્રકરણોમાં આવી ગયેલ છે. ઐતિહાસિક સાધનોના અભાવને કાળે એ બધાનો વિશેષ પરિચય આપી શકાય તેમ નથી, છતાંય એમાંથી જે પ્રતિભા-શાળી અને પ્રધાન નરરત્નોનો યથાજ્ઞાત પરિચય આપ્યા વિના ગ્રંથનો એક આવશ્યક અંગ અપૂર્ણ રહી જાય તેમ છે, તેમજ અમે પણ એમની મહાન સેવાનો ગુણાનુવાદ લખ્યા વિના નહી શકતા નથી, એટલે આ પ્રકરણમાં એમનું યથાજ્ઞાત જીવન આપવામાં આવશે.

મંત્રીશ્વર કર્મચન્દ્ર—ઓસવાલ જ્ઞાતિના પુનીત ઇતિહાસમાં વચ્છાવત વંશની ખલિહારી છે. આ વંશની ઉત્તમવલ કીર્તિકૌમુદીનું વિસ્તૃત વર્ણન “ કર્મચન્દ્ર મંત્રિ વંશ પ્રબંધ” માં છે આ વંશના મહાપુરુષોનો ખીકાનેર રાજ્ય સાથે રાજ્યની સ્થાપનાથી માંડીને લગભગ દોઢસો વર્ષ સુધીનો ધનિષ્ઠ સંબંધ રહ્યો છે. સંક્ષિપ્તમાં આટલુંજ કહેવું બસ થશે કે ખીકાનેર રાજ્યની સીમા વૃદ્ધિ અને રક્ષા કરવામાં આ લોકોનો બહુ મોટો ફાળો હતો. રાજનૈતિક ક્ષેત્રની સાથે-સાથ ધાર્મિક ક્ષેત્રમાં પણ આ વંશની વિભૂતિઓની સેવાઓ વિશેષ ઉલ્લેખનીય છે.

વચ્છાવત વંશને જૈન ધર્માનુરાગી બનાવવાનો શ્રેય ખરતરગચ્છના આચાર્યોને છે, અને એ લોકોએ પણ આ ગચ્છ પરત્વેની પૂરતી કૃતજ્ઞતા સ્વરૂપ શ્રદ્ધાંજલી સમર્પણ કરીને ગચ્છનું પોતાપરનું ઋણ રીતસર સ્વીકાર્યું છે. એ વિષે વધુ માહિતી “ કર્મચન્દ્ર વંશ પ્રબંધ” પરથી મેળવી લેવી અહીં તો અમે માત્ર સૂરીજીના જીવન સાથે સંબંધ ધરાવનાર મંત્રિ સંત્રામસિંહજી અને કર્મચન્દ્રજીનો સંક્ષિપ્ત પરિચય આપીએ છીએ.

મંત્રી નગરાજજી વચ્છાવતના પુત્ર સંત્રામસિંહજી ખરતરગચ્છ પ્રત્યે ખૂબ લક્ષિત તેમજ અનુરાગ રાખવાવાળા હતા. તત્કાલીન ગચ્છના શિથિલાચારને હટાવી સુવ્યવસ્થા કરવામાં એમની પ્રેરણા મુખ્યત્વે હતી. સં. ૧૬૧૪ માં જ્યારે સૂરિજીએ કિયોદ્ધાર કર્યો, ત્યારે એમણે ધર્મકાર્યમાં ખૂબ ધન વાપર્યું હતું,

* શ્રીજિનચન્દ્રસૂરીનાં, સમગ્રગુણસાહિત્યમ્ ।

મિયોદ્ધારમહાશ્વકે, યેન વિતય્યયેન વં ॥ ૨૪ ॥

‘ કર્મચન્દ્ર વંશ પ્રબંધ)

જેનો ઉદ્દેશ એમણે ત્રીજા પ્રકરણમાં કર્યો છે એમણે પોતાના માતૃશ્રીના પુણ્યાર્થે પોષધશાળા નિર્માણ કરાવી, અને ૨૪ વાર બીકાનેશમાં આદીના ઉપિયાની લ્હાણી કરી હતી. સાથે કલ્યાણસિંહજીના તેઓ પ્રધાન મંત્રી હતા, અને હસન કુલીખાન સાથે એમણેજ સંધિ કરી હતી. પવિત્ર તીર્થાધિરાજ શત્રુજયની યાત્રા કરી પાછા વળતી વખતે મેવાહાધિપતિ મહારાણા ઉદયસિંહે એમને સન્માન્યા હતા. ચતુર્વિધ સંઘ અને શ્રુતજ્ઞાનની ભક્તિમાં એમણે ખૂબ ધન વ્યય કર્યું હતું. સં ૧૬૧૧ માં એમના કહેવાથી શ્રીસાધુકીર્તિજીએ “સપ્તસ્થા આલાવગોધ”ની રચના કરી, જેની પ્રતિ શ્રીપૂજ્યજીના સમક્ષમાં છે.

એમને મુરતાલદેવી, ભાગવતાદેવી અને સુરપાદેવી નામે ત્રણ કર્મપરાયણ પત્નીઓ હતી.

મંત્રીશ્વર ડર્ગચન્દ્ર અને જસવંત x એમનાજ પુત્રન હતા. બાલ્યકાળમાંજ કર્મચન્દ્રની પ્રતિભા દાખવતી હાથપગની

x વનવતી પદ્મ વશાવલીથી જન્મવા મળે છે કે કર્મચન્દ્ર ખીરનર છોકરા પછી તથેના થતા જસવંત ગવન રાયસિંહ પાસે રહ્યા હતા એ સમયે થતા નગર છતી લાવવાનું સમ્રાટ અકબરે પોતાની સલામત ખીડ રેરવેનું ત્યારે અન્ય કોઈએ એ ન લીધું ત્યારે રાજ ગવસિંહે એ બીકું ઝડપ્યું, ને મોગી મેના લઈ યુદ્ધ નિમિત્ત થતા ગયા. આ વખતે મંત્રી કર્મચન્દ્રના યાત્રા જસવંત પોતાની સ્વામિભક્તિ અને પીતૃતો અન્હો પરિચય કનવ્યો. જેથી પ્રસન્ન થઈ મહાનાજીએ એને સન્માન પૂર્વક “મંત્રીપ” પર નિયુક્ત કર્યું. જસવંત જેવા વીર હતા, એવાજ દાની પક્ષે હતા. સાકર (ભાટ)ને એમણે ખૂબખૂબ દાન દીધેન. ગદ્યગાનલિખાં એમનું મૃત્યુ કુવડ બીમરાજની અવકૃપાને કારણે થયું હોવાનું લખેલ છે. એમની સતતિ બાળતમા આગળકુનોટમાં કહેવામાં આસે.

શુભ રેખાઓ અને લક્ષણો જોઈ 'રાય કલ્યાણસિંહજીએ + સંત્રામસિંહજીના અવસાન બાદ એને અમારું પદ અર્પું'. એમણે શત્રુજન્ય, આણુ, ગિરનાર, સ્તંભવીર્ય આદિની મપરિવાર યાત્રા કરી તેઓ રાજનીતિ, યુદ્ધ કળા, અને સંધિ કરાવવામાં કુશળ હોવા ઉપરાંત વીર, દાની, અને ધર્માત્મા પણ હતા.

એકવાર રાય કલ્યાણસિંહજીએ જોધપુરના ગવાક્ષમાં કમલ-પૂત કન્વાનો પોતાના પૂર્વજોનો દુસ્સાધ્ય અને ચિન્માળનો મનોરથ મંત્રીશ્વરને જણાવ્યો. એમણે કુમાર રાયસિંહજીની માથે સ્વામિ ભક્તિના ભાવથી દિલ્હી મંત્રા અકબર પાસે જઈ, તેમને પ્રમન્ન કરી x આ અતિ કઠણ કાર્ય પણ મિઠ્ઠ

+ એએ, ગય જોતસીજના પુત્ર હતા. એમનો જન્મ મ. ૧૫૭૫ મહા મુદિ ૬ ના થયેલો, સ. ૧૬૦૧ પોપ મુદિ ૧૫ ના રાજ બીકાનેગની રાજગાદી પર બેઠા મતુના દાથમા ગએયુ બીકાનેરનુ રાજ્ય એમણે પુનઃ પ્રાપ્ત કર્યું સં ૧૬૨૮ ના વૈશાખ વી ૫ એમનો દેહાંત થયો.

એમણે કર્મચંદ્રને અમારું પદ પર નિયુક્ત કર્યા કર્મચંદ્રે સમ્રાટની કૃપાર્થી એમને જોવડેર ગળ્ય ગવાક્ષમા બેસાડયાનું મોગ્વ પ્રાપ્ત કરેનું, એ ધનનાને જે કલ્યાણવિદજના રરમંવાસથી ૨-૪ વર્ષ પૂરેની માનવામા આવે, તો કર્મચંદ્ર મંત્રી બન્યાનો અમલ સ. ૧૬૩૫ ની પહેલ નો મળી શકાય છે, અને આ અમલે જે એમની દમ. ૨૦-૨૫ વર્ષનીય અનુ માનવામા આવે તો કર્મચંદ્રનો જન્મ સ. ૧૬૦૦ આસપાસ થયો હોય, એવો સમ્રાટ છે.

x સમ્રાટને પ્રસન્ન કર્યાની બાબતમા 'ઓસરાલ જાતિ કે દનિદાસ' માં લખ્યું છે કે જે સમયે કર્મચંદ્ર દિલ્લી (૩) દરગા-માં ગય, ત્યાં એનાદ મનગળ બેસતા હતા. (પગુ એ) સનગળની યાત્રા અટકી પડી હતી, કેમ કે જે દાર્મ યાત્ર સમ્રાટ ચાલતા એમા એમની દાર થતી હતી. કહેવાય છે કે એ વખતે કર્મચંદ્રે સનગળની એવી યાત્ર બનવી કે ખાસાદ વિજયી થયા, અને મંત્રીશ્વર પર ખૂબ પ્રમન્ન થયા.

કર્તુ મંત્રીશ્રીની આ મેઘાથી ખુશ થઈ ગય નાલભિહુજીએ
એમને મનોવાછિત માળવા જહુ, પંતુ એમને તો વૈભવ
કરતાય ધર્મ વધુ પ્રય હતો એવ 'અન્ય કઈ ન માગતા
એમણે યાચના કરી ૦ (૧) ચાતુર્માસમા પ્રભા હલવાઈ,
તેલી વગેરે લોડો ઘાણી ફેરવવી જાદિ પાતાના હિયાત્મક કાર્યો ન
કર (૨) વણિદો પારેથી "માલ" નામે લે લેવામા
આવે છે તે, અને ચતુર્થાશ જકાત લેવામા આવે છે, તે
લવિધ્યમા ન લેવામા આવે (૩) ગમ્પી, લેક, ઉરબ્રાહિના કર
ન લેવામા આવે નરેશે આ વાતોનો મહર્ષ સ્વીકાર કર્યો, તે
ઉપરાત ચાર ગામનો પડા વશપર પરા મુધીને માટે પ્રભાન કર્યો

દિલ્હી પર આક્રમણ કરના જવા 'ઈબ્રાહીમ મીર્જા' ને
નાગોર પાસે કુમાર નયસિંહની સાથે રહી, મંત્રીશ્રીને સંશ્રામ
કરી પરાજિત થયો મમ્લાટને મદદ કરવા શુજરાત પર ચઢાઈ કરી
'મીર્જા મહુ મહુ હુસેન' સાથે શુદ્ધ વિશ્વહાદિમા પોતાની નિપુણતા
અને શુદ્ધિવૈભવ વડે મોજત સગિયાણા (જિન કુશલસૂરિજી
મં ૦ નું જન્મ મ્યજ) અને આખૂ પ્રદેશ સરકાર્યા જાલોરના અધિ
પતિને વશ કરી એને નાયસિંહજીને પગે પાડયો, મમ્લાટની
આજ્ઞા મેળવી મુગલ સેના વડે આક્રમિત આમૂ તીર્થની રક્ષા
અને ગૈત્યોની પુન સુવ્યવસ્થા કરી શિવપુરી(સીરોહી)થી આવેલા
બદીજનોને પોતાને ઘેર લાવી સ-માન્યા, આખૂના મદિરોને
સુવર્ણકલશ, ધ્વજ, અને દડ ચઢાવી સુરોલિત કર્યા સમિ
યાજ્ઞાના બદીજનોને નાયસિંહજીની કૃપા વડે સૈનિકોના હાથથી
છોડાવ્યા

સ ૧૬૩૫ ના મહા લય કરે દુષ્કળના સમયે ૧૩ માસ
મુધી મંત્રીશ્રી દાનશાળા ખોલી દીન, હીન, રોગગ્રસ્ત

વ્યક્તિઓને ખાન-પાન, વસ્ત્ર, ઔષધ આદિ દઈ પ્રગંમનીય મહાયના કરી, આ મહાય મકથિત ક્ષેત્ર પૂરની નહીં. મિત્રુ જે કોઈ માણુમ કોઈ પણ ધર્મ કે જાતિનો હોય તેને પણ આપવામાં આવતી, જ્યાં આવી ઉ-૧૦ ભાના દોય ત્યાં નવજાતિ ને સ્વધર્મીઓની તો વાતજ શું? એવા હીન ગિથિતના સ્વધર્મીઓને વર્ષભરના ખર્ચ જેટલું દ્રવ્ય ગુપ્તકપે ઘનઘરે પહોંચાડવામાં આવતું. ૧૩ માસ પછી મકાલુધર્મજતાં આશ્રિતોને પોતાના ખર્ચે મથવારો કરીને સ્વસ્થાને પહોંચાડવામાં આવ્યા.

મ. ૧૬૩૩ માં તુગમખાને સીંગોહી લૂટી. ત્યાથીમર્વ ધાતુની ૧૦૫૦ જિનપ્રતિમાઓ લાવી કુતેપુરમાં મમ્માટ અકબર પાસે પેશ કરી, મમ્માટે પોતાના ધર્મમહિષ્તુતાના ઉત્તમ ગુણ કારણે એને ગળાવી મોતુ કાઢવાનું નિષિદ્ધ કર્યું, અને એક સાગ મથળે સાવચેતીથી ગાળવાનો આદેશ કરવા માથે પોતાની આજ્ઞા મિવાય કોઈનેય નહીં દેનાનું ફરમાન કર્યું. જૈન ન ધર્મમાં આ પ્રતિમાઓ પુનઃ પ્રાપ્ત કરવાની આતુરતા વધવા લાગી, પરંતુ મમ્માટને મળીને એમની આજ્ઞા મેળવવી એ પણ કાર્ય કાંઈ સહેલું નહોતું. ૫-૬ વર્ષ વીતી ગયા, પરંતુ જિનજિંઓને છોડાવવા કોઈ મમર્થ ન નીવડ્યું. જ્યાંદે એ વાત મંત્રીશર કર્મચંદ્રે માલખી ત્યાંદે એમના દૃઢ્યમાં આ વાત ખૂબ ખટકી ને ચેનદેન પ્રકાટેષ લાખો રૂપિયા ખર્ચાને પણ એને પ્રાપ્ત કરવાનું પોતાના સ્વામી ગયમિદને નિવેદન કર્યું. આમી એમતે પણ મંત્રીશરને સાચા આપ્યો, ને મમ્માટ અકબરને ધર્મી જેટ ધરી પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરી એમનાં માંગવાથી મમ્માટે તમામ પ્રતિમાઓ એમને મુગ્રદ કરવાનું ફરમન કર્યું.

મં. ૧૮૩૬ ના અષાઢ મુદિ ૧૧ ગુરુવારને દિન એ

પ્રતિમાઓને હુનઃ પ્રાપ્ત કરી' મંત્રીશ્વર સ્વસ્થાને લાવ્યા. જૈન સંઘ ખૂબ હર્ષ પામ્યો. આ કાર્યથી મંત્રીશ્વરે શામનની અપૂર્વ સેવા કરી. કુત્તેપુરથી તમામ પ્રતિમાઓ પોતાની માથે ખીકાનેર લઈ આવ્યા અને મહોત્સવપૂર્વક પોતાના ઘર-દેરાસરમાં સ્થાપિત કરી.*

સમ્રાટ અકબરે પ્રસન્ન થઈ વચ્છરાજ વંશજોની મંત્રી પત્નિઓના પગમાં નૂપુર આદિ સોનાનાં આભૂષણો પહેરવાની આજ્ઞા આપીને વચ્છાવતવંશની મહત્તા વધારી. આથી પહેલાં ઓસવાલ વંશજ “સાધુ-સારંગ”ના ઘરાણાની સ્ત્રીઓ સિવાય કોઈનેય માટે આવી આજ્ઞા નહોતી.

તુરસ્તમખાને શુભશતમાંથી કેટલાય વર્ષિક કેદીઓને લાવેલા, એમને ઘણું દ્રવ્ય આપી મંત્રિઓ છોડાવ્યા, જૈન યાચકોને બહુ દાન દીધાં, શત્રુજય અને મથુરાના જીર્ણોદ્ધારોને ઉદ્ધાર કર્યો. દરેક દેશ, દરેક ગામ, પ્રત્યેક પ્રાંત અને શહેર, ડેહ

આ વિષયના નાકાલીન બે સ્તવનો અમને મળ્યા છે, એના જ આધારે આ રૂતાંત લખેલ છે. આ સ્તવનો અવિષ્યમા અમાગ ત-દ્વી પ્રકટ થતા “બીકાનેર જૈન લેખ સંગ્રહ” મા પ્રકાશિત થશે.

આ પ્રતિમાઓમા મૂળનાયક થીવામુખ્ય સ્વામીની ચૌરીની મૂર્તિ આગે પણ ‘વામુપૂજ્યજ્ઞના મંદિર’ મા વિઘમાન છે. અન્ય પ્રતિમાઓ પણ કેટલાય વર્ગો સુધી હિન્દુ મંદિરમા રાજ પૂજાતી હતી. પાગળથી આદર્શ બંધી પ્રતિમાઓનું પૂજન પ્રગથિ મુરકેલ ચલાયી, કે અન્ય દર્શક કાગળે જૈન સંઘે ગાર્ગિનામજિજ્ઞના મંદિરના ભૂમિગૃહમાં રખાવી દીધી. આ પ્રતિમાઓનો વખતોવખત ઉપદ્રવ અને મદાગારી આદિ રામ ઉપ-શાન્તિ નિમિત્તે બૌદ્ધમૂલકા લ્હાવે કાઢી અખાન્દિકા-મોત્સવ અદિ કરવામાં આવે છે. હાલમાંય સં. ૧૯૮૭ ના કાલેક પુદિ રના રાજ કાઠીને માગસર ૧૬ ૪ના પુનઃ અંગ પધરાવવામા આવી હતી.

મંત્રીએ શત્રુબંધ, ગીરનાર પર નવા જિનાલય નિર્માણ કરવા દ્રવ્ય મોટલું રાજા રાયસિદ્ધની આજ્ઞાથી સમસ્ત રાજ્યમાં ચોપવી (આદમ ચૌદસ પૂનેમ અમાવાન્યા) અને ચાતુર્માસમાં કુભાગ. તેલી આદિને એમનો હિનાત્મક કુલ વ્યાપાર ત્યાગ કરાવ્યો. સમગ્ર મરુમ હલમાં ખેજડી આદિ વૃક્ષ કાપવાનું બંધ કરાવ્યું. સિંધ દેશનું સ્વામીત્વ મેળવી, સતલજ ડેક, રાવી આદિ નદીઓમાં માછલીઓની હિસા બંધ કરાવી. ચતુર્વિધ સૌન્યની સહાય વડે હરખાના બાકી રહેલા શક્તિશાળા બહુચિયોને હરાવી કુલીન બંદીવાનોને છોડાવ્યા, અને પોતાને ઘેર લાવી સત્કાર્યા. મંત્રીશ્રવર હરહંમેશ જિનાલયોમાં સ્નાત્ર પૂજા કરાવતા. ફલવર્ધિ (ફલોધી)માં દાદાસાહેબ શ્રીજિનદત્ત-સૂરિજી અને શ્રીજિનકુશલસૂરિજીના સ્તૂપ બનાવ્યા.

મંત્રીશ્રવર કમંચન્દ્રને અભયબદ્ધે, જીવાદે અને કપૂરદે, નામે ત્રણ સ્ત્રીઓ હતી. એમાંની જીવાદે, અભયબદ્ધે આ બે સ્ત્રીઓથી બે પુત્રસ્તન થયા. (મં સોબસો) પાંત્રીસના દુઃખાળમાં અનાથોની રક્ષા અને મરૂ દેશમાં વૃક્ષ છેદન નિષેધ કરવાથી એના પુણ્યની ખૂબ વૃદ્ધિ થઈ, જેનાં ફળસ્વરૂપે કુલદીપક એવા પુત્રદયની

૩ નર્મનાથજીનો, ૬મ ત્રીન દેહગ વંચારે સોલે પાટ્યા. વહેં શ્રીપુણ્ડરી વામે ભગવતીજી સુખ્યા, પુરણ હુવા ૩૬૦૦૦ મોતી ચઢાયા, તરૈ શ્રીપુણ્ડરી કહ્યો માહરે વાઈ કામ નહોં બર જ્ઞાન કામમેં લગાવો તરૈ ૧૬૭૦૦ મોતીરો ચંદરવો કરાવો, ૧૧૯૦૦ મોતીરો પુત્રીયો કરાવો વાકીરા પુઠા, ટવળી સાગ વોટાગળારે લગાયા, ઘળો દ્રવ્ય નરચ્યો ”

ઉપરોક્ત પાતમા જરાય અતિશયોક્તિ જણાતી નથી. કેમ કે મોતીનો અંદ.વો, પ્રિયો ૮-૧૦ વર્ષ પૂર્વે બીકાનેગના મોટા ઉપાશ્રયમાં વિષમાન દત્તા, કિંતુ દુબાંએ ગમે તે કાચે દાલ નથી!!!

પ્રાપ્તી થઈ આ મંગલ પ્રસંગ પર મત્રીશ્વરે સમ્રાટને વિવિધ પ્રકારની ભેટ ધરી સમ્રાટે વધાઈ દેતા, એમના નામ “ભાવ્યચન્દ્ર” અને “લક્ષ્મીચન્દ્ર” રાખ્યા +

મ ત્રીશ્વર કર્મચન્દ્રના ઉદ્યોગથી ખીકાને નરેશ રાયસિંહ પાત્ર હુલ્લી પદને પામ્યા, ને ‘રાજ’ પદ વડે વિભૂષિત થયા. ‘રાજપુતાને કે જૈન વીર’ નામક ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે જયપુરના ગાન અભયસિંહે જ્યારે ખીકાને પર આક્રમણ થયું ત્યારે મત્રીશ્વરે જ પોતાની પ્રખર બુદ્ધિથી ગાન સાથે મધિ કરી રાજ્યની રક્ષા કરી હતી દુકમાં એટલું જ કહેવું બસ થશે કે મત્રીશ્વરે ખીકાને રાજ્યની સેવા અને સ્વામી ભક્તિમાં કાંઈ કસર નથી રાખી ‘ખીકાને રાજ્ય કે ઇતિહાસ’ માં લખ્યું છે ન ૧૮૪૫માં ખીકાનેનો અત્યાસનો કિલ્લો બનાવવાનું તેમણે જ શરૂ કરેલું.

દીર્ઘદર્શી મ ત્રીશ્વરે કોઈ કાગળે રાજ રાયસિંહના મગફરને X મમજી લઈ બાવિના શુભ મ કેતથી એમનો આદેશ

+ કર્મચન્દ્ર મત્રી વશ પ્રાપ્ત ના આ વર્ણનથી સ ૧૬૩૫ થી ૫૪૦૭ મનને પુનાત જન્મ થવો નિર્ધારિત થાય ૭

X કર્મચન્દ્ર મત્રી વશ પ્રાપ્ત (સ ૧૬૫૦) જ્ઞાતિમાં —
 ‘અથ અનંતર ‘અ ગદા’ અન્વાસ્યન્ કાલ દૈવ’ શુભાશુભ ધર્મ,
 ‘દૈવયાગાદ્ વિવચન ત્વલિંગાલ્લસ્ય’ વિજૃમ્ભિત’ વિલસિત નિષેશસ્ય’
 આમાયપ્રમેા શ્રીર યમિદ્વસ્ય ‘વૈમનસ્ય’ ચિત્તકાલ્પસ્ય નિષે ચિત્ત ક્ષ વા રાજ
 ધીરાશક્તિદ્વસ્ય આજ્ઞા આદેશ સમાસાય પ્રાપ્ય ‘નિજ જન’ સ્વજનવર્ગ
 ‘સમાપાય’ શ્લોકો મન્નિનાત્ત’ મહતાપુરેયારચયા રચાત ‘અધ્યાસ્ત’
 અધ્યા નિષ્ઠા તિઅશીશ્રયત્ કિમ્ભૂતો મત્રી? સ્વામી(ધર્મ) (૧) એવ ધન, તેન
 ‘અધિક અતિશાયિ (સ્વામી)વર્મધનાધિક ॥ ૩૩૫-૩૬ ॥

भवीधर श्रीमान् सर्वेन्द्र वरदायक

વિચક્ષણ અને બુદ્ધિમાન કર્મચન્દ્ર સ્વજન પરિવાર સહિત મેડ
તામા આવી રહેવા લાગ્યા, ત્યાં તેઓ પ્રાચીન તીર્થ ફલપન્થ
પાંથ નાથ અને જિનદત્ત સૂરિજની ભકિત સહિત પૂજા કરતા હતા.

૪) જિનચન્દ્રસૂરિ અકબર પ્રતિબોધ રાસ (સ ૧૬૫૮ રચિત) માં —

વિશુન તણે વગફેર, મૂઠી વીકાનર ।

લાહોર જડયવિ ચઢ્ઢાહિ, સેન્યા શ્રીપતિવાહ ॥ ૩૨ ॥

વનઝાવનેની પદ્ય પ્રાચીન વશાવનીયા —

“જાણી ન વાત હુઈ સિ વાય રાયસિંહ કરમચન્દ પઠી રાય ।

ચહ ક મા ગયા પતિસાહ પાસ વિશ્વમિયડ રાય નિચડ પ્રાસ વાસ ॥ ૧૭ ॥

હવે આ નિયમા અધુનિક ઇતિહાસમારોના મત જણાવીએ છીએ. —

૧) ‘બીકાનર’ નામકે ઇતિહાસ’ માં લખ્યું છે —

મિદાન અવકાશને રાયસિંહજીકી સ્વાજલેપતાકો અધિક સ્ફૂર્તિ પાતે વેલ કૌરન
મેદનાનિકા પ્રયાગ કિયા યાના રાજાજીકે અક્ષયુજ રત્નપતિસિંહ માઈ રામસિંહ
ઔર રાધવાન કર્મચન્દ્રકો પાંડ વન રાજ્યમે દો દન કર । ૩ । જન રાના
રાયસિંહકો પદ્ય મેદ જ્ઞાત હુઆ તો વઢાને (બાઈ) રામસિંહકો તો
વિપ પ્રયોગ દ્વારા ક્ષાન્ત કર દિયા ઔર દીવાન કર્મચન્દ્ર વચ્છાવતકો પદવ્યુત
કરકે રિયાસતમે નિકાલ દિયા । વહ સપરિવાર દિલ્લી જા કર બાદશાહકી
સેવા કરન લગા ।

(૨) ‘ભારત કે પ્રાચીન રાજ્યવશ’ માં વૈમનસ્યનુ કારણુ રાય
સિંહને મારી કુમાર દનપતનિંહને માઢી પર બેસાડવાની આકાંક્ષા લખેન
છે રેહઝ એમ પણ લખે છે કે સ ૧૬૫૨ માં કર્મચન્દ્ર ભાગીને અકબર
પાસે ગયો.

(૩) કર્નલ પાવેટે “બીકાનર ગેઝેટિયર” માં લખ્યું છે કે જે
સમયે બાદશાહ કર્મચન્દ્ર સાથે સતરજ બેનતા હતા, ત્યારે કર્મચન્દ્રજી
તો બેઠા રહેતા, પરંતુ બીકાનર નરેશ લેલા રહેતા, આ પણ એમની
નાશજીવ એક કારણુ હતું.

મત્રીશ્વરનો બીકાનેર છોડવાનો સમય સ ૧૬૪૬ ૪૭ની વચ્ચેનો છે, કેમકે ગુણવિનયજીએ સ ૧૬૪૬ માં “રઘુવંશ વૃત્તિ” બીકાનેરમાં રચી હતી, એની પ્રગતિમાં એ સમયે

(૪) “રાજપુત્રાન કે જૈન વીર”માં ગાંધે ધન યજ્ઞએ લખેલ છે —

“एक बार दावर भावको राजा रायजिहने एक बरोहटा दान देनेके लिय मन्नाधरको आज्ञा दी उनकी इस आज्ञाको मन्नीश्वर न अनुचित समझा X X X X कर्मचंद्रो बीकानेरके घरानस भक्ति और प्रभु का/ण अपमयी राजाको मचेन करनेका फिर उद्योग किया, परन्तु उनकी परिणाम बहुत मीपण हुआ”

ગોપધીવજીએ ૪૧૬ સાહેબનો અભિપ્રાય આપતા ઉ મેળા નિપાતિહા ૧ આમતમાં કર્મચંદ્રને પડયત્રતા દોષથી સાતજા વિમુક્ત દર્શાવેલ છે તેમ આ પ્રમાણે કહે છે—“सम्राट् यहकि कर्मचंद्र पश्य त्रके दापसे विनकुल विमुक्त था, तमा समय और न्यायके कार्योके लिये अपने प्राण निछावर कर दिय वह किसी पश्य त्रता रचयिता नहीं था (फिर भी) वह स्वय पश्य त्रका सिफार हो गया उसकी बुद्धिमानी और कर्त्तव्य तपरताही, जिससे उसने राज्यको सम्भाल रखा था उसके नासफ कारण हुई, जो राजाको अपमय्य और दुराचारमे पमा दखना चाहते थे, उनका और बढ़ता गया और कर्मचंद्रने तपसे राजाके कान भरन शुरू कर दिये और पश्य त्र रचनेका दोष लगाया”

મુંબલી દેલીમાંદણએ રાયસિદ્ધાન્ટની નાગાજીનું એક અન્યથા કથન જતાનું છે પંતુ અમે આધુનિક દત્તિદાસકારોએ દર્શાવેલ એક પૃષ્ઠ ૬૨૭ સાથે સંમત નહીં, મત્રીશ્વરનું પવિત્ર હૃદય, એમાં સ્વાર્મભક્તિ અને રાજ્યમેવાઓ જોતા નાન્યવિદોહી આતિ દોષનો દોષ કેવળ કપોલ કદના અને મનમાંની દત્તકથન જણાશે છે

આમારા આ કથનના મુખ્ય મંત્રો આ છે —

મત્રીશ્વર સ ૧૧૪૭ની સાલમાં લદો પદાગી ગયા હતા

કર્મચન્દ્રણ ત્યાંજ મંત્રીશ્વર પદ પર હોવાનો ઉદ્દેશ્ય આ પ્રમાણે છે :—

“શ્રોતાયસિદ્ધભૂમિજિ, નિજમુજવલનિર્જિતારિનૃપરાજ્યે ।
‘સન્ન્યાદિગુણવિવક્ષણ—મંત્રીશ્વરકર્મચન્દ્રવરે ॥”

સં. ૧૧૪૮ માં સપ્તમ અંક ૧૨ે આ ચરિત્ર નાયક સૂચિને આમંત્ર્યા એ સમયે મંત્રીશ્વર પદ ત્યાં હતું. આથી રેઉછતું “સ. ૧૬૮૨ મં કર્મચન્દ્ર ભાગ કર દિલ્લી ગયા” લખાણ તદન ખીન પાયાદર છે. સ. ૧૯૫૦ માં “કર્મચન્દ્ર મનોવંશ પ્રબંધ” લાહોરમાં રચવામાં આવેલ. એમાં ‘મંત્રીશ્વરનું’ રાજ્ય નવસિદ્ધ ॥ અદેશથી મેડના જવુ અને ત્યાંથી સત્રાટની પાસે એમનીજ આજ્ઞાથી આવવું, રપબ્દતયા લખલું છે એટલું જ નહીં પરંતુ સત્રાટના સન્માનપાત્ર હોઈ લાહોરમાં બીનેવ મંત્રીશ્વરે શ્રીજિન-ચન્દ્રસૂરિજનો “યુગપ્રધાન-પદ” મહોત્સવ પછી ગંગા રામસિદ્ધજની આજ્ઞા મેળનીને ક્યો હતો એમ કે :—

સત્ત્વર સચિવઃ સ્વામી-વર્મધીરેયતાઘર ।

શ્રોતાયસિદ્ધભૂમિજિ-વાદશાહ સમાગમત્ ॥ ૪૪૧ ।

સર્વ રૂપાન્તમાશ્રયાય સાહેય (૧) સાહમાણી ।

પ્રાપ્ય રૈહ મહાદેશ, સિદ્ધ પ્રકૃતિતોડમત્ ॥ ૪૫૦ ॥

(કર્મ ૦ મ ૦ વ ૦ પ્ર ૦)

આમ, આ ઘટનાથી ચાર ૭ મામ પછીજ લખાએલ ઐતિહાસિક પ્રમાણો ક્રમશઃ દત્તકમાને અધિક મહત્ત્વ આપવું બહુ મોટી જૂલ ગણાય. હિંદ “વશ પ્રબંધ” પરથી ગોચનીયજ એ કર્મચન્દ્રને નિર્દોષ અને છેવટ સુધી સ્વામીલક્ષિત પરાયણ ગણાવે છે, એજ વાત પ્રમાણ અને સુકિત પુરસ્કાર સિદ્ધ થાય છે, સભ્ય છે કે કોઈ યુગનીખેરે કર્મચન્દ્રનો ઉત્કર્ષ ન સકી શકવાને કાણે એની વિરુદ્ધ અસત્ય અને વ્યર્થ આક્ષેપ લગાવી નગ્નસાહેબની અપ્રસન્નતા ઉત્પન્ન કરાવી હોય. “શ્રીજિનચન્દ્રસૂરિ અકબર પ્રતિબોધ રાસ” નું “વિજુન રણે વગ ફોર” આ વાક્ય પછી અમારા

અને ગુણવિનયજીએજ મં. ૧૬૪૭ માં મેડતામાં “દમયંતી ચંપૂવૃત્તિ” ની રચના કરી, એની પ્રશસ્તિમાં પણ મંત્રીશ્વરનું નામ છે. એટલે તે સમયે તેઓ મેડનામાં આવી ગયા હતા.

જ્યારે મંત્રીશ્વર મેડતામાં હતા, ત્યારે એમને બોલાવવાના રાણા રાયસિંહ આદિ કેટલાય નૃપતિઓના આમંત્રણ આબ્યા. પરંતુ તેઓ ચંચળ ન થતાં ધીરતાપૂર્વક, કેટલાક માસ સુધી ત્યાંજ રહ્યા. કારણ કે સાધારણ નૃપતિઓની સેવા કરવાનું એમને અનુચિત લાગ્યું.

સમ્રાટ અકબર એમના ગુણસમૃદ્ધથી બરાબર પરિચિત હતા કેમકે રાજા રાયસિંહની સાથે મંત્રીશ્વર અનેકવાર સમ્રાટને મળી ચૂકેલ હતા. સમ્રાટે એનાં વાક્યાતુર્ય, યુદ્ધ કૌશલ, અને પરમ રાજનીતિજ્ઞતા આદિ અદ્ભુતોની પ્રશંસા રાયસિંહના મોઢે સાંભળેલી, તેમજ પોતે સ્વયંપણ અનુભવેલી આ પ્રસંગ પર સમ્રાટે મંત્રીશ્વરને પોતાની પામે લાહોર મોકલવાનું રાજા રાયસિંહને દુરમાનપત્ર મોકલ્યું, ત્યારે રાયસિંહજીએ સમ્રાટના દુરમાનની સાથેસાથ પોતાની તરફથી અદ્ભુત કૃપાસૂચક વાક્યોથી ભરપૂર આદેશપાત્રસમ્રાટ પામે જવાને

કથનનેજ પુરિ આપે છે. સારાજ એ કે કર્મચન્દ્રજી રાજ્યવિદ્રોહી નહોતા

નં. ૩, અને ૪ ના કારણે પણ મહત્વના કે વિશ્વસનીય નથી જણાતા, કારણ કે તમામ આધુનિક લેખકો, સમ્રાટ અકબરની સેવામાં મંત્રીશ્વરનું દિલ્હી જવાનું લખે છે, પરંતુ એ સમયે સમ્રાટ લાહોરમાંજ રહેતા હતા, અને તે પંજીય ધણાં વર્ષો સુધી લાહોર રહેલા. એટલે એમનું આ લખાણ અયુક્ત અને ભ્રમપૂર્ણ છે, નથી સમગ્રનું કે કઈ રીતે આધુનિક ઇતિહાસકારોએ (૧) લખતી સજની વાત લખી નાખી છે.

આદેશપત્ર મોકલ્યો

મંત્રીશ્વર પોતાના સ્વામી રાવસિંહની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી હાથી, ઘોડા, પાયદળ સેના અને મહાન ઋદ્ધિની સાથે * ત્યાંથી રવાના થઈ જંગમેર પહોંચ્યા. ત્યાં હાહા શ્રીજિનદત્તસૂરજીની સ્વર્ગ ભૂમિની સ્પર્શના અને ચરણપાદુકાના દર્શન પૂજન કરી હાહોર પહોંચ્યા. પોતાના પ્રબળ ભાગ્યેદયને કારણે કોઈપણ ઉમરાવ આદિના પ્રયાસ, સહાય કે સેવા વિના સ્વયં સમ્રાટને જઈ મળ્યા, ને કિંમતી કોટા ધરી, તેમજ પ્રસ્તાવ-ઉચિત અને સુદ્ધિ અસુક્રિતભયાં મધુર વચનો વડે સમ્રાટના દિલને છતી લીધું. સમ્રાટે એમના પ્રત્યે સહાનુભૂતિ અને કૃપા પ્રકટ કરી કહ્યું, “તમે કોઈજ જાતિની ચિંતા ન કરશો. જેમ વર્ષા વનસ્પતિન અંકુરને વધારે છે, તેમજ હું પણ તમોને તમામ રાજ્યોથી વધારે સન્માનિત થવાનું ગૌરવ આપીશ.” સમ્રાટ ફક્ત એટલું

* પ્રસાદાત્પાર્થનાથસ્ય, ગુરોશ્ચ કુશલપ્રભોઃ ।

સાહેર્જલાલવીનસ્ય, ધુતરણ્ટગુણાવલેઃ ॥ ૨૪૦ ॥

મહારાજાધિરાજશ્રી-રાજવિહનિકપ્રભોઃ ।

પ્રેયિતાત્તજનાકુટો, પુરમાનમમન્નિત્મ્ ॥ ૪૧ ॥

સમાજગામ સપ્રેમ-પ્રસાદવચનાદ્મૂલ્મ્ ।

પુરમાનં ત્વયાડડગા-ગન્તવ્યમેવૈતિવમ્નિવલ્ ॥૩૪૨॥ (વિશેષકમ્)

[કર્મચન્દ મન્ત્રિવંશ પ્રબંધ-સં. ૧૬૫૦

* એમનો પુત્રાદિ પવિત્ર મેહતામંજ રહ્યો. “અકબર પ્રતિઓપરાસ” પરથી જાણવા મળે છે કે હાહોર જંગ સંજી જગારે મેહતા પધાર્યા, ત્યારે મંત્રીપુત્રોએ એમનો પ્રવેગોત્સવ ખૂબ હાહથી કર્યો હતો. આ વાતનો ઉલ્લેખ આ ગ્રંથના છઠ્ઠા પ્રકરણના અંતિમ ભાગમાં આપ્યો કરી ચૂક્યા છીએ.

અને ગુણવિનયજીએજ સ ૧૬૪૭ મા મેડતામા “દમયંતી ચંપૂવૃત્તિ” ની રચના કરી, એની પ્રશસ્તિમા પણ મત્રીશ્વરનું નામ છે એટલે તે સમયે તેઓ મેડતામાં આવી ગયા હતા.

જ્યારે મત્રીશ્વર મેડતામા હતા, ત્યારે એમને જોલાવવાના રાણા માનસિંહ આદિ કેટલાય નૃપતિઓના આમત્રણ આવ્યા. પરંતુ તેઓ ચંચળ ન થતા ધીરતાપૂર્વક, કેટલાક માસ મુઠી ત્યાજ રહ્યા કારણ કે સાધારણ નૃપતિઓની સેવા કરવાનું એમને અનુચિત લાગ્યું.

સમ્રાટ અકબર એમના ગુણસમૃદ્ધથી જરાબર પરિચિત હતા કેમકે રાજા રાયસિંહની સાથે મત્રીશ્વર અનેડવાર સમ્રાટને મળી ચૂકેન હતા. સમ્રાટે એના વાક્યાતુર્ય, યુદ્ધ કૌશલ, અને પરમ રાજનીતિજ્ઞતા આદિ સદ્ગુણોની પ્રશંસા રાયસિંહના મોઢે સાબળેલી, તેમજ પોતે સ્વયં પણ અનુભવેલી આ પ્રસંગ પર સમ્રાટે મત્રીશ્વરને પોતાની પાસે લાહોર મોકલવાનું રાજા રાયસિંહને હુરમાનપત્ર મોકલ્યું, ત્યારે રાયસિંહજીએ સમ્રાટના હુમાનની સાથોસાથ પોતાની તરફથી અદ્ભુત કૃપાસૂચક વાક્યોથી ભરપૂર આદેશપાત્રસમ્રાટ પાસે જવાને

કથનનેજ પ્રતિ આપે છે સારાજ એ કે કર્મચન્દ્રજી રાજ્યવિદ્રોહી નહોતા.

ન ૩ અને ૪ ના કારણો પણ મહત્વના કે વિશ્વસનીય નથી જણાતા, કારણ કે તમામ આધુનિક લેખકો, સમ્રાટ અકબરની સેવામા મત્રીશ્વરનું દિલ્લી જવાનું લખે છે, પરંતુ એ સમયે સમ્રાટ લાહોરમાજ ગહેતા હતા, અને તે પછીય ઘણા વર્ષો મુઠી લાહોર રહેના એટલે એમનું આ લખાણ અયુક્ત અને ભ્રમપૂર્ણ છે, નથી સમજાવતું કે કઈ રીતે આધુનિક ઇતિહાસકારોએ (૧) લગતી સળતી વાત લખી નાખી છે.